

**YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇENİN ÖĞRETİMİNDE MİZAHİ
UNSURLARDAN YARARLANMA**

Arzu Kaynaköz

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

AĞUSTOS, 2019

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren(....) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Arzu

Soyadı : Kaynaköz

Bölümü : Türkçe Eğitimi

İmza :

Teslim tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı : Yabancı Dil Olarak Türkçenin Öğretiminde Mizahi Unsurlardan Yararlanma

İngilizce Adı : Using Humorous Elements In Teaching Turkish As A Foreign Language

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Arzu KAYNAKÖZ

İmza:

JÜRİ ONAY SAYFASI

Arzu Kaynaköz tarafından hazırlanan “Yabancı Dil Olarak Türkçenin Öğretiminde Mizahi Unsurlardan Yararlanma” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Gazi Üniversitesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Necati DEMİR

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Başkan: Dr. Öğr. Üyesi Özlem BAYRAK CÖMERT

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Celal Can ÇAKMAKÇI

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı, Bülent Ecevit Üniversitesi

Tez Savunma Tarihi: 07/08/2019

Bu tezin Türkçe ve Sosyal Bilimler Ana Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Selma YEL

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

TEŞEKKÜR

Üniversite hayatım boyunca eğitimimde büyük emeği olan, araştırma süreci boyunca akademik alanda bana rehberlik eden ve desteğini esirgemeyen değerli hocam ve danışmanım Prof. Dr. Necati DEMİR'e sonsuz teşekkürlerimi ve saygılarımı sunuyorum. Ayrıca eğitim hayatım boyunca emeği geçen tüm hocalarıma teşekkür ediyorum. Her koşulda yanımda olan ve çalışma boyunca desteğini hissettiğim sevgili eşim Göktuğ KAYNAKÖZ'e ve her zaman yanımda olan, beni destekleyen aileme sonsuz minnet ve teşekkürlerimi sunuyorum.

YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇENİN ÖĞRETİMİNDE MİZAHİ UNSURLARDAN YARARLANMA

(Yüksek Lisans Tezi)

Arzu Kaynaköz

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Ağustos 2019

ÖZ

Bu araştırmanın temel amacı, mizah kuramlarından hareketle yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kullanılan kitap setlerindeki mizah anlayışını ortaya koymaktır. Tarama modeli kullanılan araştırma, beş bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde araştırmanın problemi, amacı, önemi, varsayımlar ve sınırlılıklar ile ilgili bilgiler yer almaktadır. İkinci bölümde literatür taraması yapılarak Türk dilinden, yabancı dilden, gülme ve mizahtan bahsedilmiştir. Mizah tür ve çeşitleri açıklanmış, kısmen mizah kuramlarından, mizahın işlevlerinden ve diğer alanlarla ilişkisinden bahsedilmiştir. Üçüncü bölümde araştırmanın yöntemi, evren ve örneklem bulunmaktadır. Dördüncü bölümde yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanında kullanılan Hitit Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti (A1-A2, B1, B2-C1), Yedi İklim (Yunus Emre Enstitüsü) Türkçe Seti (A1, A2, B1, B2, C1, C2), Gazi Üniversitesi Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti (A1, A2, B1, B2, C1) ve İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti'nde (A1, A2, B1, B2, C1) bulunan mizahi unsurlar tespit edilmiştir. Son bölümde ise sonuç, tartışma ve öneriler yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler : Türkçe, Yabancı Dil, Mizah, Öğretim
Sayfa Adedi : 217
Danışman : Prof. Dr. Necati DEMİR

USING HUMOROUS ELEMENTS IN TEACHING TURKISH AS A FOREIGN LANGUAGE

(M.S. Thesis)

Arzu Kaynaköz

GAZI UNIVERCITY

GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES

August 2019

ABSTRACT

The main purpose of this study is to reveal the understanding of humor in the book sets used in teaching Turkish as a foreign language based on the theories of humor. The screening model was used in the study and the research consists of five chapters. In the introduction part, information about the problem, aim, importance, assumptions and limitations of the research are given. In the second part, literature review is done and Turkish language, foreign language, laughing and humor are mentioned. The genres and types of humor are explained and some of the theories of humor, the functions of humor and their relationship with other fields are mentioned. In the third part, the method of the research and the sample are given. In the fourth chapter, Turkish Teaching Set for Hittite Foreigners (A1-A2, B1, B2-C1), Yedi İklim (Yunus Emre Institute) Turkish Set (A1, A2, B1, B2, C1, C2), Gazi University Turkish Teaching Set for Foreigners (A1, A2, B1, B2, C1) and Istanbul Turkish Teaching Set for Foreigners (A1, A2, B1, B2, C1) are used and the humorous elements in these sets have been identified. In the last section, there is the conclusion, discussion and suggestions.

Keywords : Turkish, Foreign Language, Humor, Teaching

Page Number : 217

Supervisor : Prof. Dr. Necati DEMİR

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU	i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	ii
JÜRİ ONAY SAYFASI.....	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
ÖZ	v
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER.....	ix
TABLolar LİSTESİ	xiv
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xvii
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ.....	xxiii
BÖLÜM I	1
GİRİŞ.....	1
1.1. Araştırmanın Problemi	4
1. 2. Araştırmanın Amacı	5
1.3. Araştırmanın Önemi.....	5
1.4. Varsayımlar	6
1.5. Sınırlılıklar	6

BÖLÜM II.....	7
KAVRAMSAL ÇERÇEVE	7
2.1. Dil Nedir?	7
2.2. Yabancı Dil Nedir?	11
2.3. Yabancı Dil Öğretimi.....	12
2.4. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminin Tarihsel Süreci	15
2.5. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminin Gerekliliği.....	17
2.6. Gülme Nedir?	18
2.7. Mizah Nedir?	23
2.8. Mizah Çeşitleri	28
2.8.1. Latife	28
2.8.2. Şaka.....	28
2.8.3. Nükte.....	29
2.8.4. İğne ve Taş.....	29
2.8.5. Hiciv	29
2.8.6. Alay	30
2.8.7. Halt.....	31
2.9. Mizah Türleri	31
2.9.1. Komedi.....	32
2.9.2. Kukla.....	33
2.9.3. Mizahi Şiir	33
2.9.4. Mizahi Fıkra.....	33
2.9.5. Karikatür.....	35
2.9.6. Mizahi Hikâye	36
2.10. Mizah ve Gülme Kuramları.....	37

2.10.1. Üstünlük Kuramı.....	37
2.10.2. Uyumsuzluk Kuramı	38
2.10.3. Rahatlama Kuramı.....	40
2.10.4. Kavrama Kuramı	40
2.11. Mizahın İşlevleri	41
2.11.1. Psikolojik İşlev	41
2.11.2. Sosyolojik İşlev.....	42
2.12. Mizah ve Dil İlişkisi	43
2.13. Mizah ve Bellek İlişkisi	44
2.14. Türk Mizahı ve Zaman İçerisindeki Değişimi.....	45
2.15. Milletlerin Mizah Anlayışları	51
2.16. Mizahın Eğitimdeki Rolüne Dair Yapılan Çalışmalar	54
BÖLÜM III	56
YÖNTEM.....	56
3.1. Araştırma Modeli	56
3.2. Evren ve Örneklem	57
BÖLÜM IV	58
BULGULAR VE YORUM.....	58
4.1. Hitit Yabancılar İçin Türkçe (A1-A2, B1, B2-C1) Öğretim Seti'nde Mizahi Unsurlar	58
4.1.1. Hitit Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı (A1-A2)	58
4.1.2. Hitit Yabancılar İçin Türkçe Çalışma Kitabı (A1-A2)	67
4.1.3. Hitit Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı (B1).....	72
4.1.4. Hitit Yabancılar İçin Türkçe Çalışma Kitabı (B1).....	78
4.1.5. Hitit Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı (B2-C1).....	82

4.1.6. Hitit Yabancılar İçin Türkçe Çalışma Kitabı (B2-C1).....	96
4.2. Gazi Üniversitesi (Yabancılar İçin Türkçe Ders ve Çalışma Kitabı A1, A2, B1, B2, C1) Kitap Seti'nde Mizahi Unsurlar	100
4.2.1. Gazi Üniversitesi Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı (A1)	100
4.2.2. Gazi Üniversitesi Yabancılar İçin Türkçe Çalışma Kitabı (A1)	102
4.2.3. Gazi Üniversitesi Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı (A2)	103
4.2.4. Gazi Üniversitesi Yabancılar İçin Türkçe Çalışma Kitabı (A2)	107
4.2.5. Gazi Üniversitesi Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı (B1).....	108
4.2.6. Gazi Üniversitesi Yabancılar İçin Türkçe Çalışma Kitabı (B1).....	111
4.2.7. Gazi Üniversitesi Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı (B2).....	114
4.2.8. Gazi Üniversitesi Yabancılar İçin Türkçe Çalışma Kitabı (B2).....	118
4.2.9. Gazi Üniversitesi Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı (C1)	120
4.2.10. Gazi Üniversitesi Yabancılar İçin Türkçe Çalışma Kitabı (C1)	126
4.3. Yedi İklim Türkçe (Yunus Emre Enstitüsü Türkçe Öğretim Seti Ders ve Çalışma Kitabı A1, A2, B1, B2, C1, C2) Kitap Seti'nde Mizahi Unsurlar	128
4.3.1. Yedi İklim Türkçe Ders Kitabı (A1)	128
4.3.2. Yedi İklim Türkçe Çalışma Kitabı (A1)	131
4.3.3. Yedi İklim Türkçe Ders Kitabı (A2)	132
4.3.4. Yedi İklim Türkçe Çalışma Kitabı (A2)	137
4.3.5. Yedi İklim Türkçe Ders Kitabı (B1)	139
4.3.6. Yedi İklim Türkçe Çalışma Kitabı (B1)	140
4.3.7. Yedi İklim Türkçe Ders Kitabı (B2)	141
4.3.8. Yedi İklim Türkçe Çalışma Kitabı (B2)	145
4.3.9. Yedi İklim Türkçe Ders Kitabı (C1)	150
4.3.10. Yedi İklim Türkçe Çalışma Kitabı (C1)	157
4.3.11. Yedi İklim Türkçe Ders Kitabı (C2)	157

4.3.12. Yedi İklim Türkçe Çalışma Kitabı (C2)	174
4.4. İstanbul (Yabancılar İçin Türkçe Ders ve Çalışma Kitabı A1, A2, B1, B2, C1) Kitap Seti'nde Mizahi Unsurlar	181
4.4.1. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı (A1)	181
4.4.2. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Çalışma Kitabı (A1)	181
4.4.3. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı (A2)	182
4.4.4. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Çalışma Kitabı (A2)	184
4.4.5. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı (B1).....	186
4.4.6. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Çalışma Kitabı (B1).....	191
4.4.7. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı (B2).....	193
4.4.8. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Çalışma Kitabı (B2).....	199
4.4.9. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı (C1)	201
4.4.10 İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Çalışma Kitabı (C1)	202
BÖLÜM V	206
SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	206
5. 1. Sonuç ve Tartışma	206
5.2. Öneriler	208
KAYNAKLAR.....	208

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. <i>Hitit Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabındaki (A1-A2) Mizahi Unsurların Kuramlara Dağılışı</i>	67
Tablo 2. <i>Hitit Yabancılar İçin Türkçe Çalışma Kitabındaki (A1-A2) Mizahi Unsurların Kuramlara Dağılışı</i>	72
Tablo 3. <i>Hitit Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabındaki (B1) Mizahi Unsurların Kuramlara Dağılışı</i>	77
Tablo 4. <i>Hitit Yabancılar İçin Türkçe Çalışma Kitabındaki (B1) Mizahi Unsurların Kuramlara Dağılışı</i>	82
Tablo 5. <i>Hitit Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabındaki (B2-C1) Mizahi Unsurların Kuramlara Dağılışı</i>	95
Tablo 6. <i>Hitit Yabancılar İçin Türkçe Çalışma Kitabındaki (B2-C1) Mizahi Unsurların Kuramlara Dağılışı</i>	99
Tablo 7. <i>Gazi Üniversitesi Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı'ndaki (A1) Mizahi Unsurların Kuramlara Dağılışı</i>	102
Tablo 8. <i>Gazi Üniversitesi Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı'ndaki (A2) Mizahi Unsurların Kuramlara Dağılışı</i>	106
Tablo 9. <i>Gazi Üniversitesi Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı'ndaki (B1) Mizahi Unsurların Kuramlara Dağılışı</i>	111
Tablo 10. <i>Gazi Üniversitesi Yabancılar İçin Türkçe Çalışma Kitabı'ndaki (B1) Mizahi Unsurların Kuramlara Dağılışı</i>	114
Tablo 11. <i>Gazi Üniversitesi Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı'ndaki (B2) Mizahi Unsurların Kuramlara Dağılışı</i>	117
Tablo 12. <i>Gazi Üniversitesi Yabancılar İçin Türkçe Çalışma Kitabı'ndaki (B2) Mizahi Unsurların Kuramlara Dağılışı</i>	119

Tablo 13. <i>Gazi Üniversitesi Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı'ndaki (C1) Mizahi Unsurların Kuramlara Dağılışı</i>	125
Tablo 14. <i>Gazi Üniversitesi Yabancılar İçin Türkçe Çalışma Kitabı'ndaki (C1) Mizahi Unsurların Kuramlara Dağılışı</i>	127
Tablo 15. <i>Yedi İklim Türkçe Ders Kitabı'ndaki (A1) Mizahi Unsurların Kuramlara Dağılışı</i>	131
Tablo 16. <i>Yedi İklim Türkçe Çalışma Kitabı'ndaki (A1) Mizahi Unsurların Kuramlara Dağılışı</i>	132
Tablo 17. <i>Yedi İklim Türkçe Ders Kitabı'ndaki (A2) Mizahi Unsurların Kuramlara Dağılışı</i>	136
Tablo 18. <i>Yedi İklim Türkçe Çalışma Kitabı'ndaki (A2) Mizahi Unsurların Kuramlara Dağılışı</i>	139
Tablo 19. <i>Yedi İklim Türkçe Çalışma Kitabı'ndaki (B1) Mizahi Unsurların Kuramlara Dağılışı</i>	140
Tablo 20. <i>Yedi İklim Türkçe Ders Kitabı'ndaki (B2) Mizahi Unsurların Kuramlara Dağılışı</i>	144
Tablo 21. <i>Yedi İklim Türkçe Çalışma Kitabı'ndaki (B2) Mizahi Unsurların Kuramlara Dağılışı</i>	149
Tablo 22. <i>Yedi İklim Türkçe Ders Kitabı'ndaki (C1) Mizahi Unsurların Kuramlara Dağılışı</i>	156
Tablo 23. <i>Yedi İklim Türkçe Ders Kitabı'ndaki (C2) Mizahi Unsurların Kuramlara Dağılışı</i>	173
Tablo 24. <i>Yedi İklim Türkçe Çalışma Kitabı'ndaki (C2) Mizahi Unsurların Kuramlara Dağılışı</i>	180
Tablo 25. <i>İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı'ndaki (A1) Mizahi Unsurların Kuramlara Dağılışı</i>	181
Tablo 26. <i>İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı'ndaki (A2) Mizahi Unsurların Kuramlara Dağılışı</i>	183
Tablo 27. <i>İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Çalışma Kitabı'ndaki (A2) Mizahi Unsurların Kuramlara Dağılışı</i>	185
Tablo 28. <i>İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı'ndaki (B1) Mizahi Unsurların Kuramlara Dağılışı</i>	190

Tablo 29. <i>İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Çalışma Kitabı</i> 'ndaki (B1) Mizahi Unsurların Kuramlara Dağılışı.....	192
Tablo 30. <i>İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı</i> 'ndaki (B2) Mizahi Unsurların Kuramlara Dağılışı.....	198
Tablo 31. <i>İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Çalışma Kitabı</i> 'ndaki (B2) Mizahi Unsurların Kuramlara Dağılışı.....	200
Tablo 32. <i>İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı</i> 'ndaki (C1) Mizahi Unsurların Kuramlara Dağılışı.....	201
Tablo 33. <i>İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Çalışma Kitabı</i> 'ndaki (C1) Mizahi Unsurların Kuramlara Dağılışı.....	203
Tablo 34. <i>Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretim Setlerindeki Mizahi Unsurların Kuramlara Dağılışı.....</i>	204
Tablo 35. <i>Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretim Setlerindeki Mizahi Unsurların Mizah Tür ve Çeşitlerine Dağılışı.....</i>	205

ŞEKİLLER LİSTESİ

<i>Şekil 1. Ne olacak?</i>	59
<i>Şekil 2. Gelecekte beslenme</i>	60
<i>Şekil 3. Karikatürler 1</i>	61
<i>Şekil 4. Dedikodu</i>	62
<i>Şekil 5. Erkek Dadılar</i>	63
<i>Şekil 6. Karşı cinsin gözünden kadınlar ve erkekler.</i>	64
<i>Şekil 7. Şaka 1</i>	65
<i>Şekil 8. İntihar</i>	65
<i>Şekil 9. Restoran hileleri</i>	66
<i>Şekil 10. Şaka 2</i>	67
<i>Şekil 11. İşimin ilk ve son günü</i>	68
<i>Şekil 12. Sabah telaşı</i>	69
<i>Şekil 13. Otobüs</i>	70
<i>Şekil 14. Ağaç</i>	71
<i>Şekil 15. Pazartesi sendromu</i>	73
<i>Şekil 16. Fotoğrafçılık</i>	74
<i>Şekil 17. Müdürün düşmesi</i>	74
<i>Şekil 18. Buluşlar</i>	75
<i>Şekil 19. Karikatürler 2</i>	76
<i>Şekil 20. Oscar ödülü</i>	76
<i>Şekil 21. Şakacı genç</i>	78
<i>Şekil 22. Keşke</i>	79
<i>Şekil 23. Ev işleri</i>	80
<i>Şekil 24. Fare şakası</i>	80

Şekil 25. Serçe	81
Şekil 26. Havai Fişek	83
Şekil 27. Şimdiki Çocuklar Harika	85
Şekil 28. Ah Şu Gençler!	86
Şekil 29. Zengin olmanın püf noktaları	87
Şekil 30. Amerikalı Mark Petrovich	88
Şekil 31. Kötü espriler	89
Şekil 32. Yaş olgusuna göre söz dizimi	90
Şekil 33. Düşene gülünmez	90
Şekil 34. Yabancı diller	91
Şekil 35. Zekâ	92
Şekil 36. Komedyen	94
Şekil 37. Yurt şakaları	96
Şekil 38. Mizahi fıkra örneği 1	97
Şekil 39. Mizahi fıkra örneği 2	97
Şekil 40. Mizahi fıkra örneği 3	98
Şekil 41. Tatil	99
Şekil 42. Ne var ne yok?	100
Şekil 43. Okul şakası	101
Şekil 44. Çok yaşa!	101
Şekil 45. Mevsimler	103
Şekil 46. Tiyatro oyunu	104
Şekil 47. Nasrettin Hoca	105
Şekil 48. Dondurma	106
Şekil 49. Ünlü olmak	108
Şekil 50. Korsan kitap	109
Şekil 51. Allah versin	110
Şekil 52. Deyimler	111
Şekil 53. Ye kürküm ye 1	112
Şekil 54. Elaman aranıyor!	112
Şekil 55. Parayı veren düdüğü çalar	113
Şekil 56. Medeniyet 1	114

Şekil 57. Medeniyet 2.....	115
Şekil 58. Karagöz 1	116
Şekil 59. Kullanma kılavuzu	117
Şekil 60. Bindiği dalı kesmek	118
Şekil 61. Tombili.....	118
Şekil 62. Yerleşik hayat	120
Şekil 63. Karşı cins	121
Şekil 64. Ah Şu Gençler!	123
Şekil 65. Tiyatro kostümleri	124
Şekil 66. Tepki	125
Şekil 67. Kinaye	126
Şekil 68. Robotlar	126
Şekil 69. Dâhi.....	127
Şekil 70. Karikatürler 3	128
Şekil 71. Karikatürler 4	129
Şekil 72. Karikatürler 5	130
Şekil 73. Sol ayağım	131
Şekil 74. İhtiyarlık.....	132
Şekil 75. Likya yolu	133
Şekil 76. Mektup	134
Şekil 77. Gülmece	134
Şekil 78. Anı	135
Şekil 79. Hoca	135
Şekil 80. Diyaloglar.....	137
Şekil 81. Filmler	138
Şekil 82. Biraz da gülelim	139
Şekil 83. Atasözleri 1	140
Şekil 84. Einstein'ın şoförü	141
Şekil 85. Kazan doğurdu	142
Şekil 86. Kimse beni anlamıyor	143
Şekil 87. Atasözleri 2	144
Şekil 88. Atasözleri 3	145

Şekil 89. Gençlik	146
Şekil 90. Tamamlama	146
Şekil 91. Restoran	147
Şekil 92. Düşünen hindi	148
Şekil 93. Hazır cevaplar 1	150
Şekil 94. Hazır cevaplar 2	151
Şekil 95. Meyveler	152
Şekil 96. Hoca'nın hesabı	153
Şekil 97. Deli mi akıllı mı?	154
Şekil 98. Sayılar	155
Şekil 99. Lastik	155
Şekil 100. Uçak	156
Şekil 101. Neyzen Tefik	157
Şekil 102. Kime uygunsu	158
Şekil 103. Eşek.....	158
Şekil 104. Şair Eşref	159
Şekil 105. Hiciv	160
Şekil 106. Şairlerden inciler	161
Şekil 107. Taşlama	162
Şekil 108. Okuyalım	163
Şekil 109. Teknoloji ve kitap	164
Şekil 110. Karagöz 2	166
Şekil 111. Karagöz 3	167
Şekil 112. Karagöz 4	168
Şekil 113. Hasta ziyareti 1	169
Şekil 114. Hasta ziyareti 2	170
Şekil 115. Ye kürküm ye 2	170
Şekil 116. İletişim	171
Şekil 117. Beni yanlış anladın!	172
Şekil 118. Kadın argosu	174
Şekil 119. Fıkra gibi olaylar 1	175
Şekil 120. Fıkra gibi olaylar 2	176

Şekil 121. Eloğlu	177
Şekil 122. Lüzum yok	177
Şekil 123. Avni	178
Şekil 124. Baklava.....	179
Şekil 125. Terzi	179
Şekil 126. Pijama-terlik-televizyon	181
Şekil 127. Rüya	182
Şekil 128. Eşeğin sözü.....	182
Şekil 129. Keçi	183
Şekil 130. Altın günü.....	184
Şekil 131. Azrail	184
Şekil 132. Atasözleri 4	185
Şekil 133. Bankacı	186
Şekil 134. Ölçme	186
Şekil 135. Murphy kanunları	187
Şekil 136. Temel.....	188
Şekil 137. Öğrenci evi	189
Şekil 138. Kazan.....	190
Şekil 139. Patlıcan	191
Şekil 140. İlginç bir meslek	191
Şekil 141. Nasıl bakıyoruz?.....	192
Şekil 142. Teknoloji	193
Şekil 143. Teknik destek	194
Şekil 144. Ye kürküm ye 3	195
Şekil 145. Evlilik teklifi	195
Şekil 146. Karagöz 5	196
Şekil 147. Dil yanlışları	196
Şekil 148. Yanlış anlama	197
Şekil 149. Hamburger	197
Şekil 150. Varoluş öyküsü	198
Şekil 151. Üç dil	199
Şekil 152. Bilgisayar	199

<i>Şekil 153.</i> Burası çok sıcak	200
<i>Şekil 154.</i> Akıl mı şans mı?	201
<i>Şekil 155.</i> E-posta.....	202
<i>Şekil 156.</i> Profesör	203

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

s.	Sayfa
TDK	Türk Dil Kurumu
TÖMER	Türkçe Öğretim Merkezi
vb.	Ve başkası, ve başkaları, ve benzeri
vs.	Vesaire
yy.	Yüzyıl

BÖLÜM I

GİRİŞ

Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi çalışmaları son yıllarda hız kazanmıştır. Yabancı dil öğrenen kişiler bu dilin kurallarını ezberlemekten çok o dili işlevsel olarak kullanmayı istemektedirler. Bir dilin işlevsel hâle gelebilmesi ise o dilin günlük hayatta kullanılabilirliği ile ilişkilidir. Öğrenilen dili kullanan insanların iletişim kurma yolları, bu dili öğrenen insanlar için büyük bir önem arz eder. İyi bir iletişim kurmanın yolu ister sözlü ister yazılı ister sözsüz olsun birçok etkene dayandırılabilir.

İletişim kurmada önemli unsurlardan biri sayılan gülümseme, insanlar arasındaki samimiyeti artırır, onları önyargılardan kurtarır. Pek çok filozof; insanı, güldürmeyi başarabilen hayvan olarak tanımlamak yerine “gülebilen hayvan” olarak tanımlamaktadır. Bir hayvanın ya da bir nesnenin insana olan benzerliği ve onlar üzerinde bıraktığı izler kişileri güldürmeyi başarabilir (Bergson, 2016, s. 14-15). Bu ifadelerde de görüldüğü üzere; gülme eylemi insanı diğer varlıklardan ayıran bir özelliktir. İnsanın olduğu yerde gülme ve güldürü unsurları da ortaya çıkmaktadır.

Türk kültürü için önem arz eden pek çok edebiyatçı, düşünür, devlet adamı vardır. Bu kişiler içerisinde mizahı kullananlar, mizahtan yararlanarak eserler ortaya koyanlar mevcuttur. Şahhüseyinoğlu (2015, s. 8) bu bağlamda; halkın ortak yaratma gücünün ortaya çıkardığı fıkra, nükte ve mizahın, Anadolu kültürünün zenginliği olduğunu ortaya koymaktadır. Kültürümüzün içinde yoğurulduğu bu tür eserlere tarihi bir süreçte göz atmak gerekirse ilk olarak köy seyirlik oyunlarından bahsetmek gerekir. Köy seyirlik oyunları iki

şekilde incelenir: ilki belli bir zamanı anlatan işlevsel olan oyunlar, ikincisi halkı eğlendirmeyi amaç edinen oyunlar. Bazı eserlerde yazıya dayalı olan mizah köy seyirlik oyunlarında harekete bağlıdır. Abartılı hareketlerle yapılan saldırılar, taklitler köy seyirlik oyunlarında gülmecenin ana unsurlarındandır. Ancak köy seyirlik oyunları genellikle yöresel söyleyişlere dayalı olduğundan yabancılar için Türkçe öğretim materyali olarak kullanmak doğru olmayacaktır.

Mizahı kendi bünyesiyle birleştiren Türk büyüklerinden bir tanesi de Nasrettin Hoca'dır. Nasrettin Hoca mizahi fıkralarıyla kişileri güldürmeyi, aynı zamanda onları düşündürmeyi ustalıklı başarabilir. Nasrettin Hoca'nın 13. yüzyıldan günümüze kadar ulaşabilmesinin en önemli sebeplerinden biri onun Türk kültürünü, görgüsünü ve edebini başarıyla mizahi fıkralarına aktarmış olmasıdır. Yaşamış olduğu döneme ışık tutar, o zamanın mizah algısını, halkın gülmece şeklini günümüze kadar taşır. Şahhüseyinoğlu'nun (2015, s. 10) belirttiği gibi aynı ülkede yaşayan, aynı kültür özelliklerine sahip olan insanların hayatlarının hakikatini yansıtmaktadır.

Türklerin tarihi mizah ve nüktelerle doludur. Türkiye'de mizah -her yerde olduğu gibi- zulme, taassuba, cahilliğe karşı bir savunma silahı olarak kullanılmıştır. Dış müdahalelere karşı bu silah daha da keskinleşir. İstilacılara karşı bütün güçleriyle mücadele eden ve başarı sağlayan Türk mizahçılarının birer milli kahraman olmaları da bunu doğrular. Nasrettin Hoca, ırktaşlarının mal ve canlarını koruyan bu kahramanlardandır. Hoca, on beşinci yüzyılda Türkiye dâhil bütün Asya'ya hâkim olan Timurlenk'i nükteleriyle teskin edip, vatandaşlarına yumuşak davranmasını sağlamıştır (Yücebaş, 2004a, s. 28).

Nasrettin Hoca fıkralarının ve halkın oluşturduğu mizahi fıkraların yabancılar Türkçe öğretimi alanında kullanılması hem derslerin eğlenceli geçmesine katkıda bulunacak hem de Türk kültürünün aktarılmasına olanak sağlayacaktır.

Türk mizahını ortaya koyan önemli eserlerden biri de Karagöz ve Hacivat oyunlarıdır. İlk olarak ne zaman ortaya çıktığı tam olarak bilinmeyen Karagöz ve Hacivat oyununun 16. yüzyıldan itibaren oynanmaya başlandığı genel kabul görmektedir. Bu oyunda, karşılıklı yanlış anlamalar üzerine kurulmuş diyaloglar sergilenir. Gölge oyunu olarak karşımıza çıkan Karagöz'le Hacivat'ın konuşmaları, mizahi unsurlar üzerine kurulmuştur. Zaman zaman toplumun bilinçlenmesine katkı sağlamış bazen de kahkahalarla kendilerini seyrettirmişlerdir. Okumamış, halk adamı tipi olan, yabancı kelimelerle arası olmayan

Karagöz ile yabancı kelimeler kullanmaktan hoşlanan, kendini beğenmiş, gösteriş meraklısı Hacivat tiplmesi bu gölge oyununun vazgeçilmez karakterlerinden olup oyuna yön vermektedirler. Hacivat'ın kullandığı yabancı kelimeleri Karagöz'ün anlamaması ile Karagöz'ün patavatsızlıkları, oyunda gülmece unsurlarının ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır. Karagöz'le Hacivat oyunu, derslerde kullanıldığında öğrencinin derse ilgisi çekilmiş olacaktır.

Pek çok açıdan Karagöz'le Hacivat'ı andıran ancak gölge oyunu olarak değil de gerçek oyuncularla canlandırılan oyuna orta oyunu denir. Orta oyununda doğaçlama yapılır, Karagöz'ün canlanmış hâli olan Kavuklu ile Hacivat'ın canlanmış hâli olan Pişekâr, oyunun en önemli karakterleridir. Oyun taklitlere, yanlış anlamalara dayanır. Taklitlerin mevcut olması, oyunlarda genellikle standart Türkçenin kullanılmaması nedeniyle bu materyallerin yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde -ilk aşamalarda- kullanılamayacağı açıkça görülmektedir.

Mizah içeren bir diğer malzeme ise görsellerdir. Güneş (2013, s. 186) görsel okumayı; kroki, grafik, şekil, sembol gibi görmeye dayanan unsurları ve tabiatı, sosyal olayları okuma, kavrama, tabir etme, zihinde yapılandırma süreci olarak belirtmektedir. Görsel okuma Türk çocuklarının ana dillerini öğrenirken uygulanan yöntemlerin içerisinde. 2018 Türkçe 1-8 Sınıflar Öğretim Programı'nda mevcuttur.

Günümüzde görsel okuma önem kazanan alanlardan bir tanesidir. Mevcut bilgiler arasında ilişki kurma, bilgileri bütünleştirme, algılananları, duyguları günlük hayatla ilişkilendirme, beynin her iki lobunu da harekete geçirerek düşündürme gibi faydaları bulunmaktadır. Görsel okuma, konuşma ve yazma becerileriyle ilişkilendirilebilir. İçerisinde mizahın da bulunduğu görseller öğrenciler için hazırlanacak etkili materyaller olacaktır. Özellikle günlük hayatın içerisinde seçiliyor olması, dilin işlevsel bir nitelik kazanmasına katkıda bulunacak aynı zamanda öğrenciyi de güdüleyecektir.

Karikatürler de görsel okumanın içerisine dâhil edilebilir. Eski dönemlerde örneklerinin mevcut olmasına rağmen karikatürlerin gelişim göstermesi dergi ve gazetelerin yaygınlık gösterdiği yüzyıllara dayanır. Bu da 19. yüzyıla tekabül eder. Karikatürler, günümüze daha yakın olması nedeniyle güncel içeriklidir. Siyaset, eğitim, felsefe, bilim, sanat vb. her türlü olayın konu edilebildiği karikatürler Türklerin yaşantısı hakkında ayrıntılı bilgiler vermektedir. Eğitim amacıyla hazırlanmış veya eğitimde kullanılmak üzere

uyarlanabilecek karikatürler; dersin işlenişinde etkili olacak, öğrenciyi motive edici bir rol oynayacak aynı zamanda öğrencilerin dikkatini yoğunlaştırmasını sağlayacaktır.

Karikatürler; okuma, yazma, dinleme/izleme, konuşma becerilerini geliştirmek için kullanılabileceği gibi dil bilgisi alanındaki çalışmalarda da etkili olacaktır. Bu çalışmada kullanılacak olan karikatürler kavramsal karikatürler değil, değişik dergi ve gazetelerde yer almış olan mizah içerikli karikatürlerdir.

İlköğretim 6. sınıf öğrencileri üzerinde yapılan bir çalışmaya göre karikatür destekli dil bilgisi öğretiminin bilgileri zihinde yapılandırmaya, bütünleştirmeye ve tekrarlamaya olanak sağladığı, Türkçe dersine karşı tutumu, akademik başarıyı ve öğrenilenin kalıcılığını olumlu yönde etkilediği sonuçlarına ulaşılmıştır (Akkaya, 2011, s. 118-119). Yapılan araştırmada da görüldüğü üzere karikatür kullanımının dersler üzerinde olumlu bir etkisi vardır.

Dünya üzerinde pek çok insan farklı sebeplerle Türkçe öğrenmek istemektedir. Eğitim, turizm gibi sebepler bunlardan başlıcalarıdır. Yabancı dil öğretimi yapılırken temel prensip öğrenilen konuların günlük hayatla ilişkilendirilebilmesi, işlevsel olmasıdır. Bu işlevsellik de konuşma dilinin ve o kültürün algısının dil öğrenen kişilere aktarılması ile olur. Mizahi unsurların Türk kültürünün içerisinde, onun etkisiyle yazılan kitaplarda, oluşturulan görsellerde, tiyatrodaki eserlerinde veya sözlü ürünlerde aranma sebebi de budur.

Kelime anlamı gülmece olan mizah, gülümsememizi sağlayan unsurları içerisinde barındırır. Ayrıca milletler, coğrafyalar, diller, kültürler arasında farklılık göstermektedir. Bu farklılıklardan yola çıkılarak evrensel bir mizah anlayışının sağlanıp sağlanamayacağı ve bu mizah tarzının yabancı dil öğrenenleri bir çatı etrafında toplayıp toplayamayacağı bu araştırmanın en önemli problemlerinden biridir.

1.1. Araştırmanın Problemi

Araştırmanın problemi; “Hitit Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti (A1-A2, B1, B2-C1), Yedi İklim (Yunus Emre Enstitüsü) Türkçe Seti (A1, A2, B1, B2, C1, C2), Gazi Üniversitesi Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti (A1, A2, B1, B2, C1) ve İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti’nde (A1, A2, B1, B2, C1) mizahi unsurlardan yararlanılmış mıdır/ yararlanılmışsa nasıl ve ne kadar yararlanılmıştır?” olarak

belirlenmiştir. Belirlenen araştırma problemine aşağıdaki alt problemler ile yanıt aranmıştır.

1. Mizah insan hayatında nasıl bir yere sahiptir?
2. Yabancılar Türkçe öğretiminde mizahtan nasıl yararlanılabilir?
3. Evrensel bir mizah anlayışı var mıdır, varsa bu mizah anlayışından ders kitaplarında nasıl faydalanılabilir?

1. 2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada Hitit Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti (A1-A2, B1, B2-C1), Yedi İklim (Yunus Emre Enstitüsü) Türkçe Seti (A1, A2, B1, B2, C1, C2), Gazi Üniversitesi Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti (A1, A2, B1, B2, C1) ve İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti'nde (A1, A2, B1, B2, C1) yer alan mizahı unsurları tespit etmek ve bu unsurların ne oranda bulunduğunu belirlemek amaçlanmıştır. Bu bağlamda belirlenen alt amaçlar aşağıdaki şekildedir:

1. Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminin gerekliliğini ortaya koymak
2. Yabancı dil öğrenen öğrencilerin dil öğrenimi yaparken eğlenmelerini, öğrenmelerini, aynı zamanda bilgilerinin kalıcı olmasını sağlamak
2. Türk kültüründe mizahın nasıl kullanıldığını; yazılı, sözlü ve sözsüz ürünlerde nasıl yer aldığını saptamak
3. Elde edilen birtakım sonuçlardan yola çıkarak bazı öngörülerde bulunmak

1.3. Araştırmanın Önemi

Günlük hayatımızda mizah önemli bir yere sahiptir. Mizah, güldürücü olması, insanları eğlendirmesi, onlar arasında samimi bir ortam yaratması, onları birbirine yakınlaştırması gibi nedenlerden dolayı insan hayatında yüzyıllar öncesinden itibaren varlığını korumuştur. İroni ile birleşen mizah hem düşündürücü hem güldürücü olma özelliği kazanır. Türk milletinin hayatında mizahın önemi büyüktür. Köy seyirlik oyunları, gölge oyunları ile başlayan güldürü sanatımız mizahi fıkralar, karikatürler ile devam etmiş günümüzde pek çok alanda kullanılabilen bir hâle gelmiştir. Gülmece insanın yüzünde küçük bir tebessüm

veya kahkahalar yaratır. Gülümsemek de mutluluk göstergesidir. Mutlu olan kişiler bulundukları yerden memnun olurlar. Mizah unsurları öğrencilerin okula uyum sağlamasına yardımcı olmakta onların başarılarını da arttırmaktadır.

Yapılan bir çalışmaya göre mizahla öğretimin, geleneksel öğretim yöntemlerine kıyasla 7. sınıf derslerinde akademik başarılarını arttırmada daha etkili olduğu görülmüştür (Savaş, 2009, s. iii) Mizah, Türkçe öğretimi alanında bazı eğitimciler tarafından uygulanmakta bazıları tarafından benimsenmemektedir. Bu çalışmada yeni bir dil öğrenecek olan kişiler için gülmece unsurlarının gerekliliğinden bahsedilmektedir.

1.4. Varsayımlar

Hitit Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti (A1-A2, B1, B2-C1), Yedi İklim (Yunus Emre Enstitüsü) Türkçe Seti (A1, A2, B1, B2, C1, C2), Gazi Üniversitesi Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti (A1, A2, B1, B2, C1) ve İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti'nin (A1, A2, B1, B2, C1); yabancı dil olarak Türkçenin öğretimi için uygun kitap serileri olduğu varsayılmıştır. Mizah, dil edinimi esnasında kullanıldığında etkili olmaktadır. Karikatür, mizahi fıkra, gölge oyunları ve görsel unsurların; mizahın öğrencilere aktarılması alanında kullanılabilecek etkili araçlar olduğu varsayılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

Bu araştırma:

1. Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kullanılan kitaplardan Hitit Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti (A1-A2, B1, B2-C1), Yedi İklim (Yunus Emre Enstitüsü) Türkçe Seti (A1, A2, B1, B2, C1, C2), Gazi Üniversitesi Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti (A1, A2, B1, B2, C1) ve İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti (A1, A2, B1, B2, C1) ile sınırlıdır.

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde, ilgili literatür taranarak dil ile yabancı dilin tanımı yapılmış, yabancı dil öğretiminin gereklerinden ve nasıl yapıldığından bahsedilmiştir. Yabancı dil olarak Türkçenin öğretim sürecinden ve bunun gereğinden söz edilmiştir. Ardından gülme ve mizah tanımlanmış, mizah tür ve çeşitlerine değinilmiş, kısmen mizah kuramları açıklanmıştır. Mizahın psikolojik ve sosyolojik işlevlerinden bahsedilmiş, dil ve bellek ile olan ilişkisi ortaya konmuştur. Daha sonra Türk mizahının zaman içindeki değişimi incelenmiş, milletlerin komiği algılayışlarından yola çıkılarak evrensel bir mizah anlayışı ortaya konmaya çalışılmıştır.

2.1. Dil Nedir?

Konuşarak veya işaretlerle anlaşma yeteneği, insanı diğer canlılardan ayıran en önemli unsurlardandır. Türk Dil Kurumu'nda (TDK, 2017) “İnsanların düşündüklerini ve duyduklarını bildirmek için kelimelerle veya işaretlerle yaptıkları anlaşma, lisan, zeban.” olarak tanımlanmaktadır.

“Dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta, kendisine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli anlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş içtimai bir müessesedir.” (Ergin, 2009, s. 3).

Kişilerin isteklerini anlatmak amacıyla kullandıkları sesli işaretler sistemine dil adı verilmektedir. Beden dilimizi kullanarak veya farklı şekillerde de hislerimizi, düşünce ve isteklerimizi anlatırız. Ancak en kusursuz anlatma aracımız dilimizdir (Banguoğlu, 2007, s. 9). Dil, başkalarına hislerimizi, isteklerimizi aktarmayı sağlayan işaretler sistemidir. Dünyada 3000'e yakın dil mevcuttur (Ateş, 1999, s. 15).

Bu tanımlardan çıkarılacak en kapsamlı yargı; insanlar arasında anlaşmayı sağlayan dil, uzun yıllardır hayatımızda yer alır; onu insandan ve toplumdan koparmak imkânsızdır. Bireysel olarak düşünüldüğünde kişiler, toplumsal olarak düşünüldüğünde ise milletler, dilin nimetlerinden yararlanırlar. İnsanlar en rahat şekilde dil aracılığı ile etkileşime geçer, diğer insanlara düşüncelerini, hayallerini, hedeflerini anlatırlar.

Dil kişilerin işaretler veya sözcükler aracılığıyla hislerini, düşüncelerini, gözlemlerini paylaştıkları bir sistemdir (Güneş, 2013, s. 21). Dil, kişilerin görmesini sağlar, aynı zamanda onların beyni, fikri ve ruhudur (Aksan, 2009, s. 13). Her yönüyle insanlığın ve medeniyetin alameti ve aracı olan dil, bir milletin kültürünün de aynasıdır (Aksan, 2007, s. 13). Aksan'ın bahsettiği gibi dil, insanların düşüncesini yansıtırken aynı zamanda daha geniş boyutta değerlendirildiğinde milletlerin de fikrini, yaşayışını, örf, adetlerini, ananelerini, kısacası uzun zaman diliminde biriktirdiği her şeyi bize aktarmaktadır.

Dilin varlığı tek bir boyutta veya sınırlı bir şekilde düşünülemez. Örneğin Ediskun'un (2007, s. 9) çalışmasında dil, geniş ve dar anlamlarıyla değerlendirilir. Geniş anlamıyla, insanların aralarında anlaşmasını sağlayan çeşitli işaretlerin bulunduğu bir sistemdir. Pantomim dili, jest dili, mors dili, çiçek dili vb. bunlara örnek olarak gösterilebilir. Dar anlamıyla değerlendirildiğinde dil yazı ya da konuşmayla insanların anlaşmalarına olanak sağlayan işaretler sistemidir. Bu çalışmada, dil olgusuna bir boyutta yaklaşılmadığı görülmektedir. Ediskun'a (2007) göre dilin tek boyutu yoktur, dilin dar ve geniş anlamlarına işaret eder.

Ulusların yaşam biçimlerini, kültürlerini, dünyaya bakış açılarını, diğer toplumlarla kurmuş oldukları ilişkileri yansıtan dilin kendine has dünyayı anlatış ve algılayış şekli mevcuttur (Aksan, 2009, s. 14). Yani her dilin kendine göre bir algılama tarzı vardır. Buna dayanarak dillerin bambaşka zekâ yapılarının ürünü olduğunu söyleyebiliriz. Milletlerin deneyimleri farklılaştığı için dilin yapısı ve dilde ortaya çıkan kelimeler de farklılaşmaktadır. Sistematik olarak bir bütün olduğu kabul edilen bir dilin kendi içerisinde değerlendirilmesi

ve o dili öğrenen kişilerin de o milletin kültürü içerisine dahil olması gerekmektedir. Öğrenilen dilin içerisinde geçen kelimeleri, söz gruplarını, deyimlerini, atasözlerini vb. kendi diliyle kıyaslama yoluna gitmek doğru olmayacaktır. Çünkü insanlar yaşadıkları olaylar neticesinde kelimelere farklı anlamlar yüklemişlerdir. Dolayısıyla öğrenilen dili; ana dili olarak bilen kişilerin düşünce yapısıyla, onların hayata bakış açısıyla anlamlandırmak ve bu bağlamda öğrendiklerini değerlendirmek gerekir. Aksi hâlde yanlış anlaşılmalara, yanlış öğrenmeler ortaya çıkacaktır.

Yabancı dil öğretimi tıpkı ana dili edinimi gibi bir anda oluşmaz. Her ikisinde de dinleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerine sahip olunmalı bu da bir süreç içerisinde gerçekleşmelidir. Çotuksöken'in (2002, s. 9) de belirttiği gibi ana dili anlama ve anlatmaya yönelik dört temel beceri ile temellendirilmiştir. Bunlar: dinleme/izleme, okuma, konuşma ve yazma becerileridir. Öğrencinin bu beceri alanlarının tümünde yetkin hâle getirilmesi amaçlanmalıdır.

Dil yeteneğine sahip olan birey sonradan öğrenmiş olduğu dili zamanla aile içinde, okulda ve diğer çevresinde geliştirir. Ana dilindeki sesleri ayırt eden, kelimeleri ve bunların sıralanışlarını fark eden çocuk, ana dilini nasıl kullanacağını öğrenmiş olur. Ancak bu aşamadan sonra dil yeteneğini beceri alanlarından okuma, yazma, konuşma, dinleme gibi etkinliklerle dilini geliştirir (Özkan, 2010, s. 13-14). Yabancı dil öğretimi de aynı mantıkla ilerler. Amaçlanan, öğrencinin sadece belli başlı beceri alanlarında başarılı olması değil, tüm alanlarda başarı gösterebilmesidir. Ana dilini öğrenen bir çocuk öncelikle çevresinde konuşan insanları dinler daha sonra ses çıkarmaya, anlamlı kelimeler oluşturmaya başlar. Yabancı dil öğretiminde de dinleme ve konuşma süreci aynı mantıkla ilerlemelidir.

Dedem Korkut Kitabı'nda ailesinden uzakta, aslanlarla birlikte büyüyen Basat'ın ailesi tarafından bulunması anlatılmaktadır (Sepetçioğlu, 1998, s. 150). Konuşmayı, iletişim kurmayı bilmeyen çocuk, o dili konuşan kimseyi görmemiş, onların konuşmalarını dinlememiştir. Bu sebeple iletişim kurmak onun için kolay değildir. Bebekliğinde yaşaması gereken bu süreci çok sonra yaşayacaktır. Bu örnekte Basat'ın konuşmayı hiç bilmediği, bu sebeple de iletişim kurmaya en baştan başlaması gerektiği görülmektedir. Konuşmayı gelişimine müteakip doğal bir süreç içerisinde öğrenmiş olan bir çocuk anlamlandırma ve telaffuz kabiliyetine sahip olduğundan yeni bir dil öğrenirken Basat'tan çok daha ileri bir aşamada öğrenim sürecine dahil olacaktır.

Dil öğrenmek bazen belli amaçlar doğrultusunda bazen de farklı sebeplerden gerçekleşebilir. Dil öğrenmek insanlara bazı olumlu özellikler kazandırmaktadır.

İletişim aracı olması, öğrenmeyi sağlaması, zihni geliştirmesi ve sosyal gelişime destek olması dilin özelliklerinden bazılarıdır (Güneş, 2013, s. 22). Çağın gereklerine ayak uydurması, akademik anlamda çalışmalarına yardımcı olması, belli bir disiplin kazandırması, farklı bir kültürü öğrenmesi ve onu anlaması da dil öğrenen kişinin hedeflerinden bazılarıdır.

Dilin iletişim kurma sürecinde kaynak, mesaj, alıcı, kanal ve kod unsurlarından bahsedebiliriz. Kaynak, iletişimi başlatan, diğer insanlara duygu ve düşüncelerini aktarma girişiminde bulunan kişidir (Özkan, 2010, s. 16). Kaynak dil aracılığıyla, sözlü, yazılı ya da sözsüz olarak alıcı ile iletişim kurabilir. İletişim esnasında sözlü ya da yazılı olarak kullanılan dil hangisi ise alıcı da o dili bilmek durumundadır. Aksi hâlde iletişimin kurulması mümkün değildir.

Dilin kullanım alanları dört tanedir. Bunlar: kişisel alan, kamu alanı, mesleki alan ve eğitsel alandır. Kişisel alan; daha çok kişinin kendisini, yakın çevresini, ailesini, sosyal uygulamaları kapsarken kamu alanı; kurumları, kamu hizmetlerini, kamu özelliği taşıyan kültür ve eğlence gibi sosyal etkileşimlerin görüldüğü etkinlikleri kapsamaktadır. Mesleki ve eğitsel alan ise daha çok kişinin mesleğinin gerektirdiklerini ve öğrenme çalışmalarını sınırları içine almaktadır (CECR'den aktaran Güneş, 2013, s. 25). Yabancı dil öğrenen bireyler, dilden yalnızca bir veya iki alanda yararlanmaktansa onu tüm alanlarda kullanmaya meyilli olmalıdır.

Bireyler kişisel alan ve kamu alanında ana dilini tercih ederler. Ancak mesleki ve eğitsel alanlarda bireyler alanının gerektirdiği dili kullanırlar. TÖMER'deki (Türkçe Öğretim Merkezi) öğrenciler eğitsel alan çerçevesinde Türkiye'de öğrenim görmektedir. Yaşadıkları coğrafya ana dillerinin konuşulduğu coğrafyadan farklı olduğu için kişisel, kamusal ve mesleki, eğitsel alanların tümünde Türkçe ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu bağlamda kişinin çok yönlü gelişmesi için bu dili yalnızca eğitsel, teorik boyutta değil aynı zamanda sosyal hayatına uyarlayabileceği şekilde edinmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Örneğin tıp alanında Türkiye'ye eğitim görmeye gelmiş kişinin yalnızca sağlık sektöründe kullanılan söyleyişleri ve terimleri öğrenmesi sosyal açıdan destek görmemesi doğru

olmayacaktır. Çünkü kişi yukarıda da bahsedildiği gibi yalnızca eğitim ve mesleki alanda değil aynı zamanda kişisel alanda ve kamu alanında da Türkçe ile karşı karşıya kalacaktır.

2.2. Yabancı Dil Nedir?

Yabancı dili kavramak için öncelikle ana dili incelemek yerinde olacaktır. Ana dili, TDK’de (2017), “Çocuğun ailesinden ve içinde yaşadığı topluluktan edindiği dil.” olarak tanımlanmıştır. Yabancı dil ise TDK’de (2017) “Ana dilin dışında olan dillerden her biri.” olarak açıklanmaktadır.

Ana dili edinimi konusundaki yaklaşımlara bakacak olursak kişinin ana dilini öğrenmiş bir şekilde doğmadığını, bu dili edinmenin bir süreç içerisinde gerçekleştiğini görürüz. Çotuksöken (2002, s. 16) çalışmasında ana dili eğitiminin belli bir süre içerisinde gerçekleşmeyeceğini, kişinin annesinin sesini duyduğu andan itibaren tüm yaşamını kapsadığını, zaman içerisinde her tür farklılığın ve aykırılığın diline yansıdığını ifade etmektedir. Burada, kişinin ana dilini öğrenirken ilk olarak o dili duyduğu, ardından duyduklarını anlamlandırmaya çalıştığı anlatılmaktadır. Yani kişi, ana dilini edinirken bile bir sürece ihtiyaç duyar. Yabancı dil öğrenen kişilerin de aynı yöntemi benimsemesi esastır. Ülkemizde ise yabancı dil eğitimi ile ilgili pek çok çalışma yapılmıştır. Ertural (2008, s. 94-95) çalışmasında dilin iletişimsel yönünden söz eder. Dil öğrenen kişinin öğreneceği dilde pratik yapması sağlanmalı, doğal ortamda dil öğretmek amacıyla sınıf ortamının düzenlenmesi, bu ortamın güdüleyici, destekleyici olması önemlidir. Ayrıca öğrenilen dilin konuşulduğu ülkede bulunmak, öğrenim için en iyi fırsattır. Eğer bu mümkün olmuyorsa teknoloji vasıtasıyla o ülkede bulunan insanlar ülkeye davet edilebilir veya onlarla sanal görüşmeler yapılabilir.

Türkçenin yabancı dil olarak öğretilmesi çalışmalarını yürüten kurumlarda durum ülkemizdeki yabancı dil eğitiminde olduğu gibi dil bilgisi ağırlıklı değil, işitselliğe ve işlevselliğe önem veren bir niteliktedir. Yabancı dil öğretmek ya da öğrenmek isteyen bir birey, o dilin ilk olarak duyulması gerektiğinin de farkında olmalıdır. Kâğıt üzerinde öğrenilen bir dilin işlevselliği tartışmaya açık olacaktır. Ana dili edinimi konusunda yol gösterici bir niteliğe sahip olan ve yukarıda anlatılan bilgilerin, yabancı dil eğitimde de kullanılması gerekir.

İnsanın ana dili olmayan her dil onun için yabancı dil ya da ikinci dil olarak adlandırılır. Özüdoğru ve Dilman (2014, s. 6) çalışmalarında yabancı dili “Öğrencinin yakın çevresinde yaygın olarak kullanılmayan ancak uluslararası seyahat, kültürlerarası iletişim veya okulda seçmeli veya zorunlu olarak yabancı dil dersinde öğrenilen ve öğrencinin günlük yaşantısında pratik yapma olanağı içermeyen dil.” olarak tanımlamaktadır. İnsanlar; eğitim, turizm, ticaret, bilim gibi sebeplerden ötürü yabancı dil öğrenirler. Dil kendi kuralları içerisinde bir bütün olarak değerlendirildiğinden dil öğrenmenin zekâyı geliştirdiği bilinmekte, bazı kişiler bu sebeple dil öğrenmek istemektedirler.

2.3. Yabancı Dil Öğretimi

Yabancı dil öğretimi, bireylerin ana dili dışında herhangi bir dil ile ilgili yapmış olduğu çalışmaların tamamını kapsar. Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi hususunda yapılan çalışmalar son zamanlarda artış göstermiştir.

Yabancı dilin öğretilmesi en başta uygulanan yöntemin doğru bir şekilde seçilmesiyle ilgilidir. Ancak yöntemin yanı sıra dikkat edilmesi gereken bazı unsurlar da vardır. Bunlar olmadıkça istenen düzeyde bir eğitim verilemez. Bu unsurlar: eğitim araçları, eğitim ortamı, öğretim tekniğidir (Hengirmen, 1993b, s. 35). Öğretim ortamı için gerekli koşullar oluşturulduktan sonra istendik davranış değişikliği yapılabileceğinden bahsedilmektedir. Ancak yabancı dil öğrenen bir öğrencinin yalnızca öğretim ortamı içinde öğrenim görmesi düşünülemez, günlük hayatında girdiği her ortam onun için öğrenme ortamı olmalıdır. Bu durumda ihtiyaçlarını almak için alışveriş yaptığı mekanlar; sinema, tiyatro, arkadaş ortamı gibi çeşitli sosyal etkinlikleri gerçekleştirdiği mekanlar vb. de öğrencinin öğrenme ortamı olabilir. Kişi istediğinde her türlü mekânı eğitim ortamına dönüştürebilir: Arkadaşlarıyla kahve içerken ya da sinemada bir film izlerken bilinçli bir tutum takınırsa günlük hayatı ile eğitimi birleştirip kendisine daha eğlenceli bir öğrenme ortamı oluşturabilir.

Yabancı dil öğretiminin dil bilgisi odaklı olarak yapılması o kişinin dili öğrenememesine sebep olur. Sürekli dil bilgisi kurallarının düşünülmesi ve uygulanması iletişimde kopukluklara neden olur (Işık, 2007, s. 16). Benzer ön bilgilere sahip iki grup üzerinde yapılan bir çalışmada iletişimci yaklaşım ve dil bilgisi çeviri yöntemi uygulanarak öğrencilerin öğrenme becerileri kıyaslanmıştır. Sonuç olarak dil bilgisi çeviri yönteminin

uygulandığı öğrenciler iletişimci yaklaşımın uygulandığı öğrencilere göre daha az öğrenme sağlamıştır. Öğrencilerin öğrenme düzeyleri üzerinde iletişimsel yöntemin daha olumlu bir etkiye sahip olduğu gözlenmiştir (Temizöz, 2008, s. 67). Yabancı dil öğrenmek için iletişimsel ortamların oluşturulması gerekir. Bol bol okuma yapılmalı, dinlenmeli, izlenmelidir, bununla beraber genel anlam yakalanacaktır (Işık, 2007, s. 24). Yabancı dil öğretimi yapılırken dil bilgisine boğulmak yerine işlevsellik ön planda tutulmalı; öğrenilen dil hayatın içerisine sokulmalıdır. Örneğin geniş zamanı öğrenen bir öğrenci kâğıt üzerinde gördüğünde ekleri doğru bir şekilde getirebiliyor ancak günlük hayatında kullanamıyorsa etkili öğrenme gerçekleşmemiş demektir. Öğrenci geniş zamanı kullanarak genelde yaptığı etkinliklere örnekler verebiliyor, bir mizahi fıkra anlatabiliyorsa istenen düzeyde bir öğrenme gerçekleşmiş demektir.

Yabancı dil bilinçli olarak yapılan bir süreç olan “öğrenme” yoluyla kazanılırsa yapay konuşmada, dil bilgisi testlerinde vb. işe yaramakta ancak akıcı ve doğal olmamaktadır. Ancak, yabancı dil bilinçaltı bir süreç olan “edinme” yoluyla kazanılırsa doğal bir şekilde kullanılabilir (Işık, 2007, s. 18). Bu yüzden kişinin “ana dilini öğrenmesi” terimi uygun değildir. “Ana dilini edinmek” şeklinde kullanılmaktadır. Burada söylenmek istenen şey, kişi yabancı dilini de ana dilinde olduğu gibi doğal yollardan kazanırsa başarıya ulaşması beklenir.

Yabancı dil öğretimi ve öğrenimi hususundan sonra bir dilin sadece ülkesinde değil, diğer ülkeler arasında da geçerlilik kazanmasının hangi yollarla olması gerektiği konusuna değinmek gerekir.

Bir dilin yaygınlaşmasını, uluslararası bir boyut kazanmasını sağlayan unsur; bilim, teknoloji, din, ekonomi vb. olmuştur. Roma İmparatorluğu döneminde Grekçe ve Latince hâkim olurken Orta Çağ’da Latince ve Arapça yaygınlaşmıştır. Yeni Çağ’da Fransızcanın, günümüzde ise İngilizcenin en yaygın dil hâline geldiği görülmektedir (Demircan, 2013, s. 6-7). Bir dilin yaygınlaşması pek çok sebeple meydana gelebilmektedir. Uluslar kendi dillerinin yok olmasına engel olmak, aksine onu geliştirip uluslararası bir boyuta taşımak istiyorlarsa yukarıda sayılan unsurları yerine getirmek zorundadırlar. Aksi hâlde kendi dilinin değil de başka dillerin yaygınlaşmasına ve geçerlilik kazanmasına destek olacaklardır.

Son yıllarda ülkemizde kendi dilimizle değil de yabancı dille eğitim yapma fikri ortaya çıkmış ve birden yayılmaya başlamıştır. Bunun için bazı sebepler sunulmaktadır: bilim dilinin İngilizce olduğu, yabancı dil öğrenme isteği, üniversitenin uluslararası olacağı söylentisi ve İngilizceyle eğitimin ilerlilik olarak görülmesi. Oysa bir ülkenin ilerlemesi diğer kültürü ezmesi, yok etmeye çalışmasıyla olmaz, insanların diğer kültürlerin güzel taraflarını takdir etmesi aynı zamanda da kendi kültürüyle, kendi diliyle ilgilenmesi gerekir (Sinanoğlu, 2001, s. 1-5). Bu bilinç her Türk vatandaşına kazandırılmalı ve bu konuda gerekli çalışmalar hızlandırılmalıdır.

Eğitimin yabancı dille yapılması Türkçenin bilim dili olarak kullanılmasına engel teşkil edecektir. Dünya üzerinde baskın olan dil- kültür, diğer ulusal dillerin yok olmasına sebep olabilir. Tarih boyunca milletlerin başına gelen bilimsel gelişmeler, teknikler, savaşlar vb. gibi unsurlar da dillerin yok olmasına veya bunun tam aksine gelişmesine neden olur (Asutay, 2007, s. 105-106). Türkler de dünya üzerinde var oldukları tarihten günümüze dek savaş, barış, göç gibi pek çok toplumsal olayla karşı karşıya kalmışlardır.

Yabancı dille eğitim yapan ülkeler ana dillerini geliştirmek yerine onu görmezden gelip başka dili benimseme yoluna gitmişlerdir. Sinanoğlu'nun (2004, s. 82) belirttiği gibi hangi meslek grubundan olursa olsun kişiler öncelikle ana dilini iyi bilmeli ve mesleğinde başarılı olmalıdır.

Eğitim dilinin yabancı dil olması o ülkenin diline hiçbir katkı sağlamayacağı gibi ana diline zararı olacaktır. Türk dili, tüm donanıma sahip bir dildir. Eğitim dili tüm okullarda Türkçe olmalıdır (Sinanoğlu, 2004, s. 78-79). Bu bilincin yerleştirilmesi ve bazı kesimlerce benimsenen yabancı dille eğitim hadisesinin neticeye ulaşması gerekmektedir. Tüm bunları tartışmak yerine Türkçenin gücü, yeterliliği tüm ülkelere anlatılmalı; bu konuyla ilgili her vatandaş üzerine düşen görevi yerine getirmelidir. Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminin sistematik bir hâle getirilmesi için yapılan çalışmalar arttırılmalıdır.

Yabancı dil öğretiminde temel alınan birtakım ilkeler saptanmıştır. Demirel (1990, s. 23-26) çalışmasında yabancı dil öğretimindeki temel ilkeleri aşağıdaki gibi belirtmiştir:

- Dört temel beceriyi geliştirme
- Öğretim tekniklerini önceden planlama
- Basitten karmaşığa somuttan soyuta doğru öğrenme
- Görsel ve işitsel araçları kullanma

Ana dili gerektiren durumlarda kullanma
Bir seferde bir tek yapıyı sunma
Verilen bilgilerin günlük yaşama aktarılmasını sağlama
Öğrencilerin derse daha etkili katılımlarını sağlama
Bireysel farklılıkları dikkate alma
Öğrencileri güdüleme ve cesaretlendirme

Yukarıda bahsedilen temel ilkelerden hareketle yabancı dil öğrenen öğrencilerin ana dilini sadece gerektiği yerlerde kullanmaları, derste öğrendiklerini hayatlarına aktarmaları beklenmektedir. Yani öğrencilerin günlük konuşmalarını öğrenilen dil aracılığıyla yapması istenmektedir. Bu bağlamda öğrencinin akademik dilin dışında günlük hayatta da konuşabilmesi birtakım ihtiyaçları beraberinde getirir. Birbiriyle şakalaşmak, espriler yapmak insanların ihtiyaçlarından biridir. Bunun giderilmesinin öğrenilen dilde olması isteniyorsa derste buna benzer örneklerin sunulması, öğrencilerin de ortak bir paydada toplanılarak bu algıya alıştırılması gerekmektedir. Farklı milletlerden oluşturulmuş öğrencilerin espri anlayışlarının benzer olmayacağı hususunu göz önünde bulundurmak gerekir.

Yukarıda belirtilen ilkelerden hareketle öğretim tekniklerine ve görsel, işitsel araçların kullanımına göz atacak olursak bireyin yabancı dil öğrenirken farklı farklı çalışmalarda yer alması ve dört temel beceri alanında yetkinliğe ulaşması gerekmektedir. Bu nedenle eğitim materyalleri doğru bir şekilde seçilmelidir. Geliştirilen öğretim tekniği ve materyaller sayesinde öğrencilerin derse daha etkili bir şekilde katılmaları sağlanacaktır.

2.4. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminin Tarihsel Süreci

Türkçe dünya üzerinde çok geniş bir coğrafyada kullanılmaktadır. Genellikle sadece Türkçe olarak adlandırılan Türkiye Türkçesi, Ön ve Orta Asya'dan Sibiryaya, Batı Avrupa'da, Balkanlarda olmak üzere büyük bir alanda konuşulan Türk dilleri ailesine bağlıdır (I. Ersen-Rasch & Onası, 2015, s. xvii). Çok geniş bir alanda kullanılıyor olmasına rağmen tarih boyunca kurulmuş olan farklı Türk devletleri genel olarak değerlendirildiği zaman; dillerini yayma çabalarının olmadığı, boyunduruğu altına aldığı devletlerin dil ve din tercihlerini kendilerine bıraktığı, bu konuda herhangi bir baskı yapmadığı görülecektir. Ne kadar büyük bir alanda yayılma gösterirse gösterecek Türk devletleri, dillerini yayma politikası gütmemişlerdir. Bununla birlikte tarihimizde bazı devlet adamları ve yazarların

Türk dilini yaygınlaştırma fikrini benimsediğini, dilimizin üstünlüğünü göstermek amacıyla eserler kaleme aldığını görürüz.

Yabancılar Türkçe öğretmek amacıyla yazıldığı bilinen ilk eser Kâşgarlı Mahmud tarafından yazılan *Dîvânu Lugâti't-Türk*'tür. Bu eser Araplara Türkçeyi öğretmek amacıyla 1074'te tamamlanmış ve Abbasi Halifesine sunulmuştur. İçerisinde atasözü, deyim ve şiir gibi pek çok edebi ürünün yer aldığı eser, Türk illerini ve dillerini kaplayan, onlar hakkında önemli bilgiler sunan bir kaynak niteliğindedir. İlk Türk haritasına, on iki hayvanlı Türk takvimine yer verilen eserle Türk sözlükçülüğün temeli atılmıştır (Akalın, 2008, s. 44-88). Divanda madde başı olarak yaklaşık 8000 keline, 290 kadar atasözü, 764'ü bulan mısra sayısı eserin ne kadar kapsamlı olduğunu, bir antoloji özelliği taşıdığını bizlere göstermektedir. İçerisinde, yazıldığı yüzyılın özellikleri göz önünde bulundurulduğunda oldukça gelişmiş bir harita mevcuttur (Argunşah, Yüksekaya ve Tabaklar, 2011, s. 24). Türk tarihi için çok önemli olan bu eser yazıldığı dönemle ilgili olarak değerli bilgiler içermektedir. Ateş'in (1999, s. 23) de belirttiği gibi Kâşgarlı Mahmud bu çalışması ile ilk Türk dilci olarak kabul edilmektedir.

Ali Şîr Nevâî'nin yazdığı *Muhâkemetü'l-Lügateyn*, Türkçenin Farsçadan daha üstün olduğunu göstermek amacıyla kaleme alınmıştır. Çağataycanın en önemli eserlerinden biri kabul edilen bu eser 15. yy.da yazılmıştır (Ateş, 1999, s. 23). Türkçenin anlatım yoğunluğunun daha fazla olduğunu kanıtlamaya çalışan yazar, bu eseri kaleme alarak dil alanında yapılan çalışmalara bir yenisini eklemiştir.

Bu alanda yapılan diğer çalışmalardan biri *Codex Cumanicus*'tur. 11-15. asırlar arasında hüküm sürmüş olan Kumanlardan günümüze ulaşan eser, farklı kişiler tarafından yazılmış parçaların bir araya gelmesiyle oluşturulmuştur (Aytaç, 1992, s. vii-viii). "Codex Cumanicus'un İtalyan bölümü olarak adlandırılan kısmı, çok dilli bir sözlüktür." (Ünal, 2010, s. 1).

Kâşgarlı Mahmud'dan sonraki dönemde Türkçenin yabancılar öğretimi konusunda yazılan eser olmadığı tahmin edilmektedir. Çünkü XI. yüzyıldan XIX. yüzyıla kadar olan dönemde Türk dilcileri Türkçeyi öğretmek adına değil de tam tersi Arapça ve Farsçayı Türklere öğretmek amacıyla çalışmalar yapmışlardır (Hengirmen, 1993a, s. 5). Bu durum Türkçeyle ilgili yapılan çalışmaların yavaşlamasına neden olmuştur.

Kendi kültürüne, değerlerine ve diline sahip çıkmayan aksine başka kültür, değer ve dillere merak salmış milletlerin zaman içerisinde asimile oldukları, başka kültürlerin boyunduruğu altına girdikleri gözlenmiştir. Köklerinin en az 7. yüzyıla -yapılan çalışmalar daha eski tarihlere işaret etmektedir- dayandığını kanıtlanan Türk dilinin birleştirici bir çatı altında bulunması ve dünyaya da bilim dili olarak kullanılabileceğinin, o yeterliliğe sahip olduğunun kanıtlanması gerekmektedir.

2.5. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminin Gerekliliği

Günümüzde uluslararası ilişkilerin çoğalması hasebiyle yabancı dil öğrenmeye olan istek artmıştır. Demirel (1990, s. 5) çalışmasında dünya üzerinde pek çok dilin bulunmasına rağmen artan uluslararası ilişkiler sebebiyle diğer ülkelerin dillerini öğrenme ihtiyacının ortaya çıktığını söylemektedir. İkinci dil olarak öğrenilen dillerin sayısı çok değildir. Bir dilin diğer ülkeler tarafından öğrenilmesi için gereken bazı unsurlar vardır: ülkenin politik, ekonomik durumu, askeri sözleşmeleri, ticari ilişkiler vb.

Türkçenin yaygınlaşması için bu anlayışın devlet politikası olarak güdülmesi gerekmektedir. Bir dilin uluslararası bir boyut kazanması o ülkenin içinde bulunduğu ekonomik, sosyal, ticari, kültürel öğelerle doğru orantılıdır. Gelişmekte olan bir ülke statüsündeki Türkiye'nin dilini yaygınlaştırma çabaları desteklenmesi gereken bir çalışmadır.

Bölgesel ve siyasal konumu ile önemli bir bölgede bulunan Türkiye 1923 yılında Cumhuriyet rejiminin kurulmasının ardından hedef olarak çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmayı benimsemiştir (Demirel, 1990, s. 5) Bunun neticesinde diğer ülkelerle güzel ilişkiler kurulmuş, kültürel ekonomik anlamda çeşitli çalışmalar yapılmıştır.

Büyüyen ekonomisi, uluslararası ilişkilerdeki dinamizmi, dünya tarihindeki yeri vb. özelliklerinden dolayı yabancılar Türk dilini öğrenmek istemektedir. Bu istek karşısında Türkiye'nin elinde bulundurduğu fiziksel ve akademik imkânları iyileştirmesi, geliştirmesi gerekmektedir. Aksi hâlde Türkçe ile ilgili olumlu algı zarar görecektir (Durmuş, 2013, s. 11). Dil ile ilgili yapılan çalışmalar asla aksatılmamalıdır.

Tarih boyunca Türklere hükümdarlık etmiş kişiler, önemli devlet adamları, dilin ne kadar kıymetli olduğunun farkındadırlar ve bununla ilgili faaliyetler yürütmüşlerdir. Örneğin

Sinanoğlu (2004, s. 48) çalışmasında Atatürk'ün dile verdiği önemi açıkça belirtmiştir. “Atatürk ölüm döşeğindeydi, üç gün komada kalmıştı. Kendine geldi, son nefesinde, ‘Arkadaşlara selam, dil çalışmalarını sakın gevşetmeyin.’ dedi ve kendinden geçti.” Atatürk'ün de belirttiği gibi dil çalışmaları yoğunlaştırılmalıdır. Talep edilen dil hâline gelmesi için Türkçeye verilen önemin artması ve Türkçenin yaygınlaştırılması konusundaki çalışmaların hız kazanması gerekmektedir.

2.6. Gülme Nedir?

Gülmek, insanların bilinçli bir şekilde gerçekleştirmediği, bazı durumlarda kendiliğinden ortaya çıkan bir eylemdir. TDK'de (2019) “Hoşuna veya tuhafına giden olaylar, durumlar karşısında, genellikle sesli bir biçimde duygusunu açığa vurmak.” olarak tanımlanmaktadır.

“Gülmenin tarihi asla yazılamaz. Olsa olsa tarih yeniden kurulabilir. Buna karşılık gülmeye yönelik tutumların tarihi yazılabilir.” (Sanders, 2001, s. 9). Esprilerin estetik ve psikolojik açıdan literatürünü araştırma fırsatı bulan kimseler esprilerin aslında zihinsel hayatımızda oynadıkları rol açısından hak ettikleri kadar ilgi çekmediğini kabul etmek zorunda kalacaktır (Freud, 1993, s. 41). Literatür taraması yapıldığında kimi zaman felsefi açıdan kimi zaman toplumsal kültürel açıdan yaklaşılan ve araştırmalara konu olan “gülme” eyleminin insanlığın ortaya çıkışına dayandığı görülecektir.

Kişileri ruhsal açıdan rahatlatan, toplumsal ortamda olduğu için onları sosyalleştiren, sosyal hayatta yanlış, kötü düzeni gösterip tüm bunların düzelmesini sağlayan gülme insanlara bir ayrıcalık olarak verilmiştir (Usta, 2005, s. 11). Dolayısıyla insanları diğer tüm canlılardan ayıran özelliklerden bir tanesi olarak görmek yerinde olacaktır.

Bazı düşünürler gülme eyleminin bir tepki olarak oluştuğunu söylerken bazıları da bu eylemin psikolojik bir süreç olduğundan bahseder. Koestler (1997, s. 6), gülmenin bir tepke olduğunu söylemektedir. Tek başına ağlayan bir insanın derdi nedir acaba diye sorgulanırken tek başına gülen biri görüldüğünde deli olduğu düşünülür. Gülmenin sağlanması için birden fazla tarafın olması gerekmektedir. Bu taraflardan biri olay, kişi, anlatı, yazı, karikatür olabilir. Öyleyse bir söz, bir durum ya da görüntü karşısında

gösterilen tepkilerden biri de gülmedir. Sonuç olarak gülmenin bir tepki olduğu söylenebilir diyen Öngören (2002, s. 23), Koestler'in savını destekler niteliktedir.

Gülmenin psiko-fizyolojik bir olay olduğundan bahseden Nesin (2002, s. 48), kişilerin kendi sosyal ortamındaki bir durumdan herhangi bir hoşlanma sonucu yani gülmeyi oluşturacak unsurların algılanması ile bunu dışa vurulması gülmeyi oluşturur, demektedir. Bu düşünce ile gülme eyleminin psikolojik boyutuna gönderme yapılmaktadır.

İnsanların ortaya çıkışından itibaren toplumların tümünde gülmece mevcut olmuştur. İlk dönemlerde gülmecenin acımasız olduğu bilinmektedir. Fakat toplumsallığın gelişmesiyle bu acımasızlık yerini biraz daha yumuşak bir söyleme bırakmıştır. Gülmece, acıklı tiyatronun yerini almış ve toplumu uyaran ve eğiten bir tür olarak gelişmiştir. Yunanlılar bunun öncüsüdür (Özcan, 2002, s. 19). Eski dönemlerde acımasız bir şekilde karşımıza çıkarken günümüzde etkili bir eleştiri yolu olarak kullanılmaktadır.

Gülmenin insan doğası ve psikolojisi için gerekli olduğuna, dışavurum sağladığına, insanları rahatlattığına inananların yanında, iyi bir eylem olmadığını ve insanları kanattığını, onları yaraladığını savunan araştırmacılar da vardır. Baudelaire (1997, s. 5) çalışmasında “Tanrı insanın ağzına bir aslanın dişlerini koymamıştır hiçbir zaman. Ama insan gülerek ısırır. Yine aynı tanrı insanın gözlerine yılanın o büyüleyici kurnazlığını da koymamıştır. Ama insan gülerek kandırır.” der. Aynı doğrultuda Oral (2002 s. 86) da “Gülme dişleri göstermedir.” der. Bu düşünürler gülmenin yararlı özelliklerini görmezden gelip olumsuz nitelikleri üzerinde durmuşlardır. İnsanın vahşi bir hayvana benzetilip gülerek ısırıldığının söylenmesi, karşıdaki kişilerin canını yaktığını gösterir. Hayvanların birbirini yaralama şekliyle insanların birbirini yaralama şeklinin farklılaştığı gözler önüne serilir. Gülme eylemi, karşısındaki düşünceleri iyileştirici nitelikler taşımaktansa kötü niyet ve yaralama güdüsü içerir.

Gülücün insanın en açık seçik şeytansı imlerinden ve günah elmasının içindeki çok sayıdaki çekirdeklerden biri olduğunu kanıtlamaya gülmeye ilgilenen fizyolojistlerin bu korkunç nedeni üstünde vardıkları ortak uzlaşma yeterli olabilecektir (Baudelaire, 1997, s. 8). Baudelaire'nin bu düşüncelerinde de açıkça görüldüğü üzere gülmenin olumlu bir durum olmadığından ve insanlara zarar verdiğinden bahsedilir. Ancak gülme eyleminin olumlu taraflarından bahseden düşünürler de az sayıda değildir.

Gülme; İnsanların zayıf noktalarını, tutkularını görebilen, hayata karamsar bakışı reddeden, yeni ufuklar açmayı amaç edinen bir reflekstir, diyen Göker (1993, s. 54) bu eyleme karşı tamamen iyi niyetli bir yaklaşım sergilemektedir.

Gülme eylemini içeren her unsur için sağlıklı olduklarını söylemek doğru olmaz. Gülmece oranı ne olursa olsun ulaştığı insanı sağlıklı olarak güldürme yetisine sahip her şeydir. Ancak gıdıklama, ruhsal bozukluklardan doğan gülme nöbetleri, savaşın ortasında kahkaha atan askerlerde görüldüğü gibi sinir bozukluğundan doğan gülmeler, güldüren haplar vb. unsurlar sağlıklı olmayan gülmelerdir. Bunlar gülmece sayılmazlar. Bununla birlikte; yazılı ve sözlü tüm gülmece eserleri, gülmece içeren hikâye ve romanlar, şaka, alay, yergi, taşlama, karikatür, gölge oyunları, kukla oyunları, güldürücü anekdot, fıkra, nükte gibi sağlıklı gülmeyi yaratan her şey gülmecenin kapsamına girer diyen Nesin (2002, s. 45-46) bu eylemin sınırlarını çizmiştir. Ruh sağlığı yerinde olmayan insanların gülmesinin veya fiziksel açıdan uyarılarak sağlanan gülmenin sağlıklı olmadığını söylemek mümkündür.

Gülmenin sağlıklı olarak gerçekleşmesi, içinde barındırdığı birtakım özelliklere bağlı olarak değişiklik gösterir. “Gülmenin hası, aklın katkısının olduğu, aklın yargıladığı gülmelerdir. Gülmek, akla, aklın serüvenine duygu ve beden katılmasıyla gerçekleşiyor.” (İnan, 2002, s. 14-15). Ancak her mizahi fıkra, alay, karikatür vs.nin akıl süzgecinden geçmediği açıkça görülmektedir. İşin içerisine aklın katılmadığı, yalnızca beden gerçeştirilen gülme eylemi istenen ve beklenen bir olgu değildir.

Gülme eyleminin etkili olması için aklın kullanılması, çeşitli kelime oyunlarından yararlanılması, aykırılıkların yer alması gerekmektedir. Timuçin (2002, s. 99) “Güleceğiniz şeyin aykırı bir durumu olması gerekir.” der. Gülmeyi oluşturan dil bilimi unsurları; tekrarlar, cinaslar ve yanlış kullanımlar, yanlış anlamalar, etnik gruplar, komiklik öğeleri, temel dil ve argo değişkellerle konuşma olarak sıralanmıştır (Eker, 2014, s. 91-95). Bahsedilen aykırılık dil bilgisinin alanına giren unsurlarla sağlanır.

Gülmemize sebep olan durumlar üzerinde pek çok araştırmacı çalışmalar yürütmüştür. Morreall'in (1997, s. 94) araştırmalarına göre insanların dış görünüşünde ve ahlak anlayışında bulunan bozukluklar, onların bilgisizliği, muvaffak olamadığı işlerin varlığı; gülmemize sebep olmaktadır. İnsanlarda bulunan ve gülmemize neden olan bozuklukların nesnelerle kıyaslandığında daha çok olduğu görülmektedir.

Gülme eylemi içerisinde pek çok terimi de barındırmaktadır. Örneğin Baudelaire (1997, s. 15-16), gülüncün grotesk, mutlak gülünç, sıradan gülünç, anlamlı gülünç, sanatsal gülünç, acımasız gülünç gibi türlerinin olduğundan bahsetmektedir. Bu türler, gülmenin sebepleri ve ortaya çıkardığı sonuçlar açısından farklılık göstermektedir. Örneğin grotesk mimari olarak “Roma yapılarında bulunan tuhaf, gülünç, figürlerden oluşmuş süsleme üslubu.”dur (TDK, 2018). Bir tiyatro terimi olarak ise “Kaba gülünçlüklerden, tuhaf ve olmayacak şakalaşmalardan yararlanan, karşıt görüntüleri, bağdaşmaz durumları şaşırtıcı biçimde birleştiren güldürü biçimi.”dir (TDK, 2018). Gülüncün bu türünde gülme eylemimize neden olan şey karşıtlıklardan yararlanmadır. Bir arada kullanılan anlamları zıt iki kelimeye ise oksimoron denmektedir. Oksimoron insanların kelimelere yüklediği değerlere göre her kesimde farklı algılanabilir. Örneğin paylaşılmış yalnızlık, yaşayan ölü, karanlık sabah gibi ifadeler komiklik unsuru sağlamazken diyet baklava, orijinal kopya gibi ifadeler tebessüme yol açmaktadır.

Yalnızca insanlara özgü olan gülme eylemi fizyolojik açıdan incelendiğinde karmaşık olmadığı görülür. Bu eylemi gerçekleştiren kişinin içinde bir boşalım, genişleme olur, neticesinde insanın yüz kasları büzülür. Tüm bunlar beynin denetimi altında gerçekleşir (Nesin, 1973, s. 18). Psikolojik sürecin daha ayrıntılı olduğunu ve bu konuda çeşitli yaklaşımların yer aldığını görüyoruz. Ancak fizyolojik olarak incelendiğinde o kadar karışık olmadığı görülmektedir.

İnsanlar çeşitli dönemlerden geçmiş ve değişimlere uğramışlardır. “Toplumların değer değiştirme dönemleri gülünç öğelerin öne çıktığı dönemlerdir. Eskinin varlığını sürdürme kaygısı içinde gülünç olmaya başladığı görülür.” (Timuçin, 2002, s. 100). Gülmece ustaları, bu durumun farkına varmış olup eski ve yeninin çatışmasından bolca yararlanmaktadırlar.

Şinasi’nin Şair Evlenmesi adlı komedisi devrin yaşantısını, insan ilişkilerini, zihniyetini yansıtmaya açısından önemli bir eserdir (Yücebaş, 2004b, s. 18). Türk edebiyatında Batılı tarzda yazılmış ilk ilk tiyatro olma özelliği gösteren bu eser, görücü usulü ile evliliğin sakıncalarını konu almaktadır. Bir taraftan eski yaşantıları aktarırken bir taraftan da Batılılaşmanın başlangıcına işaret eder. Bu sebeple komedi unsurlarını içinde barındıran, Doğu ile Batı arasında köprü vazifesi gören bir tiyatro eserinin ortaya çıktığı görülmektedir

Gülme konusunda araştırma yapanlardan bazıları, gülme eylemini yalnızca insanlar ile özdeşleştirmiştir. Örneğin Nesin (2002, s. 45), çalışmasında şunlara değinmiştir: Yalnızca kişiler güler, gülünen ve güldüren de ancak ve ancak kişilerdir. Kişiler, sadece diğerlerinin yaptıklarına güler, eğer insan dışı başka bir unsura gülmüşlerse, bu durumda insana benzerlik olduğu görülmektedir. Koestler (1997, s.73) da çalışmasında insanın insana gülmesini sebepleriyle birlikte açıklamaktadır: Medeni insanlar fiziksel bozukluğa sahip kimselerin sıkıntıları karşısında gülmez. Örneğin kişi, kekeme biri ile karşılaştığında sıkıntı duyar, ancak konuşma sorunu olmayan birinin kekeme taklidine veya sağlıklı olup da bir anlık duygu yoğunluğu ile kekeleyen aşığa güler. Başka bir örnek verilecek olursa kişi, yabancı bir aksanla konuşan birine gülmezken yabancı aksanın taklidini yapan kimseler insanları güldürmektedir. Çünkü kusurlu olan ya da farklı bir coğrafyadan gelen kimsenin sergilediği davranışları bilerek yapmadığının farkında oluruz ancak taklit yapan kimsenin bunu bilerek yaptığı aşıkardır. Hâl böyle olunca taklitçiye karşı bir anlayış göstermek gereksizdir ve vicdanımız temiz bir şekilde taklitçiye güleriz.

Gülme eylemi insanların psikolojik açıdan rahatlamasına destek olmaktadır. Örneğin Klein (1999, s. 72) çalışmasında kişi kendisini başkalarının yerine koyarak, başkasıymış gibi davranarak bir taraftan eğlenirken bir taraftan da sıkıntılarına başka bir açıdan bakabilir, düşüncesini savunmaktadır. Elbette bunu yaparken içinde bulunulan ortamdaki kişiler göz ardı edilmemelidir.

İroniler, yani hayatta yaşanan terslikler, kişinin çok üzülmesine neden olabileceği gibi bakış açısındaki değişiklik sayesinde kişinin mutlu olmasına yardımcı olabilir. Size en uygun işi bulursunuz, kısa bir süre sonra şirket kapanır. Bunun gibi olaylara karşı olan bakış açısı sizin elinizdedir (Klein, 1999, s. 77). Yaşanan kötü bir durum, olay karşısında olumlu ya da olumsuz bakış açısı sergilemek kişilerin kendi elindedir.

Gülmeyi bambaşka bir süreç olarak algılayıp ona farklı farklı anlamlar yükleyenler olmuştur. Genel olarak değerlendirildiğinde gülmeyi psikolojik, sosyolojik, fizyolojik yönlerden incelemek mümkündür.

2.7. Mizah Nedir?

Mizah “gölmece” anlamına gelmektedir. Gölmece ise “Eğlendirme, güldürme ve bir kimsenin davranışına incitmeden takılma amacını güden ince alay, mizah, humor.” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2019).

Mizah komiklik unsurlarını içinde barındırır, ancak her komikliğin mizah olduğu söylenemez. Bu ikisi birbirinden başka şeylerdir (Sarpdere, 2008, s. 71). İnsanlar müstehcenliğe, alışılmamış olaylara, farklılıklara, toplumca dile getirilemeyen bastırılmış düşüncelerin söylenmesine gülererek yanıt verirler. Aklın süzgecinden geçirilmeden oluşan tüm bu komikliklerin mizahın kapsamına girdiğini söylemek doğru olmayacaktır.

Mizah sözcüğü Arapça bir kelimedir ve doğru söylenişi “müzah”tır. Mizah söylenişinin ise galat olduğu eski sözlüklerde belirtilmektedir (Nesin, 2002, s. 43). Başka dillerden aktarılan bazı kelimelerin söylenişi; o dilin telaffuz farkından, dile yatkınlığından veya başka bir sebepten ötürü farklılaşabilir. Yanlış kullanılan bu söze galat denir. Mizah kelimesi de dilimize bu şekilde yansımıştır.

Klasik çağ düşünürlerinden olan Eflatun’dan günümüze kadar olan sürede gülmece; edebiyat, toplumbilim, felsefe vb. bilim dallarında ilgi çekici olmuştur (Özönlü, 1999, s. 12). Mizah, yüzyıllardır araştırılan ancak genel çizgilerinin net olarak belirlenemediğı bir kavramdır. İnsanlığın ortaya çıkmasından itibaren baş gösteren mizah konusunda araştırmalar uzun yıllardır incelenmemiş ancak son yıllarda hız kazanmıştır.

Mizahın ilk şekillerine bakacak olursak onu eski medeniyetlerin toplu bir biçimde eğlendiğı törenlerde görebiliyoruz. Buna örnek olarak Hititlerdeki “Purulli” ayinleri, Eski Yunan’da Diyanizos şenlikleri sayılabilir (Öngören, 1983, s. 11).

Tarihi kökenlerine bakıldığında mizah; insanların yıkıcı, acımasız, düşmanca, alaylı gülüşleri ile hayat bulurken günümüzde mutluluk verme, hayata tutunma, rahatlama, iyileştirme gibi iyi işlevlere sahiptir (Eker, 2014, s. 55). Eski mizah anlayışı günümüzle kıyaslandığında çoğunlukla dalga geçme, maskaralık ve şakayla sınırlı. Mesela Aristofanes ve diğerk Grek komedi yazarlarının oyunlarında soytarılar abuk sabuk, çirkin hareketler yaparak sahnede dolanıyorlar (Paulos, 1996, s. 8). Eski zamanlarda topluluğun dışında kalan bir kötüyü zor duruma düşürmek, onu maskara etmek veya bir aslanın tırnaklarının sökülmesi durumunda onunla alay etmek toplumu neşeye ve sevince boğabiliyordu

(Öngören, 1983, s. 115). İnsanların, diğerler canlılar üzerinde yaptıkları bu acımasız davranışlar onların henüz belli bir uygarlık seviyesine ulaşmadığı göstermektedir. Koestler (1997, s. 73) çalışmasında Rönesans döneminde saraylarına cüceler, insan azmanları, kamburlar gibi olması gerekenden farklı özelliklere sahip kişileri çağıran prensler, bu yolla eğlenirlerdi, der. Artık bu gibi durumlara gülmeyecek kadar medeni olduğumuzu ekler. Tarihsel süreçte gülmenin, güldürmenin olumsuz işlevlerinden bahsederken artık bu tür zarar verici nitelikte olan gülme, güldürme algısından uzak kalındığını ifade etmektedir.

Günümüzde mizahın iyi olduğunu savunan araştırmacılar olsa da mizah her zaman için olumlu, güzel bir şekilde sonlanmaz. İnsanların çoğu, acımasız mizahın eğlenceli olduğunu düşünmektedir, diyen Eker (2014, s. 64) gülmenin tarihinde olduğu gibi günümüzde de fiziksel olmasa da zihinsel boyutta yaralayıcı olabileceğinin uyarısını yapmaktadır.

Negatif/kötü/saldırgan veya pozitif/olumlu mizah gibi farklı algılar vardır. Saldırgan mizah kötümserlik, küçümseme, alaycılık gibi anlamlar taşıyarak yıkıcı, zarar verici bir şekil alırken olumlu mizahta iyimserlik hâkimdir, grup dayanışmasını, yaratıcı olmayı destekler (Eker, 2014, s. 66). Mizah, gülme konusunda bahsedildiği gibi olumlu ya da olumsuz birtakım özelliklere sahip olabilir. Kimi insanlar için eğlenme, şakalaşma, insanlarla samimi ilişkiler kurma amacı güden mizah algısı başka insanlar için karşısındakini incitme, ondan öç alma, onunla alay etme amaçlarını taşıyabilir. Mizah yapılırken iyi niyet taşınsa bile karşımızdaki kişileri etnik, coğrafi, ekonomik, sosyal vb. özelliklerinden dolayı incitebileceğimiz düşüncesi akıldan çıkarılmamalıdır. Amacına uygun olarak, doğru zamanda ve doğru yerde yapıldığında insanlar arasında daha farklı bir ilişki ortaya çıkaracaktır. İnsanları, hayatın hızlı ve ciddi temposundan biraz olsun uzaklaşıp onların rahatlamasını sağlayacaktır.

Sürekli ciddi olmak, bir yayın devamlı gergin durmasına benzer. Her zaman gergin duran bir yay zaman içerisinde iş görmez bir duruma gelir. İnsan sınırları da aynı yay gibi her zaman gergin olmamalıdır. İnsanın iç dünyasını sıkı, sınırlarını geren fikirlerin gün ışığına çıkması gerekir. Bu noktada mizah devreye girer ve bu birikintileri dışarıya aktarmamıza yardımcı olur, ruhumuzun nefes almasını sağlar (Işık & Kolçak, 1953, s. 18-19). Bu benzetmede ve psikolojik rahatlamada olumlu mizah algısı vardır. Bir taraftan kişilerin rahatlamasını sağlayan mizah diğer taraftan yaratıcılığı destekler, grup dayanışmasını artırır. İnsanların nasıl beslenmeye, barınmaya, sevgiye, güvenmeye vb.

ihtiyacı varsa olumlu mizah algısına da ihtiyacı vardır. Bu bağlamda mizahın ruhun beslenmesi için bir gereklilik olduğunu söylemek yerinde olacaktır.

Yaşamımızdaki aksilikleri güzelleştirmek bizim elimizdedir. Hayatımız için bir ilaç olan gülmece aracılığıyla yaşantımızı olumlu yönde etkilemek mümkündür (Özünlü, 1999, s. 47). Duyguların, heyecanların ön planda tutulduğu hazzın amaçlandığı okullarda çocuklar, kendisini düşünsel ve manevi yönden geliştirecek olan gıdayı sıkıntılar yaşamadan kolayca alır (Işık & Kolçak, 1953, s. 22-23). Mizah ilaç olarak algılanmış ve eğitimde kullanıldığı takdirde çocukların öğretim sürecine daha rahat bir şekilde adapte olacaklarından bahsedilmiştir. Eğitim sürecinde eğlenmenin, öğrendiğinden zevk almanın önemi üzerinde durulmuştur. Öğrenirken eğlenme durumu ise her gülme durumuyla gerçekleşmez. Gülme ile mizahın arasında farklar vardır. Bu hususa dikkat etmek gerekir.

Bahsedildiği gibi gülmeyle mizah aynı şey değildir. Gülmenin bazı çeşitleri mizahla ilgili olmazken her mizah ürünü de gülme eylemini ortaya çıkarmaz (Öngören, 1983, s. 12). Mizah oluşurken gerçekleşmesi gereken bazı unsurlar vardır. Bunların ilki katılımcılardır, konuşmacının yanında en az bir dinleyici bulunmalıdır. Konuşmacı ya da dinleyici farklı kimliklerde görülebilir. Sözlü mizahta, görsel-yazılı mizahta ya da medyada farklı şekillerde adlandırılabilirler (Eker, 2014, s. 81). Sözlü mizahta konuşmacı ya da anlatıcı, görsel ve yazılı mizahta çeşitli yazı türleri, görseller, karikatürler vb. medyada video, anlatıcı, aktarıcı veya görseller olarak karşımıza çıkar. Hangi durumda olursa olsun en az bir güldüren unsur ile bir dinleyicinin bulunması gerekir. Ancak bu kadarı yeterli değildir.

Mizahın oluşması için gereken diğer unsurlar şöyle sıralanabilir: Bir hareketin meydana gelmesi, uyarıcının bulunması, bireyin hayat hikâyesi ve algılama durumu, kişinin mizaha yatkın olup olmadığı, fiziksel ortam içinde oluşması, toplumsal katmanların mevcut olması (Eker, 2014, s. 81). Sıralanan bu özelliklerden yola çıkılarak mizahın oluşmasında yalnızca güldüren unsurla dinleyicinin yeterli olmadığı anlaşılabacaktır. Kişilerin yaşanmışlıkları, eğitimleri, kültürel belleğinde yaşattıkları, toplumun hangi düzeyinde bulunduğu vb. konular da etkilidir.

Mizahın meydana gelebilmesi için bahsedilen başka unsurlar da vardır. Bunlardan en önemlisi belirli bir hoşgörü ortamının varlığıdır. Hoşgörünün olmadığı bir yerde mizahın ortaya çıkması beklenmez (Öngören, 1983, s.12). Bu sebeple mizahın günümüzdeki karşılığı, Orta Çağ dayatmalarına karşı uyanışı, dirilişi simgeleyen Rönesans hareketi ile

biçimlenmiştir (Öngören, 1983, s.18). “Gargantua, Deliliğe Methiye, Donkişot, Moliere’in eserleri, Voltaire’in Felsefe Sözlüğü ve daha bunun gibi birçok eser, uzun bir devre içinde oluşan ve çağımızda iyice belirginleşen bir mizahın temel niteliklerini haber vermiştir.” (Öngören, 1983, s. 18). Mizah insanlığın ortaya çıktığı andan beri hayatımızda mevcuttur ancak günümüzdeki anlamıyla şekillenmesi, hoşgörü ortamının ortaya çıkmasıyla gerçekleşmiştir.

Mizah zekâyı dışa yansıtan bir araç, zekânın varlığını kanıtlayan bir yetenektir. Zekânın süzgecinden geçmeyen mizah kaba ve tatsız olur. Nükte ve espri bu bağlamda bir paraşüte benzetilebilir. Zamanında açılan paraşüt hayat kurtarır, kıymetlidir; zamanında açılmayansa tehlike arz eder (Işık & Kolçak, 1953, s. 9). Mizahın vasıflı olabilmesi için zekâ süzgecinden geçmesi şarttır. Mizah, kimi zaman hayat kurtarabilecek nitelikte olmasına rağmen yersiz, ölçüsüz yapıldığında ise kişileri tehlikeye sokabilir.

İşte bu noktada esprilerin yerinde ve zamanlamaya uygun olması çok büyük önem taşımaktadır. Bir insanın kahkahalar atmasına yol açan bir espri başka bir insanın sinirlenmesine neden olabilir (Klein, 1999, s. 48). Bu durumda yapılacak olan esprilerin hedefinde olan kişi ya da topluluk pek çok özelliğiyle tanınıyor olmalıdır.

Mizah, eleştiriden bolca yararlanır. Ancak eleştirinin zayıf, aciz bir kişiyi ya da topluluğu hedef almasındansa zengin, güçlü, acımasız kimseleri ve toplulukları seçmesi beklenmektedir. Sarpdere (2008, s. 72) çalışmasında sınıflar arası ilişkide mizahı incelemiş ve bu durumun ikili bir yön ortaya çıkardığını savunmuştur. İlkinde halkın dertlerini dile getiren, cesur bir şekilde üst sınıfları eleştiren ve onlarla eğlenirken gerçekleri ortaya koyan bir mizahtan bahsetmiştir. İkincisinde ise egemen güçlerce kullanılan, onların çıkarlarına hizmet eden ve alt sınıflarla alay etmeyi benimseyen bir mizah şekli mevcuttur. İlki ne kadar insanın ufkunu açan, yaratıcı fikirler sunan bir nitelikteyse ikincisi de bir o kadar düşünmekten alıkoyan, insanlığın geriye gitmesine neden olan bir niteliktedir.

Mizah kısa süreli de olsa kişileri sıkıntılarından uzaklaştırırken birbirine yaklaştırır, canlandırır, sıkıntılara katlanmayı kolaylaştırır. İnsanların nefes almasını, güçlerini tekrardan kazanmasını sağlar (Klein, 1999, s. 9-10). Olumsuz durumlarla karşı karşıya kalındığında bir çıkış yolu olarak karşımıza çıkar.

Kötü durumlarla baş etmenin tek yolu elbette kahkahalar atmak değildir. Fakat büyük ya da küçük olduğu fark etmez sorunlara ne kadar mizah katılırsa, bu sıkıntılarla baş etme konusunda yeni bir bakış açısı yakalanmış olur (Klein, 1999, s. 14). Kazanılan bakış açısı bir taraftan insanların kendiyle barışık olmasını sağlarken diğer taraftan onların empati yeteneğini de geliştirmektedir.

İyi ve kötüyü temsil etmede başarılı olan mizah sonuçları bakımından beklenmedik çözümlere ulaşabilmektedir (Öngören, 1983, s. 14). Kelimelerin kullanılışı yerine ve ustasına göre değişir. Bazen sert olur ve hiciv adını alır, bazen yumuşak olur ve mizah adını alır. Her ikisinde de yergi ve eleştiri mevcuttur. Yergi ve gülmece birbirinden ayrılamayan ikiz kardeşler gibidir (Özcan, 2002, s. 18). Mizah içerisinde yergiyi barındırabilirken hiciv de içerisinde gülmeceyi besleyebilir.

Yazar başına harika bir şeyin geldiğini göğün yedi kat yukarılarına çekildiğini anlatıyor. Orada dizilmiş olan Tanrılar yazara özel bir dilekte bulunma ayrıcalığı bahşediyor. Tanrı Merkür gençlik, güzellik, güç, uzun ömür gibi seçenekleri sıralarken yazar şaşırıp kaldığını ve ardından şunu söylediğini yazıyor: Dileğim şudur ki kahkaha hep benden yana olsun. Tanrılar tek kelime etmez ve gülmeye başlar. Yazar bu tepkiden dileğinin kabul olduğu sonucunu çıkarır. Tanrılar cevabı elbette ciddi bir tavırla değil de kendilerine yakışan zevkli bir biçimde vermiştir (Kierkegaard, 2000, s. 277). Aklın ışığında hazırlanmış bu örnek, mizahın önemini vurgulamaktadır.

Aklın süzgecinden geçmeyen güldürü unsurlarını mizah olarak değerlendirmek mümkün olmayacaktır. Bu doğrultuda Morreall (1997, s. 3-4) çalışmasında mizahi olan ve olmayan durumları belirtmektedir. Mizahi olan durumlara; taklitlerle sağlanan güldürü unsurları, abartı yoluyla oluşturulan örnekler, ses benzeşmesi veya cinaslar gibi dil bilgisi unsurları, fıkra anlatma veya fıkra anlatırken oluşan güldürü unsurları, birini olması gerekenden farklı kıyafetler içerisinde görme gibi dış görünüşsel unsurlar sayılabilir. Mizahi olmayan durumlara ise; sihri bazlık numaraları, tehlike sonrası kendini tekrar güvende hissetme, bir sorunun üstesinden gelme, bir müsabakayı veya oyunu kazanma, gıdıklama, havaya atılıp tutulma, utanç duyma, ruhsal bozukluklar gibi durumlar sayılabilir.

Mizah, soyut bir mantık ilişkisinden ortaya çıkarak görüntü tablosu içerisinde somutluk kazanır. Sembolik bir yapı taşıması, her ne kadar toplumsal ilişki içinde günlük bir olay üzerine yüklense de herkes için ortak, genel bir anlam barındırmaktadır (Öngören, 1983, s.

35). Mizahın tabii bir neticesi olan gülüş, insanı hayvanlardan ayıran önemli bir noktadır. Farklı milletlerden de olsa insanları güldüren sebepler arasında ortak özellikler mevcuttur (Işık & Kolçak, 1953, s. 8). Herkes için geçerli olan genel anlamın yakalanması, mizahın ulusallıktan öte toplumsallık boyutuna ulaştırılması yapılan çalışma için gereklidir. Milletleri güldüren sebepler ayrı bir bölüm olarak yer almaktadır. Bu konu o bölümde detaylı bir şekilde anlatılmaktadır.

2.8. Mizah Çeşitleri

Latife, şaka, nükte, taşlama, hiciv, alay etme, halt, iğneleme, mizah çeşitlerinden bazılarıdır. Dalga, gırgır, curcuna, matrak gibi kelimeler de mizahi durumları tanımlama için kullanılmıştır (Öngören, 1983, s. 39). Mizahın yalnızca bu yollarla oluşturulabileceğini söylemek mümkün değildir. Belirtilen mizah tür ve şekillerine girmeyen pek çok durum da gülme eylemini ortaya çıkarabilmektedir.

2.8.1. Latife

Yumuşak, hoş anlamına gelen latif kelimesinden türeyen latife Batı'nın espri anlayışıyla örtüşmektedir. Latife, “şaka” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2019). Latifelerin ölçüsü latif olmasından geçer (Öngören, 1983, s. 39). Latife etmek eskiden çok yaygın kullanılan bir ifade olmasına rağmen günümüzde pek kullanılmamaktadır. Örneğin, işe yeni başlamış olan bir gence; iş arkadaşlarının, müdürü çaycı olarak tanıtması bir latife örneğidir. Karşıdaki kişiyi incitme amacı taşıyor olsa da kimi zaman sonuçları zarar verici niteliğe bürünmektedir.

2.8.2. Şaka

Şaka, “Güldürmek, eğlendirmek amacıyla karşısındakini kırmadan yapılan hareket veya söylenen söz, latife.” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2017). Şakalar her boyutuyla gerçek, ürkütücü ve korkutucu bir nitelik taşıyan, hoşgörünün ölçüldüğü bir mizah çeşididir (Öngören, 1983, s. 40). Her ne kadar karşıdaki kişiyi kırmama amacı taşısa da kimi zaman kırıcı nitelikte olabilmektedir. Şaka yapılan bireyin kasıtlı ya da kasıtsız sabır ve hoşgörü

düzeyleri sınanabilir. Örneğin, çalışma arkadaşının klavyesindeki harfleri söküp farklı yerlere yerleştiren kişi, arkadaşına zarar vermeden masum bir şaka yapmayı hedeflemektedir.

2.8.3. Nükte

Nükte, “İnce anlamlı, düşündürücü ve şakalı söz, espri.” anlamına gelir (TDK, 2017) Söylenen bir sözün doğru olmaması ya da verilen bir açık neticesinde karşıdaki kişinin hak ettiği düşünülür. Ayrıca nüktede, cinaslara, birden çok anlamlılığa, dil oyunlarına vb. rastlanır (Öngören, 1983, s. 40).

“Sözlü mizahta, nüktedan diye bir tip yaratılmıştır.” (Öngören, 1983, s. 40). Nükte, sözlü kültürde karşımıza çıktığı gibi yazılı kültürde ya da hareketlerde de ortaya çıkabilir.

Örneğin, pikniğe giden bir arkadaş grubu kendi aralarında kelime oyunu oynamaktadır. “Kabzımal” kelimesinin anlamını bilmeyen kişi diğerlerine açık vermiştir. Arkadaşlarından biri günün ilerleyen saatlerinde “Kabzımalardan aldığımız meyveler de şahaneymiş.” diye imada bulunur. Kabzımal kelimesinin vurgulu söylenmesi, içerisinde imayı barındırmaktadır.

2.8.4. İğne ve Taş

Mizah çeşitlerinden iğne ve taş, üstü kapalı söz söyleme olarak bilinir. Genellikle sözcük oyunları ile oluşturulan iğne ve taş, iki kişi arasında veya konuya vakıf olan kişilerce anlam kazanacaktır (Öngören, 1983, s. 40). Bu mizah türünde söylenenin aksi kastedilir. Aslında söylenmek istenen olumlu bir özellik değildir. Örneğin: “Ne güzel okuyor hâlâ alfabeden öteye geçemedi.” veya “Öyle hızlı ki karıncalarla yarışıyor.” cümleleri içerisinde iğnelemeyi barındırır. Söylenenin aksine ilk örnekte çocuğun aslında okuyamadığı, ikinci örnekte ise yavaş yürüdüğü kastedilmektedir.

2.8.5. Hiciv

Bir insanı, topluluğu, düşünceyi, nesneyi, göreneği kötülemek, yermek amacıyla yazılmış yazı veya söylenmiş söz hiciv olarak adlandırılır (TDK, 2017). Bir kişiyi, bir gidişi, bir

durumu, bir düşünceyi alaylı bir dille yerer (Şahhüseyinoğlu, 2015, s. 235). Kelime oyunlarıyla gerçekleştirilen hiciv, suçlama ve kötü söze yakınlığından dolayı epey ağır bir mizah çeşididir (Öngören, 1983, s. 40). Hiciv; hedef aldığı kişinin, kurumun, olayın ya da durumun tamamen olumsuz özelliklerini aktarır, içerisinde yergi bulundurur. Saldırı okları zehirlidir ve hicvedilene isabet eder.

“Ne atom bombası/ Ne Londra Konferansı/ Bir elinde cımbız/ Bir elinde ayna/ Umurunda mı dünya!” dizelerini kaleme alan Kanık (2005, s. 98), şiirde geçen kadını, ülkeyi ve dünyayı ilgilendiren olayları umursamadığı için eleştirmektedir.

Tarih boyunca ahlaksızlıklara, haksızlıklara ve sömürülere karşı koyma isteği içinde olan insanlar; hüküm sürerken kusurlu işler yapanlar, zorbalar, haksız yönetimle hüküm sürenler için bir korku unsuru olmuşlardır (Yücebaş, 2004a, s. 13). Böylelikle hiciv toplumsal düzenin sağlanmasında etkili olmuş, hükümdarlara, acımasız yöneticilere, haksızlık yapan kişilere karşı bir uyarıcı mekanizmaya dönüşmüştür.

Pir Sultan Abdal, Kazak Abdal, Teslim Abdal, Dertli, Nigari Silleli, Namık Kemal, Aşık Kenzi, Ruhsati, Rıza Tevfik, Neyzen Tevfik, Aşık Ali İzzet Özkan, Orhan Veli Kanık, Aziz Nesin, Orhan Seyfi Orhon gibi usta isimler Anadolu halk kültüründe hiciv ve mizah alanında kıymetli eserler meydana getirmişlerdir (Şahhüseyinoğlu, 2015, s. 236-251). Kültümüzün oluşmasında, hiciv ustaları etkili bir rol oynamaktadır.

2.8.6. Alay

Mizah çeşitlerinden biri olan alay; acımasız olduğu için yapılması istenen, beklenen bir durum değildir. Alay, “Bir kimsenin, bir şeyin, bir durumun, gülünç, kusurlu, eksik vb. yönlerini küçümseyerek eğlence konusu yapma.” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2017). Şakanın zıttı bir yapıya sahip olan alayda kişiler arasında methedici, yükseltici nitelikte olan ama gerçekçi duygular barındırmayan ilişkiler örgüsü söz konusudur. Argodaki işletmek kelimesine de bu değer yüklenir (Öngören, 1983, s. 40-41). Örneğin, yaşına göre kilolu olan bir çocuğun arkadaşları tarafından kötü sözlere maruz kalması ve arkadaşlarının ona gülmesi kırıcı bir durumdur. Bu örnekten de yola çıkılarak alayın, istenen veya yapılması beklenen bir mizah çeşidi olmadığı açıkça görülmektedir.

2.8.7. Halt

Halt “Bir şeyi başka bir şeyle karıştırma; uygunsuz söz söyleme, uygunsuz iş yapma.” anlamlarına gelmektedir (TDK, 2017). Halk arasında halt etmek, halt karıştırmak vb. gibi kullanılan bu mizah çeşidi karşıdaki kişiyi zor durumda bırakan bir söz ya da bir olay söz konusudur. Pot kırmaktan farkı kişinin karşısındakini zor duruma düşürdüğünü onaylamamasıdır. Oysa pot kıran kişi fark edildiğinde karşıdakinden özür dilenerek istenmeyen durum ortadan kaldırılmaya çalışılır (Öngören, 1983, s.41). Örneğin, boyu kısa olan biri, mutfak dolabının üst raflarından tencere almaya çalışmaktadır. Bunu gören arkadaşı hemen müdahale eder ve “Senin boyun yetmez ben alırım, kendini zorlama.” der. Karşısındakine iyilik yapmaya çalışan kişi, onun boyuyla ilgili uygunsuz bir söz söylemektedir. Üstelik arkadaşını zor duruma düşürdüğünün farkında değildir.

Belirtilen mizah çeşitleri dışında farklı yollarla da mizahi unsurlar oluşturmak mümkündür. Örneğin Klein’e (1999, s. 65) göre birtakım olayları, nesneleri, yaşanmışlıkları abartmak, kötü görünen unsurları komik hâle getirmek için etkili bir yöntemdir, hayal kırıklığı yaşandığında, zorluklar, kötü olaylar insanların gözünü kör ettiğinde içinde bulunulan durum çok fazla abartılıp güldürücü bir niteliğe bürünebilir. Abartma ile komiklik unsurları oluşturulabilmektedir.

Tüm bu çeşitlerin yanı sıra başka başka çeşitlerin varlığını ortaya koyan ve onları farklı şekillerde anlamlandıranlar da vardır. Örneğin Koestler (1997, s.57-91) mizahın çeşitlerini şu şekilde sıralamaktadır: sözcük oyunları ve nüktencilik, insan ve hayvan, kişileştirme, çocuksu-yetişkin, önemsiz ve yüceltilmiş, karikatür ve yergi, uygunsuzlar, kırkayak paradoksu, kaydırma, rastlantı, saçma, gıdıklama, palyaço, özgünlük-vurgu-tutumluluk. Verilmiş olan mizah çeşitlerinin yanı sıra başka şekillerde de güldürü unsurları oluşturulabilmektedir.

2.9. Mizah Türleri

Mizahın aktarılması sözlü, yazılı ya da görsel olmak üzere birçok tür aracılığıyla sağlanmaktadır. Zaman içerisinde oluşan gelişmelere bağlı olarak bu türlerin farklılaştığı gözlenmektedir.

Mizahın bazı türlerinde doğrudan önermeler mevcutken bazılarında ise görüntü veya hareketin yer aldığı, bu yollarla komik unsurların oluşturulduğu görülür. Önergelerin, görüntü unsurlarının ve hareketin farklı şekillerde kullanılması mizahın değişik türlerde oluşmasına neden olmuştur (Öngören, 1983, s. 31-32). Mizah, sözlü, yazılı, sözsüz, harekete dayalı bir şekilde gerçekleştirilebilir, bu sebeple zaman içerisinde farklı türler bünyesinde ortaya çıkmıştır.

Gülmecenin değişik türlerde oluşu farklı toplumların farklı koşullarda bulunmasından aynı toplum içerisinde de farklı sınıflarda insanların bulunmasındandır (Nesin, 2002, s. 44). Bu farklılaşmanın en önemli sebebi insanların çeşitlilik göstermesi ve mizahın hangi yolla yapıldığının zaman içerisinde değişikliğe uğramasıdır. Basından önce hareketli, görüntülü ve sözlü olarak karşımıza çıkan mizah algısı zaman içerisinde yazılı kaynaklarla da aktarılmaya başlanmıştır. Türlerin hepsinin tüm zaman dilimlerinde aynı şekilde kalıcılık gösterdiğini söylemek doğru olmaz.

Nitekim mizah türleri zaman içerisinde farklılık göstermiştir. Bazıları silikleşip pek kullanılmaz hâle gelirken bazıları da topluma göre şekillenip canlılık kazanmıştır. Başlıca mizah türleri, komedi, kukla, mizahi şiir, fıkra, karikatür, mizahi hikâye olarak sayılabilir (Öngören, 1983, s. 43). Bu mizah türleri dışında farklı edebi türler içerisinde de mizahi unsurlara rastlamak mümkündür.

2.9.1. Komedi

Komedi, “Güldürü, gülmeye neden olan olay veya olaylar.” şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 2019). Eğlence ve hoşgörü mizahi türlerin oluşmasında etkili olan ilk unsurdur. Bu bağlamda değerlendirildiğinde ilk mizah gösterilerinden olan komedi türü topluca eğlenme ve hoşgörüye ulaşmayı amaçlar. Bu yapısı ile komedi tüm gösteri sanatlarının anası olarak görülür. Komedi ayrıca tüm mizah türlerinin bir arada, iç içe geçmiş bir şekilde sergilenmesi yönüyle de ilgi çekici olmuştur (Öngören, 1983, s. 44-45). Gösteri yoluyla insanlara ulaşmayı hedefleyen komedi, görsel ve işitsel yollarla topluluğa ulaşma imkânı sağladığından etkili bir yol olarak görülmektedir.

2.9.2. Kukla

Kukla, “Hareketli yerleri iplikle sanatçının parmaklarına bağlanarak veya eldiven gibi bir kesiti kullanarak bir perdenin üzerinden oynatılan, bez, karton vb. hafif nesnelerden yapılmış insan ve hayvan figürleri.” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2019). Görüntü ve hareket unsurlarının yer aldığı mizah türlerinden biri olan kukla, Karagöz ve Hacivat gibi gölge oyunlarının çıkmasına zemin hazırlamış eğlendirici olma özelliğiyle sempati toplamış ve varlığını günümüze kadar sürdürebilmiştir (Öngören, 1983, s. 46). Günümüzde yaygınlığını koruyamamış olsa da kukla türünün oluşum ve gelişimi yüzyıllarca devam etmiştir.

2.9.3. Mizahi Şiir

Edebi türlerden şiir, anlatılmak isteneni sembolik bir şekilde aktarması, kısa ve özlü olması, dinleyiciye duygu yoğunluğu yaşatması gibi özelliklerden dolayı mizahın da vazgeçilmez bir kaynağı olmuştur. Eşigül’ün (2002, s. xli) de belirttiği gibi mizahi şiir; mizahi unsurlarla, geleneksel şiirin harmanlanması neticesinde ortaya çıkan bir türdür.

Mizahçı için şiir, genellikle hiciv ve taşlama aracı olarak kullanılmıştır. Mizahi şiirlerin somut bir anlatısı, günlük bir konusu olmuştur (Öngören, 1983, s. 45). Dönemin getirdiklerinden, yaşanan güncel hadiselerden etkilenen mizahi şiir her dönemde etkili olmuştur.

... Zulmü alkışlayamam, zalimi asla sevemem/ Gelenin keyfi için geçmişime kalkıp sövemem/
Biri ecdadına saldırdı mı hatta, boğarım/ -Boğamazsın ki/ Hiç olmazsa yanımdan koğarım/ Üç
buçuk soysuzun ardında zağarlık yapamam/ Doğduğumdan beridir aşıkım istiklale/ Bana hiç
tasnalık etmiş değil altın lale/ Yumuşak başlı isem, kim dedi uysal koyunum/ Kesilir belki,
fakat çekmeye gelmez boyunum... (Ersoy, 2011, s. 414).

Yukarıdaki şiir örneğinde, Mehmet Akif Ersoy, kültürüne sıkı sıkıya bağlı kalarak, haksızlıklara karşı çıkmakta, bunu yaparken hicivden yararlanmaktadır.

2.9.4. Mizahi Fıkra

Fıkra bireyler, topluluklar, milletler tarafından sevilen, sıkça kullanılan mizah türlerinden biridir. “Kısa ve özlü anlatımı olan, nükteli, güldürücü hikâyecik.” olarak

tanımlanmaktadır (TDK, 2019). Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 2018 yılında yayımlanan Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda, mizahi fıkra olarak adlandırılmaktadır.

Mizah yükünü kolay taşıyabilmesi, çabuk yayılması ve tüm çağlarda kullanışlı bulunması yönüyle fıkra eğlence ve hoşgörü sağlarken anlatılamayanların sembolik bir yapı içerisinde aktarılmasına olanak tanır (Öngören, 1983, s. 45). Fıkralar bilgi taşıma amacı gütmeyen ancak gülme eyleminin gerçekleşmesini sağlayan kısa metinlerdir (Özünlü, 1999, s. 94). Ayrıca anlatıcı; söylemek istediğini, fıkranın sembolik yapısıyla karşısındakini kırmadan belli bir anlayış çerçevesinde eğlenceli bir şekilde karşısındakine aktarabilir. Rahatsızlık duyulan bir hususun kırııcı olmadan dillendirilmesi, mizahi bir boyutta aktarılması hem rahatsız olan kişi açısından duygusal bir rahatlama olanağı sağlar hem de dinleyici için farkındalık yaratır. Ulusların kültürel özelliklerini yansıtan fıkralar onların milli benliklerine ulaşmamıza olanak tanımaktadır (Özünlü, 1999, s. 99). Edebiyatımızdaki mizahi fıkralara; Nasreddin Hoca fıkraları, Karadeniz fıkraları, Bektaşî fıkraları vb. örnek gösterilebilir.

Devletin gücünü elinde barındıran kişileri, ülkeye hâkim olan gücü ve bu gücün halka bakış açısını, rüşvetini ve soygununu ele alan fıkralar Anadolu halkının bir tepkisi olarak dile gelmiştir (Şahhüseyinoğlu, 2015, s. 8). Aşağıda Nasrettin Hoca'nın hırsızlık vakasıyla karşı karşıya kalması ile ilgili bir fıkra yer almaktadır.

Bir gün Hoca'nın peynirini çalarlar. Hemen gidip çeşmenin yanına oturur. Hoca'ya,

- Neden burada oturuyorsun? diye sorarlar. Hoca da şu cevabı verir:
- Elbette peyniri yiyen suya gelir (Boratav, 2006, s. 174).

Peyniri çalan kişilerin onu yedikten sonra susayacaklarını ve çeşmeye geleceklerini düşünen Nasrettin Hoca, hırsızları bulmak umuduyla çeşmenin yanına gitmektedir. Bu davranış Hoca'nın ne kadar ileri görüşlü olduğunu ortaya koymaktadır.

Anlatılan fıkraların birtakım özelliklerinin olması gerekir. Bunlar şöyle sıralanabilir: Dinleyici kitlesinin arasında kimseyi incitmemelidir, kısa olmalıdır, gereksiz ayrıntılara girilmemelidir (Kasnak, 1976, s. 14-15). Özellikle dinleyicilerin arasında kimseyi incitmemesi çok önemli bir husustur. Çünkü milletlerle ilgili yapılan espriler, anlatılan mizahi fıkralar, seyredilen gösteriler hedef kitle açısından istemeden de olsa kırııcı içerikte olabilir. Bu konuda özel bir ihtimam göstermek faydalı olacaktır.

2.9.5. Karikatür

Mizah türlerinden biri olan karikatür, abartma sanatından etkili bir şekilde yararlanmaktadır. Karikatür “İnsan ve toplumla ilgili her tür olayı konu olarak abartılı biçimde veren, düşündürücü ve güldürücü resim.” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2019). Mizah türlerinin oluşmasında basının etkisi vardır. Basından önce mizah sözlü bir nitelik taşıırken basından sonra yeni türlerin oluşmasına olanak sağlamıştır. Bunlardan en önemlisi karikatür türü doğmuş ve en etkili mizah türü olarak göreve başlamıştır (Öngören, 1983, s. 44). Hem görsel hem yazılı içerikte olması, düşüncelerin ilgi çekici bir biçimde aktarılması, kısa net ifadeler, belirgin hatlar taşıması gibi sebepler karikatür türünün hızla yayılmasına yardımcı olmuştur.

Karikatür sanatının kökleri çok eski zamanlara dayanmamaktadır. Tarihi gelişimine bakacak olursak Baudelaire’nın (1997, s. 32-33) belirttiği gibi karikatürün kurucusu Bolonya’daki Annibal ve Augustin Carrache kardeşlerdir. Caricare, İtalyancada gülünçleştirme, abartma manasına gelmektedir. Özerk bir sanat şekli olarak portre karikatür, 1946’da Leonardo’nun yapmış olduğu yüz taslaklarından sonra gelişmektedir.

İnsanların yüz ya da gövde oranlarını olağandışı küçültmek, büyütme suretiyle alışılmamış görüntüler sergileme ve insan başı ile örneğin bir kuş veya at vücudunu birleştirerek mizah sağlama eğilimleri olan karikatür basının hayatımıza girmesinden sonra herkesin ayrı bir yük yüklemek istediği bir tür hâline gelmiştir (Öngören, 1983, s. 46). Kimi sanatçılar karikatürü siyasi boyutlara taşıırken kimileri gündelik olayları, insan ilişkilerini, hayat koşullarını yorumlamayı tercih etmiştir. Karikatür; ilgi çekici ve güldürücü olması, anlatılmak isteneni net bir şekilde yansıtabilmesi açısından değerlendirildiğinde ders esnasında etkili bir şekilde kullanılabilecek materyallerdendir.

İncelemeler yapıldığında görsel unsurların ve grafik öğelerinin eğitimde büyük bir yerinin olduğu ancak bu görsel unsurlardan sayılan karikatürün eğitimde pek kullanılmadığı görülecektir. Eğitimde böyle ilgi çekici bir materyalden yararlanmamak büyük bir eksiklik olarak karşımıza çıkmaktadır (Özer, 1990, s. 529). Dersin kalıcı olmasının sınıf ortamıyla alakalı olduğunu eğitimle ilgilenen herkes bilir. Karikatürler dersin atmosferini etkileyecek, daha eğlenceli bir eğitim öğretim ortamı sunma imkânı tanıyacaktır (Özer, 1990, s. 530). Derslerde karikatürün eğitim aracı olarak kullanılması etkili olacaktır.

Karikatürlerle yapılabilecek birçok çalışma vardır. Örneğin pek çok kareden oluşan çizgi öyküler düzenlemek, bazen konuşma balonlarını boş bırakmak, öğrencinin doldurmasını beklemek öğrenen kişi için çok yararlı olacaktır (Özer, 1990, s. 538). Bu çalışmalar oluşturulurken ve düzenlenirken bazı hususlar gözden geçirilmelidir.

Karikatür sanatında dikkat edilmesi gereken noktalar vardır: örneğin yazılarımızı soldan sağa yazdığımız gibi karikatürdeki olayları, konuşma akışlarını da soldan sağa düzenlemek gerekir. Bu; karikatürün belli bir bütünlük, kompozisyon içerisinde aktarılabilmesi için gerekli olan prensiplerdendir (Özer, 1990, s. 537). Öğretmen yetiştiren kurumların, adayların gerekli bilgileri edinmelerine olanak sağlamaları gerekmektedir.

Günümüzde karikatürün eğitimde etkin bir şekilde kullanılamamasında etkili olan birtakım sebepler vardır. Bunlardan ilki eğitimcinin uygun materyalleri edinememesi, birçoğunun çizim konusunda yeterli donanıma sahip olmamasıdır. Karikatürle ilgilenen kişilerin alaycı, olayları çok fazla abartan insanlar olarak görülmesi yine bu sebepler arasındadır. Diğer sebep ise karikatürün politikayla bağdaştırılmış olması ve eğitimcilerin bu konuda çekingen davranmalarıdır (Özer, 1990, s. 531). Tüm bu çekincelerden kurtulmak ve karikatürü eğitim materyali olarak kullanmak gerekmektedir.

2.9.6. Mizahi Hikâye

Hikâye, herhangi bir hadisenin yazılı ya da sözlü bir biçimde anlatılmasıdır (TDK, 2019). Mizahi hikâye ise içerisinde mizahi unsurlar barındıran, öyküleyici anlatıma sahip bir türdür. İkisinin ayrımını yapmak oldukça zordur.

Mizah türlerinden mizah hikâyesi de karikatür gibi varlığını basından alan, yeni sayılabilecek türlerdendir. Fakat mizahi hikâyelerin eski bir geçmişi söz konusudur. Meddah hikâyeleri, fıkralar, masallar, mizahi destanlardan yararlanmış olsa da mizah hikâyesi ayrı bir kökten türemiş ve gelişmesini basına borçlu olmuştur. Ne var ki mizah hikâyesinin kısa hikâyeden uzaklaşması, karikatürün resim sanatından uzaklaşması kadar değildir. Ayrım içinse mizahi hikâyenin başarılı bir mizah gerçekleştirmek istemesi ölçüt alınabilir (Öngören, 1983, s. 47) Mizahi hikâyeyi, hikâyeden ayıran en önemli unsur ikisinin aynı amaçlara sahip olmamasıdır.

2.10. Mizah ve Gülme Kuramları

Gülme; Platon, Aristoteles, Kant, Descartes, Cicero ve Bergson'a kadar pek çok filozofu meşgul etmiştir. Bu isimler gülme eylemi üzerine pek çok şey geliştirmeyi denemiş, onu anlaşılır kılmaya yardımcı olmuşlardır (Maga, 2012, s. 175). Bu alanda yaptıkları çalışmalar bazı kuramların temellerini oluşturmuştur. Bu filozofların gülmeyi bir sistematığa oturtma çalışmaları başarılı olmuş, mizahın hangi şekillerde yapıldığının anlaşılmasına yardımcı olmuştur.

2.10.1. Üstünlük Kuramı

Aristoteles ve Platon tarafından ortaya konan üstünlük kuramı, diğer düşünürler üzerinde tesirli olmuştur (Morreall, 1997, s. 10). Üstünlük kuramı en eski gülme kuramı olup gülmeyi bir insanın diğerleri üzerinde üstünlük duygusu hissetmesi ve bu duygusunun dışavurumu olarak açıklar (Morreall, 1997, s. 8). İnsanların diğerleri üzerinde üstünlük hissetmesine dayanan bu kuram, en eski ve ihtimal dahilinde en yaygın olan gülme kuramıdır (Morreall, 1997, s. 8). Bu kurama göre insanlar bir başkasının yaşadığı kötü durumları, şanssızlıkları görür ve bu olumsuzluklar kendi başına gelmediği için üstünlük hissine kapılır, mutlu olur. Kişinin, kendisini başkalarından üstün görmesi onu keyiflendirmeye yeter.

Karşıdaki kişinin olumsuz duruma düşmesinden ve onun saf dışı bırakılmasından duyulan mutluluk, kötü duruma düşen insanların yaşadığı mutsuzluktan ve acıdan alınan zevk ve onlarda yer alan vücutsal çirkinliklerin kendisinde olmadığı için duyulan keyif, üstünlük kuramının temellerini oluşturmaktadır (Eker, 2014, s. 142). Kişinin kendi egosunu tatmin etmek için diğerlerini aşağılık göstermesi, diğer insanları mutsuz etmeyi, onları incitmeyi hedeflemesi gibi sebeplerden dolayı üstünlük kuramı; günlük hayatta kullanılması tercih edilmeyen unsurlar içermektedir.

Aristoteles, aşağılık olan şeylere eğilim gösterildiğinden çok fazla gülmenin iyi bir hayat ile uyumlayacağını iddia etmektedir. Buna ek olarak, şakacı tutumun insanların karakterine zararının dokunabileceğini söyler. Çünkü şakacı tutum, kişileri mühim durumlar karşısında gayriciddi hâle getirmektedir (Morreall, 1997, s. 9). Üstünlük hissine kapılmak ve karşımızdakinin acınacak durumuna gülmek Aristoteles'e göre faydalı bir eylem değildir.

Kendimizi diğerk insanlardan veya daha önceki vaziyetimizden daha iyi görme hissi ve kendi kendimizi kutlama isteğı, her şeye karşı olan tüm bu mücadelede gülme eylemini açıklamaktadır (Morreall, 1997, s. 10-11). Baudelaire de gülmenin kişinin kendini üstün bulma düşüncesinden doğduğunu ifade etmektedir. Örneğın yolda yürürken düşen birine bakıp gülmenin sebebini irdelemiş ve çıkış noktasını şöyle ifade etmiştir: “Ben düşmüyorum, ben dimdik yürüyorum, benim ayağım sağlam basmaktadır yere. Kaldırım taşını görmeyecek kadar salak biri değilim ben.” (Baudelaire, 1997, s. 9-10). Üstünlük kuramında saldırgan amaçlı ortaya çıkan gülme, alaycı gülüşe işaret eder, küçük düşürmeyi hedefler (Aydın, 2006, s. 65). Ana teması, karşıdaki kişiyi küçük düşürmek, incitmek ve bunun neticesinde haz duymaktır.

Aristoteles’in önerdiği bu kuramda İnsanlar bir güldürü ögesiyle karşılaştıklarında, kendisinin o hataları yapmayacağından emin olur ve kendini diğerklerinden üstün hisseder. Rahatlama neticesinde gülme durumu ortaya çıkar. Bu kuram Hobbes tarafından geliştirilmiştir (Özünlü, 1999, s. 21). Korunmasız, zor duruma düşmüş kişilerden yola çıkarak gerçekleştirilen gülme eylemi toplumsal değerlere uygun düşmemektedir.

“Üstünlük kuramından çıkarılacak genel sonuç, bu kuramın kapsamlı bir kuram olmayacağıdır; çünkü üstünlük duygularıyla ilgili olmayan hem mizahi hem de gayri mizahi çeşitli durumlar vardır.” (Morreall, 1997, s. 23). Bu kuramı oluşturan genel kanı, kişinin kendisini diğerklerinden üstün görmesi ve onların yaptığı hataları yapmayacağını düşünmesidir. Gülme eylemini ve mizahı tamamıyla açıklamadığı için kapsayıcı bir kuram olmadığı düşünülmektedir.

2.10.2. Uyumsuzluk Kuramı

Uyumsuzluk kuramı ilk kez Aristoteles tarafından incelenmeye başlanmıştır. Gülme eylemi bu kurama göre beklenmeyen, mantıksal açıdan uygun olmayan ya da mantık dışı durumlar için zihinsel açıdan gösterilen bir tepki olarak karşımıza çıkmaktadır. Kant ve Schopenhauer en bilindik savunucularıdır (Morreall, 1997, s. 24-25). Bu isimler arasında Henri Bergson da sayılabilir (Özünlü, 1999, s. 21).

Genel ve oldukça basit bir düşüneyi temel alan bu kuram; nesneler, olaylar vb. arasında belirli kalıpların ve bir düzenin var olmasını beklediğimiz dünyada, bahsedilen kalıplara ve

düzene uymayan herhangi bir şeye güldüğümüzü ifade eder (Morreall, 1997, s. 24-25). Dünya üzerinde yer alan tüm canlı ve cansızlar kendi özellikleri çerçevesinde belirli bir sistemin parçası olmuşlardır. İnsanlar belleği içinde yer alan olaylar, özellikler, yapılar, birikimler gereği bazı beklentiler oluşur. Beklentiler dışında oluşan algılamalar insanlarda şaşkınlık ve neticesinde gülme eylemini ortaya çıkarır. Yani gülme, sonucun beklenildiğinden farklı olmasına, ilk ve son arasındaki uyumsuzluğa verilen bir tepki olarak meydana gelmektedir (Eker, 2014, s. 138). “Schopenhauer bir kavramla, doğası gereği genel olan ve tek, bireysel şeyleri sanki o kavramın tıpatıp benzeşen anlık durumlarıymış gibi, rasgele bir araya yığan o şeylerin kendisi arasında bir uyumsuzluk bulunması gerektiğini belirtir.” (Morreall, 1997, s. 27-28). Genel olarak ifade edilecek olursa uyumsuzluk kuramı, içerisinde uyumsuzluğu barındıran her durum, olay, görsel, işitsel unsur vb. için geçerli olmaktadır.

Mizah, bu teoriye göre beklenmeyen durumlarda gerçekleşir. Mesela çok farklı bir saç modeli ve rengi ile evine gelen anne, beklemedikleri bir durumla karşılaşan çocukları güldürebilir (Çimen, 2011, s. 7-8). Olaylar beklenenin dışında geliştiğinde kişiler umulanın tersi bir sonuçla karşılaşır ve bu da insanların gülmesine yol açar (Özünlü, 1999, s. 21). Beklentiler ile gerçekleşenler farklılaştığında, gülme eylemi ortaya çıkmaktadır.

Gülmenin uyumsuz durumlara olan bir tepki olduğunu söylemek evrensel bir doğruluk içermez. Tüm mizahi durumlarda uyumsuzluk söz konusu olabilir; ancak mizah içermeyen birçok gülme durumunda da uyumsuzluk var olabilmektedir (Morreall, 1997, s. 31). Yani her uyumsuzluk gülme durumunu oluşturmamaktadır.

Bergson ve Freud gibi düşünürlerin insana ilişkin şeylerin ya da imgelem tarafından yaratılan şeylerin mizahı olduğunu düşünürken, John Morreall durumun aslında böyle olmadığını, bir düzen içerisinde görmeye alıştığımız bir şeyin bozulmasını komik bulabildiğimizi savunmaktadır. Eğer buzdolabında bir bowling topu bulursa, bunun insanla bir ilgisi olmasa da komik bulabileceğini söylemektedir. İnsana ilişkin olması ya da olmaması o uyumsuzluğun komikliğini belirlemez (Morreall, 1997, s. 3-4). Genel olarak değerlendirildiğinde uyumsuzluğun yalnızca insanlar için geçerli olması beklenemez. Evrendeki tüm canlı ve cansız varlıklar, içinde bulundukları uyumsuz durumlar ile, bu kurama örnek olarak gösterilebilir.

2.10.3. Rahatlama Kuramı

İlk olarak 1649 tarihinde Descartes tarafından açıklanan rahatlama kuramında gülme, insanın kendisini kötü hissetmesine neden olan durumun yok olmasıyla oluşur (Mermi, 2015). Sigmund Freud'un psikanaliz yönteminden ortaya çıkan bu teoriye göre şaka veya nükteli ifade bastırılmış cinsel ya da saldırgan bir ruh hâlinde dolaylı olarak ortaya çıkan gerginliği yok ettiğinde rahatlama sağlar ve gülmeye sebep olur (Çimen, 2011, s. 6-7). Rahatlama kuramı, psikolojik açıdan değerlendirilebilecek bir kuramdır.

Gizli ya da açık şekilde her insanda görülen saldırganlık isteği bazen davranış ve konuşmalarda ortaya çıkar. Gerçeklerle uyuşmayan bu özellik de insanları güldürür (Özünü, 1999, s. 21). "Rahatlama kuramına göre gülmekle rahatlamak, kişinin gülmeye başlamadan önce birikmiş olan sinirsel enerjisinin açığa çıkması olarak kabul edilebilir. Söz edeceğimiz bir diğer rahatlama türü vaktiyle var olan enerjiyle değil de gülme durumunun kendisi sayesinde biriken enerjiyle rahatlamadır." (Morreall, 1997, s. 35). Esprilerin zekice hazırlanmış olması ve bastırılmış saldırgan, cinsel dürtüleri ortaya çıkarmasına imkân tanınması bu teorenin iki önemli özelliğidir (Çimen, 2011, s. 7). Kişiler üzerinde hissettikleri tehdidin ortadan kalkmasıyla birlikte rahatlama yaşarlar. Bu da onların gülmesini sağlar.

Freud nüktecilik ile mizah arasında bir ayrım yapmaktadır. Yaşamda istenmeyen olaylara olumlu bir şekilde yaklaşan ve daha sağlıklı olan mizah anlayışına karşılık nüktecilik, saldırganlık ile cinsellik içeren şakalar olarak görülmektedir. Freud'a göre mizah korunma mekanizmalarından biridir (Çimen, 2011, s. 7). Korku, en eskiden beri karşılaşılan ve en sık beliren bir gerilim sebebidir, bu korkunun aşılıp güvenli alana tekrar dönülmesi, rahatlamayı göstermekte ve gülmenin bir dışavurumu olarak karşımıza çıkmaktadır (Escarpit, 2016, s. 140). Genel olarak değerlendirildiğinde rahatlama kuramı, insanların tehlike, sorun gibi her türlü olumsuz durumdan kurtulup güvenilir bölgeye geri dönmesini, rahatlamasını ifade etmektedir.

2.10.4. Kavrama Kuramı

Gregory Bateson'un öncülüğünü yaptığı bu kuramda konuşma ve olay akışında bulunan zıtlıklar ve mantıksal sorunlar gülmeye neden olur (Özünü, 1999, s. 21). Kişinin konuşma

ya da yazıdaki sorunları fark etmesi kavrama kuramının temelini oluşturmaktadır. Kişinin aslında sürekli karşılaştığı ama neden olduğunu irdelemediği bir durumun sebebini öğrenmesi, onu kavramasına neden olur ve gülmesini sağlar. Örneğin, “Mal da yalan mülk de yalan var biraz da sen oyalan” diyen Yunus Emre, dünyada geçici olan hiçbir şeye tamah etmediğini gözler önüne sermektedir. Bu anlayışa ve bilgeliğe sahip birinin fotoğrafının günümüzde piyasada en yüksek banknot değeri olan 200 Türk Lirası’nın arkasına basılmış olması, içerisinde mantıksal sorunlar barındırmaktadır. Yunus Emre’nin savunduğu anlayış ile fotoğrafının değerli bir paranın üzerinde yer alıyor olması birbirine zıt durumlardır.

2.11. Mizahın İşlevleri

2.11.1. Psikolojik İşlev

Psikoloji TDK (2017) sözlüğünde “Ruh bilimi, ruhiyat, bir grubu, bir bireyi belirleyen hareket etme, düşünme, duygulanma biçimlerinin bütünü.” olarak tanımlanmaktadır. Mizahın insan psikolojisi üzerinde derin bir etkisi vardır.

Olaylara ters açıdan bakmayı gerektirdiğinden yeni bakış açıları kazandırmayı sağlayan mizah, kişinin yaratıcılık boyutunu geliştirir (Aydın, 2006, s. 78). Yaratıcı insanlar; üretken, bildikleriyle yetinmeyip daha fazla öğrenme ihtiyacı hisseden, psikolojik anlamda düşünürsek hayattan zevk almayı bilen kişilerdir.

Dilin insana özgü ve insan beyniyle, duyu organlarıyla ilgili oluşu onun psikolojik niteliklere sahip olmasıyla yakından ilgilidir (Ateş, 1999, s. 15). Zaman zaman insan psikolojisine olumlu etkiler bırakabileceği gibi kimi zaman da olumsuz bir bakış açısına neden olabilmektedir. Özellikle eğitim alanında çok dikkatli bir şekilde kullanılmalıdır.

Öğretmenin en önemli görevlerinden biri olan güdüleme öğrenilecek konu ile öğrenciler arasında psikolojik bir bağ kurmaktır (Demirel, 1990, s. 26). Bu bağ kurmak kolay değildir. Öğrencinin derse odaklanmasını sağlayacak olan güdülenme kimi zaman küçük bir hikâye kimi zaman bir mizahi fıkra, espri ile sağlanabilir. Böylece hem ders içerisinde olumlu bir hava hâkim olacak hem de öğrencilerin dinlemekten, izlemekten zevk alacakları bir öğrenme ortamı sağlanacaktır.

Bilim adamları zihin- beden ilişkisini incelemiş ve yapılan çok sayıda çalışma hislerimiz, düşüncelerimiz ile fiziksel sağlığımız arasında ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Örneğin hayata pozitif bakan erkeklerin kalp krizi geçirme olasılığının sinirli, bencil davranışlar sergileyen erkeklere oranla daha düşük olduğu kanıtlanmıştır (Klein, 1999, s. 21). Öyleyse fiziksel hastalıklardan korunmanın bir yolu da psikolojimizi iyi seyirde tutmaktır. İstenmeyen olaylara sinirli bir yaklaşım yerine mizahi bir bakış açısıyla yaklaşmak, olayları olumlu bir şekilde algılamaya çalışmak hayati açıdan da önem taşımaktadır.

Yapılan çalışmalar beden ile zihnin arasında bir ilişki olduğunu doğrulamaktadır. Örneğin hemofili hastalığına sahip olan çocuklarda kanama sadece fiziksel yaralanma neticesinde değil, psikolojik açıdan kendilerini iyi hissetmediklerinde de yaşanabilmektedir. Olumlu düşünen erkeklere göre sinirli ve bencil erkeklerin kalp krizi geçirme ihtimali daha yüksektir. Dr. William kalp sağlığını korumada mizahın çok etkili olduğunu belirtmektedir (Klein, 1999, s. 21-22). Kişileri psikolojik olarak etkileyen durumlar onların fiziksel durumlarındaki değişimleri beraberinde getirmektedir.

Kişinin sağlığı üzerinde bu denli etkiye sahip olan gülme eylemi beraberinde olumsuzlukları da getirebilmektedir. Mizahın karşıdaki kişiyi incitme amacı taşımadan kullanılması şarttır. Diğerlerini eleştirme ya da onlara zarar verme amacı taşıyan mizah insan psikolojisini olumsuz yönde etkileyecektir.

2.11.2. Sosyolojik İşlev

Sosyolojinin tanımı TDK’de (2018) “toplum bilimi” olarak yapılmaktadır. 19. yüzyılda ortaya çıktığında sosyoloji, hayatın gayri ciddi işlerine ilgi duymayıp daha çok sanayileşme, kentleşme, modernleşme gibi büyük yapısal dönüşümlere odaklanmıştır. 20. yüzyılda kapsamını arttırmış fakat yine çoğunlukla büyük dönüşümler ve ciddi sorunlarla ilgilenmeye devam etmiştir (Kuipers, 2016, s. 47). Toplumu ilgilendiren her düşünce, durum, olay, olgu vb. sosyolojinin ilgi alanına girmektedir.

Son yıllarda mizah ile sosyoloji arasındaki ilişki araştırmalara konu olmuştur. “Mizaha olan sosyolojik ilginin ciddi biçimde ortaya çıkmasının 1970’lerden sonra gerçekleştiğini söyleyebiliriz.” (Fine, Platon, Zijderveld’den aktaran Kuipers, 2016, s. 47). Kendi kurallarına bağlı olmakla birlikte dilin oluşması, gelişmesi ve değişiklik göstermesi

toplumun şartlarına da bağlıdır. Toplumsal koşullara bağlı olan dilin, toplumda gerçekleşen gelişmeleri aktardığını söyleyebiliriz. Ancak toplumsal olan dildir, söz söylemek bireylerin karar verme yetkisinde olan bir eylemdir (Ateş, 1999, s. 15). Bu bağlamda düşünüldüğünde kişiler söz söylerken özgürdür ancak duygularını, düşüncelerini aktarırken belirli bir çerçeve içerisinde kalmaktadır. İçinde bulunduğu toplumun düşünce sistemi ile düşünmeye ve yorumlamaya mahkumdur. Yabancı dil öğrenen kişiler birden fazla toplumun hayata bakış açısını gözlemleyebileceklerinden düşünmenin sistematüğını farklı çerçevelerde görme imkânı elde edeceklerdir.

Bir milletin değerleri, inançları, gelenekleri, örf ve ananeleri diline yansır. Bir milletin yaşantısı, o milletin dili incelendiğinde rahatlıkla anlaşılabilir (Ateş, 1999, s. 16). Örneğin dilde bulunan atasözleri ve deyimler zaman içerisinde o toplumda neler yaşanmış olabileceğine dair ipuçları barındırmaktadır. Dilin; insanı, insanın yaşantısını esas alması onun sosyoloji ile doğrudan ilgili olmasına zemin hazırlamıştır.

2.12. Mizah ve Dil İlişkisi

Mizahi unsurları oluşturmaının kelime oyunlarından, ses benzerliklerinden, cinastan yararlanma gibi çeşitli yolları bulunmaktadır. Bu unsurlar sağlanırken cümlelerin söz diziminden de yararlanılmaktadır. Öngören'in (1983, s. 25) de belirttiğı gibi içerisinde mizah barındıran cümleler kendine has, özel bir şekilde yapılmış önerme ve tasarımlarla oluşturulmuştur. Eker (2014, s. 91) de sözcük oyunu olarak da bilinen cinastların mizahın en basit türü olduğunu söylemektedir.

Çeşitli katmanları ve dizgeleri olması bakımından gülmece dil bilgisi gibidir. Dille pek çok açıdan benzerliğı vardır: insanlar tarafından yaratılmaları, kültürle olan bağlantıları vb. (Özünü, 1999, s. 31). Bunlara ek olarak zekânın ürünü olmaları, belli bir disiplinin içerisinde varlıklarını sürdürmeleri de sayılabilmektedir.

Gülmece unsurları ve fıkralar, dildeki söz dizimlerinin birbirine karıştırılması veya bozulması ile oluşturulabilmektedir. Bu yüzden gülmenin, dilin bilinçaltı kullanımı olduğunu söylemek mümkündür (Özünü, 1999, s. 32). Dildeki pek çok unsurun kullanılmasıyla mizahın oluşturulması mümkündür.

Söz sanatlarından biri olan “abartma” sanatı; kişilere acı veren olayları, durumları komik hâle getirmenin en kolay yöntemlerinden biridir. Üzüntülerimiz, acılarımız arttığında, katlanılmayacak hâle geldiğinde yaşananları olduğundan çok daha fazla göstererek içinde bulunduğumuz hâlin komik yanlarının olduğunu da fark edebiliriz (Klein, 1999, sf. 65). Örneğin daha önce güneş altında kalarak vücudu yanan bir insanın yaşadığı bu zorluktan ders çıkartarak günlük hayatındaki güneşli günlerde yanında büyük bir plaj şemsiyesi ile gezmesi abartı unsuru sayılabilir.

Can sıkıcı, hüzünlü, zavallı gibi kelimelerden oluşmuş bir liste ile mesut, şen, eğlence gibi kelimelerden oluşmuş bir liste incelendiğinde insanlar üzerindeki etkilerinin farklı olduğu görülecektir. Hoşlanılmayan durumlara uygun isimlerin onlara takılması eğlenceyi ortaya çıkarabilir. Mesela, sürekli bozulan televizyona sinirlenmek yerine ona “bezgin emektar” gibi bir isim takmak, gülmeyi sağlayacaktır (Klein, 1999, s. 126). Böylelikle kelimeleri kullanarak olumsuz durumları lehimize çevirebilir, kelimelerin ruh hâlimiz üzerinde olumlu bir etki bırakmasını sağlayabiliriz.

Sözcüklerin, cümlelerin; kişilerin davranışları üzerinde tesiri büyüktür. Yapılan araştırmaya göre, kendisine iyi bir mizah anlayışına sahip olduğu söylenen kimse, bu doğru olmasa bile, önceki yaşantısına oranla daha çok güldürü unsuru içeren şeyler söylemek ve yapmak için uğraşmaktadır (Klein, 1999, s. 125). Kelimeler tahmin edilenden çok daha büyük bir kuvvete sahiptir. Mizah, gücünü kelimelerin bu güçlü dünyasından alır.

2.13. Mizah ve Bellek İlişkisi

Bellek “Yaşananları, öğrenilen konuları, bunların geçmişle ilişkisini bilinçli olarak zihinde saklama gücü, dağarcık, akıl, hafıza, zihin.” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2017). Kültür ise “Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan büyük maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmeye kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü, hars, ekin.” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2017).

Kültürel bellek insanların kültürel kodlamalarını depolar, anlamlandırır ve gelecek nesillere iletir. Aynı kültürel değerleri taşıyan grup içerisinde aitlik duygusunu oluşturmada yardımcı olur (Eker, 2014, s. 85). Kültürel değerlerin içerisinde pek çok unsur

bulunmaktadır. Özünü'nün (1999, s. 35) de belirttiği gibi kültür millet ile meydana gelmektedir ve gülmece kültürün bir parçasıdır.

Herhangi bir kültürün varlığını sürdürebilmesi, kültürü oluşturan insanlar tarafından, içerisinde barındırdığı unsurların korunup kollanması, gelecek nesillere aktarılması ile ilişkilidir (Eker, 2014, s. 85). Kültürün devamını sağlamak için o kültüre sahip olan insanların bilinçli olması ve üzerine düşen vazifeyi yerine getirmesi gerekmektedir.

Ortak bellek ve bireysel bellek olmak üzere iki bellek düzeyinden bahsedilebilir. Kültürel öğeleri içeren sosyal normların kodlandığı belleğe ortak bellek, insanın özel hayatındaki unsurları taşıyan belleğe ise bireysel bellek denir (Eker, 2014, s. 86). Bahsedilen bellek düzeylerinden ortak bellek, tüm topluluğun ortak ürünüken bireysel bellek kişinin yaşamıyla ilgili bilgileri ifade etmektedir.

Kültürel belleğin barındırdığı temellerden biri de mizahi bellektir. Mizah, o ülkenin tarihe dair kimi ipuçlarını içerisinde barındırarak yaşanan dönemin açığa çıkarılamayacak belgelerini gayri resmi bir şekilde ortaya koyar (Eker, 2014, s. 87). Tarih boyunca oluşturulmuş karikatür, fıkra, şiir, hikâye, gösteri oyunları gibi pek çok eser; toplumun kültüründen izler taşımakta, onların yaşantısından emareler taşımaktadır.

2.14. Türk Mizahı ve Zaman İçerisindeki Değişimi

Türk edebiyatının oluşmasında önemli bir yeri olan hiciv ve mizah konusu yeterince incelenmemiştir (Özcan, 2002, s. 11). Ülkemizde mizahın gelişmesinin, edebi türlere aktarılmasının, belli başlı yayınlarda varlığını göstermesinin kolay olmadığı gözlenmektedir.

“Türkün gidip görmediği, konup göçmediği yer mi var?” diyen atasözümüzde olduğu gibi Türkler çok geniş bir alana yayılmışlardır (Akyüz, 1985, s. 1). Bu sebeple de genel olarak Türklerin bir konu üzerindeki algılayış biçimlerini ortaya koymak zorlaşmaktadır.

Türk mizahının yazılı ve yazısız olmak üzere iki şekilde incelenebileceğini ancak ne yazık ki yazısız eserlerin yazılı olanlardan farklı olduğunu belirten Yücebaş (2004b, s. 18) Türk mizahının incelenebilirlik açısından ne kadar zor olduğunu gözler önüne sermektedir.

İlk olarak Anadolu’da mizahın gelişimine bakacak olursak karşımıza çıkan en eski unsurlar, Hitit dönemini göstermektedir. İlkbaharda yapılan ve bol ürün sevincini temsil eden, Purulli adı verilen törenler mizahın en eski şeklini gözler önüne sermektedir (Öngören, 1983, s. 51). Bu dönemde yapılan ve sevinç içeren etkinlikler; toprağın etkisiyle gerçekleşmekte, yaşam süren topluluğun hayatıyla ilgili bilgiler içermektedir.

Antik Anadolu döneminde yer alan Frikyia Kralı Midas’ın eşek kulakları, Noel Baba, Ezop ve diğer tanrılarca deli ilan edilen tanrı Diyanizos’un Ankara yöresinde iyileştirilmesi Anadolu’da bulunan mizah motiflerindendir. Günümüzde yeryüzünde mizahın atası sayılan Sabaz, Anadoluludur (Öngören, 1983, s. 51). Antik Anadolu dönemindeki bu motifler, günümüze kadar ulaşmıştır.

Selçuklu döneminde Antik Anadolu’nun izlerine rastlanmamaktadır. Dede Korkut masalları, Nasrettin Hoca, Keloğlan; Anadolu’nun zengin kültürü ve mitolojisi içerisinde kendilerini göstermektedir (Öngören, 1983, s. 52). Döneminde yaşanan olaylara ışık tutan bir belge değerinde olan Dede Korkut masalları Oğuz Beylerinin nasıl yaşadıklarını anlatan halk hikâyeleridir. Şölenler, yağmalar, toplum dayanışması vs. özellikleriyle o dönemin aşiret yaşantısını ortaya sermektedir. Deli Dumrul’da bir tarafta soyut kavramlar yer alırken diğer taraftan bu kavramlara karşı koyan somut aşiret halkının aktarılması, yani iki kültürün çatışmasından doğan zengin mizah gözlenir (Öngören, 1983, s. 56).

Nasrettin Hoca; toplum düzeni, dürüstlük, haksızlık, başarı, akıl, düşünce, vefa gibi sosyal, toplumsal, insani konularda eleştiriler ve uyarılar yapmış, başarısı uluslararası bir boyuta ulaşmış, az rastlanan fıkra tiplerinden biri olmuştur (Eker, 2014, s. 88). “Selçuklular döneminde alim kişilere ‘Mevlâna unvanı verilirdi. Kırşehir’de bulunan bir vakıfnamede de ‘Mevlâna Nasrettin’ kaydı bulunmaktadır.” (Şaşal, 2007, s. 23). Nasrettin hocanın bilge bir kişi, bir alim, bir düşünür olduğu açık bir şekilde ortadadır.

Zekâsı, dünyaya bakış açısı, değerlendirmeleri, etrafını aydınlatması, hazırcevaplığı ile tanınan Nasrettin Hoca’dan sözlü kültürümüzün neredeyse her boyutunda yararlanılmıştır (Eker, 2014, s. 88-89). Nasrettin Hoca, Türk kültürü için her açıdan çok kıymetli bir yere sahiptir.

İnsanlık tarihinde toplumlara yön veren filozoflardan biri olan Sokrat düşüncelerini direkt olarak vermemiş, karşısındakinin düşünmesini sağlamak amacıyla sorular sormuş ve

cevaplar almıştır. Tüm bu sürecin sonunda karşısındakileri kendi düşüncesine ulaştırmıştır. Nasrettin Hoca'nın da bu yöntemi benimsediğini söyleyebiliriz (Şaşal, 2007, s. 19). Hoca'nın fıkralarında, güldürücü ve düşündürücü nitelikler ağır basmaktadır.

Bazı araştırmacılar Nasrettin Hoca'nın olduğu zannedilen pek çok fikranın aslında ona ait olmadığını, Türk milletinin ortak ürünü olduğunu savunmaktadır. Mesela Işık ve Kolçak'a (1953, s. 48) göre Nasrettin Hoca'ya ait olduğu düşünülen fıkraların birçoğu aslında onun değil Türk milletinin zekâsının ürünüdür. Bu bağlamda düşünüldüğünde devrinin düşüncelerini, görüşlerini yansıtan fıkralar bir kişiye mal edilmiş olsa da gerçekte anonimdirler. Fıkralar; Türkün zekâsını, alçak gönüllülüğünü, mizah yeteneğini gösteren tarihi belge niteliğindedir.

Türk kültüründe yeri olan bir başka gülmece unsuru ise Keloğlan ile oluşturulmuştur. Keloğlan, kendisine karşı kurulan tuzakları, yapılan kötülükleri karşısındaki kişiye uygular. Kötüden öç alma dürtüsü vardır ve bu istekle her türlü kötülüğü ve kurnazlığı yapabilir. Keloğlan, soylu bir aileden gelmemektedir, hatta kim olduğunu bile bilmez, ancak gözü yükseklerdedir, padişahın kızı ile evlenmek sonunda padişah olmak ister. Tamamıyla sembolik bir yapıya sahip olan Keloğlan masallarında, Dede Korkut'ta işlenen bilek gücü yerini hile ve tuzakların gerektiği zekâ ve kurnazlık oyunlarına bırakır (Öngören, 1983, s. 58). Keloğlan, maceralarında karşılaştığı sorunları çözüp engelleri aşarken aynı zamanda güldürü unsurları ile çocukların renkli dünyalarına da hitap etmektedir.

Osmanlı İmparatorluğu'nda gülme konusunda araştırma yapmak; imparatorluğun çok uzun sürmesi, çok geniş bir alana yayılması ve çok farklı insan topluluklarını içerisinde barındırması açısından düşünüldüğünde epey zordur (Fenoglio & Georgeon, 2000, s. 80). İncelendiğinde Osmanlı mizahının İstanbul ile sınırlı kaldığı görülürken Selçuklu mizahının Anadolu'dan beslendiği gözlenir. Kandırma, kandırılma, saflık, şaşırma gibi motiflerle oluşturulan Selçuklu mizahı hoşgörü algısı en geniş mizahi dönem olarak değerlendirilebilir (Öngören, 1983, s. 61).

Osmanlı dönemi mizahı incelenecek olursa ilk olarak karşımıza onun durgun, değişmez bir yapıda oluşu çıkar. Karagöz oyunu dokuz yüz yıllık Osmanlı hayatı boyunca kimi ayrıntılar dışında neredeyse hiç değişmeden vardığını sürdürmüştür (Öngören, 1983, s. 64). Osmanlı döneminde mizahın durgun, değişmez bir yapıda olması; onun belli kalıplar içerisinde kalmasına sebep olmuştur.

Osmanlı mizahının bir başka özelliği ise ülkede çifte kültürün hâkim olmasından kaynaklanan bir yapının mevcut olmasına dayalıdır. Pişekâr ile Kavuklu, Hacivat ile Karagöz tipleri iki farklı kültürün temsilcileri arasında geçen mizahı unsurları işlemektedir (Öngören, 1983, s. 65). Osmanlı imparatorluğunda önemli bir yer tutan Karagöz, beyaz kumaştan yapılmış perde arkasında oynatılan tiyatrodur. Zararsız bir güldürü ardında saklanan hicivli yapısı ile başarı kazanan bu gölge oyunu tüm bayram ve kutlamalarda yer almaktadır (Fenoglio & Georgeon, 2000, s. 65). Karagöz; yanlış anlaşılmalara, taklitlere, toplumsal değişimlere ve bunun ortaya çıkardığı yanlış algılamalara dayalıdır ve hareket komiği aracılığıyla insanları güldürür (Eker, 2014, s. 94). Mısır'da, Tunus'ta, Irak'ta, Yunanistan'da, Suriye'de rastlanan Karagöz'de otorite temsilcilerine, toplumsal ikiyüzlülüğe, ölüme vb. karşı verdiği mücadeleler anlatılır (Fenoglio & Georgeon, 2000, s. 66). Türk folkloru bakımından değeri çok büyük olan Karagöz'ün amacı; şahısların tuhaf taraflarını yakalamak, kötü davranışlarla eğlenerek onların düzeltilmesini sağlamaktır. Ne var ki zaman içerisinde kıymeti bilinmediği ve yenileştirilmediği için amacı kaybolup gitmiştir (Işık & Kolçak, 1953, s. 69). Hacivat; halka sırtını dönmüş, egemen olmayı seven aydın ya da yarı aydın kesimi, Karagöz ise okumamış ama saf, alçakgönüllü, dürüst, özgürlükçü kesimi temsil etmektedir. Bu özellikleriyle Osmanlı'daki zıt iki katmanı yansıtır (Özünlü, 1999, s. 73). Hacivat, esasen padişah ve çevresindekileri hedef almıştır (Sarpdere, 2008, s. 72). Karagöz ve Hacivat, yaşadıkları dönemin kültürü, sanatı hakkında aydınlatıcı bilgiler vermektedir.

Bir eserin başka bir dile çevrilmesi esnasında bazı unsurlara dikkat etmek gerekir. Bir kültüre ait olan yerel motifler, başka kültürün içerisinde yetişmiş insanlar tarafından anlaşılmayabilir. Örneğin Eker'in (2014, s. 93) belirttiği gibi Nasrettin Hoca fıkraları anlamda farklılaşma yaşanmadan başka dillere çevrilebilirken Karagöz ve Hacivat için bu söz konusu değildir. Fıkralarda yaşanan ikilemler, sürprizler öyküleyici bir dille karşımıza çıkarken Hacivat'ta sözcük oyunları, yanlış anlamalar, yerel motiflerin yarattığı birtakım espriler mevcuttur. Bu sebeple Hacivat'ın yayılma alanı Türkiye Türkçesinin yayılma alanı kadar olmuştur.

Osmanlı Dönemi'nde mizah konusunda etkili olan isimlerden biri de İncili Çavuş'tur. Turan'ın (2008, s. 57) da belirttiği gibi latif söz söylemede İncili Çavuş da Nasrettin Hoca

kadar ustadır. İncili Çavuş halkın da iletmek istediği meseleleri nükte ile aktararak hem vaziyeti ilan etmiş olur hem de sorunun bir çözüme bağlanmasını sağlar.

Milli ve kişisel davranışlarımızın çoğunu yansıtan İncili Çavuş, Nasrettin Hoca ve benzeri şahısların fıkralarında Türk halk mizahı vücut bulmuştur (Işık & Kolçak, 1953, s. 9). Türk halkının yaşantısı hakkında detaylı bilgiler içeren fıkralar Türk edebiyatında oldukça önemli bir yere sahiptir.

Türk mizahı, araştırmacılar tarafından tasnif edilmiştir. Kutay (1970, s. 11) çalışmasında Türk mizahının göz ve kulak devrinden bahseder. Bu devir başlangıcı tam olarak belirlenemeyen tarihten ilk mizah dergisinin yayımlanma tarihi olan 1970'e kadar devam eden süreci tanımlar.

Osmanlı İmparatorluğunun yok olma sebeplerinden biri olan matbaadan mahrum olunması mizahın da basılı olmasını engellemiş yalnızca göz ve kulak aracılığıyla aktarılmasına neden olmuştur (Kutay, 1970, s. 14). Basılı kaynakların yer almasından önceki dönemi ifade eden devir, oldukça uzun bir zaman dilimini kapsamaktadır.

Göz ve kulak devrinin ilk merhalesini meddah oluşturur. “Meddah bütün Doğu ve İslam ülkelerinin ilk ve iptidai temaşası ve mizah üstadı idi. En ciddi mevzuları bile nüktelere sarardı. Meddah, anlattığı vakaların şahıslarını kendi özellikleri içinde taklit ve tarif ederdi.” (Kutay, 1970, s. 14). Pek çok kişinin taklidini ustaca yapabilen ve hikâyeler anlatan meddahlar, değnek ve mendil kullanır, yok denecek kadar az bir dekor seçerlerdi.

Göz ve kulak devrinin ikinci ve üçüncü merhalesini Hacivat ile orta oyunu oluşturur. “Orta oyununun Karagöz ve Hacivat’ın perdeden yere üç boyutlu olarak inmiş devamı olduğu söylenir.” (Özünü, 1999, s. 63).

Ülkemizde mizahın tarihine bakıldığında 1830’lu yıllarda sultan II. Mahmut döneminde Sait ve Abdi Beyler bir gülmece dergisi çıkarmak istemiş, ancak bu mümkün olmamıştır (Özünü, 1999, s. 63). İlk mizah dergisinin 1870 tarihinde Teodor Kasap ile Namık Kemal’in yayımladığı Diyojen olduğu görülür. İlk basılı karikatür de bu dergide mevcuttur. Karikatür sanatının bu denli geç kalmasının nedeni öncelikle dinsel etkilerle konulan resim yasağıdır. Batıya kapalı bir ulus oluşumuz, eğitimin tümüyle dinsel temellere dayalı oluşu, sanatçıların sarayın hizmetinde bulunma zorunluluğu da karikatür sanatının ortaya çıkmasını ve ilerlemesini engelleyen nedenler arasındadır. Temeli eleştirel

güldürüye dayanan karikatürün Osmanlı imparatorluğunda kendini gösterebilmesi oldukça zordur (Balcıoğlu & Öngören, 1973, s. 5-6). Bir menkıbesinde “Ne zaman yemek yemeli” diye soranlara “Zengin iseniz istediğiniz zaman, fakir iseniz bulduğunuz zaman.” yanıtını veren Diyojen bir başka menkıbesinde kendisinden bir dileği olup olmadığını soran İskender’e “Gölge etme başka ihsan istemem.” demiş ve şakaya yoluyla nasıl tenkit edileceğini başarılı bir şekilde göstermiştir (Yücebaş, 2004a, s. 51-52). Tarihimizde Diyojen’in yanı sıra Çaylak, Çıngıraklı Tatar gibi isimlerle yayımlanmış başka dergiler de mevcuttur (Yücebaş, 2004a, s. 18).

1969 yılında ilk başkanı Semin Balcıoğlu olan Karikatürcüler Derneği kurulur (Öngören, 1983, s. 124). 1928 yılında Latin harflerinin kabulünden sonra yayımlanan ilk dergi tek sayı olarak çıkan “Kahkaha” dergisidir. Bu dergi 7 Ekim 1928’de çıkmıştır (Öngören, 1983, s. 93).

Yücebaş (2004a, s. 47-48) kitabında ilk mizah gazetesinden bahseder. Bu gazete 1868’de Ali Raşit ve Filip Efendilerin kurmuş olduğu Terakki isimli gazetenin haftalık ek olarak yayımladığı mizah gazetesidir. Bu gazetenin adı Letaâif-i Âsâr’dır. İlk başlarda çok etkili olmasa da zaman içerisinde hacmini büyütmüş, esaslı eleştiriler yapmaya başlamıştır. Cemal Nadir’in 1932 yılında yayımlanan “Amcabey’e Göre” adlı albümü yayımlanan ilk karikatür albümüdür (Öngören, 1983, s. 93).

1939-1945 seneleri arasında mizah hikâyesi yayını hiç yoktur. Savaştan sonraki iki üç yılda da rastlanmıyor. Oysa fıkralar incelendiğinde 1939-1958 tarihleri arasında 38 fıkra kitabının olduğu görülmektedir. Bunlardan 22 tanesi savaş esnasında yayımlanırken 16 tanesi de savaştan hemen sonra yayımlanmıştır. Hitler ve Stalin’le ilgili olan fıkralar etkili bir silah olarak kullanılmıştır (Öngören, 1983, s. 98-99).

Silah olarak kullanılan başka bir tür de karikatürdür. 1939-1948 yılları arasında 21 tanesi savaş içerisinde 13 tanesi savaştan hemen sonra olmak üzere toplamda 34 tane karikatür albümü yayımlanmıştır (Öngören, 1983, s. 99).

“Dünya savaşının karikatürcüsü ve cumhuriyet karikatürünün kurucusu, genç kuşakların gerçek öğretmeni, Cemal Nadir olmuştur.” (Öngören, 1983, s. 100).

Türkiye’de mizah kitaplarına pek rastlanmamaktadır. Son yirmi yıl içerisinde Aziz Nesin, Hüseyin Rahmi Gürpınar ve Rıfat Ilgaz’ın eserleri dışında üst üste baskı yapabilen mizah kitaplarına pek rastlanmıyor (Öngören, 1983, s. 95).

Türk gülmece tarihinin her bir evresinde karşılaşılan sonuç hemen hemen aynıdır. Kaynağını millettten alan, onların ezilmişliğinden acısından dem vuran, zaman zaman başkaldırı diyebileceğimiz nitelikte örnekler yer almaktadır (Arısoy, 1977, s. 15-16). Genel olarak Türk mizah tarihine bakıldığında haklının yanında yer alan, kötü düzeni eleştiren, acımasızlığa karşı duran, halkı esas alan bir yapıda olduğu görülmektedir.

2.15. Milletlerin Mizah Anlayışları

Sosyo-ekonomik durumlar, coğrafi unsurlar, kültürel kalıplar açısından değerlendirildiğinde milletlerin farklı mizah algılarına sahip olmaları kaçınılmazdır. Ancak tüm insanlığı olmasa da sosyo-ekonomik ve kültürel açıdan benzerlik gösteren kesimleri belli bir mizah çatısı altında toplamak mümkündür. Bahsedilen ortak algı oluşturulurken öğretilecek olan dilin kültürel unsurlarından yararlanmak gerekir.

Ülkelerin mizah dağılışını gösteren bir haritası yapılmaya kalkışlsa sıcaklık ile mizah algısının ters orantılı olduğu görülecektir. Örneğin İtalya’nın daha soğuk bir bölümü olan kuzeyindeki insanlar, ülkenin daha sıcak olan bölümü güneydekilere göre daha neşelidirler Güneşin bol olması insanları neşelendirmek yerine hüzne sokuyor (Kasnak, 1976, s. 10). Bu durum eleştiriye açık bir konudur. Bir toplulukta bulunan insanların; barınma, yiyecek bulma gibi ihtiyaçlarını soğuk bir coğrafyadansa sıcak bir coğrafyada elde etmeleri daha mümkündür. Özellikle ekonomik geliri düşük olan toplulukların soğuk ülkelerde mutlu olması daha zor bir ihtimal olarak karşımıza çıkmaktadır.

Aynı kültürün içerisinde geliyor olsalar bile, insanların komik gördüğü unsurlar, tarih boyunca çeşitlilik gösterir. Örneğin birkaç yüzyıl önce çatalı yemek yeme aracı olarak gören İngilizler, bu durumu oldukça komik bulmuşlardı. Yine çiçek hastalığı için kullanılan aşılama, insanlar tarafından komik görülmüştür. Günümüzde biz de eski zamanlarda yaşamış insanların giyim kuşamına, geleneklerine baktığımızda bizimkilerden çok farklı olduğu için gülünç buluyoruz (Morreall, 1997, s. 91). Geçmiş ile gelecek

arasında bulunan uyumsuzluk yüzyıllar boyunca insanları güldürmüştür ve güldürmeye devam etmektedir.

İnsanların algıları, bakış açıları ve çevrelerindeki olaylara, nesnelere yükledikleri anlamlar zaman içerisinde değişir. Bir zamanlar komik gelen bir unsur zaman içerisinde bu özelliğini yitirebilir. Bu durum, aynı kültürü paylaşan insanlar için bile geçerliyen evrensel bir amaca hizmet eden bir ders materyalinin bu içeriğe göre düzenlenmesi gerekir. Bu sebeple ders kitaplarının kendini sürekli olarak yenilemesi, çağın ihtiyaçlarına uygun bir duruma gelmesi gerekir. Aksi takdirde çağın gerisinde kalmış, amacına hizmet etmeyen ve ilgi çekici olmayan materyallerin kullanılması kaçınılmaz olacaktır.

İnsanlar; zaman içinde eğitim düzeyi, mesleği, sosyal sınıfı açısından değişiklikler yaşayabilir. Bu da onların belli dönemlerde komik olarak gördüğü durumları etkileyebilmekte, onları değiştirebilmektedir (Morreal, 1997, s. 93). Hazırlanan TÖMER kitaplarında hitap edilen kitle bellidir. Özellikle bu kitle esas alınarak mizahi unsurların belirlenmesi, eklenmesi gerekir. Farklı ülke/ bölgelerden gelen öğrencilerin her birinin ayrı bir kültüre, farklı mizah anlayışlarına sahip olduğu unutulmamalı ve onların ortak paydada birleştirilmesi için çaba sarf edilmelidir.

İşin içerisine insan ve insanların tepkileri girdiği için mizah risklidir. İnsanlar arasındaki ilişkiyi güçlendirebilir de bu ilişkiyi tamamen yıkabilir de. Etnik bir grubu hedef alabilecek bir espri grubun olumsuz eleştirilerine maruz kalır (Klein, 1999, s. 45). Bu riskli durumu ortadan kaldırmak için bireysellikten toplumsallığa geçmek gerekir. Kişiye direkt olarak yapılan espriler yerine ders esnasında kullanmaya elverişli, daha önceden uygunluğu tespit edilmiş, içinde bulunulan ortamın şartlarına göre düzenlenmiş unsurların belirlenen mizah türleri aracılığıyla verilmesi gerekmektedir.

1976 yılında İrlanda'nın Cardiff şehrinde çeşitli ülkelerden 180 ilim adamının katılımıyla bir "mizah sempozyumu" gerçekleştirildi. Bu sempozyumda milletlerin mizah anlayışları, mizahın her devirde kendine has bir yaklaşımının olduğu gibi konular tartışıldı. Sonuç olarak insanların zekâlarıyla mizah güçleri arasında güçlü bir oran ortaya çıktı. Profesörler mizahın araç olarak kullanılıp insanların zekâlarını geliştirme fırsatının olacağını söylediler (Kasnak, 1976, s. 9). Mizahın kaliteli ve sistematik bir şekilde kullanılması keskin bir zekânın ürünüdür.

Genel olarak incelendiğinde milletlerin baskın ve geneline hitap eden özelliklerin fıkralarda yer bulduğu gözlenir. Örneğin İskoçların cimriliği, Türklerin konukseverliği, İngilizlerin soğukkanlılığı, Almanların disiplinli oluşu, Japonların çalışkanlığı fıkralara konu olmuştur (Kasnak, 1976, s. 10). Bu özellikler, milletlerin diğerleri üzerinde oluşturduğu genel izlenimlerdir.

Türkler durum ve hareket komiğine gülmekte, cinas ve nükteler daha arka planda kalmaktadır. Eleştirel ve gerçekçi yapımız, en çok sevilen fıkraların bu içerikte olmasından anlaşılmaktadır. Ayrıca halkımız hayal ve fantezi ürünü durumlardan hoşlanmaz (Işık & Kolçak, 1953, s. 11-12). İyiliğe ve güzelliğe özlemini aktarmış, iradeye karşı sesini çıkarmayı bilmiş, kötülüğe zalimliğe karşı koymuş Türk halkı fıkraları yüzyıllardır anlatılmış, aktarılmış ve günümüze kadar ulaşmıştır (Kasnak, 1976, s. 17). Tarihi sürece bakılacak olursa Türk mizahının kötülüğün karşısında, ezilen insanların yanında tavır takındığı görülmektedir.

Almanlar, kendileri gibi düşünmeyen, onlara benzemeyenlere, delilere, acemi, dalgın beceriksiz insanlara gülerler (Kasnak, 1976, s. 32). Bu sebeple onlar üzerinde uyumsuzluk ve üstünlük kuramının hâkim olduğunu söyleyebilir.

Fransızlar, nükteyi akıl ve mantığı zorlayan olaylardan besler, kelime oyunlarına dayandırır. Mantıklı olduğu konusunda hemfikir olunan ve zamanla âdet hükmüne geçmiş bir düzen ya da kuruma takılan çelme, onları güldürür. Zekâ; dil, din, aile, mantık gibi müesseselere çelme takabilir. Bu bağlamda Fransızların komik ile trajik kavramlarını aynı temele dayandırdığı söylenebilir (Işık & Kolçak, 1953, s. 12). Fransızlar “Gülmeden geçirilmiş bir gün kaybolmuş bir gündür” der (Kasnak, 1976, s. 68). Gülmenin değerini anlamış olan Fransızlar, günlük hayatlarında mizahtan yararlanmaktadır.

Acem ve İskoçlar ise mübalağadan çok zevk alırlar. Mübalağa çocukların hayal dünyası için bir gıda, yetişkinler için de zihni önce hayrete sonra kahkahaya götüren bir çerezdir (Işık & Kolçak, 1953, s. 14). İskoçlar “kendi gibi düşünmeyen, kendi gibi giyinmeyen, ayakları varken yürümeyen insanlara güler.” (Kasnak, 1976, s. 84). Yani uyumsuzluk gösteren herhangi bir durum, İskoçlar için gülmeyi sağlayan öğeleri içermektedir.

Diğer milletlerin mizah anlayışları Işık ve Kolçak (1953, 15-16) tarafından yapılan çalışmada şöyle belirtilmektedir:

Fransızların nükteleri hep aşka, güzelliğe dairdir.

Çinlilerin nükteleri felsefe ile doludur. İnsanı düşündürür.

İsveçlilerin nüktelerinde hiçbir güzellik yoktur, çok soğuktur.

İngilizlerin esprileri yalnız kendilerini güldürür, bu espriler başka milletlerce çok manasız ve soğuk karşılanır.

Amerikalıların nüktelerinde, alay dolu bir mübalağa ve hazırcevaplık vardır. Umumiyetle güzeldir.

İspanyolların fıkraları ekseriyetle karı koca geçimsizliğine aittir.

Mısırlılar espriden çok hoşlanırlar. Fıkraları güzeldir.

İtalyanlar, mübalağa ve yüksekte atmayı pek severler. En güzel fıkraları palavracılara, yalancılara aittir.

Alman fıkraları ekseriyetle savaş ve askerlik konularıyla ilgilidir.

Japonlar ise taklitlere pek gülerler, esprilerinde hâkim unsur taklittir.

Bir milletin mizahi anlayışının oluşmasında ve gelişmesinde; tarihsel süreçte yaşadığı olaylar, örf ve adetler gibi kültürel unsurlar, yaşadıkları bölgenin coğrafi özellikleri vb. etkili olmuştur.

2.16. Mizahın Eğitimdeki Rolüne Dair Yapılan Çalışmalar

Ders esnasında mizahi unsurların kullanılmasına yönelik olarak yapılan çalışmalar incelendiğinde karşımıza örnekler çıkmaktadır. Çelik (2006 s. 36-37) çalışmasında; bilgisayar destekli mizah ile ders işlenen sınıflardaki başarı ortalamasını, geleneksel yöntemlerin kullanıldığı sınıflarda bulunan öğrencilerin ortalamasıyla kıyaslamaktadır. Bilgisayar destekli mizahın kullanıldığı sınıfın puan ortalamasının diğerine göre daha yüksek olduğu ortaya konmaktadır. Fizik dersi tutum ölçeğine bakıldığında da aynı durum söz konusudur. Sonuç olarak bu çalışmada mizah ürünlerinden olan karikatürün kullanımı, akademik başarı ve derse karşı tutum olmak üzere öğrenciler üzerinde olumlu etkiler bırakmaktadır.

Karakaya (2007, s. 274) çalışmasında kişinin gelişimine elverişli olarak belirlenen Nasrettin Hoca fıkralarının, kişinin moral durumuna faydalı olduğunu tespit etmiştir.

Kılınç (2008, s. 135) bilim karikatürleri ile gerçekleştirilen öğretimin geleneksel yöntemlere göre öğrencilerin akademik başarı düzeyini arttırdığını belirtmektedir. Akkaya (2011, s. 119) da çalışmasında dil bilgisi alanında karikatürlerin kullanılmasının başarıyı ve olumlu tavrı yükselttiğini belirtmektedir. Sosyal Bilgiler dersinde karikatür kullanımının

derse etkisini araştıran Koçoğlu (2012, s. 205) ise anlaşılması zor olan kazanımların daha kolay kazandırılmasını sağlamak, öğrencilerin dikkatini toplamak, öğrencinin daha aktif bir şekilde derse katılımını kolaylaştırmak vb. katkılarından dolayı ders içerisinde karikatürlerin kullanımını desteklemektedir.

imen (2011, s. 63) tarafından yapılan araştırmada; devlet okullarında ve özel okullarda görev yapan sınıf ğretmenlerinin ğretim sürecinde mizah kullanma yeterlilikleri konusundaki algılar incelenmiş, yapılan araştırmalar neticesinde sınıf ğretmenlerinin çoğunun kendini geliştirici mizah tarzına (%49,4) sahip olduğu bulgulanmaktadır. Bunun yanında öğretmenlerin azımsanmayacak bir oranda (%27,6) saldırgan mizah tarzına sahip olduğu ortaya koyulmuştur. Öğretmenlerin kendini geliştirici mizah tarzına sahip olmaları gerekir. Saldırgan mizah yıkıcı özelliktir. Eğitimcilerin de bu konuda kendilerini geliştirmeleri gerekmektedir.

4-8. sınıf öğrencilerini örneklem olarak alan Topal (2013, s. 115) alışmasında, öğrencilerin mizaha karşı tutumları ile yaşları arasında bir bağlantı ortaya koymuştur. İlerleyen yaşlarda öğrencilerin mizaha olan tutumları artmaktadır. Aydın (2016, s. 167) alışmasında şu sonuçlara ulaşmıştır: İlköğretim 8. sınıf ğrencilerinde geleneksel ğretim ile mizah aracılığıyla ğretim kıyaslandığında Türkçe dersindeki başarıyı arttırmada mizahla öğretimin daha etkili olduğu görülmektedir. Oruç (2006, s. 196) sosyal bilgiler dersine yönelik olarak yaptığı çalışmasında, mizahın, okul içerisinde stres ve kaygıya olumlu etkisinin olduğunu belirtmektedir.

Katipoğlu (2016, s. 52) mizah kullanımının matematik dersine olan etkilerini incelemiştir. Mizahın kullanıldığı sınıfta başarı oranının geleneksel yönteme kıyasla daha yüksek olduğu gözlenmektedir. Karagl (2018, s. 79) ise lise ğrencilerinin, mizahi metinler kullanıldığında İngilizce dersine karşı olan tutumlarının yükseldiğini belirtmektedir.

Eğitim mizah ilişkisini inceleyen bu çalışmalara ek olarak mizahla ilgili psikoloji, sosyoloji, reklamcılık, gazetecilik, hemşirelik, işletme, sahne ve görüntü sanatları, güzel sanatlar, halk bilimi, tarih gibi alanlarda da yüksek lisans ve doktora çalışmaları yapılmıştır. Özellikle Ferhan şensoy ve Cem Yılmaz ile ilgili yapılan çalışmalar ilgi çekmektedir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın amacını gerçekleştirmek için izlenen yönetime yer verilmiştir. Bu bölümde, araştırmanın modeli, evren ve örnekleme, verilerin toplanması ve verilerin analizine yönelik bilgiler yer almaktadır.

3.1. Araştırma Modeli

Araştırmada tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modeli, geçmişte var olan veya şu anda varlığını devam ettiren bir durumu, mevcut olduğu şekliyle tasvir etmeyi hedefleyen araştırma yaklaşımlarıdır (Karasar, 2009, s. 77). Araştırmanın örnekleminde yer verilen Türkçe öğretim setlerindeki mizahi unsurlar incelenmiştir. Araştırmada elde edilen verilerin toplanmasında, analizi ve yorumlanmasında nicel ve nitel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Araştırmanın problemleri sorgulanmış, belirlenen kitap setleri tek tek incelenmiş, bu kitapların mizahi unsurlara uygunluk gösterip göstermediği saptanmıştır. Tarama araştırmalarında var olanın ortaya konulması amaçlanmış olup, gözlemlenen unsurlar üzerinde herhangi bir değişiklik yapılmamaktadır. Araştırmaya konu olan olay ortadadır ve araştırmacı bu olayı olduğu gibi gözlemlemelidir. “Genel tarama modelleri, çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkında genel bir yargıya varmak amacı ile evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup, örnek ya da örneklem üzerinde yapılan tarama düzenlemeleridir.” (Karasar, 2009, s. 79). Türkçenin yabancı dil olarak kullanımı ile ilgili pek çok kaynağın varlığı sebebiyle, bu çalışmada tarama modellerinden genel tarama modeli kullanılmıştır.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini yabancılara Türkçe öğretimi için hazırlanmış olan kitap setleri oluşturmaktadır. Bu bağlamda, yabancı dil öğretimi için hazırlanmış olan Hitit Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti (A1-A2, B1, B2-C1), Yedi İklim (Yunus Emre Enstitüsü) Türkçe Seti (A1, A2, B1, B2, C1, C2), Gazi Üniversitesi Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti (A1, A2, B1, B2, C1) ve İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti (A1, A2, B1, B2, C1) araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır. Yabancılara Türkçeyi öğretmek amacıyla 1984 yılında kurulmuş ilk resmi kurum olan Ankara Üniversitesi TÖMER, 1994 yılında faaliyete geçmiş olan Gazi Üniversitesi TÖMER, 2009 yılında faaliyete başlayan ve yurt dışında 58 kültür merkezi bulunan Yunus Emre Enstitüsü ile 1933'ten beri yabancılara Türkçe eğitimi veren İstanbul Üniversitesinde kullanılan yabancılara Türkçe öğretim setleri incelenmiştir. Örneklemin içerisine alınan kitap setleri bu alanda uzun yıllar çalışmalar yapmış, alanında yetkin olan, diğer dil merkezlerine ve üniversitelere bağlı TÖMER'lere öncülük eden kurumların hazırlamış olduğu setlerdir. Amaçlı örnekleme yöntemi seçilmiştir. Bu yöntemde araştırmaya uygun olduğu düşünülen grup örneklem olarak alınmaktadır.

BÖLÜM IV

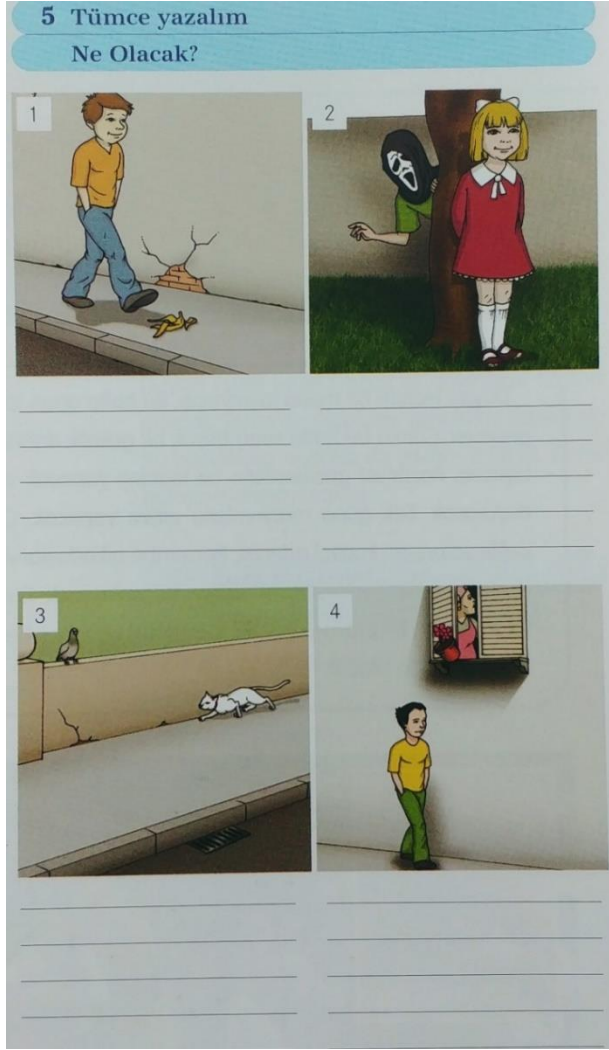
BULGULAR VE YORUM

Çalışmanın bu bölümünde örnekleme belirlenen yabancı dil olarak Türkçe öğretim setleri incelenmiştir. Kitaplarda yer alan mizah değeri taşıyan etkinlikler ve metinler, mizah kuramları kapsamında değerlendirilmiş ve yorumlanmıştır. Her kitap incelemesinin ardından kitapta yer alan mizahi unsurların kuramlara göre dağılımı tablolar vasıtasıyla gösterilmiştir. Aynı zamanda her kitap setinin mizah tür ve çeşitleri bakımından karşılaştırılması beşinci bölümde yer alan sonuç ve tartışma kısmında sayısal verilerle ortaya konmuştur.

4.1. Hitit Yabancılar İçin Türkçe (A1-A2, B1, B2-C1) Öğretim Seti'nde Mizahi Unsurlar

4.1.1. Hitit Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı (A1-A2)

Kitabın başında tanışma etkinlikleri, alfabe, sayılar gibi bölümler bulunmaktadır. Dil öğretiminde ilk sırada olması gereken bu bilgiler giriş seviyesindeki öğrencileri dil öğretimine hazırlama amacı gütmektedir.

Şekil 1. Ne olacak? Uzun, E. & Dağ Tarcan, Ö. (Ed.). (2018). *Hitit yabancılar için Türkçe ders kitabı A1-A2*. Ankara: Ankara Üniversitesi.

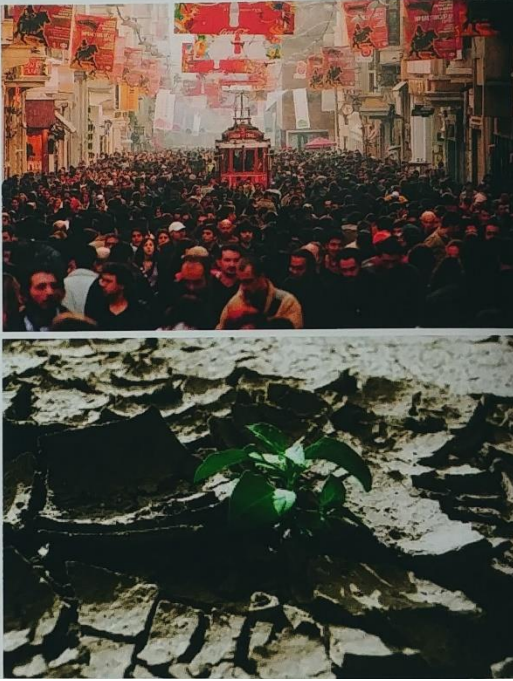
Şekil 1’deki görsellerde gerçekleşecek olan olayları öğrencilerin önceden tahmin etmesi ve bunun hakkında yazı yazması amaçlanmaktadır. Muz kabuğuna basarak düşmesi beklenen çocuğun yer aldığı ilk görsel, Aristoteles tarafından önerilen Hobbes tarafından geliştirilen *üstünlük kuramına* uygunluk göstermektedir. Kendi başına gelmeyen üzücü olayları başkalarının yaşaması, o kişinin kendisini diğerlerinden üstün görmesine neden olur ve mutlu olmasını sağlar. Dördüncü görselde de aynı durum söz konusudur. Panjuru açmak üzere olan kadın, saksıyı yoldan geçen çocuğun kafasına düşürecektir. 3. görseli ise rahatlatma kuramı ile açıklamak mümkündür. Descartes tarafından ortaya konan *rahatlatma kuramına* göre kişinin kendisini kötü hissettiği bir durumdan kurtulması, kişinin

rahatlamasını sağlar ve onu güldürür. Bu görselde, başkası tarafından korkutulan kişinin daha sonra gerginliği oluşturan durumu fark etmesiyle rahatlama gerçekleşecektir.

18 Okuyalım, eşleştirelim
20. Yüzyılın Ortalarından 2000'li Yıllara Ait Tahminler

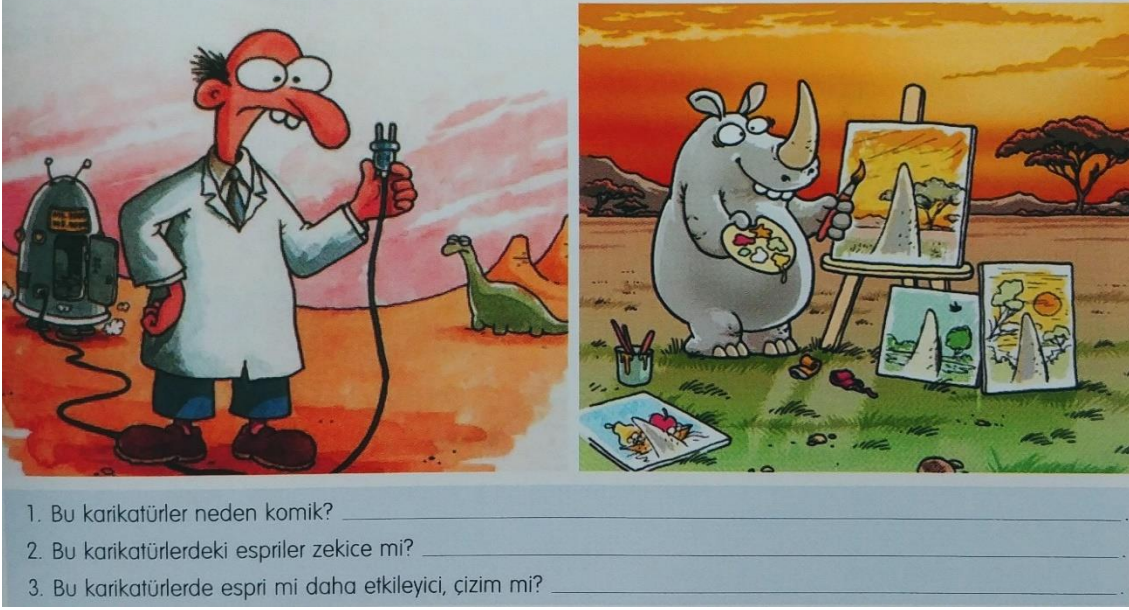
Geçen yüzyılın ortalarında bazı bilimadamları 2000'li yıllar için şu tahminleri yaptılar. Onlara göre;

- 21. yüzyılda yeni bir buzul çağı başlayacaktı.
- Öğleye kadar yaz, öğleden sonra kış olacaktı.
- Meyve sebze yetiştirmek mümkün olmayacaktı.
- Kapsüllerle beslenecektik.
- Nüfus hızla artacaktı.
- Gelişmiş ülkeler uzayda koloniler kuracaktı.
- Gezegenler arasında yolculuk mümkün olacaktı.

Şekil 2. Gelecekte beslenme. Uzun, E. & Dağ Tarcan, Ö. (Ed.). (2018). *Hitit yabancılar için Türkçe ders kitabı A1-A2*. Ankara: Ankara Üniversitesi.

20. yüzyılın ortalarından 2000'li yıllara ait tahminler yapılırken bazı bilim adamları; buzul çağının başlayacağından, meyve sebze yetiştirmenin imkânsız olacağından, kapsüllerle besleneceğimizden bahsetmişler. Görselde ise uyumsuzluk kuramından yararlanılarak komiklik unsuru sağlanmıştır. İlk defa Aristoteles tarafından incelenen uyumsuzluk kuramına göre gülme davranışı, beklenmeyen, alışlagelmeyen, yaşantılarımıza uygunluk göstermeyen her şeye karşı verdiğimiz bir tepki olarak ortaya çıkar. Bu görselde yer alan kapsül hâlindeki yiyeceklerin bir tabak içerisinde çatal bıçak ile sunulması *uyumsuzluk kuramına* örnektir.

Şekil 3. Karikatürler 1. Uzun, E. & Dağ Tarcan, Ö. (Ed.). (2018). *Hitit yabancılar için Türkçe ders kitabı A1-A2*. Ankara: Ankara Üniversitesi.

Şekil 3'teki alıştırma örneğinde mizah türlerinden biri olan *karikatür* kullanılmıştır. Belli bir mesaj vermeyi, bunu yaparken güldürmeyi, düşündürmeyi ve tüm bunları Türkçe disiplini içerisinde yapmayı hedefleyen bu karikatürler, mizahın ders materyallerinde etkili bir şekilde kullanılabileceğinin de örnekleridir. Bir dilin kendi kuralları ile düşünüp o dili mizah için kullanmak, kişiyi düşündürürken dilinin gelişmesine de katkı sağlar.

İlk karikatürde zamanlar arası atlama yapan bir uzmanın elektriğin olmadığı döneme gitmiş olması, onu zor duruma düşürmektedir. Elinde zaman makinesinin fişi ile birlikte dinozorların yaşamını sürdürdüğü bir zaman diliminde kalmıştır. Beklemediği bir durumla karşılaşılması, *uyumsuzluk kuramı* ile açıklanmaktadır.

İkinci karikatürde ise çizilen gergedan aracılığıyla; her yere, her konuya belli bir açıdan bakan, nihayetinde her durumda belli şeyleri gören insanlar eleştirilmiştir.

DEDİKODU İÇİN EN UYGUN ZAMAN

İngiliz bilim adamları 2000 kişi üzerinde "dedikodu" hakkında bir araştırma yapmış. Araştırmaya göre insanların dedikodu alışkanlıkları şöyle:

1. İnsanlar en çok pazartesi gününde ve saat 16.00'dan sonra dedikodu yapıyor.
2. İnsanların %97'si sadece dedikodu olsun diye dedikodu yapıyor. %5'i ise kötü niyetle dedikodu yapıyor.
3. İnsanların %62'si boş zamanlarında dedikodu yapıyor.
4. İnsanlar dedikodularında önemli olayları değil, magazin olaylarını konuşuyor.
5. En önemli dedikodu konusu arkadaşlar ve aile çevresi.
6. İnsanlar en çok iş yerinde, yemeklerde ve partilerde dedikodu yapıyor.
7. İnsanların %17'si ilk randevuda dedikodu yapıyor.
8. Erkekler dedikoduyu kadınlardan daha çok seviyor.

1. İnsanların çoğu kötü niyetle dedikodu yapıyor.
2. İnsanlar en çok iş yerindeki olaylar hakkında konuşuyor.

3. Kadınlar dedikoduyu erkeklerden daha çok seviyor.
4. İnsanlar uzun dedikoduları hafta sonuna saklıyor.

Şekil 4. Dedikodu. Uzun, E. & Dağ Tarcan, Ö. (Ed.). (2018). *Hitit yabancılar için Türkçe ders kitabı A1-A2*. Ankara: Ankara Üniversitesi.

Dedikodu yapmak insanlar arasında pek hoş karşılanan bir durum değildir. İstendik bir davranış olmaması ile “Dedikodu İçin En Uygun Zaman” başlığı, içerisinde mantıksızlığı barındırmaktadır. *Kavrama kuramına* bir örnek olarak sayabileceğimiz bu etkinlik hem bazı bilimsel araştırmaları ortaya koyup öğrencileri bilgilendirmekte hem de merak duygusunu beslemektedir. En önemlisi dil öğretimi değil, dil edinimi için destek olmaktadır.

Erkek Dadılar

Eskiden kadınların ve erkeklerin meslekleri farklıydı ama son yıllarda bu durum değişti. Artık kadınlar erkeklerin işlerini, erkekler de kadınların işlerini yapabiliyor. Günümüzde kadın şoförler ya da erkek hemşireler, erkek aşçılar görebiliyoruz. Bu durumun en güzel örneği de Burak Acar.

Burak Acar 35 yaşında ve bekar. O aslında elektrik teknisyeni. Çocuk gelişimi ile ilgileniyor. Bu alanı daha iyi öğrenmek için dadılık kursuna gitmiş. Şimdi "Herkes her işi yapabilir. Hiçbir iş sadece kadınların ya da sadece erkeklerin değildir. Çocukları çok seviyorum ve dadılık yapmak istiyorum." diyor.

Şekil 5. Erkek Dadılar. Uzun, E. & Dağ Tarcan, Ö. (Ed.). (2018). *Hitit yabancılar için Türkçe ders kitabı A1-A2*. Ankara: Ankara Üniversitesi.

Bir milletin seneler boyu karşılaştığı her türlü durum ve deneyim, o milletin gelecekte yaşayacağı olaylara karşı bakış açısında belirleyici olur. Yıllardır sadece kadınların kuaför, dadı vb. olduğu ya da sadece erkeklerin şoför, maden işçisi vb. olduğu milletlerde bu sektörde çalışmaya başlayan karşı cins, insanların beklentileriyle uyuşmamaktadır. "Erkek Dadılar" metni *uyumsuzluk kuramına* bir örnektir.

Erkek Gözüyle Kadınlar

- Kadınlar vitrindeki "İndirim" yazısına dayanamaz. İndirim yazısı kadınları mıknatıs gibi çeker.
- Kadınlar evde saatlerce giyinir, süslenir ama sokakta başka kadınların giysileriyle ilgilenirler. Aslında hem erkekler hem kadınlar sadece kadınlar için giyinir.
- Kadınlar sır saklayamaz. Merak etmeyin. Arkadaşınız henüz siz oradayken sırnızı annesine ya da en yakın arkadaşına mesaj atarak söyleyecektir.
- Bütün kadınlar her zaman daha zayıf olmak ister. Ama Hem yemek yemek hem de zayıf olmak isterler.

En doğru bulduğum düşünce "

" çünkü

Yanlış bulduğum düşünce "

" çünkü

Kadın Gözüyle Erkekler

- Erkekler kendilerini çok önemser. Bu yüzden kadınlar onların ellerine bir kavanoz verir ve erkekler kavanozu açmaya çalışır ve böylece kendilerini güçlü zannederler.
- Erkekler kalabalık bir ortamda her şeyi bilirler. Kalabalık bir yerde onlara bir şey öğretmeye çalışmayın. Erkekleri sadece onlarla baş başayken eğitebilirsiniz.
- Erkekler alışverişten nefret eder, bu yüzden alışveriş merkezlerinde erkek reyonlarına ulaşmak çok zordur.
- Erkekler çok alışveriş yapmazlar ama tek seferde bütün paralarını pahalı bir cep telefonuna verebilirler.

Şekil 6. Karşı cinsin gözünden kadınlar ve erkekler. Uzun, E. & Dağ Tarcan, Ö. (Ed.). (2018). *Hitit yabancılar için Türkçe ders kitabı A1-A2*. Ankara: Ankara Üniversitesi.

Şekil 6’da “erkek gözünden kadınlar” ve “kadın gözünden erkekler” anlatılmıştır. Kadın ile erkek ilişkileri yüzyıllardır incelenen bir alandır. Metinde kadınların ve erkeklerin zayıf noktaları, alışkanlıkları vb. karşı cinsin gözünden tespit edilmiş, maddelerle açıklanmıştır. Mizahi bir dille hazırlanmış olan bu maddeler, *kavrama kuramına* örnek teşkil etmektedir.

- 2 A : Neeee? Sınavda başarısız mı olmuşum?
B : Evet Murat'çığım. Maalesef.
A : Hemen gidip öğretmenle konuşacağım. Çok iyi geçti sınavım.
B : Hayır hayır, yapma. Sadece şakaydı.
A : Şaka mı? Sen _____.

Şekil 7. Şaka 1. Uzun, E. & Dağ Tarcan, Ö. (Ed.). (2018). *Hitit yabancılar için Türkçe ders kitabı A1-A2*. Ankara: Ankara Üniversitesi.

Şekil 7’de yer alan “Doğrularını Yazalım” etkinliğinde yer alan boşlukların verilen kelimelerle doldurulması beklenmektedir. Buradaki boşluğa “görürsün” ifadesi gelmelidir. Bu karşılıklı konuşma, karşıdaki kişiyi kırma amacı taşımayan bir *şaka* örneğidir. Bu örnekte, sınavdan beklediği notu alamadığını öğrenen kişi, üzerinde bir baskı hisseder. Arkadaşının şaka yaptığını öğrendiğinde ise üzerindeki baskı ve tehdit kaybolur, rahatlama gerçekleşir. Bu sebeple *rahatlama kuramına* örnektir. Aynı etkinliğin beşinci bölümünde bulunan karşılıklı konuşma metninde ilginç bir haber yer almaktadır.

- 5 A : Bak gazetede çok ilginç bir haber var.
B : Öyle mi nedir?
A : Bir adam intihar etmek için apartmanın çatısına çıkmış.
B : Ama yorgunluktan orada uyuyakalmış.
A : Allah Allah! _____ ?

Şekil 8. İntihar. Uzun, E. & Dağ Tarcan, Ö. (Ed.). (2018). *Hitit yabancılar için Türkçe ders kitabı A1-A2*. Ankara: Ankara Üniversitesi.

Şekil 8’de yer alan boşluğa “Güler misin, ağlar mısın?” ifadesi gelir. İntihar etme eğiliminde olan birinin, apartmanın çatısında uyuyakalması beklenmeyen bir durumdur. Bu sebeple *uyumsuzluk kuramına* örnek olarak gösterilebilir.

11 Okuyalım, ekleyelim

Restoran Hileleri

- Arka planda klasik müzik varsa daha çok yemek istersiniz. Müzik eşliğinde yemek yemek iştahı açar. Bunun nedeni insanların kendilerine güvenlerinin artması ve daha zengin hissetmeleri. Çünkü müzik eşliğinde kendinizi daha zengin hissedersiniz.
- “Sadece bir lira fazla ödeyin ve büyük boy alın.” Özellikle ‘fast food’ restoranlarında bu soruyu size iyilik yapmak için sormazlar, sadece daha fazla satış yapmak için sorarlar.
- Şefin ününü kullanarak o restorana gitmenizi, şefle fotoğraf çektirmenizi ve sonuç olarak daha çok para harcamanızı sağlarlar.
- Sunum satar. Büyük tabak, küçük porsiyon, bol bol süsleme. Tabağınız geldi ama tabağınızın 2/3’ünde süslemeler var. Geçmiş olsun! O masadan çok ucuza kalkamayacaksınız.
- Mekanın kokusu iştahınızı, yani satışları etkiler. Vanilya ve tarçın kokusu mu alıyorsunuz? Büyük ihtimalle tatlı yemek istersiniz. Lavanta kokusuna dikkat. Bu koku sizi rahatlatır, sakinleştirir ve daha çok para harcarsınız.

Şekil 9. Restoran hileleri. Uzun, E. & Dağ Tarcan, Ö. (Ed.). (2018). *Hitit yabancılar için Türkçe ders kitabı A1-A2*. Ankara: Ankara Üniversitesi.

Restoranlarda satışları ve kâr oranını arttırmak için yapılan hileler, Şekil 9’da maddeler hâlinde verilmiştir. Aslında pek çok kişinin farkında olduğu durumlar, esprili bir dille anlatılmış, diğerleri içinse farkındalık oluşturulmuştur. *Kavrama kuramına* örnek olarak gösterilmektedir.

Tablo 1

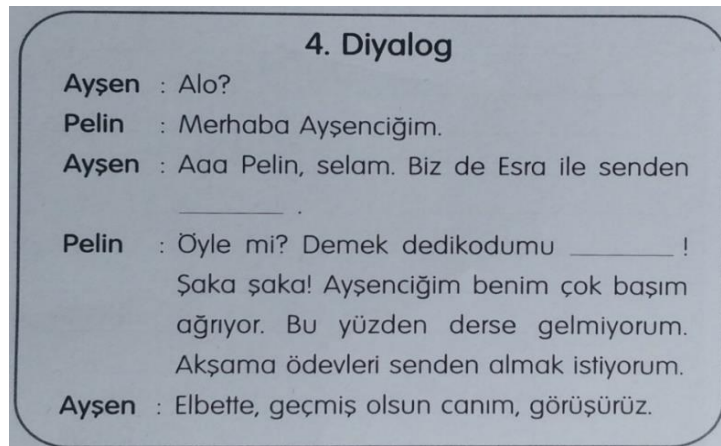
Hitit Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabındaki (A1-A2) Mizahi Unsurların Kuramlara Dağılışı

	Üstünlük Kuramı	Uyumsuzluk Kuramı	Rahatlama Kuramı	Kavrama Kuramı	Diğer
Örnek 1	X		X		
Örnek 2		X			
Örnek 3		X			
Örnek 4				X	
Örnek 5		X			
Örnek 6				X	
Örnek 7			X		
Örnek 8		X			
Örnek 9				X	

Tablo 1’de Hitit Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı’ndaki (A1-A2) mizahi unsurların kuramlara dağılışı verilmektedir. Bu kitapta mizah kuramlarından en çok uyumsuzluk kuramından yararlanıldığı görülmektedir.

4.1.2. Hitit Yabancılar İçin Türkçe Çalışma Kitabı (A1-A2)

Hitit Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı (A1-A2) ile uyumlu bir şekilde ilerleyen bu kitabın ilk kısımlarında dil öğretiminde gerekli olan temel bilgilere ağırlık verilmiştir. Dili az da olsa öğrenmeye başlayan öğrenciler kitabın ilerleyen sayfalarında bazı güldürü unsurlarla karşılaşmaktadır.

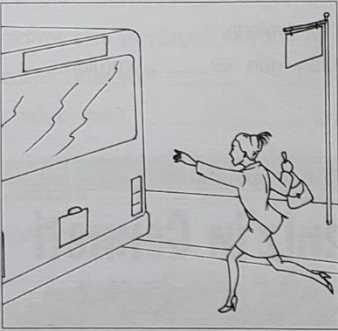
Şekil 10. Şaka 2. Uzun, E. (Ed.). (2018a). *Hitit yabancılar için Türkçe çalışma kitabı A1-A2*. Ankara: Ankara Ü.

Şekil 10'da yer alan karşılıklı konuşma örneğinde ilk boşluğun “bahsediyorduk”, ikinci boşluğun “yapıyordunuz” şeklinde doldurulması beklenmektedir. Mizah çeşitlerinden olan *şakanın* örneğidir.

İŞİMİN İLK VE SON GÜNÜ

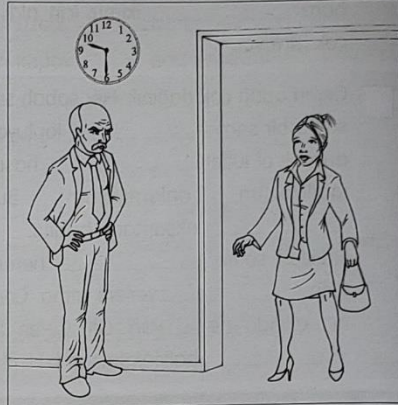
Bugün hayatımın en önemli günlerinden biriydi, çünkü ilk işimin ilk günüydü. Dün gece çok heyecanlıydim. Akşam saatimi yediye kurdum, yatıtmı ama sabah alarmı duymadım ve saat sekizde uyandım.

Hemen evden çıktım ama _____

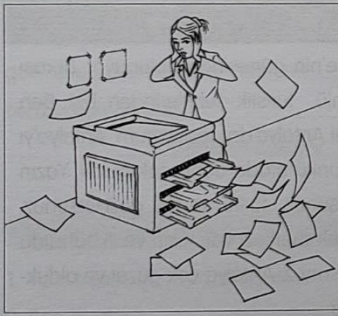
İlk günümde işe geç kaldım. Aceleyle ofise giriyoordum ki _____

Bana kızgın kızgın bakıyordu.

Müdürden özür diledim ve ofise girdim. İş arkadaşlarımla tanıştım. Bana kahve ikram ettiler ve bir süre sohbet ettik. Tam her şey iyi gidiyor diye düşünüyordum ki _____

Çok utandım.

Öğleden sonra müdür beni odasına çağırıdı. Ve “Bu raporun bir fotokopisini çek.” dedi. Fotokopi odasına gittim ve makineyi açtım. Kullanmayı bilmiyordum. Birkaç düğmeye bastım. Makine çalıştı ama durmadı! Evet, sonunda bunu da yaptım!

Fotokopiyi aldıktan sonra müdürün odasına döndüm. Döndüm ama tam bir saat sonra! Çünkü _____

Bu aksilikler akşama kadar devam etti. Ayakkabımın topuğu kırıldı, toplantıda cep telefonum çaldı... Herkese rezil oldum.

Yarın işe gitmek istemiyorumuuu!

Şekil 11. İşimin ilk ve son günü. Uzun, E. (Ed.). (2018a). *Hitit yabancılar için Türkçe çalışma kitabı A1-A2*. Ankara: Ankara Üniversitesi.

İşinin ilk gününde alarmı duymayıp geç kalkan, otobüsü kaçıran, üzerine kahve döken, fotokopi makinesini düzgün çalıştıramayan, topuğu kırılan genç kadın yaşadığı bu aksiliklerden sonra rezil olduğunu düşünmekte, ertesi gün işe gitmek istememektedir. Üstünlük kuramı, başka insanların başına gelen üzücü olayların bizi mutlu ettiğini ve güldürdüğünü söylemektedir. Bu metinde genç kadının başına gelen üzücü olaylar sonrası gülme eğilimi *üstünlük kuramı* ile açıklanabilir. Metin, mizah türlerinden *mizahi hikâye* örneğidir.

15 Tamamlayalım, işaretleyelim

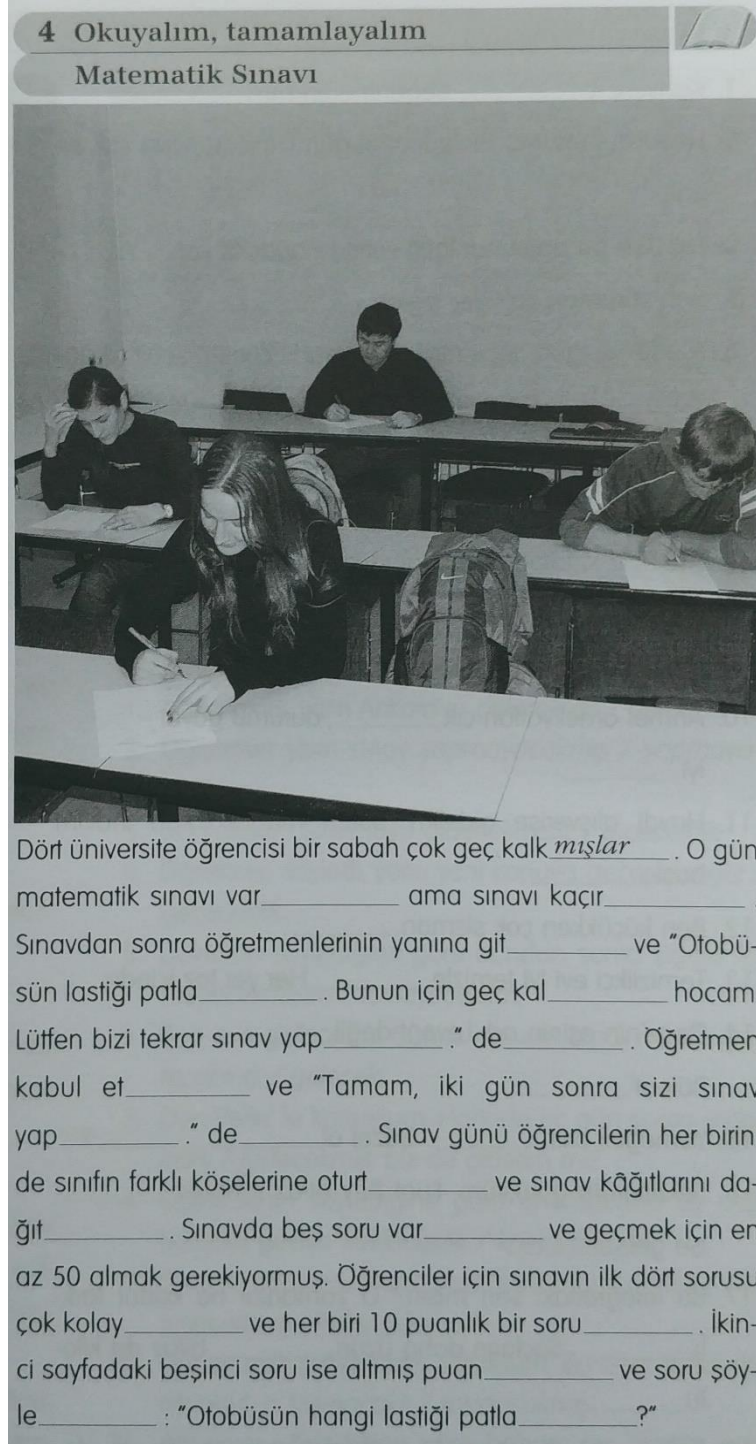

SABAH TELAŞI

Ebru : Beyaz bluzumu gördün mü?
Sinem : Onu ben giydim. Sen mi giy _____ ?
Ebru : Evet, neyse... Kırmızı gömleğimi giyeyim o zaman.
Sinem : Onu dün giydim. Kirli sepetine attım.
Ebru : Sen dün mavi kazağı giy _____ ? Niye vazgeçtin?
Sinem : O çok dar geldi.
Ebru : Beyaz gömleğimi giyeyim ben de. Saat sekiz olmuş.
Sinem : Sen bugün işe geç git _____ ? Yanlış mı hatırlıyorum?
Ebru : Evet, geç git _____ ama bu sabah aradılar, toplantı varmış.
Sinem : Kahvaltı yapacak mısın? Bir şeyler hazırlayayım mı?
Ebru : Hayır, sadece dün akşamki kekten yiyeceğim.
Sinem : Onu ben yedim. Sen yemezsin diye düşündüm. Ye _____ ?
Ebru : ??

Şekil 12. Sabah telaşı. Uzun, E. (Ed.). (2018a). *Hitit yabancılar için Türkçe çalışma kitabı A1-A2*. Ankara: Ankara Üniversitesi.

Şekil 12’de yer alan karşılıklı konuşmada Sinem, Ebru’nun eşyalarını ona haber vermeden kullanmakta, onun adına bazı kararlar almaktadır. Bu durum Sinem’i zor duruma sokarken Ebru’nun olaylara sakin yaklaşması komikliğı oluşturmaktadır.

Dört üniversite öğrencisi bir sabah çok geç kalk mışlar . O gün matematik sınavı var _____ ama sınavı kaçır _____ . Sınavdan sonra öğretmenlerinin yanına git _____ ve "Otobüsün lastiği patla _____ . Bunun için geç kal _____ hocam. Lütfen bizi tekrar sınav yap _____ ." de _____ . Öğretmen kabul et _____ ve "Tamam, iki gün sonra sizi sınav yap _____ ." de _____ . Sınav günü öğrencilerin her birini de sınıfın farklı köşelerine oturt _____ ve sınav kâğıtlarını dağıt _____ . Sınavda beş soru var _____ ve geçmek için en az 50 almak gerekiyormuş. Öğrenciler için sınavın ilk dört sorusu çok kolay _____ ve her biri 10 puanlık bir soru _____ . İkinci sayfadaki beşinci soru ise altmış puan _____ ve soru şöyle _____ : "Otobüsün hangi lastiği patla _____ ?"

Şekil 13. Otobüs. Uzun, E. (Ed.). (2018a). *Hitit yabancılar için Türkçe çalışma kitabı A1-A2*. Ankara: Ankara Üniversitesi.

Şekil 13'teki etkinlikte, otobüsün lastiği patladığı için sınava geç kalan dört üniversite öğrencisinin iki gün sonra telafi sınavına girmesi anlatılıyor. Beklenen olay öğretmenin öğrencilerine diğer sınava eşdeğer sorular hazırlamış olmasıdır. Ancak öğretmen onları ters yüz etmiş, otobüsün hangi lastiğinin patladığını sormuştur. Beklentiler ve gerçekleşen olaylar birbirine uymamaktadır. Bu sebeple *uyumsuzluk kuramından* söz edebiliriz. Bu metin *mizahi hikâye* örneğidir. Dört öğrencinin başından geçen olaylar beklenmedik bir sonla bitirilmekte, böylelikle güldürü unsurları elde edilmektedir.

16 Okuyalım, tahmin edelim
Burada Ağaç Oldum

Of! Saat ne kadar geç oldu!
Elçin nerede kaldı acaba? Yoksa
buluşma yerini yanlış mı anladım?
Ama hayır, TÖMER'in önü diye
konuşmuştuk... Acaba gitsem mi
artık? Yok, gitmeyeyim. Belki otobüsü
kaçırmıştır ya da trafiğe takılmıştır. En
iyisi on dakika daha bekleyeyim...

Bence _____
Bana göre _____
Kanımcı _____
Belki _____
Sanırım _____

Şekil 14. Ağaç. Uzun, E. (Ed.). (2018a). *Hitit yabancılar için Türkçe çalışma kitabı A1-A2*. Ankara: Ankara Üniversitesi.

Bir yerde çok fazla beklemek anlamına gelen “ağaç olmak” birleşik fiili *karikatür* örneği olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu görsel, hem komiklik unsurları oluşturmuş hem de ağaç olmak tabirinin akılda kalmasını sağlamıştır.

Tablo 2

Hitit Yabancılar İçin Türkçe Çalışma Kitabındaki (A1-A2) Mizahı Unsurların Kuramlara Dağılışı

	Üstünlük Kuramı	Uyumsuzluk Kuramı	Rahatlama Kuramı	Kavrama Kuramı	Diğer
Örnek 1					X
Örnek 2	X				
Örnek 3					X
Örnek 4		X			
Örnek 5					X

Tablo 2’de Hitit Yabancılar İçin Türkçe Çalışma Kitabı’ndaki (A1-A2) mizahi unsurların kuramlara dağılışı verilmektedir. Üstünlük ve uyumsuzluk kuramına birer örnek yer almaktadır.

4.1.3. Hitit Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı (B1)

Toplamda 12 üniteden oluşan kitapta dil bilgisi ağırlıklı olarak karşımıza çıkıyor. Öğrencilerin dinleme, konuşma, yazma ve okuma becerilerini kazanmasına yardımcı olan kitap, içerisinde zaman zaman kültürel öğeleri de barındırmaktadır.

Pazartesi Sendromu

Yonca Tokbas
www.hurriyet.com.tr

Pazartesislerden nefret ediyorum! Pazartesisleri atlayıp salıya geçmem mümkün mü?

Pazartesislerin gelişi pazardan sıkıyor beni. Zaten adında hata var! Pazar - ertesi... Cuma - ertesi ne kadar güzel ama bu sözcük çok sıkıcı. Nedense Pazartesi ve Cumartesi günleri için yeni birer isim koymamışlar... İkisini de kendinden önceki günün ismine göre adlandırmışlar.

Her kötü şey pazartesi mi **başlamak zorunda**? Ödemeler, okul, işbaşı... Oysa benim pazartesislerle ilgili bir sürü hayalim var. Erken uyanmamak, boş boş oturmak, plansız programsız olmak gibi...

Ama boşuna, yapamıyorum. Mantiğim diyor; "Yürü kızım! İşe **gitmek zorundasın**.", gönlüm diyor; "Kalkma yat, yüreğinin sesini dinle!". Mantiğim melek olmuş, yüreğim şeytan.

Mesela bu sabah...

Geldim işe, tam ofise gireceğim, şeytan meleğin **aklını çeldi**. Ofise girmedim ve bir kafeye gittim. Sakin bir şekilde garson-dan rica ettim;

"Günün kahvesinden lütfen! Ama içinde 'ondan mı, bundan mı olsun?' diye sormayın. Hepsi olsun istiyorum ben!"

Aldım elime "herşey"li hayat kahvemi, çıktım sokağa! Sonra kaldırdım kafamı, kapadım gözümü, içime çektim rüzgarı, tatlı havayı. Gözümü açtım; "İstifa etmem lazım!" dedim. "Klimalı bir yerde hayata daha fazla devam edemeyeceğim." dedim. Şirkete geri döndüm, istifa ettim. Tam "Oh!" diyecekken öğrendim ki müdür istifamı kabul etmemiş. "Ücretsiz izin verin o zaman!" dedim. "Olur mu canım!" diye dalga geçtiler. Ben de madem öyle, işte böyle dedim ve minik saksımla ofisimdeki camı kimseye **çaktırmadan** köşesinden kırdım. Kırık pencereden giren rüzgarla kendimi mutluluğa davet ettim.

Pazartesi sendromu yaşamamak için siz de kırıncı bir minik pencere, kendinize bir hava deliği açın, içinize hayatın tatlı rüzgarını çekin.

Şekil 15. Pazartesi sendromu. Uzun, E. (Ed.). (2017b). *Hitit yabancılar için Türkçe ders kitabı B1*. Ankara: Ankara Üniversitesi.

Şekil 15'te yer alan metinde genellikle çalışan kişiler tarafından yaşanan pazartesi sendromu esprili bir dille kaleme alınmıştır. Yazar işe gitmesi gerektiğini söyleyen mantığını meleğe, işe gitmemesini söyleyen yüreğini ise şeytana benzetmektedir. "Şeytan, meleğin aklını çeldi." gibi ifadelerle esprili bir anlatım yakalamıştır.

Sebati Karakurt (Foto Muhabiri)

"Yakışıklı değilim. Bu nedenle fotoğrafçı oldum."

"Fotoğrafçılık dünyanın en "bedava" mesleği. 1.85 metre boyunda, yakışıklı biri olmadığım için fotoğrafçı oldum. Herkes "fotoğrafçılık zor" diyor. Kesinlikle yalan. Sizi beş dakikada dünyanın en iyi fotoğrafçısı yaparım. Doktor, mühendis olmak zordur; bizimki kolay iştir, rüya gibi meslektir. Bir savaş muhabiri şunu diyor: "Ben erkeğim." Ben de savaşa, egomu pohpohlamak için gittim. Savaş muhabiri olarak kız arkadaş bulmak da kolaydır. Ama kızlardan biri, fotoğraf makinesini eline alıp fotoğraf çekmenin kolaylığını fark ederse, bütün karizman gider. Fotoğraf makinesini kızlardan _____ ki, onlar bunu olağanüstü bir meslek zannetsin."

Şekil 16. Fotoğrafçılık. Uzun, E. (Ed.). (2017b). *Hitit yabancılar için Türkçe ders kitabı B1*. Ankara: Ankara Üniversitesi.

Yaşamda istenmeyen olaylara ya da durumlara karşı olumlu bir bakış açısına sahip insanlar sağlıklı bir mizah anlayışı sergiler. Kendini yakışıklı bulmayan ve yaptığı işi kolay olarak değerlendiren Sebati Karakurt, esprili yaklaşımı ile hayata karşı olumlu bir bakış açısı sergilemiştir. Bu yaklaşım hem onun kendisiyle ne kadar barışık olduğunu göstermekte hem de okuyuculara ilham vermektedir. Aynı zamanda *üstünlük kuramının* bir örneği olarak kabul edilmektedir.

6 Yerleştirilim

kendine gelmek • kendini vermek
kendini kaybetmek • kendini kaptırmak • kendini zor tutmak
kendini alamamak • kendini tutamamak • kendini toplamak

1. O kadar güzel bir tablo ki bakmaktan _____.
2. Oğluma çok kızıyorum! Bilgisayar oyunlarına _____ derslerini ihmal ediyor.
3. Hasta, ameliyattan iki saat sonra _____.
4. Bugün çok yorgunum, _____ bir türlü işime _____.
5. Sinirlendiğin zaman adeta _____ ve çevrendeki herkesi sözlerinle çok kıryorsun.
6. Bu sabah müdürün ayağı kaydı ve yere düştü. O kadar komikti ki _____ ve güldüm.
7. Film çok etkileyiciydi. İzlerken ağlamamak için _____.
8. Hastanın durumu çok iyi. Birkaç hafta içinde _____.

Şekil 17. Müdürün düşmesi. Uzun, E. (Ed.). (2017b). *Hitit yabancılar için Türkçe ders kitabı B1*. Ankara: Ankara Üniversitesi.

Şekil 17’de yer alan “Yerleştirelim” adlı çalışmada yer alan 6. maddede, müdürün ayağının kaymasından ve yere düşmesinden gülme unsuru oluşturulmaya çalışılmıştır. *Üstünlük kuramının* örneği olarak kabul etmek mümkündür.

15 Dolduralım, işaretleyelim, eşleştirelim

Muhteşem Buluşlar

Gülse Bırsel
www.sabah.com

Okul yıllarımızda en eğlenceli derslerimizi laboratuvar-
da geçirirdik. O günler aklıma geldiğinde yaptığımız
deneylerden çok, arkadaşlarımızla sınıf ortamından
uzaklaşmanın verdiği mutluluk ve rahatlığın bizim
için önemli olduğunu hatırlıyorum. O zamanlar yap-
cağımız deneylerle değil, etrafımızdaki ilginç malze-
melerle ve geçireceğimiz eğlenceli dakikalarla ilgile-
nirdik. Sanırım bu durum şimdiki öğrenciler için de
geçerlidir. Çünkü laboratuvar dersleri her durumda eğ-
lencelidir.

Laboratuarda sohbet fırsatı, plastik iskeletle oynama
imkanı vardır; yapay iç organları insan maketinden
çıkartılıp karaciğerle, böbreklerle futbol- hentbol
maçı yapılması da mümkündür! Kurbağa kesme sı-
nıfın kızları için mide bulandırıcı olsa da başka
derslerden daha çok aksiyon ve eğlence içerdiği
için herkesçe tercih edilir. Genelde deneyler basit
ve zararsızdır. Fazlasına gerek yoktur. Ayrıca icat ya-
parak dünya değiştirilememektedir. Çocukları "Mut-

laka icat yap evladım," diye büyütürsen, IQ'su nor-
mal olan herkes kendi kafasına göre **"Çok parlak
bir fikir buldum!"** der ve o fikrinin patentini alır!

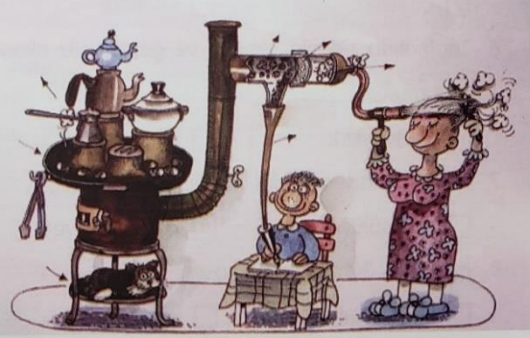
Bakınız geçen yıllarda patenti alınmış acayip icatlar:
Pilli kedi köpek kaşıyıcısı! Yüz kaslarının çalıştırılma-
sı ve kaldırılması için yüz kası ağırlıkları! Uyku geti-
ren diş macunu! Kesilen sakalları vakumla çeken
sakal şekillendiricisi! Hıçkırık geçirici! Üstü kapalı bi-
siklet! Kulak için minyatür ve güvenli vakumlu te-
mizleme aleti! Burun deliklerine takılarak kullanılan
kişisel hava temizleme cihazı! Giyilebilir yıldırım teh-
likesi uyarıcısı! Hava soğutma sistemli sezlong!

Bu ürünlerin bir gün seri imalatına başlanır mı, bil-
miyorum. Ben en çok hıçkırık geçirici ve uyku getiren
diş macununu beğendim! Belki zamanında telefo-
nun da 'saçma sapan ve gereksiz' bulunması ger-
çeğinden yola çıkıp bütün yeni fikirlere saygı duy-
mak gerekiyor.

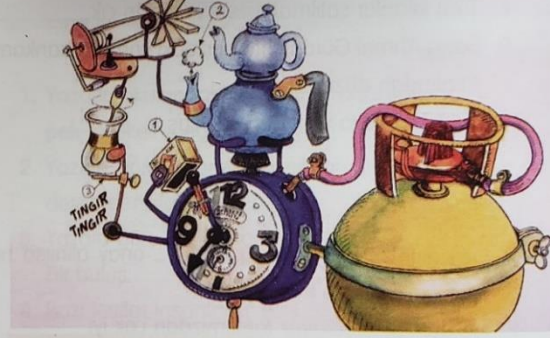
Şekil 18. Buluşlar. Uzun, E. (Ed.). (2017b). *Hitit yabancılar için Türkçe ders kitabı B1*. Ankara: Ankara Üniversitesi.

Şekil 18’deki metinde Gürse Bırsel’in okul yıllarında yaşadıkları esprili bir dille anlatılmıştır. Herkesin bir buluş yapması gerektiği düşüncesinin, aslında muhteşem olmayan ama yapmak için yapılan pek çok icadın varlığının günümüzde ne kadar gerekli olduğu, eleştirel bir dille aktarılıyor. Verilen örnek *kavrama kuramı* ile açıklanmaktadır. Gülse Bırsel’in, çocukluk yıllarında yaptıklarını öyküleyici bir şekilde esprili bir dille aktarması, *mizahi hikâyenin* özelliklerini yansıtmaktadır.

20 Tahmin edelim, yazalım

Adı : _____
İşlevi : _____

Adı : _____
İşlevi : _____

Şekil 19. Karikatürler 2. Uzun, E. (Ed.). (2017b). *Hitit yabancılar için Türkçe ders kitabı B1*. Ankara: Ankara Üniversitesi.

Şekil 19'daki çizimlerin öncesinde karikatürist İrfan Sayar ve onun tarafından oluşturulan çizgi karakter Zihni Sinir hakkında bilgi verilmektedir. Sanat, mizah ve teknolojiyi bir araya getirmeyi amaçlayan İrfan Sayar, *karikatürlerinde* bunu kullanmaktadır.

10 Başlığımı bulalım, işaretleyelim

1 Genç nesil oyuncuların isimlerinin önüne yazılan "Oscarlı oyuncu" sıfatını aralarında efsanelerin de bulunduğu bazı sanatçılar taşıyor.

Yaşamları boyunca Oscar töreninde kürsüye çıkıp meşhur teşekkür konuşmasını yapamayan oyuncular var.

Örneğin 2009 yılında "En İyi Yardımcı Erkek Oyuncu" dalında aday gösterilen Christopher Plummer'a ilk adaylığı 80 yaşında geldi. Bundan 2 yıl sonra "Beginners" filmindeki "Hal" rolüyle yine aynı dalda aday gösterilen Plummer, kazandığı altın heykelciğe, "Benden iki yaş büyüsun. Bugüne kadar neredeydin sevgilim" diye hitap etti.

Şekil 20. Oscar ödülü. Uzun, E. (Ed.). (2017b). *Hitit yabancılar için Türkçe ders kitabı B1*. Ankara: Ankara Üniversitesi.

Şekil 20’de kazandığı altın heykelcikle iletişim kuran Chridtopher Plummer, uzun yıllardır beklediği ödülü kazandığın an kendini esprili bir dille ifade etmektedir.

Tablo 3

Hitit Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabındaki (B1) Mizahi Unsurların Kuramlara Dağılışı

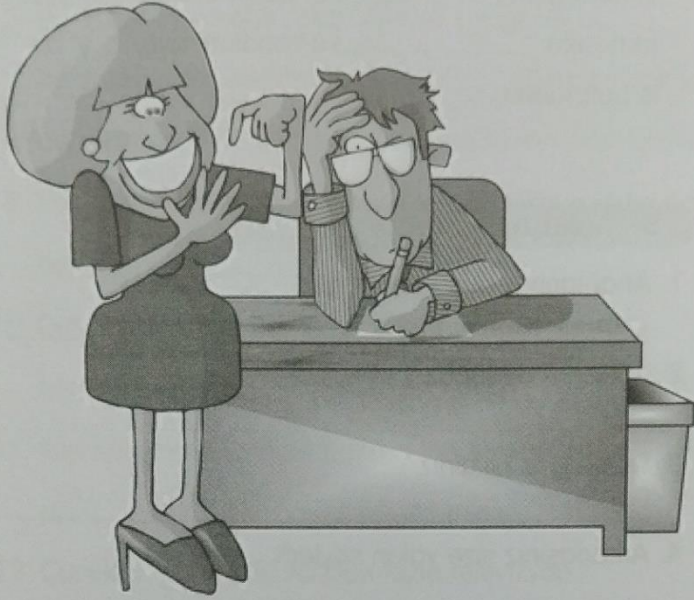
	Üstünlük Kuramı	Uyumsuzluk Kuramı	Rahatlama Kuramı	Kavrama Kuramı	Diğer
Örnek 1					X
Örnek 2	X				
Örnek 3	X				
Örnek 4				X	
Örnek 5					X
Örnek 6					X

Tablo 3’te Hitit Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı’ndaki (B1) mizahi unsurların kuramlara dağılışı verilmektedir.

4.1.4. Hitit Yabancılar İçin Türkçe Çalışma Kitabı (B1)

7 Tamamlayalım

İş Görüşmesi

İş başvurusu yapan genç, mülakatta çalışma şartlarını müdüre şöyle sıralar:

- Sabahları işe gitmem zor oluyor. Bu yüzden evime bir araba gönder melisiniz . Ayrıca evimin kirasını da öde _____ . Bunun dışında her ay bana 10.000 TL maaş da ver _____ .

Müdür, genci dikkatle dinledikten sonra cevap verir:

- Biz zaten çalışanlarımıza son model bir araba, üç daire, ayrıca ayda 15.000 TL veriyoruz.

Genç şaşırarak;

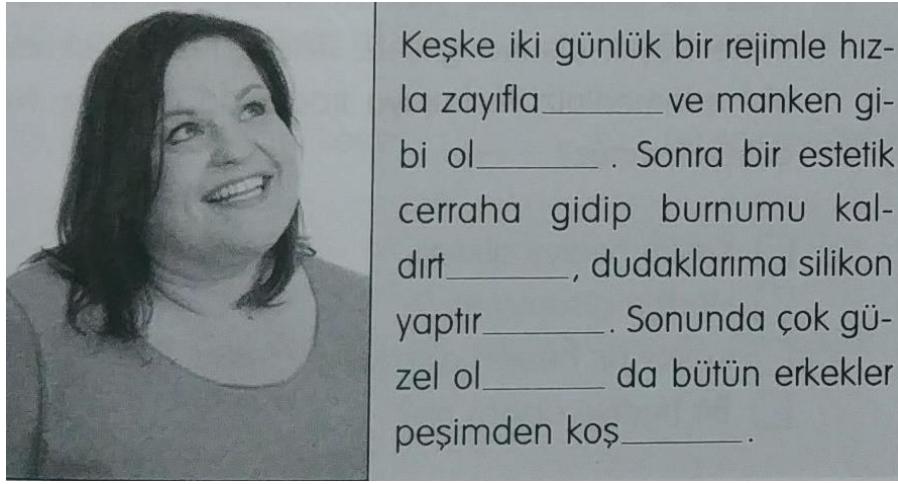
- Şaka yapıyorsunuz herhalde, der.

Müdür gülümser ve

- Ama önce siz başlattınız, diye cevap verir.

Şekil 21. Şakacı genç. Uzun, E. (Ed.). (2017a). *Hitit yabancılar için Türkçe çalışma kitabı B1*. Ankara: Ankara Üniversitesi.

Şekil 22'deki metinde iş başvurusunda bulunan genç kızın müdürü ile arasında geçen konuşma, mizah çeşitlerinden *şakanın* örneği olarak gösterilebilir. Gencin, işverene karşı olan tutumu ve iş arayan birinden beklenmeyecek isteklerde bulunması müdürün de ona karşı şakacı bir tavırla yaklaşmasını sağlamaktadır. Ayrıca metindeki genç, iş başvurusunda kendisinden beklenmeyecek isteklerde bulunmaktadır. Bu sebeple *uyumsuzluk kuramı* bağlamında incelenmektedir.

Şekil 22. Keşke. Uzun, E. (Ed.). (2017a). *Hitit yabancılar için Türkçe çalışma kitabı B1*. Ankara: Ankara Üniversitesi.

Şekil 22'deki görselde fazla kilolara sahip bir kadının hayalleri yer almaktadır. İki günlük bir rejimle hızla zayıflamak istemek gibi yapılması imkânsız görünen isteklere sahip olması onu komik hâle getirmektedir. Mantıksal açıdan tutarlı olmayan bu düşünceler *kavrama kuramına* örnek olarak gösterilmektedir.

10 Dinleyelim, tamamlayalım

Ah Şu Ev İşleri

Geçen cumartesi çocuklar okul partisine katılmak için sabah erkenden evden çıktılar. "Onlar yok _____ evi bir güzel temizleyeyim." diye düşündüm. Eşim mutfakta kahvaltısını yap _____ ben de temizliğe buzdolabından başladım. "Buzdolabını temizle _____ mutfak dolaplarını da düzeltiyim." dedim. Eşim evden çık _____ "Akşama markete uğrayayım mı, bir şey lazım mı?" diye sordu. "Hayır." dedim. O, tam asansöre bin _____ elektrik kesildi. İyi ki eşim asansör _____ elektrik kesilmedi. O, merdivenlerden aşağı in _____ ben içeri girdim.

Hava sıcak ve güneşliydi. "Güneş var _____ perdeleri de yıkayıp asayım." dedim. Evi baştan aşağı bir güzel sildim, süpürdüm. Çamaşır makinesini boşalttım. Perdeleri de asmak için küçük merdivene çıktım. Perdeyi as _____ dengemi kaybettim ve düştüm. Yerde acılar içinde yat _____ kapı çaldı. Ama kalkmakta zorlandım. Kapı açıldı ve eşim içeri girdi. Benim o halimi görünce şok oldu. Beni apar topar bir taksiye bindirip hastaneye götürdü. Yolda

git _____ bayılmışım. Gözlerimi açtığımda bütün aile oradaydı. Bir şeyim yokmuş, sadece tansiyonum düşmüş. Doktor "Bir daha bu kadar çok ev işi yapmasın." demiş.

Şekil 23. Ev işleri. Uzun, E. (Ed.). (2017a). *Hitit yabancılar için Türkçe çalışma kitabı B1*. Ankara: Ankara Üniversitesi.

Şekil 23'teki metinde çocukların partiye gitmesini fırsat bilen bir ev hanımının ev işlerine kendini fazla kaptırdığını ve sonunda tansiyonunun düşmesiyle birlikte merdivenlerden yuvarlandığını görmekteyiz. *Üstünlük kuramına* örnek olarak gösterebileceğimiz bu metinde kadının başından geçenler "İyi ki benim başımdan geçmedi." dedirtmektedir. Metin *mizahi hikâyenin* özellikleri taşımaktadır.

14 Tamamlayalım

1. A: Saçlarımı kestir sem mi _____, kestir mesem mi _____?
B: Bence kestirme, biraz uzasın.
2. A: Selda Hocanın dolabına fareyi kim koydu ki?
B: Bence böyle bir şakayı yap _____
yap _____ Tolga yapar. Onun işidir.

Şekil 24. Fare şakası. Uzun, E. (Ed.). (2017a). *Hitit yabancılar için Türkçe çalışma kitabı B1*. Ankara: Ankara Üniversitesi.

Şekil 24'teki ikinci örnekte öğretmenin dolabına fare koyarak ona *şaka* yapmaya çalışan bir öğrenci yer almaktadır. Bu *şaka rahatlama kuramına* örnek olarak gösterilebilir. Şakanın yapılmasının ardından farenin gerçek olmadığını fark eden öğretmen, kendisini tehdit eden ya da rahatsızlık duymasına neden olan durumdan kurtulacak, böylece rahatlayacaktır.

7 Yerleştirelim, sıralayalım

- Oysa kendimizi sempati kurduğumuz kişinin yerine koymamız ve onu anlamamız şart değildir; sempati- de "yandaş" olmak esastır.
- Bir halk masalında empati şöyle anlatılır
- Dışardan baktığımızda bunu göremeyiz ve bu yüz- den de onun bazı davranışlarına anlam veremeyiz.
- Empati yeteneği günümüzde insan ilişkilerinde yaşa- nan bir çok sorunun çözümünde önemli bir rol oynar.

☐ _____:

Bir serçe gök gürlediği zaman çok korkar ve bir işe yara- mayacağını bilmesine rağmen her gök gürlediğinde titre- yerek yere yatar, gök yıkılmasın diye de ayaklarını havaya kaldırmış. Bir yandan da "Korkumdan beş kilo yağım eridi " dermiş. Bir gün bu durumu gören biri "Sen kendin elli gram bile gelmezsin nasıl oluyor da korkudan beş kilo ya- ğın eriyor?" diye sormuş. Bunun üzerine serçe şu cevabı vermiş; "Herkesin kendine göre bir ölçüsü vardır. Siz benim kaç gram geldiğimi nereden bileceksiniz."

Şekil 25. Serçe. Uzun, E. (Ed.). (2017a). *Hitit yabancılar için Türkçe çalışma kitabı B1*. Ankara: Ankara Üniversitesi.

Şekil 25'teki metinde serçenin gökyüzüne müdahale etme çabası anlatılmaktadır. Gök gürlediğinde yere yatan, ayaklarını havaya kaldıran serçe korkusundan beş kilo yağ kaybettiğini söylemektedir. Serçe kendi ölçüsünü kendisi belirlemektedir. Küçük serçenin gök yıkılmasın diye uğraş vermesi, Don Kişot'un yel değirmenlerine savaş açmasını andırmaktadır. İlk bakışta anlamsız ve gereksiz gibi görünen bu davranış, içerisinde farklı

anlamlar barındırmaktadır. Metindeki mantık hataları, onu *kavrama kuramına* örnek olarak göstermektedir. Bu metin aynı zamanda *mizahi hikâye* örneğidir.

Tablo 4

Hitit Yabancılar İçin Türkçe Çalışma Kitabındaki (B1) Mizahi Unsurların Kuramlara Dağılışı

	Üstünlük Kuramı	Uyumsuzluk Kuramı	Rahatlama Kuramı	Kavrama Kuramı	Diğer
Örnek 1		X			
Örnek 2				X	
Örnek 3	X				
Örnek 4			X		
Örnek 5				X	

Tablo 4’te Hitit Yabancılar İçin Türkçe Çalışma Kitabı’ndaki (B1) mizahi unsurların kuramlara dağılışı verilmektedir.

4.1.5. Hitit Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı (B2-C1)

12 ünitelerden oluşan bu kitap dil öğretiminin son seviyesi olan B2-C1 kurunu içermektedir. Kitapta özel olarak “Hadi Beni Güldür” bölümü bulunmakta ve içeriğinde mizahtan bolca yararlanılmaktadır. Kitaptaki örnekler açıklamalarıyla birlikte bu bölümde yer almaktadır.

12 Okuyalım, benzerini yazalım

Kısa Öykü Yazıyoruz

1. İlk durum: Kahraman ve (varsa) çevresindekiler ne yapıyor ve ne durumda?

O akşam evde benden başka hiç kimse olmadığı için müziğin sesini iyice açmışım. Bir yandan bulaşık yıkıyor, diğer yandan şarkılar söylüyordum. Keyfim yerindeydi.

2. Başlatan olay: Kahramanın hareketine neden olan olay nedir?

Fakat bir anda korkunç sesler duydum. Radyonun sesini kısıp daha dikkatli dinledim. Dışarıdan patlama sesleri geliyordu. Birileri ateş ediyordu!

3. Duygu durumu: Kahraman, başlatan olayla ilgili ne hissediyor ve düşünüyor?

"Bizimki gibi sakin bir mahallede kim böyle ateş edebilir?" diye düşündüm. Kalbim deli gibi çarpıyordu. Ne yapacağımı bilemiyordum. Adeta donakalmışım. Pencereden bakmaya bile cesaretim yoktu.

4. Plan: Kahraman olayla ilgili ne yapmayı düşünüyor?

Sonunda kendimi toparlayıp salona geçtim. Sesler hala devam ediyordu. Bir anda aklıma üst kattaki komşumuz Necla Teyze geldi. Onun da korkmuş olduğunu düşünüp yanına gitmeye karar verdim.

5. Hareket: Kahraman amacına ulaşmak için neler yapıyor?

Cüzdanımı, telefonumu alelacele çantama koyup kendimi dışarıya attım. Koşa koşa üst kata çıkıp Necla Teyzelerin kapısını çaldım. Açan olmadı. Necla teyzenin kulaklarının iyi duymadığını bildiğim için bir süre kapıyı çalmaya devam ettim. Tam vazgeçip eve döneceğim sırada kapı açıldı.

6. Sonuç: Hareketin sonucunda neler oluyor?

Necla Teyze, "Canım, sen miydin? Kusura bakma, zili duymadım. Balkondaydım." dedi. Ben tam "Necla Teyze niçin çıktın balkona?" diyecekken beni kolumdan çekip "Gelsene. Çok güzel bir havai fişek gösterisi var. Balkondan beraber izleyelim" dedi.

7. Tepki: Kahramanın son olayla ilgili duygu ve düşünceleri nelerdir?

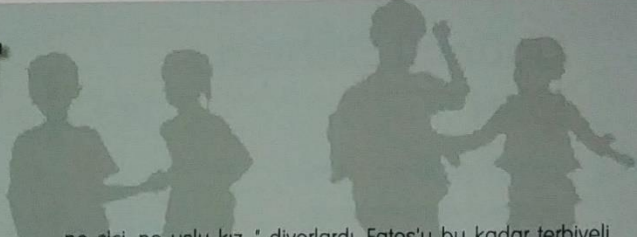
Havai fişek mi? Bu kadar süre içinde kafamda onlarca kötü senaryo yazmışım. Kötü adamlar, silahlar, polisler... Ama o seslerin bir havai fişek gösterisinden gelebileceği hiç aklıma gelmemişti. Necla Teyzeyle karanlıkta patlayan rengarenk ışık demetlerini izlerken kendi kendime gülüyordum...

Şekil 26. Havai fişek. Uzun, E. (Ed.). (2018c). *Hitit yabancılar için Türkçe ders kitabı B2-C1*. Ankara: Ankara Üniversitesi.

Hikâyenin sonuna kadar bir tehdidin var olduğunu düşündüren ve bu durum karşısında çözüm yolları arayan kahraman, olayın neticesinde aslında korkmasını gerektirecek kötü bir durum olmadığını öğreniyor. Gerginlik oluşturan durumun ortadan kaybolması ise kahramanın rahatlamasına yardımcı oluyor. *Rahatlama kuramında* bahsedildiği gibi kişinin zor duruma düşmesine neden olan olayın ya da durumun ortadan kaybolması, rahatlamayı ve kişinin gülmesini sağlamaktadır. Metin aynı zamanda *mizahi hikâye* örneği olarak kabul edilmektedir.

Şimdiki Çocuklar Harika

Sevgili Arkadaşım Zeynep,

Annenin Metin'e sık sık "Ağzına biber doldururum." dediğini yazmışsın. Bütün annelerin sözü bu... Annem de kardeşim Fatoş'a ikide bir böyle söyler. Fatoş daha okula gitmiyor, iki yıl sonra gidecek. Geçenlerde annem çok kızmıştı Fatoş'a. "Şimdi ağzına biber doldururum!" diye bağırdı. Bak, olayı sana baştan anlatayım.

Babam, her sözün başında "Ulan, ulan be, vay anasını!" diye konuşur. Yani dili biraz argoya kaçır. Fatoş da, kimden ne duyarsa papağan gibi tekrarlıyor, ne görürse öyle yapıyor. Fatoş'un babamı taklit ederek peltek peltek "Ulan be..." "Vay anasını!" gibi sözler söylemesine bizim evde herkes bayılıyor. Onu çok sevimli bulanlar, "Sanki büyümüş de küçülmüş." diyorlar.

Geçenlerde bir gece bir komşumuz bize konuk olmuştu. Çok komik bir adam... Ne anlatsa kahkahalarla güldürüyor. En çok gülen de Fatoş. O, söylenilenlerden bir şey anlamıyor ama, herkes gülüyor diye o hepimizden çok gülüyor. İşte o konuk **başından geçen** bir olayı anlattı. Çalıştıkları yere bir Alman uzman gelmiş. Bir gün uzman, Almanca, demiş ki, "Burada herkes birbirine sık sık, 'Ulan' diyor, dikkatimi çekti. 'Ulan' ne demektir? Almanın sözlerinden dolayı komşumuzun **yüzü kızarmış**. Doğrusunu söylese yabancıya karşı ayıp olacak. Onun için başka türlü söylemiş: 'Bizde 'ulan'sız konuşulmaz. Dilimizde 'ulan', 'sayın' demektir. Biz birbirimizi, yalnız adlarımızla çağırırız, bir de adımın önüne 'ulan' getiririz..."

Birkaç gün sonra, o işyerinde yönetim kurulu toplantısı olacaktı. Kenan adındaki genel müdür de toplantıya başkanlık ediyordu. Alman uzman o toplantıda, yönetim kurulu üyelerine açıklamalarda bulunacaktı. Alman, toplantıdaki Türklere sevimli görünsün diye, Almanca konuşurken, yeni öğrendiği birkaç Türkçe kelimeyi de araya karıştırıyordu. Öğrendiği Türkçe kelimeler de 'merhaba', 'bay', 'çok güzel', bir de son öğrendiği 'ulan'... Konuşmasının en ciddi yerinde uzman birden, "Ulan Kenan Bey..." deyince, oradakiler şaşırılmışlar. Alman sık sık "Ulan Kenan Bey..." diymiş. Genel müdür kendisine "ulan" denilmesine kızıyormuş ama belli etmemeye çalışıyormuş. Alman ikide bir "Ulan Kenan Bey" dedikçe, öbür üyeler de kıs kıs gülüyorlarmış. O günden sonra Genel Müdürün adı "Ulan Kenan Bey" kalmış. Konuşmamız bu olayı öyle tatlı anlatıyordu ki, hepimiz **gülmekten kırılıyorduk**.

Başka bir gün evimize başka konuklar geldi. Babamın söylediğine göre önemli kişilermiş. Akşam sofraya oturuldu. Kardeşim Fatoş konukların çok **hoşuna gitti**. "Aman

ne cici, ne uslu kız..." diyorlardı. Fatoş'u bu kadar terbiyeli yetiştirdiği için annemi kutladılar. Babam, "Efendim", dedi, "Anneleri çocuklarımızı hiç sokağa bırakmaz. O yüzden terbiyeleri bozulmuyor." Annem, "Ne de olsa, sokak çocuklarından terbiyesiz laflar öğrenebilirler. Onun için sokağa salıvermem." diye ekledi. Konuk kadınlardan biri, "Çok doğru efendim", dedi. Hatta okulda bile çocuklarımızın terbiyesi bozuluyor. Göz değmesin, maşallah çok terbiyeli kızınız var."

Övgülerden pek şişinen Fatoş **havaya girdi**. Konuklara kendini daha çok beğendirmek için bütün marifetlerini göstermeye kalktı. Birdenbire "Ulan baba bel..." diye söze başladı. Fatoş, bu sözlerine, her zamanki gibi, gülüneceğini sanıyordu ama soğuk bir sessizlik oldu. Babamın adeta **nutku tutuldu**. Durumu kurtarmak için, sesini yumuşatarak zar zor "Efendim kızım!..." dedi. "Ulan baba bel..."

Ama niçin gülmüyordu bu insanlar her zamanki gibi? Fatoş, konukları ille de güldürmek istiyordu. Bu kez babamdan duyduğu başka bir lafı ama bu kez **ağza alınamayacak** bir lafı söyleyiverdi... En sonunda başarmıştı. Konuklar, kendilerini tutamayıp kahkahayı bastılar. Gülmüşmeler karşısında çok beğenildiğini sanan Fatoş, o ayıp lafı birkaç kere daha tekrarladı. Annem baktı ki **sonu gelmeyecek, kaşlarını çatıp** "Sus bakayım, şimdi ağzına biber doldururum!" diye bağırdı.

Fatoş, beğenileceği yerde, bir de üstelik herkesin içinde **laf iştince**, ağlamaya başladı. Konuk kadınlardan biri annemi avutmak için, "Üzülmeyin efendim", dedi, "Bizimkiler daha neler söylüyorlar. Sizininki yine iyi maşallah... Daha küçük, **aklı ermez**..." Babam, Fatoş'un söylediklerine pek şaşırılmış görünerek, "Kimden öğreniyor bu lafları bilmem ki!..." dedi. Annem, "Hiç de sokağa bırakmayız. Nereden duyar da öğrenir bu lafları!" diye karşılık verdi. Bense, onların bu soruşlarını gerçek sanıp "Evde konuşulurken duyup öğreniyor." diyerek öyle bir pot kırdım ki... Babam birden patlar gibi, "Ulan, bizim evde öyle laflar konuşulur mu bel!" diye bağırınca, konuklar gerçekten kendilerini tutamayıp güldüler. Babam da gülmek zorunda kaldı.

Zeynep, sözde mektubumu kısa kesmek istiyordum, ama yine uzadı. Yaz tatilinde İstanbul'a gelecek misiniz? Gellersen görüşürüz. Sen hiç olmazsa Ankara'yı gördün. Ben İstanbul'dan başka yer bilmiyorum.

Esen kalman dileğiyle mektubuma son veriyorum.

(Aziz Nesin'in 'Şimdiki Çocuklar Harika' adlı kitabından)

Şekil 27. Şimdiki Çocuklar Harika. Uzun, E. (Ed.). (2018c). *Hitit yabancılar için Türkçe ders kitabı B2-C1*. Ankara: Ankara Üniversitesi.

Aziz Nesin'in "Şimdiki Çocuklar Harika" adlı kitabından alınan mektup örneğinde küçük bir kızın bir yetişkin gibi argo kelimeler kullanması ve ailenin bu davranışı gülerek pekiştirmesi ile ortaya çıkanlar anlatılmaktadır. Çocuğun çok terbiyeli yetiştirildiğinin, sokağa bırakılmadığı için terbiyesinin bozulmadığının konuşulmasının ardından küçük Fatoş; argo sözcükleri sıralamaya başlamakta, bu da güldürü unsurunu ortaya çıkarmaktadır. Birbiriyle bağdaşmayan bu iki durum *uyumsuzluk kuramı* ile açıklanmaktadır. Aynı zamanda öyküleyici anlatımı benimsemesinden dolayı *mizahi hikâye* kapsamında değerlendirilmektedir.

4 İşaretleyelim

Ah Şu Gençler!

Kayıt sırası
4

1. Oyun

Babanın kızına yaklaşımı

☐ ilgisiz ☐ baskıcı ☐ anlayışsız

☐ meraklı ☐ acımasız ☐ tutarsız

Annenin kızına yaklaşımı

☐ teşvik edici ☐ sevecen ☐ suçlayıcı

☐ talepkar ☐ ön yargılı ☐ eğitici

2. Oyun

☐ Baba kızının üşengeç olduğunu ima edip duruyor.

☐ Anne kızının kendisine yardım etmemesini anlayışla karşılıyor.

☐ Anneanne torununun davranışları karşısında şaşkınlığını gizleyemiyor.

☐ Baba kızının adıyla karakterinin uymadığını alaycı bir dille ifade ediyor.

☐ Tezcan ailenin isteklerine olumlu tepkiler veriyor.

Şekil 28. Ah Şu Gençler! Uzun, E. (Ed.). (2018c). *Hitit yabancılar için Türkçe ders kitabı B2-C1*. Ankara: Ankara Üniversitesi.

Şekil 28’de verilen dinleme metninde, Turgut Özakman’ın “Ah Şu Gençler” isimli oyunundan alıntı yapılmıştır. İkinci oyunda babanın, annenin, ağabeyin, babaannenin isteklerine oflayarak karşılık veren Tezcan’ın babası onunla *alay* etmekte, isminin kişiliğiyle uyuşmadığını söylemektedir. *Uyumsuzluk kuramına* örnektir.

10 Okuyalım, yeniden yazalım

Zengin Olmanın 15 Püf Noktası

ABD'de iş ve ekonomi çevrelerine hitap eden Forbes dergisi, her yıl düzenli olarak yayınladığı zenginler listesini açıkladı. Listenin ilk sıralarında boy gösteren zenginlerin hayatlarını inceleyen Esquire dergisi esprili bir yaklaşımla, zenginlerin ilginç ortak yönlerini de buldu. İşte zengin olma yolunda gözden kaçırmamanız gereken bazı noktalar...

Şampuanınızı değiştirin: Saçlarınızın dökülmesinden korkmayın. Sık sık şampuan değiştirerek saçınızın dökülme riskini artırın. Saçları sonradan mı dökülmüştür yoksa kalıtsal mıdır bilinmez ama dolar milyarderlerinin çoğu keldir!

Çok çocuk sahibi olun: "Bekarlık sultanlıktır." sözüne inanmayın. Kendinize uygun bir eş seçip evlenin ve çocuk sahibi olun. Dolar milyarderlerinin en belirgin özelliklerinden biri geniş ailelere sahip olmaları.

Yabancı dil öğrenin: Dolar milyarderiyseniz, yabancı dil bilmeniz gerekiyor. Bu yüzden dil öğrenmenin zorluklarını düşünmeyin, hemen bir dil kursuna yazılın.

Cimri olun: Eşinize dostunuza kendinizi ispat etmek için ikramlarda bulunmayın. Paranızı kendinize saklayın. Servetleri 40-50 milyar dolarlarla telaffuz edilen zenginlerin en önemli ortak özellikleri, cimrilikleridir.

Araba alın ama kullanmayın: Zenginlerin garajları, milyon dolarlık arabalarla doludur ve bunların çoğunun marşına bile basılmaz.

Golf oynayın: "Benim için tek spor futboldur." demeyin. Golfe ilgi duyun. Golf zengin sporudur ve sosyalleşme imkanı sağlar. Oyun sırasında birçok ticari ortaklık kurma fırsatı yakalayabilirsiniz.

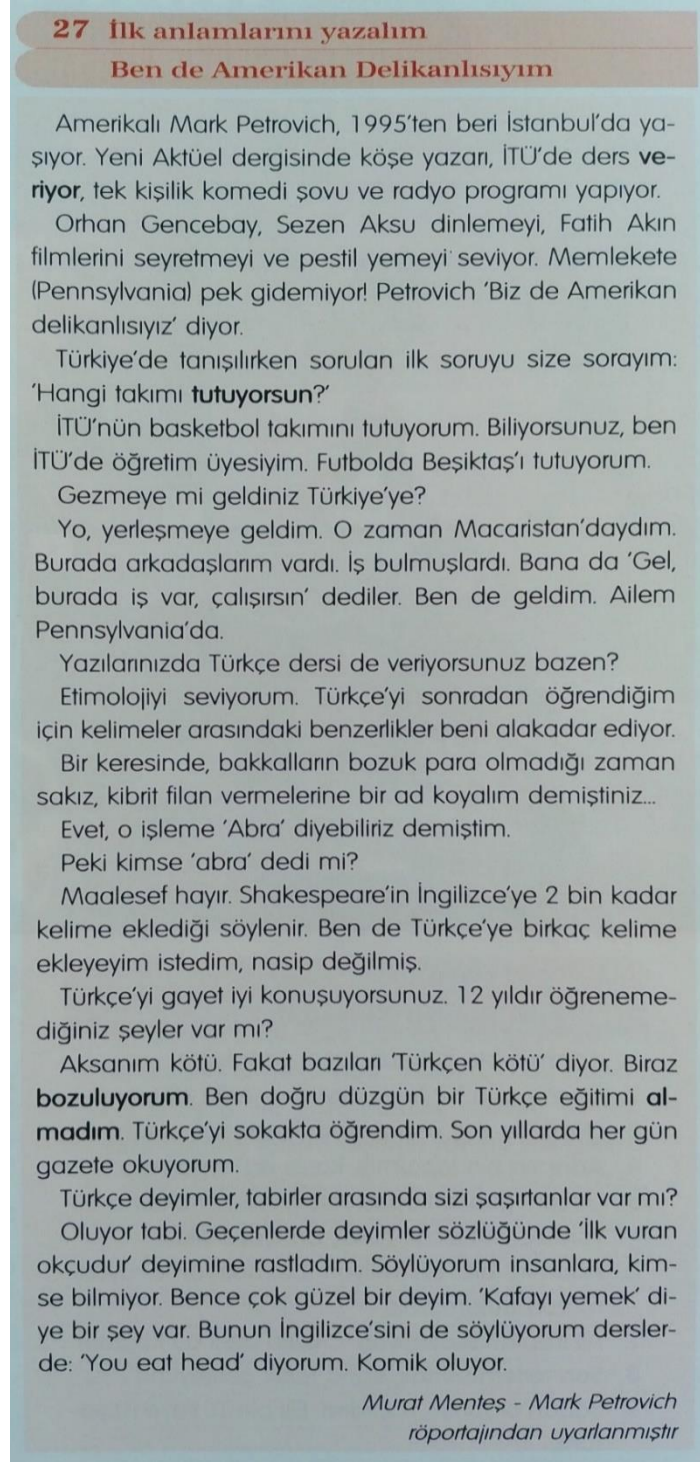
Çirkin giyinin: Modayı takip etmeyin. Kendinize ait zevksiz bir giyim stili yaratın. İşadamları pek öyle zevk sahibi kişiler değildir. Bu uğurda çuvala para harcasalar da hala bir şekilde haftanın, ayın ya da yılın rüküşü seçilmekten kurtulamazlar!

Kemer yerine askı takın: Demode diye düşünmeyin. En kısa sürede kemerlerinizin yerine askı kullanmayı alışkanlık haline getirin. Ünlü milyarderler Warren Buffet ve Robson Walton, kemer yerine askı kullanmayı tercih ediyor.

Nakit para kullanmayın: Ödemelerinizi peşin yapmayın. Kredi kartı kullanın. Belli bir noktadan sonra, bankalar size limitsiz kredi kartları vermek için sıraya girecektir.

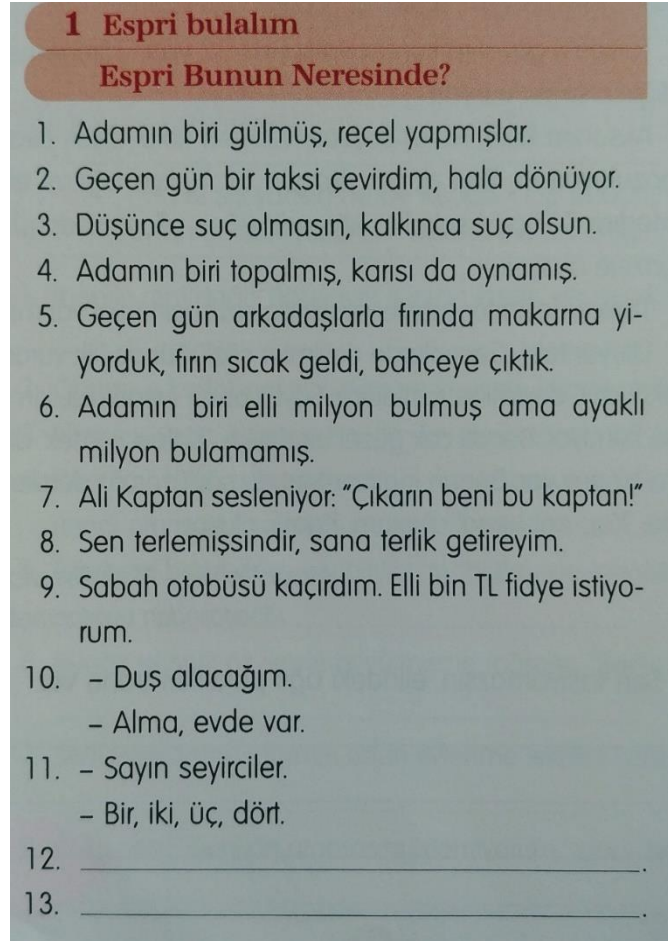
Şekil 29. Zengin olmanın püf noktaları. Uzun, E. (Ed.). (2018c). *Hitit yabancılar için Türkçe ders kitabı B2-C1*. Ankara: Ankara Üniversitesi.

Şekil 29'daki yazıda zengin olmanın püf noktalarından bahsedilirken insanların fark etmediği detaylara da yer verilmiştir. Aslında yazılmış olan maddeler herkes tarafından bilinen ama fark edilmeyen unsurlardır. *Kavrama kuramına* örnek olarak gösterilmektedir.

Şekil 30. Amerikalı Mark Petrovich. Uzun, E. (Ed.). (2018c). *Hitit yabancılar için Türkçe ders kitabı B2-C1*. Ankara: Ankara Üniversitesi.

Shakespeare'in İngilizceye 2 bin kadar kelime eklemesinden esinlenen karakter, Türkçeye kelimeler eklemek istediğini fakat kısmet olmadığını anlatmaktadır. Kafayı yemek deyimini İngilizceye çevirmek istediğinde komik hâle geldiğini söylemektedir.

Şekil 31. Kötü espriler. Uzun, E. (Ed.). (2018c). *Hitit yabancılar için Türkçe ders kitabı B2-C1*. Ankara: Ankara Üniversitesi.

Şekil 31’de, kelime oyunlarından yararlanan, halk arasında kötü *şaka* olarak bahsedilen espriler yer almaktadır. On bir adet espriye yer verilmekte, öğrencilerden bunlara benzer iki espri yazması istenmektedir.

5 Benzerini yazalım

Yaş: 70

"Karşıma aniden çıkınca ziyadesiyle şaşırdım. Nasıl bir eda takınacağıma hüküm veremedim, adeta vecde geldim. Buna mukabil az bir müddet sonra kendime gelir gibi oldum, yüzünde beni fevkalade rahatlatan bir tebessüm vardı. Üstümü başımı toparladım, kendimden emin bir sesle 'Akşam-ı şerifleriniz hayrolsun.' dedim."

Yaş: 50

"Karşıma ansızın çıkınca fevkalâde şaşırdım. Ne yapacağıma hüküm veremedim, heyecandan ayaklarım titredi. Amma ve lakin kısa bir süre sonra kendime gelir gibi oldum, yüzünde beni ferahlatan bir tebessüm vardı. Üstüme çeki düzen verdim, kendimden emin bir sesle 'Hayırlı akşamlar' dedim.."

Yaş: 18

"Karşıma birdenbire çıkınca acayip şaşırdım. Fena halde kal geldi yani... Baktım, o da bana bakıp sırtıyor, "Bu iş tamamdır." dedim. Artistik bir sesle 'Selam tatlım!' diyerek yanına yaklaştım."

Yaş: _____

Şekil 32. Yaş olgusuna göre söz dizimi. Uzun, E. (Ed.). (2018c). *Hitit yabancılar için Türkçe ders kitabı B2-C1*. Ankara: Ankara Üniversitesi.

Şekil 32'de, aynı metnin farklı yaş gruplarından kişiler tarafından aktarılması yer almaktadır. Sözcüklerin ve konuşma dilinin farklılaşması güldürü unsuru oluşturmaktadır.

9. Onların başkalarının düşmesine bu kadar gülmelerini _____ anlamıyorum. Bence hiç komik değil.

Şekil 33. Düşene gülünmez. Uzun, E. (Ed.). (2018c). *Hitit yabancılar için Türkçe ders kitabı B2-C1*. Ankara: Ankara Üniversitesi.

Başkalarının yaptığı hataları "komik" olarak algılayıp buna gülen insanlara tepki göstermek için oluşturulmuş bir alıştırma örneğidir. *Üstünlük kuramından* yararlanılmaktadır.

Yabancı Diller

Gani Müjde

Yabancı dillere karşı **oldum olası** yabancıyım. Yabancıların güzel Türkçemizi bilmedikleri halde dertlerini en azından İngilizce ile şakır şakır anlatmalarından acı duysam da yabancı diller konusunda kendimi geliştirmek zorunda olduğumu düşünüyorum. Okuduğum ortaokulda İngilizce dersine karakoldan polislerin ve bekçilerin gelmesi beni İngilizceden soğutmuş olsa da, bir yabancıya olan aşkım sayesinde İngilizcem bir parça daha ilerledi. **Ama şu Fransızca yok mu...** Fransızca'yı konuşulurken anlamama rağmen ne yazabiliyor ne de okuyabiliyorum. Aslında gene de **boş sayılmam**, örneğin Fransızcada kelimenin tamamının okunmayacağını bir yerde fren yaparak kelimenin devamı yokmuş gibi davranılacağını bilirim. Örneğin Renault'a Reno denmesi gerektiğini geçen yıl öğrenebildim nihayet. Ama madem Reno diyecekler neden Renault yazıyorlar onu hala anlamış değilim!

Mesela "Nantes" yazar "Nant" okurlar. Kardeşim "Nant" yazın **olsun bitsin**, sonundaki es'i niye yazıyorsun? Zaman kaybı değil mi? Fransızlar "Versailles" yazacaklarına "Versay" yazıp kurtulsalardı sadece kağıt ve kalem tasarrufuyla **köşeyi dönerlerdi**. Netekim bakın kalem sanayii gelişmiş insanların. Mont Blanc, Bic, Parker? Neden, çünkü yaz yaz bitmiyor kelimeler.

İşte halkımın da benim gibi yabancı kelimelere karşı okuma zorluğu olduğunu düşünerek Türkiye'de ticaret yapan firmaları uyarmak zorunda hissediyorum kendimi.

SCHWEPPES

17 – 18 yaşlarındayken adını zor söyleyebildiğim bu meşrubatın kapaklarından bir sürü bedava meşrubat çıkardı. Ama ben hiçbir zaman bakkala gidip "Bana ordan bir Sichevepppees ver abi" diyemedim. Bir iki kez parmağımla "Şundan istiyorum." dedim, anlamadı bakkal. "Hangisi sicheveppes mi yoksa cola mı?" diye sorunca, "Sen bana bir ayran ver en iyisi." deyip **kestirip attım**. Lezzetini de severim ama gel gör ki hala içemem. Koskoca Gani Müjde Schweppes'i doğru telaffuz edemiyor dedirtmem kendime...

MR. BRICOLAGE

Şimdi benim güzel halkımın hepsi Saint Benoit (Sen Benua okunuyormuş) mezunu değil ki. Üstelik bu firma bir nevi hırdavatçı dükkanı. Müşterileri arasında bol miktarda duvarcı, badanacı, Laz müteahhit ve demirci var. Benim bu güzel insanlarıma eziyet çektiğimin **alemi var mı?** Şimdi bir duvarcıya, demirci arkadaşı nereye gittin dese adam nereye gittiğini nasıl söyleyecek? "Meee reeee Bricolaage'ye gittim dese kimse inanmaz. Üstelik benim halkımın anlamadığı şeyleri tekrar ettirme gibi bir huyu da vardır. "Nereye nereye?" Bu durumda cevap şöyle olabilir: "Yok bişey yav. Camiden geliyorum..."

FABOULOSSO

Brezilya dizileri neden tutuyor. Çünkü İspanyolca yazıldığı gibi okunan bir dil. Şimdi benim Marimar seyreden kadınıma tutup da Fabouloso deterjanı nasıl satacağın? Vim, Cif gibi okuma yazma bilmeyenin bile kolaylıkla okuyabileceği ürünler dururken kadın, bakkaldan nasıl Fabouloso istesin? Bakkal veresiye defterine Fabouloso diye nasıl yazsın?

CORN FLAKES

Bu güzel memleketin insanı kahvaltılarda hala reçel, zeytin ve peynir ekmek yiyorsa Corn Flakes'i telaffuz edemediği içindir. "Bana ordan bir Corn Flakes ver." diyeceğine "Yüz gram zeytin." diyor **çıkıyor işin içinden**.

Benden söylemesi, firmalar beni dikkate alır almaz, orasını bilemem...

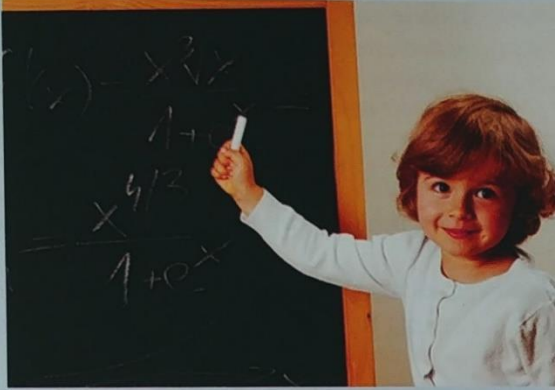
Şekil 34. Yabancı diller. Uzun, E. (Ed.). (2018c). *Hitit yabancılar için Türkçe ders kitabı B2-C1*. Ankara: Ankara Üniversitesi.

Yabancı dillerle ilgili düşüncelerini esprili bir dille kaleme alan Gani Müjde, Türk milleti ile ilgili birtakım tespitlerde bulunmaktadır. *Kavrama kuramına* örnektir.

Zeka Bir İşe Yarar mı?

Mutlu Tönbekici

Bu kadar **peşinde olunan** ama sahibine hiç faydası olmayan başka bir şey var mıdır? Hani, överiz karşımızdakini "çok zekisin" falan diye ama mesela zeki olduğu için ekstradan sevilen, ekstradan para verilen, "Çoluğumuz çocuğumuz zeki olsun." diye evlenilen, bu yüzden tercih edilen? Yok öyle bir şey. Vasatların şansı daha yüksek! Her konuda...

Her yere çekebilirsin bir vasatı... Ama zekiği? İtemezsin, kakamazsın, laf edemezsin... Bir baş belasıdır! İş beğenmez, okul beğenmez, yer beğenmez, yurt beğenmez, eş beğenmez... Harcandığını düşünür, düşünür, dertlenir. Kendi dertlendiği yetmez, etrafındakilerin hayatını da bir ıstıraba dönüştürür. İstırabı sadece yer, yurt, eş yüzünden değildir. Etrafı aptallarla doludur ve sürekli onların aptallıklarını düzeltir. Düzeltmeye mecbur kalır. Neden? Aptallığı ilk fark eden odur da ondan. Bu yüzden ilk yardım yine ondan gelecektir.

Bir zeki, bir aptal karşısında aptaldan daha çaresizdir. Çünkü aptal bir çare peşinde değildir zaten. O pek çok şeyin farkında değildir. Farkında oldukları ona yeter de artar. Zeki ise çaresizdir. Herkesin henüz emeklediği yerlerden o çoktan geçmiştir. Çaresizdir çünkü aptallık çirkinlik gibi zorlayarak da olsa düzeltilebilen bir şey değildir. "Zayıfla, makyaj yap, güzel giyin." denilebilir bir çirkin ama aptala ne diyeceksin? Ne diyeceksin? Onun modeli böyle işte.

Genç zekiler en çok ıstırap çekenlerdir. Çünkü kalabalıktan, yani aptallardan kendilerini soyutlayabilecekleri ortama henüz kavuşmamışlardır. Kalabalık içinde öğrenmek zorundadırlar. "Tamam, geç! Anladım! Tekrar edip durma aynı şeyi!" Zekinin kafasından başka tek bir cümle geçmez. Çooook sıkılırlar çooook!

Delikanlı zeki, kendini beğenmişliğin doruk noktasındadır. Herkesin kapasitesini bilir artık onlar. Bir çırpıda. Şıp diye anlarlar. Bilmek onu mutlu eder mi? Etmez. Sürpriz yoktur. Zekinin derdi mutsuzluk değildir. Esas derdi sıkıntıdır onun. Çoğu yerde çoğu zaman sessiz kalmak zorundadır. Kendine ait olmayan düşünceleri kendine ait olmayan bir sesle ifade eder.

Bu yüzden, çocuklarınız süper zeki değil diye **hayıflanmayın** sakın. Zeki olduğunu düşünüyorsanız mümkün olduğunda bulgur, hamur falan yedirin. Gelişmesin. Her damla fazla zeka bir ömür acı demek...

Şekil 35. Zekâ. Uzun, E. (Ed.). (2018c). *Hitit yabancılar için Türkçe ders kitabı B2-C1*. Ankara: Ankara Üniversitesi.

İnsanların hayattan beklediği şeyler arasında pek çok şey sayılabilir. Sağlıklı ve zeki bir çocuğa sahip olmak da bunlardan biridir. Ancak yukarıdaki metinde zeki olmanın insanlara yaşatabileceği zorluklardan bahsedilmiş, çocuklarının zeki olduğunu düşünenlere “Onlara bulgur, hamur yedirin.” öğüdünde bulunulmuştur. Günlük hayattan beklenenler ile verilen öğüt uyusmamaktadır. Bu sebeple *uyumsuzluk kuramına* örnek teşkil etmektedir.

Canlandırılım

Komedyen Aranıyor

Komedi programı yapımcısısınız ve yeni bir TV programı hazırlayacaksınız. Programınızda yeni yüzler kullanmak istiyorsunuz. Biraz sonra programınızda rol almak isteyen amatör komedyenler arasından bir seçme yapacak ve üç farklı rol için üç oyuncu seçeceksiniz. Aşağıda verilen kriterlere göre uygun oyuncularını belirleyin.

Adaylara aşağıdakileri yaptırın ve 10 üzerinden puan verin.

1. Tip

- Görünüşü komik olmalı (Aptal görünmeli)
- Olağan konuşma biçimi bile insanları güldürmeli.
- Taklit yeteneği olmalı.

	Puan			
	1. Aday	2. Aday	3. Aday	4. Aday
beden dilini etkin bir biçimde kullanarak fıkra anlatma yeteneği				
ünlü bir kişiyi taklit etme yeteneği / bir hayvanı taklit etme yeteneği				

2. Tip

- Zeki olmalı, insanları zekasıyla güldürmeli.
- Dili iyi kullanıyor olmalı.
- Sözcük oyunlarına dayalı espriler yapabilmeli.

	Puan			
	1. Aday	2. Aday	3. Aday	4. Aday
sorularınıza esprili yanıtlar verme yeteneği				
dili etkili kullanma yeteneği				

3. Tip

- Sakar ve telaşlı olmalı.
- Jest ve mimiklerini etkili kullanabilmeli.

	Puan			
	1. Aday	2. Aday	3. Aday	4. Aday
sakar bir garsonu, sekreteri v.b. canlandırma yeteneği				
farklı duyguları (üzüntü, şaşkınlık, v.b.) mimikleriyle anlatabilme yeteneği				

Şekil 36. Komedyen. Uzun, E. (Ed.). (2018c). *Hitit yabancılar için Türkçe ders kitabı B2-C1*. Ankara: Ankara Üniversitesi.

Şekil 36’da verilen etkinlikte, komedi programı yapımcısından seçmesi beklenen üç tip oyuncu yer almaktadır. Birinci tip oyuncunun görünüş itibariyle aptal olması beklenmektedir. Üçüncü tip oyuncudan ise sakar ve telaşlı birini canlandırması istenmektedir. Oyunculardan beklenen davranışlar *üstünlük kuramı* kapsamında değerlendirilebilir. Aynı zamanda metin, mizah türlerinden *komedi* örneğidir.

Tablo 5

Hitit Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabındaki (B2-C1) Mizahi Unsurların Kuramlara Dağılışı

	Üstünlük Kuramı	Uyumsuzluk Kuramı	Rahatlama Kuramı	Kavrama Kuramı	Diğer
Örnek 1			X		
Örnek 2		X			
Örnek 3		X			
Örnek 4				X	
Örnek 5					X
Örnek 6					X
Örnek 7					X
Örnek 8	X				
Örnek 9				X	
Örnek 10		X			
Örnek 11	X				

Tablo 5’te Hitit Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı’ndaki (B2-C1) mizahi unsurların kuramlara dağılışı verilmektedir. Bu kitapta mizah kuramlarından en çok uyumsuzluk kuramından yararlanıldığı görülmektedir.

4.1.6. Hitit Yabancılar İçin Türkçe Çalışma Kitabı (B2-C1)

4 Dinleyelim, işaretleyelim

Yurt Şakaları

Yurtlar ve yurtlarda yaşananlar üniversitelerin ayrılmaz bir parçasıdır. Rivayete göre bütün öğrencilik hayatı boyunca yurttan kalmış bir kişi, herhangi bir ormanda da hayatta kalabilir. "Nasıl yani?" demeyin ve derlediğimiz yurt şakalarına kulak verin.

1. _____ iddiası çömezle en sık anlatılan efsanelerden biridir.

☐ Yurdun altında bir yatağın olduğu

☐ Her akşam hayaletlerin yurdu ziyaret ettiği

☐ Bir alimin yurdun bulunduğu yerde yatırını aradığı

☐ Yurttan bir alimin yaşadığı

2. Yurtla ilgili hikayenin inandırıcı olması için _____.

☐ çömeze yurt binasının altındaki delik gösterilir.

☐ anlatan, alimi gördüğünü söyler.

☐ Ahmet adında bir öğrencinin alimle karşılaştığı anlatılır.

☐ doğal bir ses tonu ve tavırla anlatılması gerekir.

3. Yurtlarda en çok yapılan 'ağa şakası'nda çömezler _____.

☐ abur cubur almak gibi ayak işlerinde kullanılır.

☐ yurdun en yaşlısına haraç vermek zorundadır.

☐ yurttakilerden 'yurt ağası' için para toplar.

☐ yurt ağasının emirlerini uygulamak zorundadır

4. 'Mozole şakası'nda yurda yeni gelen çömeze _____.

☐ yatağının hayatını kaybetmiş bir öğrenciye ait olduğu söylenir ve sonra o öğrenci odaya çağınır.

☐ eskiden onun yatağında vefat etmiş bir arkadaşının kaldığı söylenip yatak her gün çiçeklerle donatılır.

☐ yatağının eski bir arkadaşlarına ait olduğu, başka bir yatak bulması gerektiği söylenir.

☐ yatağının hayatını kaybetmiş bir arkadaşlarına ait olduğu söylenip her gün onunla ilgili anılar anlatılır.

5. 'Yatak mühürletme' şakası _____ yatağının dayanır.

☐ mühürlü olmayan yatakların kullanılmayacağı

☐ çömezin yatağı mühürletmekte çok geç kaldığı

☐ müdüriyetin mühürsüz yatakları topladığı

☐ yatağın müdüre mühürletilmesi gerektiği

Şekil 37. Yurt şakaları. Uzun, E. (Ed.). (2018b). *Hitit yabancılar için Türkçe çalışma kitabı B2-C1*. Ankara: Ankara Üniversitesi.

Şekil 37’de yurda yeni gelen öğrencilere yapılan şakalar yer almaktadır. Yurda kaydını yaptıran öğrenci, arkadaşlarının anlattığı tehdit durumu karşısında gerilir, kendisini kötü hisseder. Ancak istenmeyen durumun ortadan kalkmasının ardından rahatlama gerçekleşir. İçerisinde *rahatlama kuramı* ile açıklanan *şakalar* barındıran metin, eğlenceli bir ders materyali hâline getirilmiştir.

TEMEL

Temel İstanbuldaki kuzeni Dursun'u görmeye gitmiş. Dursun Temel'i havaalanında karşılamış. Beraber dışarı çıkmışlar. Temel bir bakmış 10 metre boyunda bir limuzin! "Uyyy, amma da büyük bu, daa!" Dursun hafifçe gülmüş: "Temel'im burası İstanbul! Burada her şey büyük!" Yola çıkmışlar, Dursun'un çiftliğinin kapısından içeri girmişler. Git git bir türlü eve varamamışlar. Temel şaşkınlık içinde: "Uyy, amma da büyük çiftlik daaa!" Dursun gene hafifçe gülmüş. "Temel'im burası İstanbul! Burada her şey büyük!" Neyse, akşam olmuş, yemek salonuna geçmişler. Salonun ortasında kocaman bir masa. Bir ucunda Temel bir ucunda Dursun. Temel Dursun'u taa uzaktan zor seçiyor. "Uyy!" diye bağırması: "Amma büyük masa, daa!" Dursun'un sesi gelmiş "Temel'im burası İstanbul! Burada her şey büyük!" Yemekten sonra Temel'in tuvalete gitmesi gerekmiş. Dursun, "Temelim, alt kata in, soldan üçüncü kapı" diye tarif etmiş. Temel alt kata inmiş ama sol yerine sağdan üçüncü kapıya girmiş. Orası evin havuzunun olduğu yermiş. Her yer karanlık olduğu için Temel elektrik düğmesini ararken havuza düşmüş. Can havliyle bağırmağa başlamış, "Sifonu çekmeyiin!! Sifonu çekmeyiin!"

Şekil 38. Mizahi fıkra örneği 1. Uzun, E. (Ed.). (2018b). *Hitit yabancılar için Türkçe çalışma kitabı B2-C1*. Ankara: Ankara Üniversitesi.

Şekil 38'deki metinde, *mizahi fıkra* örneği bulunmaktadır. İstanbul'da her şeyin olması gerektiğinden daha büyük olduğunu fark eden Temel'in beklentileri de büyür. Tuvalet sandığı havuza düştüğünde "Sifonu çekmeyin!" diye bağırması bu yüzdendir. Temel'in İstanbul'dan beklentileri ile burada karşılaştıkları arasındaki uyumsuzluk, gülme unsurunu ortaya çıkarmaktadır. *Uyumsuzluk kuramına* örnektir.

NASRETTİN HOCA

Bir gün bir adam, elinde bir mektup, hocayı tutup, "Hocam sana zahmet, şu mektubu bir okusana" Açar bakar ki Hoca, mektup baştan sona Arapça.. Şöyle bir iki evirir çevirir anlayamaz çaresiz geri verir. Der ki: - "Başkasına okut bunu sen.." Adam şaşırır, "Neden?" der. "Türkçe değil bu mektup okuyamam." der hoca. Yine anlamaz adam, Hoca'nın okuması yok zanneder, "Ayıp hoca, ayıp" der. "Benden utanmıyorsan şundan utan; şu başındaki koca kavuğundan utan!" Hoca, kavuğunu çıkarıp uzatır adama, "Madem ki" der, "iş kavuktur; haydi bakalım, giy de şunu; kendin oku bakalım mektubunu."

Şekil 39. Mizahi fıkra örneği 2. Uzun, E. (Ed.). (2018b). *Hitit yabancılar için Türkçe çalışma kitabı B2-C1*. Ankara: Ankara Üniversitesi.

Şekil 39'da mizahi fıkra örneği yer almaktadır. Nasrettin Hoca, bilge bir insan olduğu için onun her bilgiye sahip olması beklenmektedir. Başka bir dilde yazılmış olan mektubu

okuyamayan Hoca, hazırcevaplığı ile durumu kurtarmaktadır. Hoca'nın bir taraftan tüm bilgilere vakıf olduğu düşünülürken diğer taraftan basit bir mektubu bile okuyamaması beklentilerle ters düşmektedir. Bu sebeple *uyumsuzluk kuramına* örnektir.

SARIŞIN

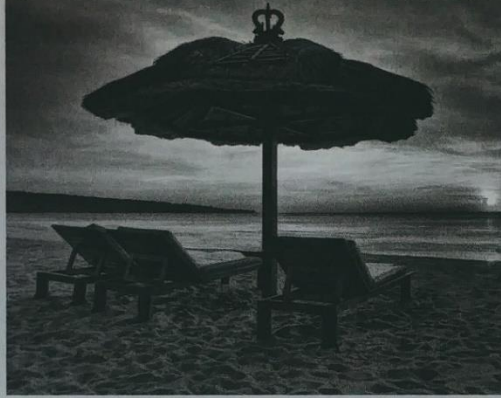
Bardaki taburede oturan kör bir adam barmene "Bir sarışın fıkrası duymak ister misin?" demiş. Barmen birden sessizleşmiş. Yanındaki adam fısıltı ile ona "Fıkra'yı anlatmadan önce bilmen gereken bir şey var. Barmen sarışın, fedai sarışın, ben de 1.95 boyunda, 160 kg ağırlığında karatede kara kuşaklı bir sarışınım. Bununla birlikte yanımda oturan adam 2.02 boyunda, 170 kilo ağırlığında sarışın bir halterci. Senin sağındaki arkadaş ise 2.20 boyunda, 190 kg ağırlığında sarışın bir güreşçi. Bunu ciddi olarak düşün derim. Hala bu fıkrayı anlatmak istiyor musun?" Kör adam: "Hayır, çünkü bu durumda en az beş kez açıklamak zorunda kalırım."

Şekil 40. Mizahi fıkra örneği 3. Uzun, E. (Ed.). (2018b). *Hitit yabancılar için Türkçe çalışma kitabı B2-C1*. Ankara: Ankara Üniversitesi.

Toplum arasında sarışınların aptal olduğuna dair genel bir kanı vardır. Bu da pek çok *mizahi fıkra*ya konu olmuştur. Şekil 40'daki mizahi fıkrada "sarışın fıkrası" anlatmak isteyen kör adama, çevresindekilerin sporla uğraşan sarışın kimseler olduğu söylenmektedir. O da fıkranın zaten anlaşılmayacağını, bu sebeple anlatmak istemediğini söyler. Sarışın kişilerin aşağılanması dayanan bu metin, *üstünlük kuramına* örnektir.

6 İşaretleyelim, doğrusunu yazalım

Geçen yıl, Murat, Nilgün, Nilgün'ün erkek arkadaşı Erol, Cem, Cem'in kız arkadaşı Nuray ve ben birlikte tatil yapmaya karar verdik. Bir ay öncesinden büyük bir heyecanla hazırlıklara başladık. Deniz kenarında güzel bir otelde 15 gün kalacaktık. **Hepimiz** çok heyecanlıydık. Çünkü ilk kez birlikte tatil yapacaktık.

lar uzun süre Nilgün'ü ikna etmeye çalıştık. Ama o eve dönmekte kararlıydı. Kararından vazgeçeremedik. Sonunda erkek arkadaşı Erol'la birlikte otelden ayrıldık.

Cem çok üzgündü. Çünkü rezervasyonu Erol ve Cem yaptırmıştı. Oteli beğenmediğim halde Cem üzülmesin diye ben hiçbir şey söylemedim. Üçüncü gün Murat işiyle ilgili çok önemli

bir gelişme olduğunu ve hemen İstanbul'a dönmesi gerektiğini söyledi. Ertesi gün de gitti. Gruptan kala kala Cem ve ben kaldık. Büyük bir hevesle geldiğimiz tatil tam anlamıyla kaba dönüştü. Sonunda Cem ve ben de otelden ayrılmaya karar verdik. Cem Hemen internetten başka bir otel buldu. O akşam kaldığımız otelden ayrıldık ve iki saat sonra yeni otelimize vardık. Çok güzel bir oteldi. Ama bizi sabah kahvaltısında başka bir sürpriz bekliyordu. Önceki otelimizden ayrılan tüm arkadaşlarla aynı masada kahvaltı edecektik.

Yola çıkacağımız tarihten birkaç gün önce Nuray, anesi rahatsızlandığı için bizimle gelmekten vazgeçti. Çok üzüldük ama yapacak bir şey yoktu. Sonunda büyük gün geldi ve yola çıktık. Otel rezervasyonumuzu Erol ve Murat yaptırmıştı. Nilgün yol boyunca onlar otelle ilgili sorular sordu. Keyifli bir yolculuktan otele ulaştık. Nilgün ve Cem oteli görünce büyük bir şok yaşadı. Çünkü havuz olmadığı gibi, otelimiz denize yürüyerek 20 dakika uzaklıktaydı. Nilgün "Ben kesinlikle bu otelde kalmam" diyordu. Ben ve gruptaki diğer arkadaş-

Şekil 41. Tatil. Uzun, E. (Ed.). (2018b). *Hitit yabancılar için Türkçe çalışma kitabı B2-C1*. Ankara: Ankara Üniversitesi.

Şekil 41'de bir arkadaş grubunun tatil yapmak amacıyla gittikleri otelden memnun kalmamaları ve bahaneler bularak birer birer otelden ayrılmaları anlatılmaktadır. En sonunda rezervasyonu yaptırmış olan kişi de otelden ayrılır ve başka bir otele gider. Konaklayan tüm arkadaşlarını gittiği otelde gören kişi rahatlama hisseder. *Rahatlama kuramı* ile açıklanan metin, aynı zamanda *mizahi hikâye* örneğidir.

Tablo 6

Hitit Yabancılar İçin Türkçe Çalışma Kitabındaki (B2-C1) Mizahi Unsurların Kuramlara Dağılışı

	Üstünlük Kuramı	Uyumsuzluk Kuramı	Rahatlama Kuramı	Kavrama Kuramı	Diğer
Örnek 1			X		
Örnek 2		X			
Örnek 3		X			
Örnek 4	X				
Örnek 5			X		

Tablo 6’da Hitit Yabancılar İçin Türkçe Çalışma Kitabı’ndaki (B2-C1) mizahi unsurların kuramlara dağılışı verilmektedir.

Hitit Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti’nde (A1-A2, B1, B2-C1) mizahi unsurlar bulunan 41 adet metin/egzersiz tespit edilmiştir. Bu metinler arasında mizah kuramlarından üstünlük kuramına 8, uyumsuzluk kuramına 11, rahatlatma kuramına 6, kavrama kuramına 8 adet örnek bulunmaktadır.

İncelenen kitap setinde mizah çeşitlerinden 16 şaka, 1 alay; mizah türlerinden 8 karikatür, 8 mizahi hikâye, 3 mizahi fıkra, 1 komedi örneği bulunmaktadır.

4.2. Gazi Üniversitesi (Yabancılar İçin Türkçe Ders ve Çalışma Kitabı A1, A2, B1, B2, C1) Kitap Seti’nde Mizahi Unsurlar

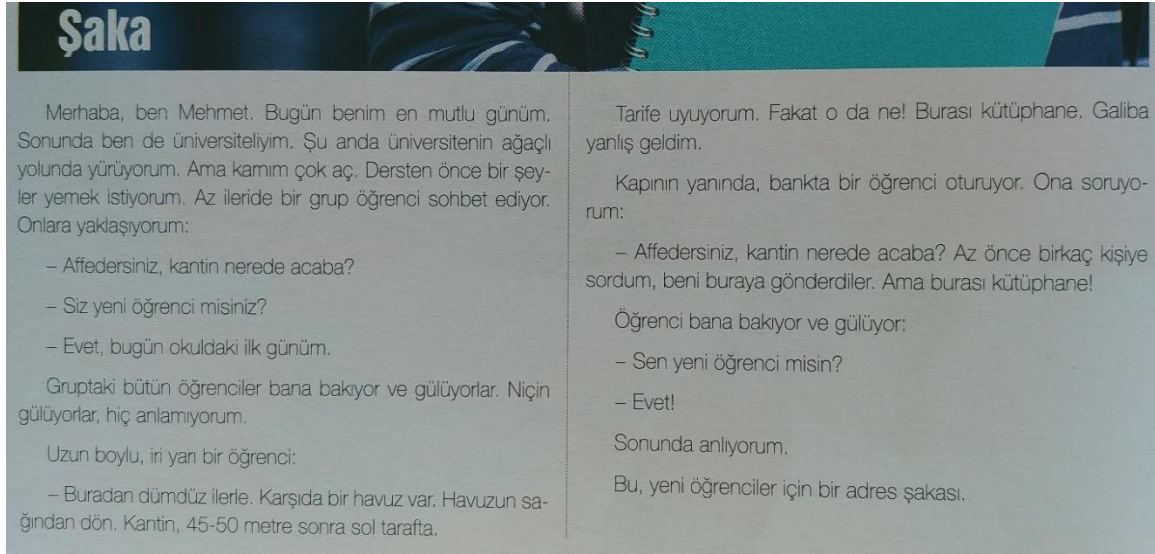
4.2.1. Gazi Üniversitesi Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı (A1)

Şekil 42. Ne var ne yok? Kurt, M. & Temur, N. (Ed.). (2018b). *Yabancılar için Türkçe A1 temel düzey ders kitabı*. Ankara: Gazi Ü. TÖMER.

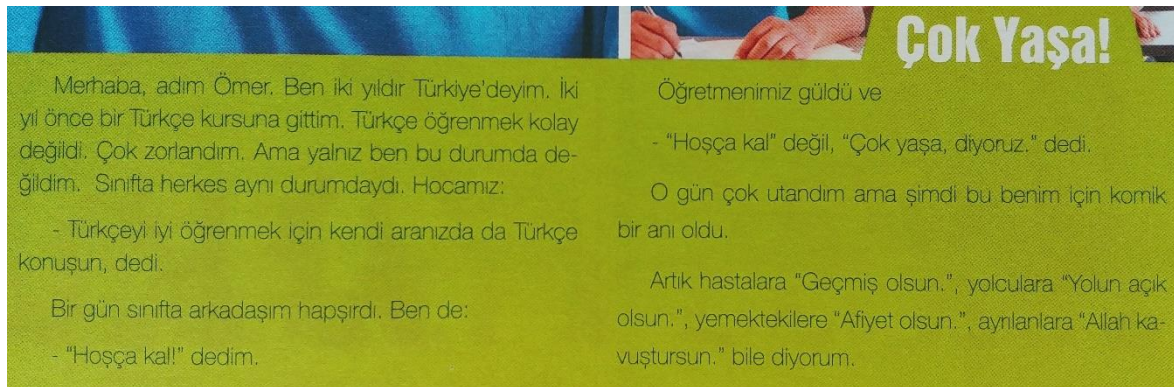
Çeviri yapılırken kelimelerin karşılıkları doğrudan seçilmez, anlama bağlı olarak farklı kalıplar da kullanılabilir. Türkçede “Nasılsın?” anlamına gelen “Ne var ne yok?” ifadesi öğrenci tarafından birebir çevrilerek algılanmıştır. Bu, onun asıl sorulmak isteneni yanlış

anlamasına sebep olmuştur. Öğrencinin beklentisi ile sorulmak istenen soru arasında uyumsuzluk mevcuttur. *Uyumsuzluk kuramı* ile açıklanan *karikatür* örneğidir.

Şekil 43. Okul şakası. Kurt, M. & Temur, N. (Ed.). (2018b). *Yabancılar için Türkçe A1 temel düzey ders kitabı*. Ankara: Gazi Ü. TÖMER.

Escarpit (2016, s. 119) çalışmasında “Bir topluluk içinde bir acemi, saf birisidir, yeni yeni doğmuş bir masum gibi, yetişkinleri ‘bilge’ kılan açık gerçekliklerden habersiz insanlardır. Öyle olduğu için de saflık, mizahçının sevdiği tutumdur.” der. Bir ortama, çevreye yeni girmiş olan kişi o bölge hakkında bilgiye sahip değildir. Diğerleri, yeni gelen öğrencinin bilgisizliğine ve deneyimsizliğine bakarak kendilerini üstün görmekte ve onunla eğlenmek istemektedirler. Yeni gelen öğrenciye bu sebepten *şaka* yapmaktadırlar. Yukarıdaki şaka örneği, mizah kuramlarından *üstünlük kuramına* örnek oluşturmaktadır.

Şekil 44: Çok yaşa! Kurt, M. & Temur, N. (Ed.). (2018b). *Yabancılar için Türkçe A1 temel düzey ders kitabı*. Ankara: Gazi Ü. TÖMER.

Yeni bir arkadaş grubuna dahil olan, yeni bir ülkeye giden kişiler; içinde bulundukları durumla ilgili herhangi bir bilgiye, tecrübeye sahip değildir. Bu durum insanların üstünlük hissetmesine sebep olmaktadır. Bu sebeple *üstünlük kuramı* bağlamında değerlendirilen metin aynı zamanda *mizahi hikâyenin* özelliklerine uygunluk göstermektedir.

Tablo 7

Gazi Üniversitesi Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı'ndaki (A1) Mizahi Unsurların Kuramlara Dağılışı

	Üstünlük Kuramı	Uyumsuzluk Kuramı	Rahatlama Kuramı	Kavrama Kuramı	Diğer
Örnek 1		X			
Örnek 2	X				
Örnek 3	X				

Tablo 7’de Gazi Üniversitesi Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı’ndaki (A1) mizahi unsurların kuramlara dağılışı verilmektedir. Kitapta üstünlük kuramına 2, uyumsuzluk kuramına 1 örnek yer almaktadır.

4.2.2. Gazi Üniversitesi Yabancılar İçin Türkçe Çalışma Kitabı (A1)

Bu kitapta mizahi kabul edilebilecek herhangi bir metne veya çalışmaya rastlanmamıştır.

4.2.3. Gazi Üniversitesi Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı (A2)

Şekil 45. Mevsimler. Kurt, M. & Temur, N. (Ed.). (2018d). *Yabancılar için Türkçe A2 temel düzey ders kitabı*. Ankara: Gazi Ü. TÖMER.

Şekil 45'teki *karikatürlerde* bulunan kişilerin, içinde oldukları mevsime uygun giyinmedikleri görülmektedir. Bu görseller *uyumsuzluk kuramının* örneğidir.

DİNLEME

A) Aşağıdaki boşlukları dinlediğiniz parçaya göre doldurunuz.

..... Karagöz Kültür Merkezi'nde Yıldız Kenter'in bir oyunu vardı. Ben de yeni oyunu izlemek için oraya gittim. Oyun saat başladı. Salon çok kalabalık değildi. Çünkü bilet fiyatları yüksekti. Ön sıralardaki boş bir koltuğa oturdum. Yarım saat oyun başladı. Oyun herkes sustu. Sahneye iri yarı bir adam çıktı. Bize oyunun konusunu ve sonunu anlatmaya başladı. Hepimiz şaşırdık. bir oyun sonucu öğrendik. Sonucu öğrendikten oyunu izlemek gereksizdi. Ayrılmak için ayağa kalktım. Yıldız Kenter sahneye çıktı. koltuğuma oturdum. Yıldız Kenter bir oyun başladı. Ve herkes anladı ki az önce olanlar küçük bir şakaymış.

Şekil 46. Tiyatro oyunu. Kurt, M. & Temur, N. (Ed.). (2018d). *Yabancılar için Türkçe A2 temel düzey ders kitabı*. Ankara: Gazi Ü. TÖMER.

Tiyatro oyununa, sinemaya giden veya okuduğu kitabın henüz başında olan kişiye, tiyatronun, sinemanın veya kitabın sonunu söylemek uygun değildir. Bu durumda kişi, tehdidi fark eder ve bu eylemleri sürdürmek istemez. Yukarıdaki metinde de iri yarı bir adam aracılığıyla oyunun konusu ve sonu anlatılmaktadır. Anlatıcı tehdidi algılar ve rahatsız olur ancak bunun bir şaka olduğu fark edince tehdit ortadan kalkar, yerini rahatlamaya bırakır. *Rahatlama kuramına* örnek teşkil eden metin, mizah türlerinden *şakanın* özelliklerini göstermektedir.

A) Aşağıdaki boşluklara tablodaki uygun kelimeleri yazınız.

aradan	sonra	hâlâ
inan-	tekrar	eğ-
doğur-	bir gün	iste-

Nasrettin Hoca komşusundan kazanını ödünç Komşusu kazanı Hoca'ya verir. İki gün Hoca komşusuna kazanın yanında bir de küçük tencere verir. Komşusu şaşırır ve "Hocam, bu küçük tencere nedir?" der. Hoca da "Senin kazan , bu da yavrusu." der.

Bunun üzerine Hoca'nın komşusu çok sevinir. Bir süre sonra Hoca kazanı ister. Komşu kazanı hemen verir. aylar geçer ama Hoca kazanı bir türlü geri vermez. Bunun üzerine kazanın sahibi Hoca'ya "Uzun süre önce kazanımı aldın ama geri vermedin." der. Hoca da üzgün bir tavırla başını öne ve "Komşu, başın sağ olsun. Senin kazan öldü." der. Komşu bu cevaba çok öfkelenir ve "Hoca'm kazan hiç ölür mü?" der. Hoca da "İlk önce kazanın doğurdu, dedim hemen Şimdi öldü diyorum, neden inanmıyorsun?" der.

Şekil 47. Nasrettin Hoca. Kurt, M. & Temur, N. (Ed.). (2018d). *Yabancılar için Türkçe A2 temel düzey ders kitabı*. Ankara: Gazi Ü. TÖMER.

Nasrettin Hoca'nın, kazanın doğurduğunu söylemesi olağan bir durum değildir. Ancak Hoca'nın komşusu bunu dert etmez ve yeni, küçük bir tencereye sahip olduğu için mutlu olur. Bir süre sonra Hoca kazanı yeniden almış ve geri vermemiştir. Bu sefer komşusuna kazanın öldüğünü söylemiştir. Kazanın doğurmasına inanan komşu kazanın ölmesine inanmadığı için uyumsuz davranmaktadır. Bu bağlamda değerlendirildiğinde yukarıdaki metin, *uyumsuzluk kuramına* dayanan bir *fıkra* örneğidir.

C) Bugüne kadar nereleri gezdiniz? Düşünün, size en çok ne ilginç geldi? Bunu arkadaşlarınızla paylaşın.

Alena: Ben Antalya'da Maraş dondurması yemek istedim. Ama dondurmacı bana çeşitli oyunlar yaptı. Dondurmayı külahıya koydu ve bana uzattı. Ben de aldım. Ama külahın üstünde dondurma yoktu...

Şekil 48. Dondurma. Kurt, M. & Temur, N. (Ed.). (2018d). Yabancılar için Türkçe A2 temel düzey ders kitabı. Ankara: Gazi Ü. TÖMER.

Maraş dondurmacıları kendinden beklenen dondurmayı verme davranışını gerçekleştirmek yerine bunu bir oyuna dönüştürmeyi başarmıştır. Müşteriye çeşitli şekillerde dondurma külahını uzatır ancak müşteri o dondurmaya kolay kolay erişememektedir. Beklenen ile gerçekleşen şeyler arasındaki uyumsuzluk güldürü unsurunu sağlamaktadır. *Uyumsuzluk kuramına* uygunluk gösteren örnekte fiziksel *şaka* unsurları yer almaktadır.

Tablo 8

Gazi Üniversitesi Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı'ndaki (A2) Mizahi Unsurların Kuramlara Dağılışı

	Üstünlük Kuramı	Uyumsuzluk Kuramı	Rahatlama Kuramı	Kavrama Kuramı	Diğer
Örnek 1		X			
Örnek 2			X		
Örnek 3		X			
Örnek 4		X			

Tablo 8’de Gazi Üniversitesi Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı’ndaki (A2) mizahi unsurların kuramlara dağılışı verilmektedir. Kitapta en çok uyumsuzluk kuramından faydalandığı görülmektedir.

4.2.4. Gazi Üniversitesi Yabancılar İçin Türkçe Çalışma Kitabı (A2)

Bu kitapta mizahi kabul edilebilecek herhangi bir metne veya çalışmaya rastlanmamıştır.

4.2.5. Gazi Üniversitesi Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı (B1)

Ünlü Olmak Çok Kolay (!)

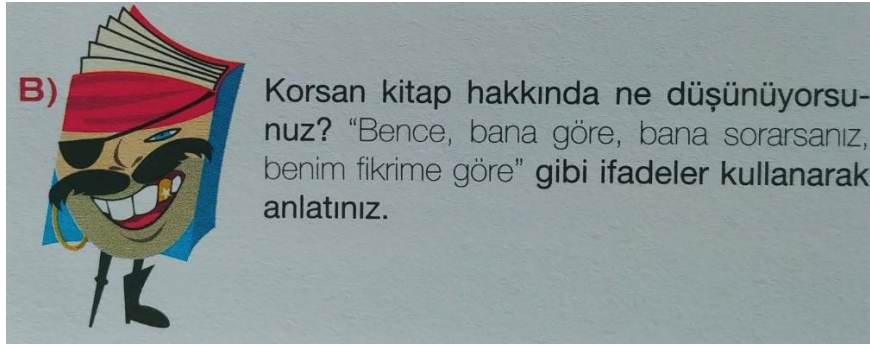
Günümüzde ünlü olmak çok kolay bir hâle geldi. Televizyon programlarına bir bakın. Her kanalda size şöhretin kapılarını açacak yarışma programlarıyla karşılaşabilir kısa yoldan ünlü olabilirsiniz. Bunun için çok güzel bir sese veya olağanüstü bir yeteneğe sahip olmanıza gerek yok. "Şarkı söylemek, rol yapmak, dans etmek gibi alanlarda yetenekliyim." diyorsanız ve biraz da şansınız varsa ünlü olmamanız için hiçbir sebep kalmıyor demektir. Peki, siz ünlü olmak ister misiniz? "Evet!" dediğinizi duyuyor gibiyim. Çoğu insan, şöhret olmayı hayatında en az bir kez hayal etmiştir. "Küçük yaşta elime tarak alıp ayna karşısında şarkı söylemedim." diyen kaç kişi çıkar acaba? Ünlü olmak, tanınmak, sevmek, çok paraya sahip olmak... Bunlar herkes için güzel hatta harika hayallerdir.

Size sormak istiyorum, ünlü olduğunuzda sıradan bir hayatınızın olacağını mı düşünüyorsunuz? Yoksa, alışkın olmadığınız bazı durumlarla mı karşılaşacaksınız? Örneğin hayatta önemsiz gibi görünen günlük gereksinimleriniz, siz ünlü olunca özleyeceğiniz bir durum hâline gelebilir. Pek çok ünlüyle yapılan söyleşilerde ünlüler en çok nelerden yakınmışlar bakalım:

- Sokakta rahatça gezemezsiniz.
 - Pek çok göz sizi her zaman ve her yerde izlemektedir.
 - Daima bakımlı olmalısınız.
 - Bir restorana gidip ailenizle, arkadaşlarınızla yemek yiyemez veya ağız tadıyla bir yorgunluk kahvesi içemezsiniz.
 - Yanınızdaki insanlara hep şüpheyile yaklaşırsınız. "Acaba beni sevdiği için mi yanımda yoksa şöhretim için mi?" diye düşünürsünüz. Hiç kimseye güvenemezsiniz.
 - Yıldızınız bir anda parladığı gibi bir anda sönebilir de.
- Şimdi aynı soruyu tekrar sormak istiyorum:
Hâlâ ünlü olmak istiyor musunuz?

Şekil 49. Ünlü olmak. Kurt, M. & Temur, N. (Ed.). (2017a). *Yabancılar için Türkçe B1 orta düzey ders kitabı*. Ankara: Gazi Ü. TÖMER.

Metinde ünlü olmanın çok kolay olduğu söylenirken ironi yapılmıştır. Aslında ünlü olmak için güzel bir sese ya da özel bir yeteneğe sahip olmak gerekmektedir. Ama günümüz televizyon programları, sesi güzel olsun veya olmasın herkesi kolay bir şekilde ünlü yapmaktadır. Söylenen sözlerin içerisinde zıtlıklar barındırıyor olması, *kavrama kuramı* ile açıklanmaktadır.

Şekil 50: Korsan kitap. Kurt, M. & Temur, N. (Ed.). (2017a). *Yabancılar için Türkçe B1 orta düzey ders kitabı*. Ankara: Gazi Ü. TÖMER.

Korsan, “İzinsiz olarak çoğaltılan kitap, kaset vb.” için kullanılır. Aynı zamanda deniz hırsız anlamına gelmektedir (TDK, 2019). Korsan kitap tabiri, akılda kalması açısından eğlenceli bir çizimle yansıtılmıştır.

D) Aşağıda bir fıkra örneği verilmiştir. Siz de bildiğiniz bir fıkrayı arkadaşlarınıza anlatınız.

ALLAH VERSİN

Nasrettin Hoca evinin çatısını onarırken bir adam kapıyı çalar. Hoca yukarıdan:

- Ne istiyorsun, diye seslenir.

Adam yanıt verir:

- Hocam, aşağı gel de söyleyeyim.

Hoca söylenerek zor bela aşağıya iner. Kapıyı açar.

Adam:

- Allah rızası için bir sadaka, der.

Hoca bu duruma çok sinirlenir ama belli etmez. Adama:

- Yukarı gel, der.

Adam, Hoca ile çatıya kadar çıkar. Tam çatıya vardıklarında Hoca, adama:

- Allah versin, der.

Şekil 51: Allah versin. Kurt, M. & Temur, N. (Ed.). (2017a). *Yabancılar için Türkçe B1 orta düzey ders kitabı*. Ankara: Gazi Ü. TÖMER.

Şekil 51'deki metin *mizahi fıkra* örneğidir. Nasrettin Hoca evin çatısında, yapılması güç bir işle uğraşmaktadır. Kapıyı çalan adam sadaka istemek için Hoca'yı aşağı kadar çağırır. Bu duruma sinirlenen Hoca da adamı çatıya çıkarıp ona "Allah versin." der. Hoca'dan beklenen, kapısına kadar gelmiş olan adama sadaka vermesidir. Hoca'dan yapması beklenen ile Hoca'nın yaptığı uyumsuzluk göstermektedir. Bu sebeple mizahi fıkra, *uyumsuzluk kuramı* ile açıklanmaktadır.

Tablo 9

Gazi Üniversitesi Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı'ndaki (B1) Mizahi Unsurların Kuramlara Dağılışı

	Üstünlük Kuramı	Uyumsuzluk Kuramı	Rahatlama Kuramı	Kavrama Kuramı	Diğer
Örnek 1				X	
Örnek 2					X
Örnek 3		X			

Tablo 9'da Gazi Üniversitesi Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı'ndaki (B1) mizahi unsurların kuramlara dağılışı verilmektedir.

4.2.6. Gazi Üniversitesi Yabancılar İçin Türkçe Çalışma Kitabı (B1)

KONUŞMA

A) Aşağıda açıklamaları verilen deyimleri okuyunuz.

göz gezdirmek

kısaca bakmak

gözden düşmek

daha önce kendisine değer vermiş kimselerin sevgi ve güvenini yitirmek

göze girmek

ilgi, sevgi, güven ve önem kazanmak, beğenilmek

Cümleleri uygun deyimler ile tamamlayınız.

- Ahmet tüm soruları bildi ve öğretmenini.....
- Son maçlarda gol atamayan futbolcu
- Kahvaltıda gazetede başlıklara

Şekil 52. Deyimler. Kurt, M. & Temur, N. (Ed.). (2018e). *Yabancılar için Türkçe B1 orta düzey çalışma kitabı*. Ankara: Gazi Ü. TÖMER.

Mecaz anlamlı kelimeler, deyimler, atasözleri; bir dilin anlamsal derinliğinin göstergeleridir. Şekil 52'de gerçek anlamlarıyla resmedilmiş olan deyimlere eğlenceli bir boyut kazandırılmış, akılda kalıcılığı arttırılmıştır. Mantıksal olarak hatalar barındıran karikatürler, kavrama kuramına örnektir.

Ye Kürküm Ye!

Nasrettin Hoca'yı bir gün yemeğe davet etmişler. Günlük kıyafetlerini giyip gidince kendisiyle ilgilenen olmamış. Bu duruma canı sıkılan Hoca, hemen evine gitmiş. Kürkünü giyip geri gelmiş. Bu kez Hoca'yı kapıda karşılayıp başköşeye oturtmuşlar. En iyi yemekleri ona ikram etmişler. Hoca, kürkünün eteğini kâseye daldırıp:

- Ye kürküm ye, diyormuş.
- Hocam, demişler, ne yapıyorsun öyle?
- Mademki, demiş Hoca, saygı da ikram da kürktedir. O zaman yemeğe de o buyursun.

Şekil 53. Ye kürküm ye 1. Kurt, M. & Temur, N. (Ed.). (2018e). *Yabancılar için Türkçe B1 orta düzey çalışma kitabı*. Ankara: Gazi Ü. TÖMER.

Güldürürken düşündüren bir eleştirisi ustası olarak bilinen Nasrettin Hoca, bu *mizahi fıkrasında* insanların dış görünüşe önem verdiğini, asıl güzellik olan kalp güzelliğini önemsemediği anlatmaktadır.

Eleman Aranıyor!

"Dış ticaret alanında tecrübem var. İki yabancı dil biliyorum. Üstelik bu iki dili de ana dilim gibi konuşabiliyorum. Gece gündüz hiç dinlenmeden şirketin başarısı için çalışırım. Leylek misali yorulmadan dünyanın her yerine seyahat edebilirim. İş arkadaşlarım ne kadar sinir bozucu olursa olsun onlarla uyum içinde çalışırım. Patronun kaprislerini bıkmadan çekebilirim." diyebiliyorsan ve pişman olmayacaksan seni şirketimize bekliyoruz. Gel sana ne kadar az maaş verebiliriz, bunu yüz yüze konuşalım.

Şekil 54. Elaman aranıyor! Kurt, M. & Temur, N. (Ed.). (2018e). *Yabancılar için Türkçe B1 orta düzey çalışma kitabı*. Ankara: Gazi Ü. TÖMER.

İnsanların hayattan beklentileri zaman zaman farklılaşmakla birlikte genele bakıldığında ortak hedeflerin oluşturulduğu görülmektedir. İyi okullardan başarı ile mezun olmak, güzel bir meslek sahibi olmak, mutlu bir yuva kurmak bunlardan bazılarıdır. Şekil 54'teki iş ilanında insanların beklentilerine ters düşecek bazı isteklere yer verilmiştir. Beklenenler ile verilenler birbiriyle uyuşmadığından, *uyumsuzluk kuramına* örnek olarak gösterilmektedir.

C) Aşağıdaki Nasrettin Hoca fıkrasında boşluklara uygun noktalama işaretlerini yerleştiriniz.

PARAYI VEREN DÜDÜĞÜ ÇALAR

Bir gün Nasrettin Hoca pazara giderken çocuklar etrafına toplanmışlar() Hepsi birer düdük ısmarlamış() ama para veren olmamış()

Çocuklardan yalnız biri elindeki parayla Hoca() ya şunları söylemiş()

() Şu parayla bana bir düdük getirir misin()

Hoca akşama doğru pazardan dönmüş() Yolunu bekleyen çocuklar hemen Nasrettin Hoca()nın etrafını sararak düdüklerini istemişler()

Nasrettin Hoca() cebinden bir düdük çıkarıp kendisine para veren çocuğa uzatmış()

Diğer çocuklar sormuşlar()

() Bizim düdükler nerede()

Nasrettin Hoca'nın cevabı kısa ve anlamlı olmuş()

() Parayı veren düdüğü çalar()

Şekil 55. Parayı veren düdüğü çalar. Kurt, M. & Temur, N. (Ed.). (2018e). *Yabancılar için Türkçe B1 orta düzey çalışma kitabı*. Ankara: Gazi Ü. TÖMER.

Nasrettin Hoca; şekil 55’te yer alan *mizahi fıkrasında*, parasını veren kişilerin karşılığında istediklerini alabileceklerinden, parasını ödemeyen kişilerin ellerinin boş kalacağından bahsetmektedir. Paranın günümüz dünyasında önemli bir güç olduğunu, insanların birtakım şeyleri para ile elde edebileceğini eleştirel bir dille anlatmaktadır.

Tablo 10

Gazi Üniversitesi Yabancılar İçin Türkçe Çalışma Kitabı’ndaki (B1) Mizahi Unsurların Kuramlara Dağılışı

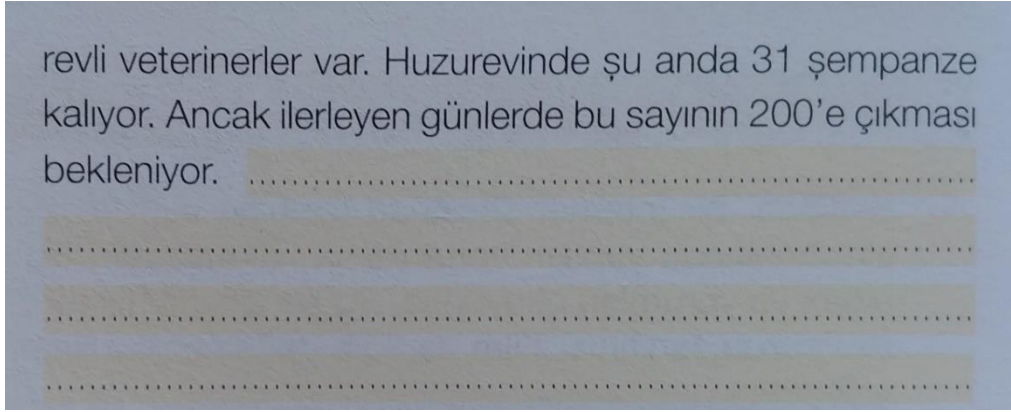
	Üstünlük Kuramı	Uyumsuzluk Kuramı	Rahatlama Kuramı	Kavrama Kuramı	Diğer
Örnek 1				X	
Örnek 2					X
Örnek 3		X			
Örnek 4					X

Tablo 10’da Gazi Üniversitesi Yabancılar İçin Türkçe Çalışma Kitabı’ndaki (B1) mizahi unsurların kuramlara dağılışı verilmektedir.

4.2.7. Gazi Üniversitesi Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı (B2)

İşte medeniyet dostlar! Hizmet edene verilen değere bir örnek: Bir ülkede yıllarca bilimsel deneylerde kullanıldıktan sonra emekliye ayrılan şempanzeler için 29 milyon dolar harcanarak bir huzurevi kurulmuş. Bu huzurevinde yok yok. Şempanzelerin yemekleri özel aşçılar tarafından hazırlanıyor. Olası bir sağlık problemine karşı 24 saat gö-

Şekil 56. Medeniyet 1. Kurt, M. & Temur, N. (Ed.). (2017c). *Yabancılar için Türkçe B2 orta düzey ders kitabı*. Ankara: Gazi Ü. TÖMER.

Şekil 57. Medeniyet 2. Kurt, M. & Temur, N. (Ed.). (2017c). *Yabancılar için Türkçe B2 orta düzey ders kitabı*. Ankara: Gazi Ü. TÖMER.

Şempanzelerin emekliye ayrılması, onlar için huzurevi açılması, yemeklerinin özel aşçılar tarafından yapılması ve görevli veterinerlerin bulunması; insan hayatıyla benzerlik gösterdiği için bünyesinde güldürü unsurlarını taşımaktadır.

Karagöz ve Hacivat

Karagöz bir gölge oyunudur. Işık yansıtılan bir perdenin arkasından oynatılır. Bu oyunda Karagöz ve Hacivat, atışmalarıyla halkı eğlendirir. Günümüzde Karagöz oyunu özellikle Ramazan aylarındaki çeşitli eğlencelerde oynatılır. Karagöz oynatıcılarına eskiden olduğu gibi, bugün de "hayali" denmektedir.

Geleneksel bir Türk sanatı olan Karagöz'ü icra eden hayalîlerin sayısı son yıllarda oldukça azalmıştır. Günümüzün usta hayalîlerinden biri olan Tacettin Diker, 89 yaşındadır. Ona genellikle Taci Baba denmektedir. Çünkü Karagöz oynatıcısının en büyüğü ve en deneyimli odur. İlk olarak dayısının mukavva kutularından yaptığı figürlerle oynamaya başlamıştır. 1948 yılında Ziraat Bankası'nda memur olarak çalışırken Karagöz oynatıcılığına merak sarmıştır. Camcı İrfan Açıkgöz'den ders alarak profesyonelleşmiştir. Fransa, Almanya ve Hollanda başta olmak üzere pek çok ülkede Karagöz gösterileri düzenlemiştir. Üniversite mezunu, birkaç yabancı dil bilen gençlerin Karagöz'ün yanına aktarılmasında en önemli rolü oynayacağını düşünmektedir.

Karagöz'e hayat veren başka bir isim de Orhan Kurt'tur. Kurt, aslında emekli bir inşaat mühendisidir. 81 yaşındadır. Küçükken radyodan dinlediği Karagöz oyunlarından etkilenerek hayali olmuştur. Karagöz dünyasına yüzlerce yeni figür kazandırmış, iki binden fazla tasvir yapmıştır. Kurt'un koleksiyonları Avrupa'nın birçok müzesinde sergilenmektedir.

Karagöz'ün son dönemdeki önemli sanatçılarından biri de Metin Özlen'dir. Karagöz'ü dedesinden öğrenmiş olan Metin Özlen, bugün 72 yaşındadır. Tasvir yapmaya 16 yaşında başlamıştır. Oyun seslendirme tekniği bakımından Hayalî Küçük Ali ve dedesini örnek alır. 1976 senesinde Kültür Bakanlığının açtığı 1. Ulusal Karagöz yarışmasında birinci olmuş ve profesyonelliğe adım atmıştır. Tarkan ve Hadise gibi sanatçıların da tasvirlerini yapıp oyunu güncelleştirmeyi başarmıştır.

Bu üç ustanın da Karagöz'e kattığı çok şey var. Farklı ustalardan yetiştikleri için tarzları farklıdır. Karagöz'ü sevmeleri, onun yaşatılması için gayret sarf etmeleri ise ortak özellikleridir.

Karagöz oyunlarında kullanılan metinler, yetenekli hayalîler sayesinde güncellenmekte ve böylece, bugüne ait birçok kültürel motif de bu oyunlarda yer alabilmektedir. Aşağıda, günümüzün kültüründen de öğeler taşıyan bir Karagöz oyunundan kısa bir bölüm aktarılmıştır.

- Hacivat:** Yar bana bir eğlence...
- Karagöz:** Yine geliyor başımın belası, yok mu senden dinlenceeee...
- Hacivat:** Hayırdır Karagöz'üm, neden bağıyorsun?
- Karagöz:** Ben bir şey aramıyorum. Sen burada ne yapıyorsun?
- Hacivat:** Hiiçç! Seninle sohbet etmeye geldim. Dün bir film izledim, çok hoşuma gitti. Sen de film sever misin?
- Karagöz:** Ben de filleri severim Hacı cav cav. Senin filin mi var?
- Hacivat:** Ne fili yahu film diyorum. İki "Oscar" almış.
- Karagöz:** Tüh tüh nereyi kar almış, yollar da kapanmış mı?
- Hacivat:** Ah be Karagöz'üm bir şeyi de doğru anla! Yol demedim. Karagöz'üm ödül almış ödül.
- Karagöz:** Haaa! Peki o ödül almış da sen ne aldın?
- Hacivat:** İkimize tiyatro bileti aldım.
- Karagöz:** Bilet mi aldın? Yolculuk nereye, beni mektupsuz bırakma.
- Hacivat:** Yolculuğa çıkmıyorum. Hem sen mektubu nasıl okuyacaksın? Okuma yazman mı var?
- Karagöz:** Yok ama gelince sen okursun bana artık.
- Hacivat:** İlahi Karagöz! Tiyatro uzak yer değil hemen şurada.
- Karagöz:** Nenem mi orada? Ne zaman gelmiş, gidip de elini öpeyim. (Koşarak perdeden çıkar, sonra geri döner.)
- Karagöz:** Seni gidi köftehor! Hani nenem şuradaydı? (Hacivat'a vurur.) Al sana, al sana!
- Hacivat:** Ben öyle demedim ki yanlış anladın.
- Karagöz:** Seni şimdi payladım. Al sana, al sana. (Hacivat'a vurur.)
- Hacivat:** Ah dur yapma Karagöz'üm! Seyircilerle vedalaşalım da gidelim:
- Yıktık perdeyi eyledik viran
Vanp sahibine haber verelim heman

Şekil 58. Karagöz 1. Kurt, M. & Temur, N. (Ed.). (2017c). *Yabancılar için Türkçe B2 orta düzey ders kitabı*. Ankara: Gazi Ü. TÖMER.

Karagöz ve Hacivat Türk mizahının vazgeçilmez karakterleridir. Şekil 58’de karşılıklı yanlış anlaşılmalara dayalı güldürü unsurları yer almaktadır. Hacivat’ın söylediklerini genellikle yanlış anlayan Karagöz; kaba ve cahil biridir. Hacivat ise kendini beğenmiş, okumuş kesimi temsil etmektedir. Bu örnekte *Üstünlük kuramından* yararlanılmaktadır.

Tüketicilerin kullanma kılavuzunu göz ardı etmesi elektronik eşyaların ömrünü kısaltıyor. Buzdolabını klima olarak kullananlar, çamaşır ve bulaşık makinelerine yıkamak için olur olmaz her şeyi atanlar, elektronik eşyalarını hor kullananlar, sözümüz size!

Şekil 59. Kullanma kılavuzu. Kurt, M. & Temur, N. (Ed.). (2017c). *Yabancılar için Türkçe B2 orta düzey ders kitabı*. Ankara: Gazi Ü. TÖMER.

Teknolojinin gelişmesiyle birlikte insanlara kolaylık sağlayacak pek çok makine evlerde yerlerini almıştır. Ayrı ayrı işlevlere sahip olan makinelerin yapabilecekleri de sınırlıdır. Onlara kendisinden beklenenin dışında başka işler yüklemek, makinelerin ömrünü kısaltmaktadır. Yukarıdaki metin *uyumsuzluk kuramı* bağlamında değerlendirilmektedir.

Tablo 11

Gazi Üniversitesi Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı’ndaki (B2) Mizahi Unsurların Kuramlara Dağılışı

	Üstünlük Kuramı	Uyumsuzluk Kuramı	Rahatlama Kuramı	Kavrama Kuramı	Diğer
Örnek 1					X
Örnek 2	X				
Örnek 3		X			

Tablo 11’de Gazi Üniversitesi Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı’ndaki (B2) mizahi unsurların kuramlara dağılışı verilmektedir. Kitapta üstünlük kuramına ve uyumsuzluk kuramına birer örnek yer almaktadır.

4.2.8. Gazi Üniversitesi Yabancılar İçin Türkçe Çalışma Kitabı (B2)

YAZMA

A) Aşağıdaki metinde parantez içindeki boşluklara uygun noktalama işaretlerini koyunuz.

BİNDİĞİ DALI KESMEK

Nasrettin Hoca bir gün bir ağaca çıkmış(1) oturduğu dalı kesmeye başlamış(2) Yoldan geçen birisi onu görmüş ve uyarmak istemiş(3) (4)Aman hocam(5) ne yapıyorsun(6) Sen okuyup yazmış(7) mürekkep yalamış bir adamsın(8) Bindüğün dalı kestiğinin farkında değil misin(9)(10) Adam bunun gibi sözlerle Nasrettin Hoca'ya uzun uzun dil dökmüş(11) Nasrettin Hoca adamın sözlerini hiç dinlememiş(12) Hatta içten içe adama kızmaktaymış. Adam ısrar edince dayanamamış ve adama çok sert bir şekilde karşılık vermiş(13) (14) Benim işime karışma(15) Ben ne yaptığımı bilmiyor muyum(16)(17) Bunun üzerine adam (18) (19) Tamam hocam(20) niye kıızıyorsun(21) Nasıl biliyorsan öyle yap(22)(23) demiş ve yoluna devam etmiş(24) Adam daha yüz metre uzaklaşmadan Nasrettin Hoca bindiği dalla birlikte yere düşmüş(25)

Şekil 60. Bindiği dalı kesmek. Kurt, M. & Temur, N. (Ed.). (2017b). *Yabancılar için Türkçe B2 orta düzey çalışma kitabı*. Ankara: Gazi Ü. TÖMER.

“Bindiği dalı kesmek” metninde, Nasrettin Hoca’nın başından geçenler anlatılmaktadır. Bu söz öbeği aynı zamanda bir deyimdir ve kendi bildiğinin her zaman doğru olduğunu düşünen, başkalarından fikir almayan kimseler için bir ders niteliğindedir. *Mizahi fıkra* özelliği gösteren metin; okuyuculara, Hoca’nın çok basit bir hataya düştüğünü, okuyucunun böyle hatalara asla düşmeyeceğini düşündürmektedir. Bu sebeple *üstünlük kuramı* bağlamında incelenmektedir.

Efsane Kedi: Tombili

Birkaç yıl önce İstanbul’un Kadıköy ilçesinde bir kedi dünyaya geldi. Bu kediye *Tombili* adını verdiler. Ne İstanbul’daki ne de Türkiye’deki binlerce kediden hiçbiri Tombili kadar meşhur olmadı. Tembelliğiyle ünlü bu kedi kaldırımın kenarındaki basamaklara tıpkı bir insan gibi oturuyor ve akşama kadar yoldan gelip geçenleri seyrediyordu. Tombili’nin oturma şekli de tamamen Türk usulüydü. Kadıköy’de yaşayan üniversite öğrencileri Tombili’nin fotoğraflarını sosyal medyada paylaşıncı Tombili’nin şöhreti bütün Türkiye’ye yayıldı.

Şekil 61. Tombili. Kurt, M. & Temur, N. (Ed.). (2017b). *Yabancılar için Türkçe B2 orta düzey çalışma kitabı*. Ankara: Gazi Ü. TÖMER.

Şekil 61’de, İstanbul’da yaşayan bir kedi olan Tombili’nin insanı andıran davranışları güldürü unsuru oluşturmaktadır.

Tablo 12

Gazi Üniversitesi Yabancılar İçin Türkçe Çalışma Kitabı’ndaki (B2) Mizahi Unsurların Kuramlara Dağılışı

	Üstünlük Kuramı	Uyumsuzluk Kuramı	Rahatlama Kuramı	Kavrama Kuramı	Diğer
Örnek 1	X				
Örnek 2					X

Tablo 12’de Gazi Üniversitesi Yabancılar İçin Türkçe Çalışma Kitabı’ndaki (B2) mizahi unsurların kuramlara dağılışı verilmektedir.

4.2.9. Gazi Üniversitesi Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı (C1)

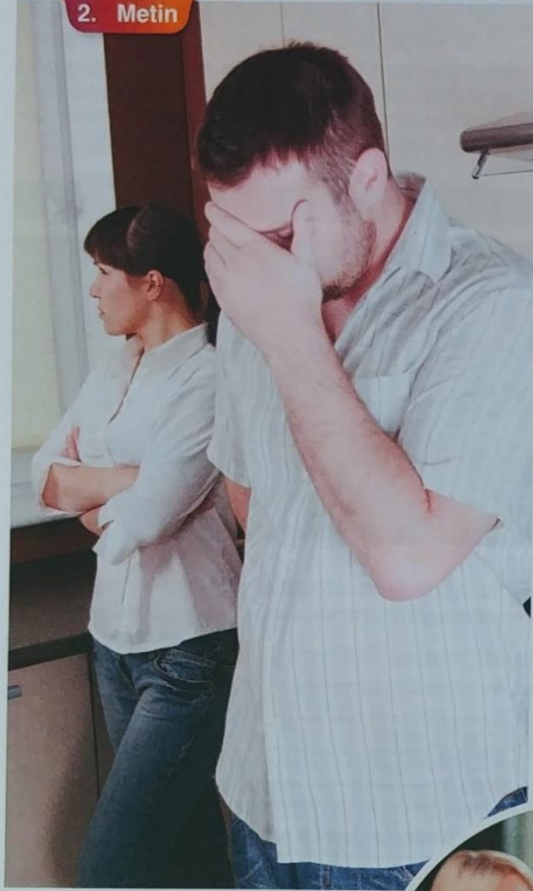
Ç) Aşağıdaki karikatürün vermek istediği mesaj hakkında bir kompozisyon yazınız.

Şekil 62. Yerleşik hayat. Kurt, M. & Temur, N. (Ed.). (2018f). *Yabancılar için Türkçe C1 ileri düzey ders kitabı*. Ankara: Gazi Ü. TÖMER.

Kadınlarla erkeklerin hayata bakış açılarındaki farklılıklar, yüzyıllardır espri konusu olmuştur. *Karikatür* örneğinde yer alan kadının memnuniyetsizliği de abartılarak güldürü unsuru hâline getirilmiştir.

2. Metin

Karşı Cinsi Anlama Kılavuzu

Dört yıllık evli bir çift, evliliklerinin ilk gününden bu yana günlük tutmaktadır. Sıradan bir akşamın ardından günlüklerine şunları yazmışlardır:

Kadın:

Sabah erkenden uyandım yine. Harika bir kahvaltı sofrası hazırladım. Sanki ilk kahvaltımış gibi heyecanla doldurdum bardaklarımızı. Sanırım, uykusunu alamadığından solgun görünüyordu, aldın etmedim. Çaylarımızı yudumlarken hafta sonuna dair planlarımdan bahsettim. Öylesine dinledi beni: "Bakınız, hele bir hafta sonu geisin," dedi. Onu işe uğurladıktan sonra soluğu bilgisayarda al-

dım, fotoğraflarıma baktım, bilmem kaçınıcı defa. Sonra kuaföre gittim, saç rengimi değiştirdim, akşam yemeği için alışveriş yaptım. Güzel bir masa hazırladım. Nihayet kapı çaldı, koşarak açtım kapıyı, yıllardır görüşmüyormuşuz gibi karşıladım onu. Masaya geçtik, yemeğimizi sessiz sedasız yedik. Saçımı fark etmedi bile. "Bende bir değişiklik var mı?" dedim, "Her zamanki gibi güzelsin." dedi. Yok yok, sanırım yolunda gitmeyen bir şeyler var, bana açıklamıyor. Acaba iş yerinde bir sıkıntısı mı oldu, yoksa farkında olmadan kırdım mı onu? Yemek için o kadar özendim, o ise yorum bile yapmadı. Of Allah'ım, yann kesinlikle konuşacağım onunla, bu böyle gitmez. Bu satırları gözyaşlarıyla yazıyorum...

Erkek:

Gün boyu hevesle maçı bekledik ama ne fayda, bizim takım yine yenildi.

Günlüklerden de anlaşılacağı gibi kadın ve erkek, görünüşte aynı evi paylaşıp da iç dünyalarında çok farklı şeyler yaşamaktadırlar. Bilim, bu farklılıkların altında yatan gerçek nedenleri büyük oranda açıklamaktadır. Cinsiyetler arasındaki farkların oluşumunda özellikle beyin rolü yadsınamaz. Duygusal beyin diyebileceğimiz limbik sistem, kadınlarda daha büyüktür. Bu bakımdan kadınlar olaylarla, kişilerle daha derin bağlar kurarlar. Erkeklerin üstünde durmadığı pek çok ayrıntı, kadınların büyütle incelediği konulardır. Kadınlar, gece başlarını yastığa koyduklarında, o günle ilgili muhasebelerinin tutarlı olmasını ve yanına sorunsuz uyanmayı isterler. Erkekler ise kadınların o muhasebeye harcadıkları vakitte çoktan derin bir uykuya dalmış olurlar.

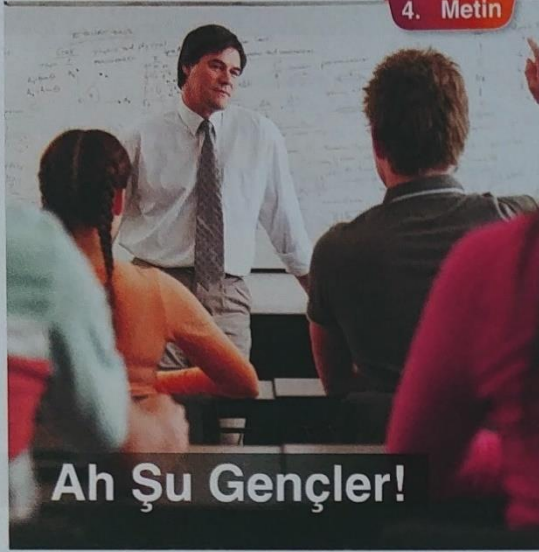
Kadınlar, mevcut bir soruna tahammül edemezler ve içinden çıkamadıkları durumlar için sık sık psikologları ziyaret ederler. Bu durum onların sorunlu olmalarından değil, sorunlara karşı farkındalıklarının yüksek olmasındandır. Ancak bu farkındalıklar, zaman zaman kadının yaşamını zorlaştırmakta ve onları dert sahibi yapabilmektedir. Kadınların daha duygusal ve empatik olmalarına karşılık erkekler daha sistematiktir. Yani beynin sağ ve sol bölümündeki iletişim daha kısıtlıdır. Bu bakımdan erkekler bir sorunla karşılaştıklarında bazen mantıklı bazen de duygusal davranırlar.

Kadınlarda konuşma yeteneklerini yönlendiren merkez, beyin sol tarafında bulunmaktadır. Erkeklerde ise bu merkez beyin ön ve arka kısımlarında dağılmış olarak bulunmaktadır. Bu bakımdan kadınlar dil konusunda daha yeteneklidir. Kadınların bu yeteneği, duygularını çoğunlukla sade sözcüklerle ifade eden erkekler tarafından her ne kadar "dirdir etmek" olarak nitelendirilse de kadın

Şekil 63. Karşı cins. Kurt, M. & Temur, N. (Ed.). (2018f). *Yabancılar için Türkçe C1 ileri düzey ders kitabı*. Ankara: Gazi Ü. TÖMER.

Kadınların ve erkeklerin, insanlarla olan iletişimde hissettikleri ve hayata bakış açılarındaki farklılaşmalar şekil 63'teki metnin konusunu oluşturmaktadır. Aynı durumlara karşı bambaşka yorumlarda bulunan eşleri anlamak için oluşturulan bu kılavuz, yaşananların sebeplerini fark etmemize yardımcı oluyor. Bunun için *kavrama kuramı* içerisinde değerlendirilmektedir. Öyküleyici anlatımı benimsemesi ve içerisinde güldürü unsurları barındırması sebebiyle metin, *mizahi hikâye* örneği oluşturmaktadır.

4. Metin

- OYUNCU:** Şimdi de iki öğrenci tipini sergileyeceğiz. Yerlerimizi alalım arkadaşlar. (Öğretmen ve öğrenciler yerlerini alırlar.) Yine bizim sınıftayız.
- ÖĞRETMEN:** Söyleyin bakalım, Estergon Kalesi nerededir? (Kapi vurulur.) Geel!
- ÖĞRENCİ:** (Güya nefes nefese.) Öğretmenim affedersiniz, biraz geciktim.
- ÖĞRETMEN:** Biraz diyor yahu bu üçüncü ders, dersin de sonu, niye geç kaldın?
- ÖĞRENCİ:** Anlatayım öğretmenim. Evden tam zamanında çıktım öğretmenim. Dolmuşa bindim, dolmuş trenle çarpıştı, yedi ölü, on altı yaralı verdik. Ben sağ salım kurtuldum ama yetişemedim öğretmenim.
- ÖĞRETMEN:** Otur gevez.
- ÖĞRENCİ:** Baş üstüne öğretmenim. (Yerine geçer.)
- ÖĞRETMEN:** Ne sormuştum?
- ÖĞRENCİ:** Estergon Kalesi'nin nerede olduğunu.
- ÖĞRETMEN:** Güzel kazazede, söyle bakalım, Estergon Kalesi nerededir?
- ÖĞRENCİ:** Öğretmenim, üzülme diyememişim, geçenlerde süt kardeşim ölmüştü. Dün helvasını yaparken tüp gaz patladı. Bütün eşyalarımız yandı. Bu arada affedersiniz tarih kitabım da yandı. Bu yüzden çalışamadım, özür dilerim.
- ÖĞRETMEN:** A benim talihsiz oğlum, sen geçen ayki ödevini

de vermemişsin ki!

- ÖĞRENCİ:** Çok haklısınız öğretmenim, babam balkondan düştüğü için her gece hastaneye gittim.
- ÖĞRETMEN:** Başka kimse yok muydu?
- ÖĞRENCİ:** Yoktu öğretmenim. Babam balkondan düşünce, buna çok üzülen annem kalp krizi geçirdi. Kardeşimin de heyecandan dili tutuldu. Halamın da...
- ÖĞRETMEN:** Yeteeeeerrrr...
- ÖĞRENCİ:** Peki öğretmenim.
- OYUNCU:** (Şimdi bir başka öğrenci)
- ÖĞRETMEN:** 147 Osman Şaşkın!
- OSMAN:** Burada!
- ÖĞRETMEN:** Ödevini getir.
- OSMAN:** Getiremem!
- ÖĞRETMEN:** Niye?
- OSMAN:** Hazırlamadım...
- ÖĞRETMEN:** Yine mi?
- OSMAN:** Çok önemli bir konuda araştırma yapıyordum, onun için hazırlayamadım.
- ÖĞRETMEN:** Yaaa... Neyi araştırıyordun oğlum?
- OSMAN:** Dâhilerin öğrencilik yıllarını.
- ÖĞRETMEN:** Üç yıldan beri bu okulda kütüphanenin nerede olduğunu araştırmamış olan sen, dâhilerin öğrencilik yıllarını araştırdın öyle mi?
- OSMAN:** Evet!
- ÖĞRETMEN:** Anlat öyleyse.
- OSMAN:** Peki. Modern fiziğin kurucusu olan Einstein çok kötü bir öğrenciymiş. Ünlü bilgin Darwin de. Hatta bir gün babası Darwin'e şöyle bağırmış öğretmenim: "Fare kovalamaktan başka bir iş yaptığın yok. Ailemizin yüz karasısın..." Dâhi besteci Wagner, büyük ozan Baudelaire, ünlü hikâyeciler Edgar Allan Poe da tembel, başarısız öğrencilermiş. Gelmiş geçmiş romancıların en büyüğü olan Balzac için gençliğinde şöyle demişler: "Tembel, uyuşuk, dalgacının biri..." Ünlü mimarlardan...
- ÖĞRETMEN:** Ne sonuca vardın evladım?
- OSMAN:** Öğrencilik yıllarımız birbirine bu kadar benzediğine göre belki ben de dâhiyimdir... (Sınıftan gülüşmeler duyulurken perde kapanır.)

Turgut Özakman'ın "Ah Şu Gençler" adlı tiyatro oyunundan alınmıştır.

Şekil 64. Ah Şu Gençler! Kurt, M. & Temur, N. (Ed.). (2018f). *Yabancılar için Türkçe C1 ileri düzey ders kitabı*. Ankara: Gazi Ü. TÖMER.

Şekil 64'teki metinde derse geç kalan, ödevlerini yapmayan öğrenci tiplmesi ile öğretmeni arasında geçen karşılıklı konuşmalar komik bir dille aktarılmıştır.

ESKİCİ:	Kimse yok mu?
BEKÇİ:	(Televizyon seyretmektedir ve istifini bozmadan) Kim o?
ESKİCİ:	Burada eski elbiseler falan varmış, onlara bakmaya geldik.
BEKÇİ:	Gelin, gelin... (Eskici ile hurdacı ön tarafa doğru gelirler.)
HURDACI:	Selamünaleyküm hemşehrim.
BEKÇİ:	Aleykümselam. (Yiğini gösterir.) İşte, bütün ıvır zıvır burada. İşinize yarayanları ayırın.
ESKİCİ:	(Tiyatro kostümlerini kastederek) Bunları kim giyer yahu.
BEKÇİ:	(Kendinden emin ve hafif eğlenerek) Hamlet, Makbet, Kral Lir, Mefisto, Fatih Sultan Mehmet, Gilgamiş, Enkidu...
HURDACI:	Dur hemşehrim, dur. Kim bu adamlar?
BEKÇİ:	Sen tanımazsın.
HURDACI:	(Eskici de güler. Hurdacı kendiyile alay edildiğini anlar.) Sen ne gülüyorsun, sanki kendi tanımış gibi.
ESKİCİ:	Fatih Sultan Mehmet'i tanıyorum...
HURDACI:	Kimmiş bakalım Fatih Sultan Mehmet?
ESKİCİ:	(Cevap vermekte zorlanır.) Şey, şu boğazda köprüsü olan adam... (Hurdacıyla bekçi güler.) Ne oldu? Komik bir şey mi söyledim?

Şekil 65. Tiyatro kostümleri. Kurt, M. & Temur, N. (Ed.). (2018f). *Yabancılar için Türkçe C1 ileri düzey ders kitabı*. Ankara: Gazi Ü. TÖMER.

Şekil 65'te bekçi ile tiyatro kostümlerini almaya gelen eskici ve hurdacı arasında geçen karşılıklı konuşma yer almaktadır. Bekçinin kostümlerle ilgili biraz bilgisi olduğu için diğerleriyle alay etmektedir. *Üstünlük kuramına* örnek olarak gösterilmektedir.

B) Aşağıdaki metni yazım ve noktalama yanlışlarını düzelterek yeniden yazınız.

Sıraya Kaynak Yapan Adama Verilecek Tepkiler:

KLASİK TEPKİ: "Sıraya gec kardeşim"

NEOKLASİK TEPKİ: "Şeker kardeşim sıraya geçiver"

REALİST TEPKİ: "Sıra var"

ROMANTİK TEPKİ: "Bey efendi her halde sırayı göremediniz"

NATURALİST TEPKİ: "Sırana gec"

UZLASIMCI: "Acelesi olmasa öne geçmezdi; üzmeyin garibi"

KADERCI: "iki dakika fazla beklesek kıyametmi kopar
Kismetse hepimizin işi görülür"

FELSEFECİ: "Ön ve arka kavramları görecelidir. O tarafın
ön taraf olduğuna kim karar verdi? Öne gectiğini zan eden,
aslında arkaya geçmiş ola bilir"

KOTÜMSER VAROLUŞCU: "Herkez bir gün ölecek. Onurlu
bir şekilde bekleyin. Birgün o adamda ölecek"

İYİMSER VAROLUŞCU: "Sıkmayın canınızı, su anın tadını
çıkarmağa çalışın. Bakın ne güzel hayatdasınız ve birileri
önünüze geçce biliyor"

HUMANİST: "İnsanlık bir bütündür. Herşey insanlık için.
Dolayısıyla birimiz öne geçince, aslında hepimiz öne geçmiş
oluyoruz."

Şekil 66. Tepki. Kurt, M. & Temur, N. (Ed.). (2018f).
Yabancılar için Türkçe C1 ileri düzey ders kitabı. Ankara:
Gazi Ü. TÖMER.

Her insanın hayata bakış açısı farklıdır. Şekil 66'da bu farklılaşma bir konu etrafında birleştirilerek güldürü unsurları oluşturulmuştur.

Tablo 13

Gazi Üniversitesi Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı'ndaki (C1) Mizahi Unsurların Kuramlara Dağılışı

	Üstünlük Kuramı	Uyumsuzluk Kuramı	Rahatlama Kuramı	Kavrama Kuramı	Diğer
Örnek 1					X
Örnek 2				X	
Örnek 3					X
Örnek 4	X				
Örnek 5					X

Tablo 13’te Gazi Üniversitesi Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı’ndaki (C1) mizahi unsurların kuramlara dağılışı verilmektedir.

4.2.10. Gazi Üniversitesi Yabancılar İçin Türkçe Çalışma Kitabı (C1)

2. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde metindeki gibi kinayeli bir anlam vardır?

- a. Aferin, ne kadar çok çalışmışsın! Sınavdan yine otuz almışsın!
- b. Yazık! Adamcağız bu soğukta sokakta yine mendil satıyor!
- c. Yeter artık! Bugün yine geç kaldınız, bu son olsun!
- d. Tebrikler! Kurumumuzdaki en verimli insan seçildiniz!

Şekil 67. Kinaye. Kurt, M. & Temur, N. (Ed.). (2017d). *Yabancılar için Türkçe C1 ileri düzey çalışma kitabı*. Ankara: Gazi Ü. TÖMER.

Şekil 67’deki sorunun “A” seçeneğinde sınavdan 30 alan bir öğrenciye, çok çalıştığı söylenmektedir. *Uyumsuzluk kuramı* bağlamında incelenen cümle aynı zamanda mizah çeşitlerinden *iğne ve taş* olarak karşımıza çıkmaktadır.

Şekil 68. Robotlar. Kurt, M. & Temur, N. (Ed.). (2017d). *Yabancılar için Türkçe C1 ileri düzey çalışma kitabı*. Ankara: Gazi Ü. TÖMER.

İnsanların duygu, düşünce ve yaşayışları insan dışı varlıklara veya canlılara aktarıldığında mizahi durumlar oluşur. Yukarıdaki *karikatürde* yer alan karşılıklı konuşmaya ancak insanlar arasında rastlayabiliriz. Bu karşılıklı konuşma, insan dışı varlıklara aktarıldığında güldürü unsurları ortaya çıkmaktadır.

ÖĞRETMEN: Üç yıldan beri bu okulda kütüphanenin nerde olduğunu araştırmamış olan sen, dâhilerin öğrencilik yıllarını araştırdın öyle mi?

OSMAN: Evet.

ÖĞRETMEN: Anlat öyleyse.

OSMAN: Peki. Modern fiziğin kurucusu olan Einstein çok kötü bir öğrenciymiş. Ünlü bilgin Darwin de. Hatta bir gün babası Darwin'e şöyle bağırmış öğretmenim: "Fare kovalamaktan başka bir iş yaptığın yok. Ailemizin yüz karası...". Dâhi besteci Wagner, büyük ozan Baudelaire, ünlü hikâyeci Edgar Allan Poe da tembel, başarısız öğrencilermiş.

ÖĞRETMEN: Ne sonuca vardın evladım?

OSMAN: Öğrencilik yıllarımız birbirine bu kadar benzediğine göre belki ben de dâhiyimdir...

3. Diyalogdan aşağıdakilerden hangisi çıkarılamaz?

- a. Dâhi olmanın ilk yolu derslerde başarısız olmaktır.
- b. Tembellik etmek farklı, dâhilik farklıdır.
- c. Einstein, Darwin gibi bazı önemli bilim insanları başarısız bir eğitim hayatı geçirmişlerdir.
- d. Osman, kendi tembelliğine bahane üretmektedir.

Şekil 69. Dâhi. Kurt, M. & Temur, N. (Ed.). (2017d). *Yabancılar için Türkçe C1 ileri düzey çalışma kitabı*. Ankara: Gazi Ü. TÖMER

Gazi Üniversitesi Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı'nda (C1) bulunan metinden alınmış bir bölümle ilgili, Gazi Üniversitesi Yabancılar İçin Türkçe Çalışma Kitabı'nda (C1) soru bulunmaktadır.

Tablo 14

Gazi Üniversitesi Yabancılar İçin Türkçe Çalışma Kitabı'ndaki (C1) Mizahi Unsurların Kuramlara Dağılışı

	Üstünlük Kuramı	Uyumsuzluk Kuramı	Rahatlama Kuramı	Kavrama Kuramı	Diğer
Örnek 1		X			
Örnek 2					X
Örnek 3					X

Tablo 14’te Gazi Üniversitesi Yabancılar İçin Türkçe Çalışma Kitabı’ndaki (C1) mizahi unsurların kuramlara dağılışı verilmektedir.

Gazi Üniversitesi Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti’nde (A1, A2, B1, B2, C1), mizahi unsurlar bulunan 28 adet metin/egzersiz tespit edilmiştir. Bu metinler arasında mizah kuramlarından üstünlük kuramına 5, uyumsuzluk kuramına 9, rahatlama kuramına 1, kavrama kuramına 2 adet örnek bulunmaktadır.

İncelenen kitap setinde mizah çeşitlerinden 3 şaka, 1 alay, 1 iğne ve taş; mizah türlerinden 2 mizahi hikâye, 5 mizahi fıkra, 10 karikatür yer almaktadır.

4.3. Yedi İklim Türkçe (Yunus Emre Enstitüsü Türkçe Öğretim Seti Ders ve Çalışma Kitabı A1, A2, B1, B2, C1, C2) Kitap Seti’nde Mizahi Unsurlar

4.3.1. Yedi İklim Türkçe Ders Kitabı (A1)

Şekil 70. Karikatürler 3. Ateş, Ş., Balcı, M., Barın, E., Çobanoğlu Ş. & Özdemir C. (Ed.). (2019c). *Yedi iklim Türkçe ders kitabı A1*. Ankara: Yunus Emre Enstitüsü.

İnsanlar arasında olağan sayılacak konuşmaların hayvanlar arasında geçmesi güldürü unsuru oluşturmaktadır. 1, 3 ve 4. *karikatürde* bu özellikten yararlanılmıştır. 2. *karikatürde* ise çocukların teknoloji bağımlılığına yapılan eleştiri komik bir dille aktarılmıştır.

Şekil 71. Karikatürler 4. Ateş, Ş., Balcı, M., Barın, E., Çobanoğlu Ş. & Özdemir C. (Ed.). (2019c). *Yedi iklim Türkçe ders kitabı A1*. Ankara: Yunus Emre Enstitüsü.

Şekil 71’de yer alan 1. *karikatürde* hırsızın alışılmışın dışında bir tekniğinin olduğu görülmektedir. 2. *karikatürde*, yemekte kuru fasulye ve pilav olduğunu söyleyen kadına eşi, memnuniyet içerisinde cevap vermektedir. 3. *karikatürde* insan gibi yüzen, konuşan, güneşlenen köpekler yer almaktadır. 4. *karikatürün* ise öğrenciler tarafından doldurulması beklenmektedir.

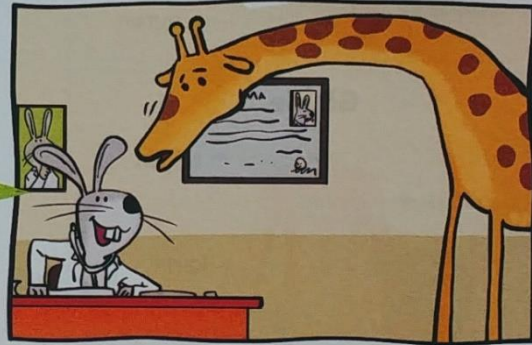
7. Okuyalım.

Doktorumuz, Tavşan Hanım

- İyi günler doktor hanım.
- İyi günler. Buyurun. Şikâyetiniz nedir?
- Karnım ağrıyor.
- En son ne yediniz?
- Beş kilo pirzola, dört kilo da armut.

- İyi günler doktor hanım.
- İyi günler Zürafa Bey. Neyiniz var?
- Ben boynumdan şikâyetçiyim. Çok uzun.
- Himm, uzatın bakalım boynunuzu.

- Buyurun Kaplan Hanım, şikâyetiniz nedir?
- Avımı çok zor yakalıyorum. Tırnaklarımdan şikâyetim var.
- Geçmiş olsun. Şu ilacı kullanın, bir hafta sonra tekrar gelin.

- Merhaba doktor hanım.
- Merhaba Yarasa Bey, şikâyetiniz nedir?
- Benim şikâyetim gözlerimden. İyi görmüyorum.
- Ama kulaklarınız çok iyi duyuyor, öyle değil mi?

Şekil 72. Karikatürler 5. Ateş, Ş., Balcı, M., Barın, E., Çobanoğlu Ş. & Özdemir C. (Ed.). (2019c). *Yedi iklim Türkçe ders kitabı A1*. Ankara: Yunus Emre Enstitüsü.

Şekil 72'deki *karikatürlerde* yer alan Doktor Tavşan Hanım, tıpkı bir insan gibi diğer hayvanları muayene etmekte, onlara birtakım tavsiyelerde bulunmaktadır.

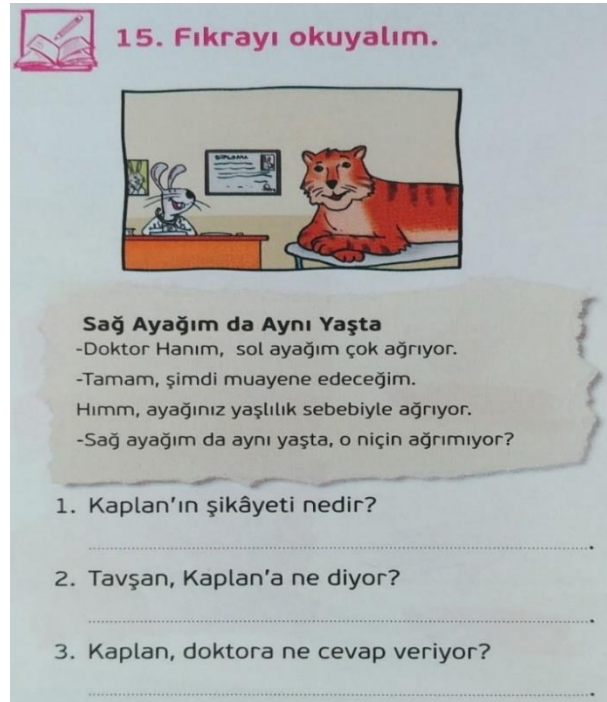
Tablo 15

Yedi İklim Türkçe Ders Kitabı'ndaki (A1) Mizahi Unsurların Kuramlara Dağılışı

	Üstünlük Kuramı	Uyumsuzluk Kuramı	Rahatlama Kuramı	Kavrama Kuramı	Diğer
Örnek 1					X
Örnek 2					X
Örnek 3					X

Tablo 15'te Yedi İklim Türkçe Ders Kitabı'ndaki (A1) mizahi unsurların kuramlara dağılışı verilmektedir.

4.3.2. Yedi İklim Türkçe Çalışma Kitabı (A1)

Şekil 73. Sol ayağım. Ateş, Ş., Balcı, M., Barın, E., Çobanoğlu Ş. & Özdemir C. (Ed.). (2019a). *Yedi iklim Türkçe çalışma kitabı A1*. Ankara: Yunus Emre Enstitüsü.

Kaplan, Doktor Tavşan’a muayene olmaya gitmiştir. Sol ayağının ağrıdığını söylemektedir. Sebebinin yaşlılık olduğunu duyunca da beklenmedik bir soru yöneltir: “Sağ ayağım da aynı yaşta, o niçin ağrıyor?” Bu *mizahi fıkra* örneğinde *uyumsuzluk kuramından* faydalanılmıştır.

Tablo 16

Yedi İklim Türkçe Çalışma Kitabı’ndaki (A1) Mizahi Unsurların Kuramlara Dağılışı

	Üstünlük Kuramı	Uyumsuzluk Kuramı	Rahatlama Kuramı	Kavrama Kuramı	Diğer
Örnek 1		X			

Tablo 16’da Yedi İklim Türkçe Çalışma Kitabı’ndaki (A1) mizahi unsurların kuramlara dağılışı verilmektedir.

4.3.3. Yedi İklim Türkçe Ders Kitabı (A2)

15. Okuyalım, canlandıralım.
İhtiyarlıktandır

İhtiyarın biri bir gün hastalandı. Sordu soruşturdu. Şehrin en ünlü doktoruna gitti.

Doktor Buyurun amca hoş geldiniz. Şikâyetiniz nedir?
İhtiyar Her şeyi unutuyorum doktor bey, hafızam iyice zayıfladı.
Doktor Bu sizin için normal bir durum, ihtiyarlıktandır.
İhtiyar Ayrıca iştahım yok. Yediklerim dokunuyor.
Doktor İhtiyarlıkta mide yavaş çalışır. Hazımsızlığının sebebi budur.
İhtiyar Nefes almakta da güçlük çekiyorum.
Doktor Nefes almakta güçlük çekmeniz çok normal amca, ihtiyarlıktandır.
İhtiyar Sırtım da fena hâlde ağrıyor.
Doktor Elbette ağrır, ihtiyarsın da ondan.
İhtiyar Dizlerim de zaman zaman şişiyor, kızarıyor. Yürümekte zorlanıyorum.
Doktor Merak etme, o da ihtiyarlıktandır.
İhtiyar Bre adam! Sen ne biçim doktorsun? Sana tıp fakültesinde hiçbir şey öğretmediler mi? Her derdin bir dermanı vardır. Hani benim dermanım? Papağan gibi “İhtiyarlıktandır” diyor, başka bir şey demiyorsun. Senin gibi doktor olmaz olsun!
Doktor Bu öfke ve kızgınlığının sebebi de ihtiyarlıktandır amca.

Şekil 74. İhtiyarlık. Ateş, Ş., Balcı, M., Barın, E., Çobanoğlu Ş. & Özdemir C. (Ed.). (2018e). *Yedi iklim Türkçe ders kitabı A2*. Ankara: Yunus Emre Enstitüsü.

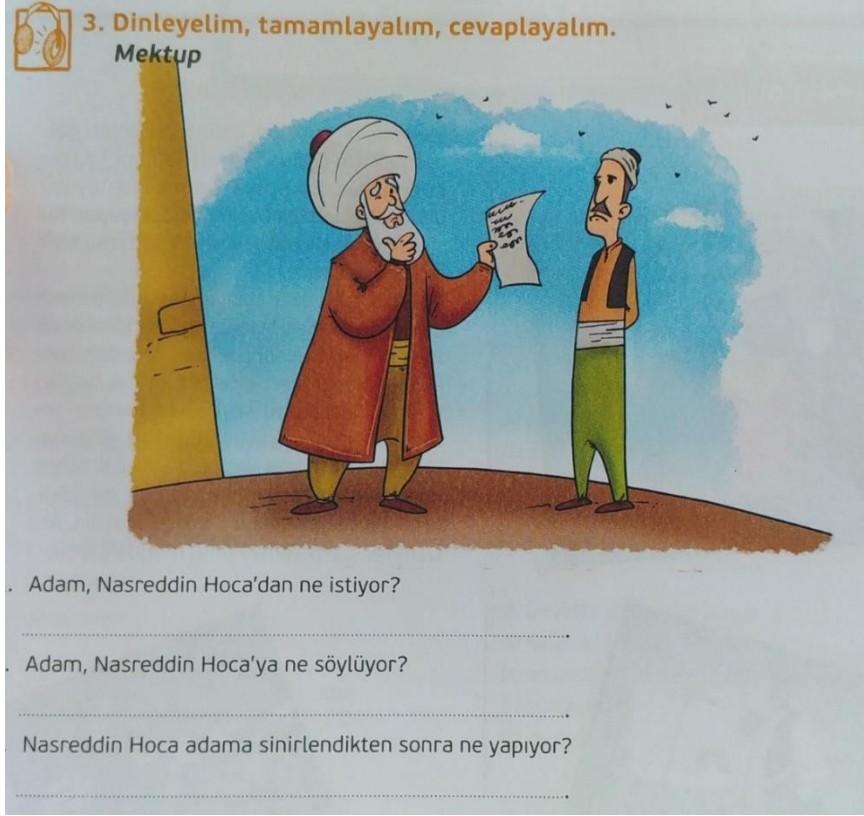
Şekil 74'teki karşılıklı konuşmada hastanın tüm şikayetlerini ve ağrılarını ihtiyarlığa bağlayan doktor, bundan başka hiçbir şey bilmediği izlenimi oluşturmaktadır. İhtiyar, doktora öfkelenir ve fırça atar. Ardından doktor bu kızgınlığı da ihtiyarlığa bağlar. *Kavrama kuramına* örnek oluşturmaktadır.

“Likya Yolu” 3 bin yıllık eski bir ticaret yolu. Fethiye Ölüdeniz'den başlıyor, Antalya'da son buluyor. Yolun toplam uzunluğu 509 kilometre. Dünyanın en uzun yürüyüş rotalarından biri. Doğa ve yürüyüş tutkunları için inanılmaz güzellikte bir yol. Düz değil. İniş çıkışlarla dolu.

Geçen hafta arkadaşlarla bir araya geldik. Yolun Göynük-Karaöz arasındaki kısmını yürüdük. Tamamını yürümek çok zor. Yürüyüş bir hafta sürdü. Bazen ormanın içinde yürüdük bazen denizin kenarında. Gündüzleri hava çok sıcak, geceleri çok soğuktu. Gece ve gündüz arasındaki sıcaklık farkıyla vücudumuzun direnci düştü. Yürüyüş rotamızda bir dağ vardı, adı Tahtalı Dağ. Yorgunduk ama yine de bu dağın zirvesine tırmanmak istedik. Önce kolay olur zannettik ama tırmanış altı saat sürdü. Zirveye çıktıktan sonra bir de ne görelim? Zirvede bizden başka pek çok kişi var. Elllerinde kahve fincanları, hayretle bize bakıyorlar. Önce anlamadık ama sonra öğrendik. Herkes dağa teleferikle çıkmış. Sadece bizim grubumuz saatlerce tırmanmış.

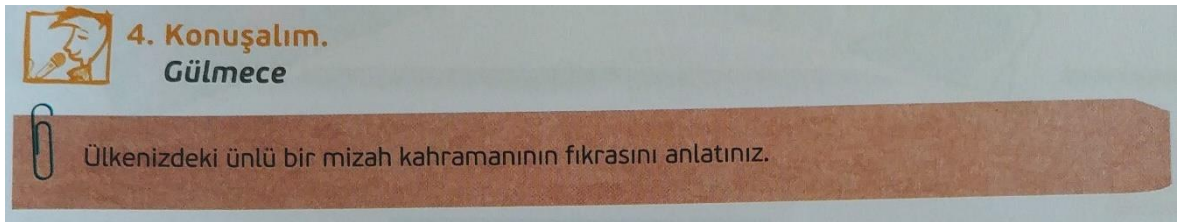
Şekil 75. Likya yolu. Ateş, Ş., Balcı, M., Barın, E., Çobanoğlu Ş. & Özdemir C. (Ed.). (2018e). *Yedi iklim Türkçe ders kitabı A2*. Ankara: Yunus Emre Enstitüsü.

Şekil 75'te Altı saat süren zorlu bir yolu aştıktan sonra dağın zirvesine ulaşmayı başaran kahramanlar, zirvede pek çok kişinin olduğunu görünce bu duruma anlam veremiyorlar. Ancak dağa tırmanan kişilerin yalnızca kendileri olduğunu, diğerlerinin zirveye teleferikle çıktığını sonradan fark ediyorlar. *Kavrama kuramına* örnek bir *mizahi hikâyedir*.

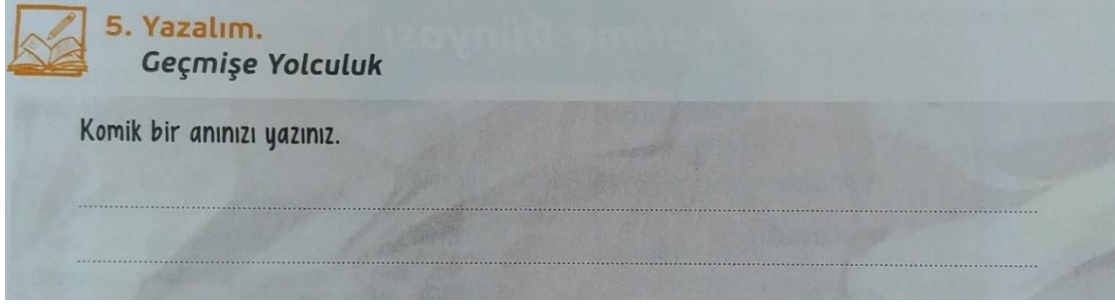
Şekil 76. Mektup. Ateş, Ş., Balcı, M., Barın, E., Çobanoğlu Ş. & Özdemir C. (Ed.). (2018e). *Yedi iklim Türkçe ders kitabı A2*. Ankara: Yunus Emre Enstitüsü.

Nasrettin Hoca'nın bu *mizahi fıkrası* Hitit Yabancılar İçin Türkçe Çalışma Kitabı (B2-C1) kitabında *uyumsuzluk kuramı* kapsamında incelenmiştir. Her bilgiye vakıf olduğu düşünülen Hoca'nın bir mektubu okuyamaması adamı düşündürür. Nasrettin Hoca ise hazırcevap biridir ve durumu kurtarır.

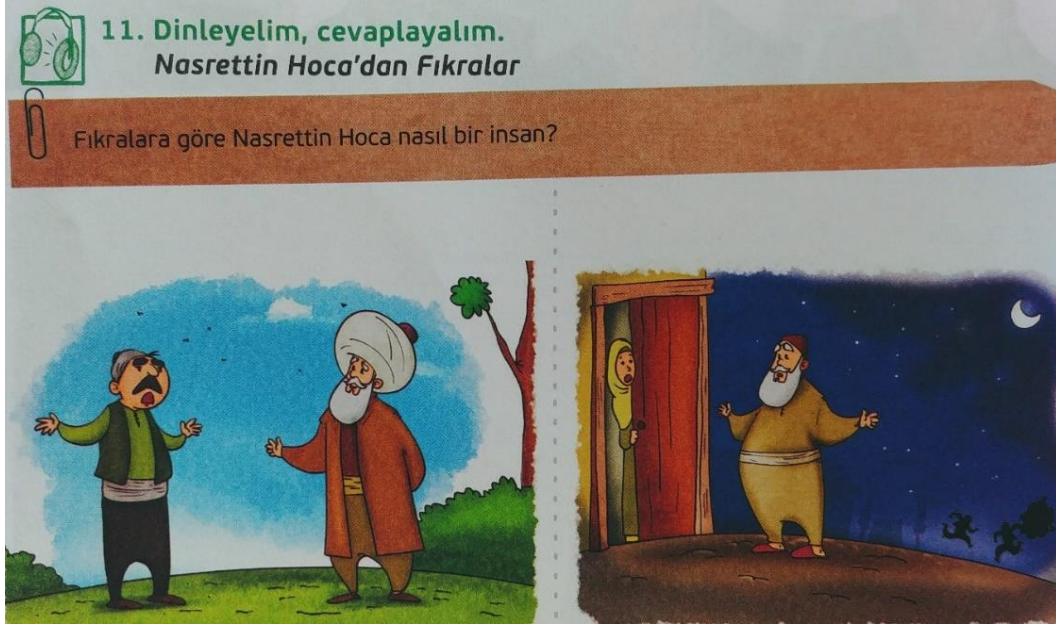
Şekil 77. Gülmece. Ateş, Ş., Balcı, M., Barın, E., Çobanoğlu Ş. & Özdemir C. (Ed.). (2018e). *Yedi iklim Türkçe ders kitabı A2*. Ankara: Yunus Emre Enstitüsü.

Şekil 77'de verilen etkinlikte öğrencilerden bir *mizahi fıkra* yazmaları istenmektedir.

Şekil 78. Anı. Ateş, Ş., Balcı, M., Barın, E., Çobanoğlu Ş. & Özdemir C. (Ed.). (2018e). *Yedi iklim Türkçe ders kitabı A2*. Ankara: Yunus Emre Enstitüsü.

Şekil 78’de verilen etkinlikte öğrencilerden komik bir anılarını yazmaları istenmektedir. Etkinlik; öğrencilerin kaynaşması, birbirlerini daha yakından tanınması, eğlenceli vakit geçirmesi açısından etkili olacaktır.

Şekil 79. Hoca. Ateş, Ş., Balcı, M., Barın, E., Çobanoğlu Ş. & Özdemir C. (Ed.). (2018e). *Yedi iklim Türkçe ders kitabı A2*. Ankara: Yunus Emre Enstitüsü.

Şekil 79’da dinleme metni olarak, iki adet *Nasrettin Hoca fıkrası* yer almaktadır. İlk görselin ait olduğu “Peşin Para” mizahi fıkrasında Nasrettin Hoca’nın evine alacaklısı gelmekte, ondan parasını istemektedir. Hoca da karşıdaki tarlayı gösterip “Onun önünden sürekli koyunlar geçer. Oraya bir tel örgü çekeceğim, takılan koyunların yünlerini satıp parayı ödeyeceğim.” demektedir. Bunun üzerine alacaklı güler. Hoca da bunun üzerine “Peşin parayı gördün nasıl da gülüyorsun!” der.

İkinci mizahi fıkranın ismi “Yorgan Gitti Kavga Bitti”dir. Gecenin vakti evinin önünde sesler duyan Hoca, yorganını sırtına alıp dışarıya çıkar. Kavgayı ayırmak için araya girer. O sırada sırtındaki yorganı alan kavgacılar kaçır. Eve geri dönen Hoca’ya eşi ne olduğunu sorar. Hoca da “Yorgan gitti kavga bitti.” der.

İlk mizahi fıkrada varsayımlar üzerinden hareket eden ve hazırcevaplığı ile üste çıkan Hoca, ikinci mizahi fıkrada güzel bir tespitte bulunmaktadır.

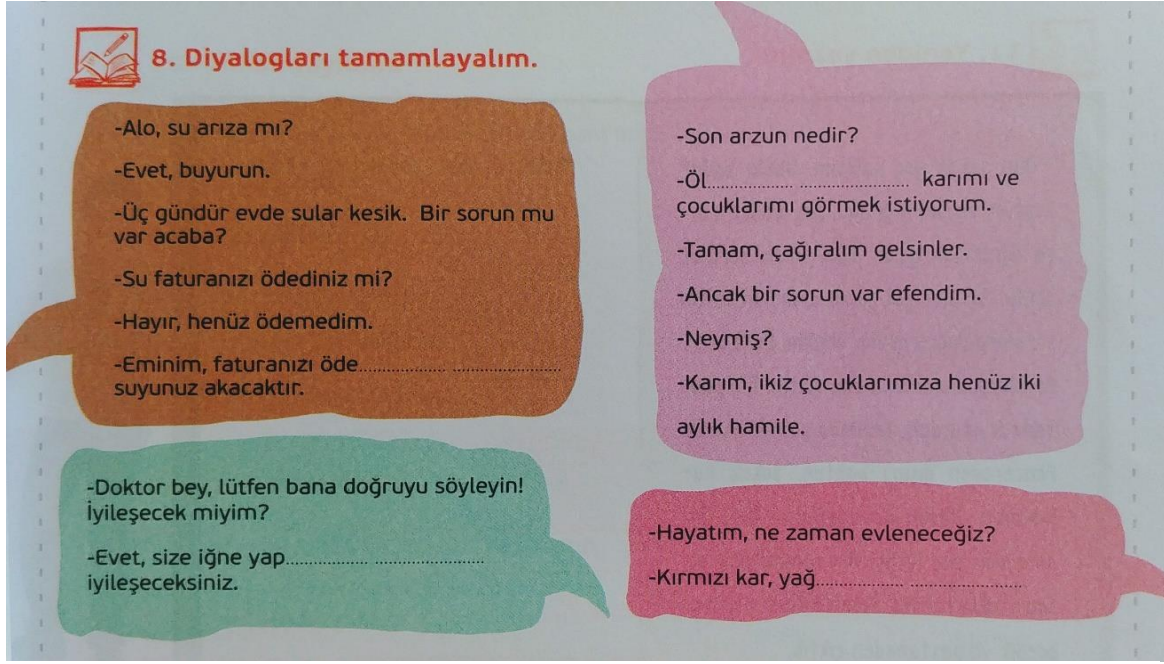
Tablo 17

Yedi İklim Türkçe Ders Kitabı’ndaki (A2) Mizahi Unsurların Kuramlara Dağılışı

	Üstünlük Kuramı	Uyumsuzluk Kuramı	Rahatlama Kuramı	Kavrama Kuramı	Diğer
Örnek 1				X	
Örnek 2				X	
Örnek 3		X			
Örnek 4					X
Örnek 5					X
Örnek 6					X

Tablo 17’de Yedi İklim Türkçe Ders Kitabı’ndaki (A2) mizahi unsurların kuramlara dağılışı verilmektedir. Kitapta uyumsuzluk kuramına 1, kavrama kuramına 2 örnek yer almaktadır.

4.3.4. Yedi İklim Türkçe Çalışma Kitabı (A2)

Şekil 80. Diyaloglar. Ateş, Ş., Balcı, M., Barın, E., Çobanoğlu Ş. & Özdemir C. (Ed.). (2018a). *Yedi iklim Türkçe çalışma kitabı A2*. Ankara: Yunus Emre Enstitüsü.

Şekil 80'deki ikinci diyalogda son arzusunun ne olduğu sorulan mahkûm, eşini ve çocuklarını görmek ister, ancak eşi iki aylık hamiledir. Verdiği cevap onu bir süreliğine de olsa ölümden kurtarır. Dördüncü diyalogda ise ne zaman evleneceklerini soran kişiye, diğerinin cevabı, hiç gerçekleşmeyecek bir durumdur. Soru sorulan kişi, karşısındakine evlenme isteğinin hiçbir zaman gerçekleşmeyeceğini söylemek yerine, bu cevabı vermeyi tercih etmiştir.

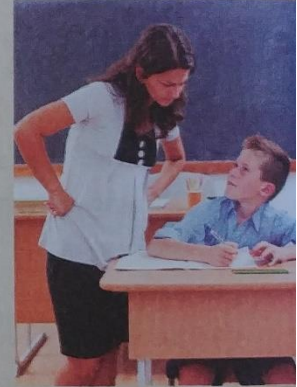
13. Okuyalım, tamamlayalım.

Akşam televizyonda Ali'nin en sevdiği film vardı ancak film geç saatlerde başladı ve Ali, filmi izlemek için geç saatlere kadar bekledi. Annesi Ali'ye "Yarınki derslerine hazırlandın mı?" diye sordu. Ali "Hayır, henüz hazırlanmadım anne, filmden sonra hazırlanacağım" Annesi Ali'ye başka bir şey söylemedi ama içinden "Bu çocuğun hâli ne olacak böyle?" diye düşündü.

Ali filmi izlemek için çekyata uzandı, bir süre sonra çok uykusu geldi ve çekyatın üzerinde uyudu kaldı. Annesi oğlunu uyandırmaya kıyamadı.

Sabah oldu ve Ali okula gitti. Öğretmen birinci derste ödevleri kontrol etti. Sıra Ali'ye geldi ve ona "Ali ödevlerini yaptın mı?" Ali başını önüne eğdi ve "Hayır öğretmenim yapmadım."

Öğretmeni Ali'ye "Niçin?" Ali, "Elektrikler kesildi." Öğretmeni Ali'ye, "Bizde de elektrikler kesildi, demek aynı mahallede oturuyoruz." dedi. Bunun üzerine Ali, rahatladı, içinden bir "Oh!" çekti. "Şu filmleri niçin geç saatlere koyuyorlar ki!"

Şekil 81. Filmler. Ateş, Ş., Balcı, M., Barın, E., Çobanoğlu Ş. & Özdemir C. (Ed.). (2018a). *Yedi iklim Türkçe çalışma kitabı A2*. Ankara: Yunus Emre Enstitüsü.

Şekil 81'deki metinde televizyonda en sevdiği film olduğu için ödevlerini aksatan Ali'nin bir süre sonra uyuyakaldığı görülmektedir. Ali, ertesi gün öğretmenine elektriklerin kesildiği yalanını söyler. Şanslıdır ki öğretmenin oturduğu mahallede önceki gün elektrikler kesilmiştir. Ali mahcup olmak yerine, hâlâ filmin o kadar geç saatte yayımlanmasına kızmaktadır. Hikâyenin sonunda gerçekleşmesi beklenen ile Ali'nin söyledikleri uyuşmadığı için *uyumsuzluk kuramına* örnektir. Güldürü unsurlarını barındırması ve öyküleyici anlatımla yazılması, *mizahi hikâyenin* özelliklerini yansıtmaktadır.

14. Okuyalım, cevaplayalım. Biraz da Gülelim

Doğan ailesinin iki küçük üyesi bugün buz parkındalar. Erkenden parka gittiler. Oyun oynadılar, buzda kaydılar. İkisi de yoruldu ve parkın içindeki bir banka oturdular. O sırada bankın kenarında yaralı bir penguen gördüler. Yaralı penguene acıdılar ve onu eve götürdüler. Babaları, ellerindeki yaralı pengueni görünce onlara:

“Bu pengueni hemen hayvanat bahçesine götürün.” dedi. Çocuklar, yaralı pengueni hayvanat bahçesine götürmek üzere evden çıktılar. İki saat sonra eve geri döndüler. Kardeşlerden küçüğü babasına:

“Babacığım, pengueni hayvanat bahçesine götürdük, şimdi de sinemaya götüreceğiz.” dedi.

Şekil 82. Biraz da gülelim. Ateş, Ş., Balcı, M., Barın, E., Çobanoğlu Ş. & Özdemir C. (Ed.). (2018a). *Yedi iklim Türkçe çalışma kitabı A2*. Ankara: Yunus Emre Enstitüsü.

Şekil 82’de yer alan *mizahi fıkra*da, küçük çocukların buldukları pengueni hayvanat bahçesine bırakması beklenirken, onlar pengueni hayvanat bahçesinde gezdirmiş ardından da sinemaya götürme planları yapmaktadır. *Uyumsuzluk kuramına* örnek olarak gösterilmektedir.

Tablo 18

Yedi İklim Türkçe Çalışma Kitabı’ndaki (A2) Mizahi Unsurların Kuramlara Dağılışı

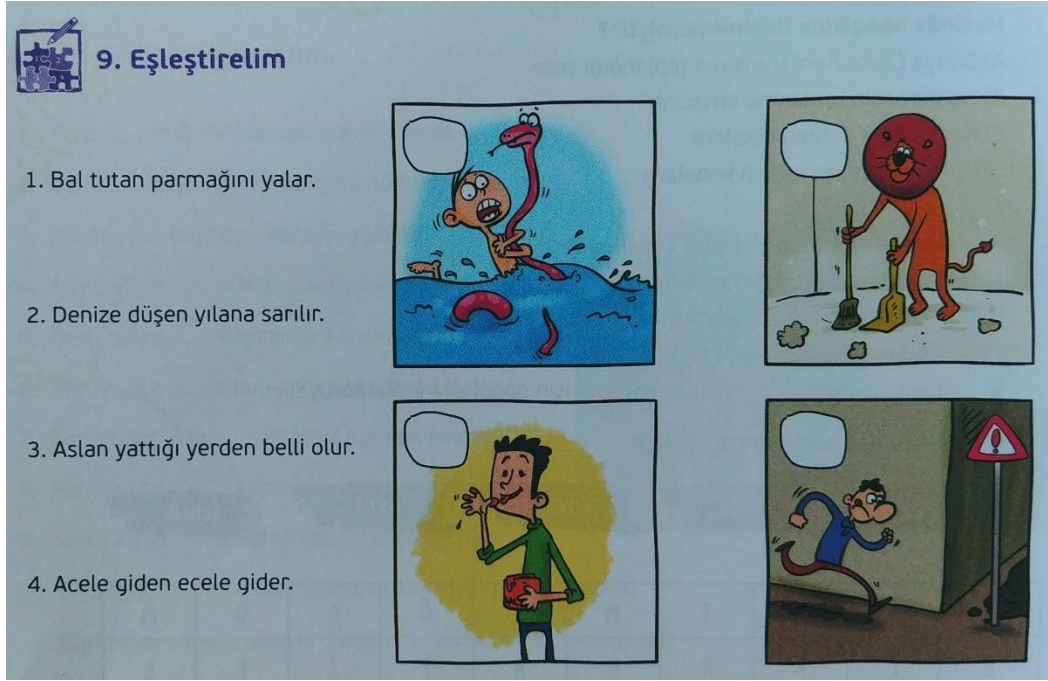
	Üstünlük Kuramı	Uyumsuzluk Kuramı	Rahatlama Kuramı	Kavrama Kuramı	Diğer
Örnek 1					X
Örnek 2		X			
Örnek 3		X			

Tablo 18’de Yedi İklim Türkçe Çalışma Kitabı’ndaki (A2) mizahi unsurların kuramlara dağılışı verilmektedir. Kitapta uyumsuzluk kuramına 2 örnek bulunduğu görülmektedir.

4.3.5. Yedi İklim Türkçe Ders Kitabı (B1)

Bu kitapta mizahi kabul edilebilecek herhangi bir metne veya çalışmaya rastlanmamıştır.

4.3.6. Yedi İklim Türkçe Çalışma Kitabı (B1)

Şekil 83. Atasözleri 1. Ateş, Ş., Balcı, M., Barın, E., Çobanoğlu Ş. & Özdemir C. (Ed.). (2018b). *Yedi iklim Türkçe çalışma kitabı B1*. Ankara: Yunus Emre Enstitüsü.

Mecaz anlamlara sahip deyimlerin gerçek anlamlarıyla resmedilmesi onlara eğlenceli bir boyut kazandırmıştır. Bu şekilde akılda kalıcılığı da artmıştır. Yukarıdaki *karikatürler*, deyim anlamlarıyla bağdaşmamaktadır. *Kavrama kuramına* örnek olarak değerlendirilmektedirler.

Tablo 19

Yedi İklim Türkçe Çalışma Kitabı'ndaki (B1) Mizahi Unsurların Kuramlara Dağılışı

	Üstünlük Kuramı	Uyumsuzluk Kuramı	Rahatlama Kuramı	Kavrama Kuramı	Diğer
Örnek 1				X	

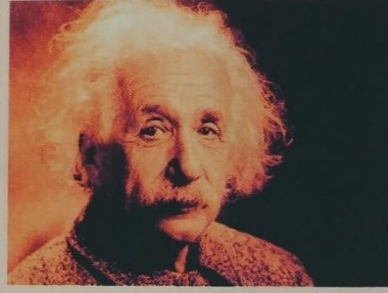
Tablo 19'da Yedi İklim Türkçe Çalışma Kitabı'ndaki (B1) mizahi unsurların kuramlara dağılışı verilmektedir. Tespit edilen tek örnek kavrama kuramına aittir.

4.3.7. Yedi İklim Türkçe Ders Kitabı (B2)

 8. Tamamlayalım.

cevapladığı sırada **vardığımızda** **verdiği zaman** **yapacağınız zaman**

Einstein, birçok yerde konferans vermişti. Bu konferanslara şoförünün kullandığı bir otomobille gidiyordu. O, konferans ..
..... şoför de dinleyiciler arasında otu-
rak onu dinlerdi. Bir gün yine bir yere konferansa gidiyorlardı.
Bir aralık şoför, "Dr. Einstein!" dedi, sizi o kadar uzun zamandır
defalarca dinledim ki artık konuşma
sözlerinizi kelimesi kelimesine biliyorum." Yaşlı adam anla-
mıştı. "Pekâlâ..." dedi. "Şimdi gittiğimiz yerde beni tanımazlar.
..... palto ve şapkalarımızı değişelim ve sen konuş." Bunun üzerine ko-
nuşmayı şoför yaptı. Gerçekten de dersini iyi çalışmıştı. Soruları daha
önce sorulmamış bir soru soruldu. Cevabını bilmediği bu soru karşısında yine de telaşlanmadı ve:
"Böyle basit bir şeyi sormanız gerçekten çok garip..." dedi. "Şimdi arka sırada oturan şoförümü
çağıracağım ve size cevap vermesini söyleyeceğim." dedi. Soruyu Einstein cevapladı.

Şekil 84. Einstein'ın şoförü. Ateş, Ş., Balcı, M., Barın, E., Çobanoğlu Ş. & Özdemir C. (Ed.). (2018f). *Yedi iklim Türkçe ders kitabı B2*. Ankara: Yunus Emre Enstitüsü.

Einstein'ın şoförü, onun konferanslarda kullandığı tüm sözleri kelimesi kelimesine bildiğini söylemektedir. Einstein da gitmekte oldukları konferansta şoförünün konuşmasını istemektedir. Şoför konuşmayı başarılı bir şekilde yapmaktayken bilmediği bir soru gelir. Hazırcevaplığı ile durumu kurtarır ve bu soruyu şoförünün bile cevaplayacağını söyleyerek sözü Einstein'a bırakır. Yukarıdaki metin mizahi hikâyeye örnektir.

6. Dinleyelim, tamamlayalım. **Kazan Doğurdu**

Hoca komşusundan ödünç bir kazan alır, kazanı verirken içine bir kazan yerleştirir.

Komşusu sorar:

-Bu ne?

-Senin kazan doğurdu der, Hoca.

Komşu çok Aradan birkaç gün geçer. Hoca yine komşusuna

Bir iki gün kullanmak için kazanı

Komşusu:

"Hay hay baş üstüne."; kazanı sevinerek hocaya

Aradan oldukça uzun bir zaman geçer. Komşu, kazanı geri gelmeyince ayakkabılarını giyer, Hoca'nın evine gider,

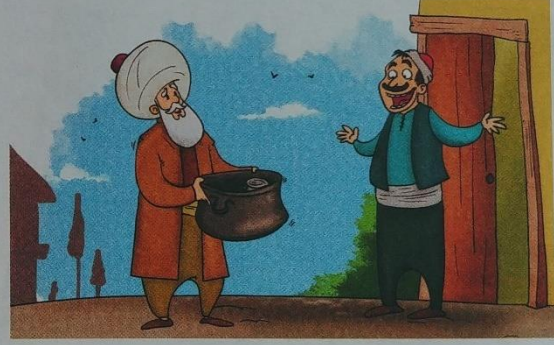
"Bizim kazan ne oldu?" diye sorar.

"Sizin kazan mı? Sizlere ömür." Hoca.

Komşu

"Aman hocam kazan bu nasıl?"

"Ee komşum! Kazanın doğurduğuna inanıyorsun da öldüğüne mi?"

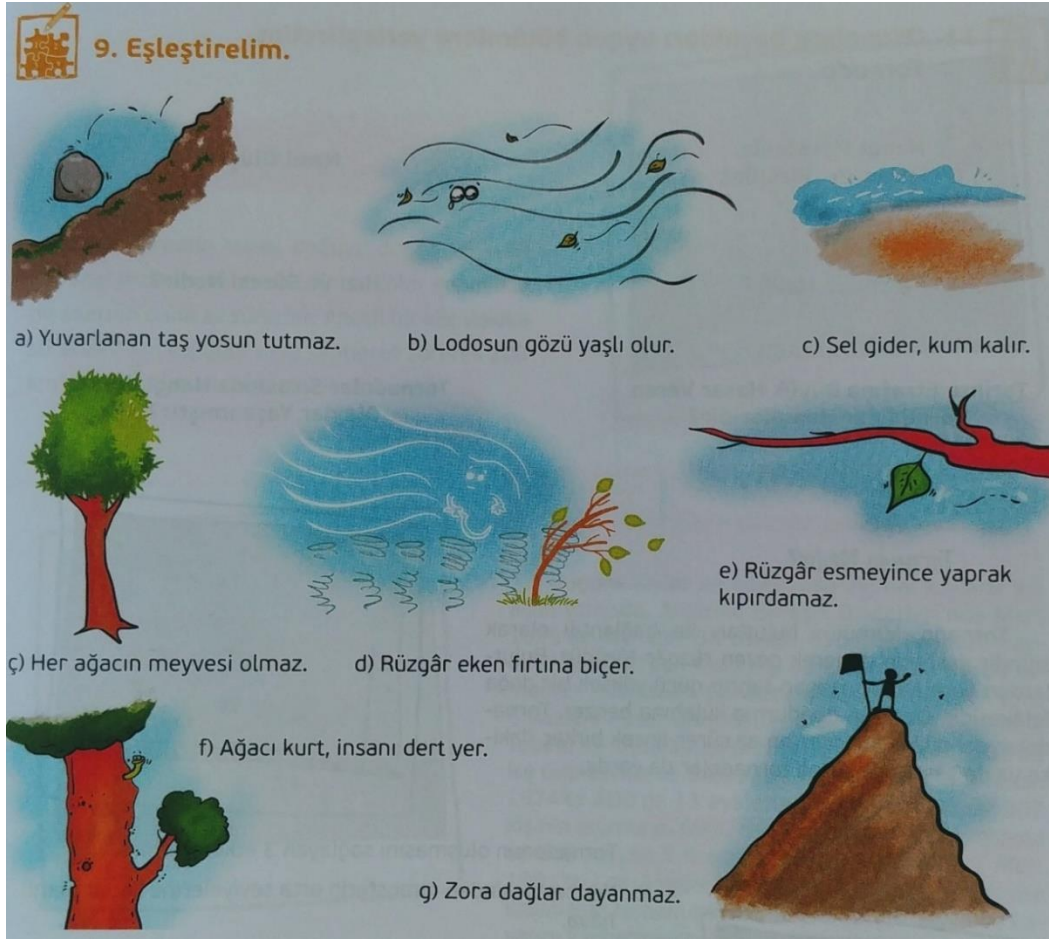
Şekil 85. Kazan doğurdu. Ateş, Ş., Balcı, M., Barın, E., Çobanoğlu Ş. & Özdemir C. (Ed.). (2018f). *Yedi iklim Türkçe ders kitabı B2*. Ankara: Yunus Emre Enstitüsü.

Şekil 85'te verilen *mizahi fıkra*, Gazi Üniversitesi Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı (A2) kitabında *uyumsuzluk kuramı* içerisinde incelenmiştir.

Şekil 86. Kimse beni anlamıyor. Ateş, Ş., Balcı, M., Barın, E., Çobanoğlu Ş. & Özdemir C. (Ed.). (2018f). *Yedi iklim Türkçe ders kitabı B2*. Ankara: Yunus Emre Enstitüsü.

Sınıf ortamında geçen karşılıklı konuşmada öğretmen ve Melek, Karadeniz bölgesinin ikliminden bahsetmektedir. Ahmet'e bu konudaki fikri sorulur. Ahmet o anda dalgın olduğu için cevap veremez, sınıftakiler ona gülerler. Ahmet'in açık vermesi, arkadaşlarının kendisine gülmesine neden olmaktadır. Verilen örnek *üstünlük kuramı* içerisinde değerlendirilmektedir.

Şekil 87. Atasözleri 2. Ateş, Ş., Balcı, M., Barın, E., Çobanoğlu Ş. & Özdemir C. (Ed.). (2018f). *Yedi iklim Türkçe ders kitabı B2*. Ankara: Yunus Emre Enstitüsü.

Mecaz anlamlara sahip atasözleri eğlenceli bir şekilde resmedilmiştir. “Lodosun gözü yaşlı olur.” ile “Rüzgâr eken fırtına biçer.” atasözlerinin *karikattürleri*, içerisinde insana benzeyen şekiller barındırdıkları için güldürü unsurları oluşturmuşlardır. *Kavrama kuramına* örnek teşkil etmektedirler.

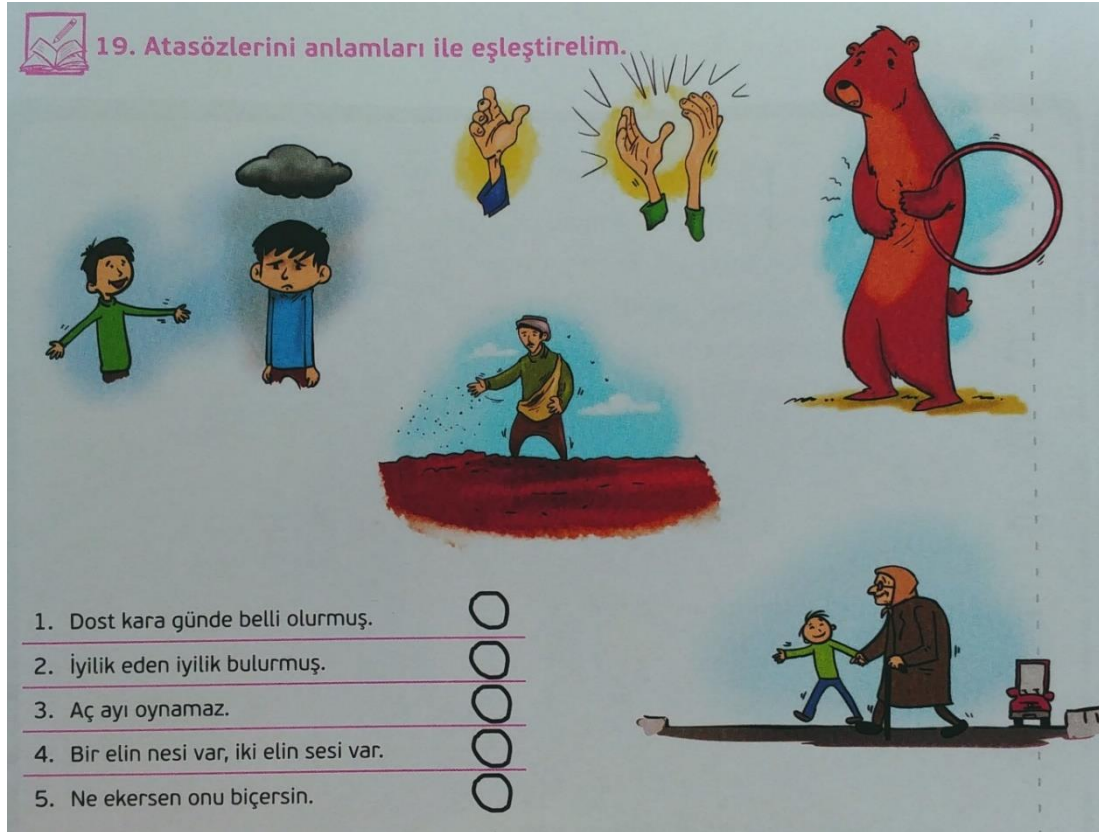
Tablo 20

Yedi İklim Türkçe Ders Kitabı'ndaki (B2) Mizahi Unsurların Kuramlara Dağılışı

	Üstünlük Kuramı	Uyumsuzluk Kuramı	Rahatlama Kuramı	Kavrama Kuramı	Diğer
Örnek 1					X
Örnek 2		X			
Örnek 3	X				
Örnek 4				X	

Tablo 20’de Yedi İklim Türkçe Ders Kitabı’ndaki (B2) mizahi unsurların kuramlara dağılışı verilmektedir.

4.3.8. Yedi İklim Türkçe Çalışma Kitabı (B2)

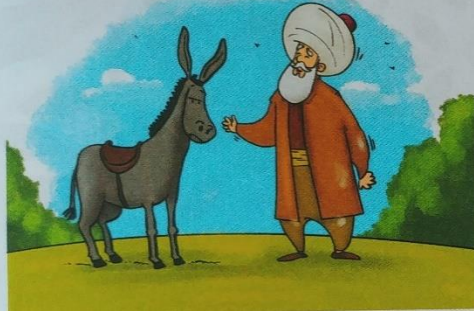
Şekil 88. Atasözleri 3. Ateş, Ş., Balcı, M., Barın, E., Çobanoğlu Ş. & Özdemir C. (Ed.). (2018c). *Yedi iklim Türkçe çalışma kitabı B2*. Ankara: Yunus Emre Enstitüsü.

Şekil 88’de atasözlerinin ilgili görsellerle eşleştirilmesi istenmektedir. “Dost kara günde belli olurmuş.” ile “Aç ayı oynamaz.” atasözlerinin *karikatürleri* eğlenceli bir şekilde resmedilmiştir. *Kavrama kuramı* içerisinde değerlendirilen bu karikatürler ile atasözlerinin daha akılda kalıcı olması sağlanmaktadır.

11. Bir fıkra bizden bir fıkra sizden!

Fıkra'yı okuyunuz ve bir fıkra da siz yazınız.

Ben Senin Gençliğini de Bilirim

Nasrettin Hoca, oldukça yaşlanmıştır. Bir bağa gitmek için eşeğine binmeye çalışır. Ama bir türlü binemez. Sonra,

-Ah, ihtiyarlık, diye iç geçirir. Sonra da sağına soluna bakınır. Kimsenin olmadığını görünce,

- Hadi canım sende! Ben senin gençliğini de bilirim, diye kendi kendine mırıldanır.

Şekil 89. Gençlik. Ateş, Ş., Balcı, M., Barın, E., Çobanoğlu Ş. & Özdemir C. (Ed.). (2018c). *Yedi iklim Türkçe çalışma kitabı B2*. Ankara: Yunus Emre Enstitüsü.

Şekil 89'daki mizahi fıkroda Nasrettin Hoca, ihtiyarladığı için birtakım işleri yapamadığını söyler. Ancak etrafında kimsenin olmadığını fark edince gençliğinde de durumun pek farklı olmadığını vurgular. Diğer insanların yanında farklı, yalnızken farklı konuşması uyumsuzluk kuramı ile ilişkilidir.

14. Örnekteki gibi tamamlayalım.

Hacivat Elindeki odunu ne yapacaksın Karagöz'üm?"

Karagöz Başında paralayacağım Hacı Cavcav.

Hacivat Karagöz'e "Elindeki odunu ne yapacaksın?" diye sordu.

Hacivat Karagöz'e elindeki odunu ne yapacağını sordu.

Şekil 90. Tamamlama. Ateş, Ş., Balcı, M., Barın, E., Çobanoğlu Ş. & Özdemir C. (Ed.). (2018c). *Yedi iklim Türkçe çalışma kitabı B2*. Ankara: Yunus Emre Enstitüsü.

Karagöz'ün açık sözlülüğü ve yanlış anlamaları gölge oyununun temelini oluşturmaktadır. Şekil 90'da elindeki odunu Hacivat'ın başında paralayacağını söyleyen Karagöz, açık sözlü davranmaktadır.

Aysel Hanım	Çok acıktım. Garsonu görür görmez çağırırım.
Baki Bey	Ne kadar kalabalık bir yer burası. Garsonlar hangisi anlamadım ki... Bakar mısınız evladım? Yemek listesini alabilir miyiz?
Garson	Elbette, hemen getiriyorum beyefendi. Buyurun.
Baki Bey	Haydaaaa...Bunlar ne yahu? Ne olduğunu bildiğim hiçbir şey yok bu listede. Ah Aysel Hanım Ah... dedim sana köşedeki bizim kebabçıya gidelim diye. Getirdin bizi buraya ne yiyeceğiz şimdi?
Aysel Hanım	Müjgan Hanım çok övdü burayı. Yemekleri şöyle lezzetli, tatlıları böyle müthiş diye! Bir de hava attı; çok pahalı bir yer herkes gidemez, diyordu. Ne varmış sanki işte biz de geldik.
Baki Bey	Hanım, dikkat ettin mi? Hiçbir şeyin fiyatı yazmıyor listede. Garip garip yemek resimleri var sadece. Biz hem aç kalıp hem de aylığı buraya bırakmak zorunda kalmayalım.
Garson	Siparişleri alabilir miyim beyefendi?
Baki Bey	Evladım, bu resimdeki mantıdan istiyorum ben. Aysel Hanım sen ne seçtin bakalım.
Aysel Hanım	Ben de şu iyi kızarmış tavuk kanatlarından yiyeceğim.
Garson	Anladım efendim, beyefendiye köri soslu timsah gözü, hanımefendiye kızarmış acılı kurbağa budu yazıyorum. İçecek olarak ne alırdınız? Taze salyangoz suyumuz var arzu ederseniz.
Baki Bey	Yok, garson bey evladım biz bunları yiyemeyiz. Tanıdık hayvanlardan bir şeyler yok mudur sizde?
Garson	Maalesef efendim, buraya insanlar farklı yiyecekleri tatmak için gelirler. Yani bildiğiniz yemekleri bulamazsınız. Benden duymuş olmayın çok da pahalıdır yemekler.
Aysel Hanım	Ayol Müjgan Hanım neyin tadına baktı acaba dur bir arayayım da sorayım.
Baki Bey	Hanım deli etme beni, kalk düş önüme, doğru kebabçıya... Ben sana bahçedeki kurbağaları yakalar, mangalda pişiririm. Müjgan Hanımı da davet ederiz, sen de ona hava atarsın.

Şekil 91. Restoran. Ateş, Ş., Balcı, M., Barın, E., Çobanoğlu Ş. & Özdemir C. (Ed.). (2018c). *Yedi iklim Türkçe çalışma kitabı B2*. Ankara: Yunus Emre Enstitüsü.

Şekil 91'deki karşılıklı konuşma metninde Aysel Hanım, eşe dosta hava atmak için eşini bilmediği bir restorana götürmektedir. Menüdeki yemekler alışılmışın dışında yemeklerdir. Beklenmedik bu durumla karşılaşan Baki Bey duruma dayanamaz ve eşiyle birlikte restorandan ayrılır. *Uyumsuzluk kuramına* örnektir.

10. Boşlukları eklerle tamamlayalım.

Nasreddin Hoca pazar bir adamın başına toplanmış olan kalabalığa yaklaşır. Satıcı el..... kuşu satmaya çalışmaktadır. Ancak kuşun fiyat çok yüksektir. Yan tezgâh tavuklar 5 Akçe iken bu kuş 50 Akçedir. Hoca bir türlü fiyattaki aşırı farkı anlayamaz ve satıcı sorar:

-Hemşerim bu nasıl kuş 50 Akçe istersin?

Satıcı cevap verir:

-Hoca efendi bu bildiğin kuş değildir bu özelliği var.

-Neymiş özelliği?

-Hocam bu kuş papağan derler ve konuşur.

Hoca hemen ev koşar, kümeden hindi kaptığı gibi pazar döner.

Papağan satmakta olan adam yanına durur ve yüksek sesle;

-Bu gördüğünüz kuş sadece 100 Akçeye, gel, gel!!!

Herkes çok, papağan satan adam şaşar bu iş ve sorar:

-Hocam 100 Akçe çok değil mi bir hindi için?

-Sen 50' kuş satıyorsun ama...

-Dedim ya hocam ben kuş konuşur.

-Öyleyse, benim ki de düşünür!

Şekil 92. Düşünen hindi. Ateş, Ş., Balcı, M., Barın, E., Çobanoğlu Ş. & Özdemir C. (Ed.). (2018c). *Yedi iklim Türkçe çalışma kitabı B2*. Ankara: Yunus Emre Enstitüsü.

Şekil 92'deki *mizahi fıkra*da Nasrettin Hoca, pazarda kuşun 50 akçeye satıldığını görür. Neden bu kadar pahalı olduğunu sorar. Kuşun konuştuğu için bu kadar pahalıya satıldığını işitir. Bir kuş konuştuğu için 50 akçe ediyorsa, benim hindim de düşündüğü için 100 akçe eder, diye fikir yürütür.

Bir durum, olay ile başka bir durum veya olay arasında benzerlik kurmaya analogi denmektedir. Nasrettin Hoca, metinde analogi yapmaktadır ancak kurduğu benzerlikte mantıksal hatalar mevcuttur. Bu da gülmeye sebep olur. Yukarıda yer alan *mizahi fıkra*, *kavrama kuramı* bağlamında değerlendirilmektedir.

Tablo 21

Yedi İklim Türkçe Çalışma Kitabı'ndaki (B2) Mizahi Unsurların Kuramlara Dağılışı

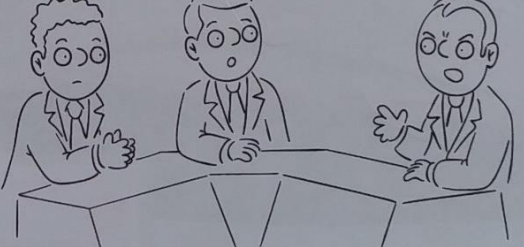
	Üstünlük Kuramı	Uyumsuzluk Kuramı	Rahatlama Kuramı	Kavrama Kuramı	Diğer
Örnek 1				X	
Örnek 2		X			
Örnek 3					X
Örnek 4		X			
Örnek 5				X	

Tablo 21'de Yedi İklim Türkçe Çalışma Kitabı'ndaki (B1) mizahi unsurların kuramlara dağılışı verilmektedir. Kitapta uyumsuzluk kuramına ve kavrama kuramına ikişer örnek yer almaktadır.

4.3.9. Yedi İklim Türkçe Ders Kitabı (C1)

 1. Okuyalım, başlıkları yerleştirelim.
Tarihten Hazır Cevaplar

Haklı Ölüm **Anladığının İspatı** **Tatlı Dil** **Hz. Adem'in Mirası** **Sır Saklamak** **Susturucu Cevap**

1.
Zamane gençlerinden biri, bir toplantıda Âkif'i küçük düşürmeye çalışıp:
- Siz veterinerdiniz, değil mi? demiş.
Akif, istifini bozmadan şu cevabı vermiş:
- Evet, bir yeriniz mi ağrıyordu?

2.
Yavuz Sultan Selim, birçok Osmanlı Padişahı gibi devletin selameti için sefer hazırlıklarını gizli tutarmış. Bir keresinde vezirlerinden biri ısrarla seferin yapılacağı ülkeyi sorunca, Yavuz ona:
- Sen sır saklamasını bilir misin? diye sormuş.
Vezir, padişahı cevap alacağı ümidiyle:
- Evet hünkârım, bilirim dediğinde, padişah cevabı yapıştırmış:
- Ben de bilirim.

3.
Lokman Hekim'e:
- Hastamıza ne yedirelim? diye sorduklarında, şu cevabı vermiş:
- Acı söz yedirmeyin de, ne yeşe olur.

Şekil 93. Hazır cevaplar 1. Ateş, Ş., Balcı, M., Barın, E., Çobanoğlu Ş. & Özdemir C. (Ed.). (2018g). *Yedi iklim Türkçe ders kitabı C1*. Ankara: Yunus Emre Enstitüsü.

4.

Tanıdıklardan biri, yazdığı romanın müsveddelerini Neyzen Tevfik'e göstererek fikrini sorar:

Neyzen beğenmediğini ifade edince, adam:

- İyi ama der. Siz hiç roman yazmadınız ki! Nereden bileceksiniz iyi olup olmadığını!

Neyzen Tevfik şu cevabı verir:

- Ben yumurtanın tazesini bayatını iyi anlarım. Ama bugüne kadar hiç yumurtlamadım.

5.

Sokrat ölüme mahkûm edildiğinde, eşi:

- Seni haksız yere öldürüyorlar, bu nasıl adalet diye ağlamaya başlayınca,

Sokrat:

- Üzme kendini hanım, demiş. Haklı yere öldürülseydim daha mı iyiydi!

6.

Fatih Sultan Mehmet, adamları ile gezerken yanına sokulan dilenciye bir altın vermiş. Dilenci parayı alınca:

- Aman Sultanım, demiş. Koskoca bir padişah, kardeşine bu kadarcık parayı mı layık görür?

Fatih Sultan Mehmet, nereden kardeş olduğunu sorunca, dilenci:

- İkimiz de Hazreti Adem'in çocukları değil miyiz? demiş. Elbette kardeşiz.

Sultan Fatih:

- Bu fikrini sakın başkasına söyleme, diyerek gülümsemiş. Diğer kardeşlerimiz de pay isterse sana zırnık bile düşmez.

Şekil 94. Hazır cevaplar 2. Ateş, Ş., Balcı, M., Barın, E., Çobanoğlu Ş. & Özdemir C. (Ed.). (2018g). *Yedi iklim Türkçe ders kitabı C1*. Ankara: Yunus Emre Enstitüsü.

“Tarihten Hazır Cevaplar” metninde tarihi kişilerin başından geçen bazı olaylar ve onların bu olaylar karşısındaki tepkileri, sözleri yer almaktadır. Mizah çeşitlerinden *hicvin* örneğidir.

8. Konuşalım, eğlenelim. Meyveler ve İnsanlar

Metni okuyalım, biz de düşüncelerimizi söyleyelim.

Bazı meyveleri karakter olarak insana benzer. Örneğin, kiraz ve vişne ikiz kız kardeşlerdir ancak karakterleri farklıdır. Kiraz, naif, iyi huyludur ama vişne daha şımarık, aksi ve bencildir.

İncir tatlı, şeker gibi bir ninedir. Gelmesi dört gözle beklenen, geldiğinde çantasından türlü türlü hediyeler çıkan yaşlı bir teyzedir.

Limon, çok yaşamış, görmüş geçirmiş ama ekşi yüzlü bir büyükbabadır. Aslında çocukları çok seven ama sevdiğini belli etmeyen huysuz bir ihtiyardır.

Narın cinsiyeti yoktur. Erkek de olabilir, kadın da... Her iki cinsten de bereket saçar.

Dut ve çilek, ailenin nazlı kızlarıdır. Dutun yükseklerde olmak gibi bir tutkusu vardır. Çilek toprağa yakın olmayı sever.

Kivi
Greyfurt
Elma
Üzüm

Şekil 95. Meyveler. Ateş, Ş., Balcı, M., Barın, E., Çobanoğlu Ş. & Özdemir C. (Ed.). (2018g). *Yedi iklim Türkçe ders kitabı C1*. Ankara: Yunus Emre Enstitüsü.

Şekil 95'te meyvelerin insanlarla özdeşleştirilmesi, onlara insan özelliklerinin yüklenmesi; metnin esprili bir hâle gelmesini sağlamıştır.

5. Okuyalım, konuşalım. Hoca'nın Hesabı

Nasreddin Hoca bir gün heybe almak için pazara gider. Güzel bir heybe görüp pazarcı ile pazarlık yapar ve bir akçeye anlaşır- lar. Tam oradan ayrılacaktır ki daha güzel bir heybe dikkatini çeker:

- Kaç akçe şu heybe muhterem?
- İki akçe hocam.
- Aldım gitti, diyen hoca elindekini bırakır ve onu alıp tam gidecekken pazarcı seslenir:
- Hocam! Bu heybe iki akçe. Sen bir akçe verdin.

Hoca sinirlenir:

- Bre cahil adam! Sana önce bir akçe verdim. Sonra da bir akçelik heybe bıraktım! İki akçe eder iki akçe. Daha benden neyin parasını istersin!

Şekil 96. Hoca'nın hesabı. Ateş, Ş., Balcı, M., Barın, E., Çobanoğlu Ş. & Özdemir C. (Ed.). (2018g). *Yedi iklim Türkçe ders kitabı C1*. Ankara: Yunus Emre Enstitüsü.

Şekil 96'da yer alan *mizahi fıkra*da Nasrettin Hoca, kendi yaptığı hesabın geçerli olduğunu savunmakta ve pazarcıyı cahil olmakla suçlamaktadır. Bu örnek *üstünlük kuramına* örnektir.

6. Okuyalım, tamamlayalım. Deli mi Akıllı mı?

Mahallenin delisi, sokağa yeni taşınan komşularının eşya taşıyışlarını seyrediyordu. Eşya taşıyan kişinin gayet güçlü ve iri yarı bir görüntüsü vardı. Eşyaları bir çırpıda 5. kata çıkarıyordu. Bir süre onu seyreden deli, yavaş yavaş adamın yanına yaklaştı. Onun geldiğini fark eden adam, bir şeyler sormak istediğini anlayıp beklemeye başladı. Nihayet deliden soru geldi:

- Bu eşyaların neden hepsini birden taşımıyorsun?
- Dikkat etmedin galiba. Burada bir kamyon eşya var. Hepsini bir seferde nasıl taşıyacağım?
- Bir seferde taşıyabileceğin miktarda eşyayı sırtladığında, üzerine o ağırlığın binde birini koyarsam yine taşıyabilir misin?
- Elbette. Ne kadar fark edecek ki?
- Öyleyse tekrar binde birini koyabilirim ve sen yine taşıyabilirsin.
- Doğal olarak! Binde birlik ağırlık farkı, beni etkilemez.
- Peki, bunu devamlı yaptığımda tüm eşyaları yüklemiş olmaz mıyım?
- Eeee, şeyy... evet!
- O hâlde neden hepsini birden taşımıyorsun?

Şekil 97. Deli mi akıllı mı? Ateş, Ş., Balcı, M., Barın, E., Çobanoğlu Ş. & Özdemir C. (Ed.). (2018g). *Yedi iklim Türkçe ders kitabı C1*. Ankara: Yunus Emre Enstitüsü.

Şekil 97’de yer alan *mizahi hikâyede*, deli diye tabir edilen bir kişinin kendisinden beklenmeyecek cevapları vermesi şaşırtıcıdır. Söylediklerinin, belli bir mantık çerçevesinde değerlendirildiğinde, doğru olduğu görülmektedir ancak bu cevapları deli kabul edilen birinin vermesi beklenen bir şey değildir. Bu yüzden *uyumsuzluk kuramına* örnektir.

7. Okuyalım, cevaplayalım. Sayılar Yalan Söylemez

Öğretmen matematik dersinde öğrencilere sordu:

- Çocuklar sayılar asla yalan söylemez. Örneğin bir adam tarlayı on günde sürerse, on adam bir günde sürebilir. Buna benzer bir örnek de siz bulun bakalım!

Öğrencilerden birisi gülerек cevap verdi:

- Örneğin bir vapur Atlantik Okyanusu'nu altı günde geçerse, yüz kırk dört vapur da bir saatte geçer!..

1. Fıkarda yer alan öğrenci için hangisi söylenemez?

- A) akıllı C) sinsî
B) zeki D) öz güven sahibi

Şekil 98. Sayılar. Ateş, Ş., Balcı, M., Barın, E., Çobanoğlu Ş. & Özdemir C. (Ed.). (2018g). *Yedi iklim Türkçe ders kitabı C1*. Ankara: Yunus Emre Enstitüsü.

Analoji (benzeşim); bir durum, olay ile başka bir durum veya olay arasında benzerlik kurmaya dayanır. Yukarıdaki metinde öğrenci, öğretmenin anlattıklarından yola çıkarak mantıklı olmayan bir benzeşim yapar. Metindeki mantıksızlık fark edildiğinde kişide gülme eylemi ortaya çıkar. Bu bağlamda düşünüldüğünde *kavrama kuramı* kapsamında değerlendirilmektedir.

8. Okuyalım, cevaplayalım. Arabanın Hangi Lastiği Patladı?

Dört üniversite öğrencisi, uyanamadıkları için matematik finaline geç kalırlar ve okula gidince hoca-ya arabalarının lastiğinin patladığını söylerler. Hoca ilk başta inanmaz ama öğrencilerinin yalvarmalarına dayanamayarak onları üç gün sonra sınav yapacağını söyler. Sınav günü gelince hoca, dört öğrencinin hepsini boş bir salonun ayrı ayrı köşelerine oturtur.

Sınav geçme sistemi şöyledir: 100 üzerinden 50 puan alan herkes sınavı geçebilir. Hocanın hazırladığı sınavda ise ön sayfada 10'ar puanlık dört tane basit matematik sorusu vardır. Bunları kolayca çözerler. Arka sayfada ise 60 puanlık bir soru vardır:

"Arabanın hangi lastiği patladı?"

Şekil 99. Lastik. Ateş, Ş., Balcı, M., Barın, E., Çobanoğlu Ş. & Özdemir C. (Ed.). (2018g). *Yedi iklim Türkçe ders kitabı C1*. Ankara: Yunus Emre Enstitüsü.

Şekil 99'daki *mizahi hikâyenin* benzeri Hitit Yabancılar İçin Türkçe Çalışma Kitabı'nda (A1-A2) açıklanmış, *uyumsuzluk kuramı* içerisinde değerlendirilmiştir.

9. Okuyalım, cevaplayalım. Uçak Yolculuğu

İki Matematikçi seyahat için uçağa binerler. Uçak havalandıktan bir saat sonra bir anons duyulur:

- Sayın yolcularımız, uçağımızın dört motorundan biri arızalanmıştır. Endişe etmeyiniz. Üç motorla uçuşu tamamlayabiliriz. Fakat beş saat sürecek yolculuğumuz yedi saate uzamıştır.

Yola devam edilir. Kısa bir süre sonra yeni bir anons duyulur:

- Sayın yolcularımız, uçağımızın sağlam olan üç motorundan biri arızalanmıştır. Kaygılanmayınız. İki motorla uçuşu tamamlayabiliriz. Fakat yolculuğumuz on saate uzamıştır.

Derken az bir vakit sonra üçüncü anons duyulur:

- Sayın yolcularımız, motorlarımızdan biri daha arızalanmıştır. Fakat paniğe kapılmayınız. Tek motorla da uçuşu tamamlayabiliriz. Ancak yolculuğumuz on sekiz saate uzamıştır.

Bu son anons üzerine matematikçilerden biri şöyle der:

- Umarım bu son motor da arızalanmaz. Yoksa sonsuza kadar burada kalacağız...

Şekil 100. Uçak. Ateş, Ş., Balcı, M., Barın, E., Çobanoğlu Ş. & Özdemir C. (Ed.). (2018g). *Yedi iklim Türkçe ders kitabı C1*. Ankara: Yunus Emre Enstitüsü.

Mizahi fıkra örneğinde, dört motoru bulunan uçağın sırayla bir motoru arıza yapmaktadır. Üç motor sırayla arıza yapar ve uçağın yolculuk süresi uzar. Uçakta bulunan matematikçilerden biri, son motorun da arızalanmasının ardından, sonsuza kadar orada kalacaklarını söyler. Mantığa uygun olmayan bu hesabı bir matematikçinin yapması, *üstünlük kuramı* bağlamında değerlendirilmektedir.

Tablo 22

Yedi İklim Türkçe Ders Kitabı'ndaki (C1) Mizahi Unsurların Kuramlara Dağılışı

	Üstünlük Kuramı	Uyumsuzluk Kuramı	Rahatlama Kuramı	Kavrama Kuramı	Diğer
Örnek 1					X
Örnek 2					X
Örnek 3	X				
Örnek 4		X			
Örnek 5				X	
Örnek 6		X			
Örnek 7	X				

Tablo 22’de Yedi İklim Türkçe Eğitim Seti Ders Kitabı’ndaki (C1) mizahi unsurların kuramlara dağılışı verilmektedir.

4.3.10. Yedi İklim Türkçe Çalışma Kitabı (C1)

Bu kitapta mizahi kabul edilebilecek herhangi bir metne veya çalışmaya rastlanmamıştır.

4.3.11. Yedi İklim Türkçe Ders Kitabı (C2)

Neyzen Tevfik

24 Mart 1879’da Bodrum’da doğdu, 28 Ocak 1953’te İstanbul’da öldü. Babasının görevli bulunduğu Urla kasabasında amatör bir neyzenden nota ve usul bilgileri öğrenerek başladığı ney çalışmalarını kendi kendine ilerletti. İzmir İdadisi’ne girdiyse de bitirmeden ayrıldı. Bu arada gene kendi kendine Farsça öğrendi. İzmir Mevlevihanesi’ne girdi. Daha sonra İstanbul’a yerleşerek Galata ve Kasımpaşa Mevlevihanelerine devam etti. 1902’de Bektaşî tarikâtından nasip alarak Bektaşî dervîşi oldu. Bir yandan da şiirle ilgilendi.

Neyzen Tevfik genellikle toplum kurallarına uymadan yaşamını sürdürmüştür. Sazını bir geçim kapısı hâline getirmemek için direnmiş, yalnızca içinden geldiği zaman ney üflemiştir. Neyzenliğini geliştirmek kaygısı duymamış, sanat değeri kalıcı bir müzikçi olmak için uğraşmamıştır. Neydeki başlıca ustalığı sazı iyi üflemesiydi. Belirli müzik kurallarının dışına çıkar, ama hep duyarak çalar ve dinleyenleri etkilerdi. Kendi açıklamasına göre yüze yakın plak doldurmuştur.

Neyzenliğinin yanı sıra adını yergi ve taşlamaları ile de duyurmuştur. Kimi eleştirmenlere göre bu türün Nef’î ve Eşref’ten sonra üçüncü önemli temsilcisi sayılır. Ününün yaygınlaşmasında halk tarafından çok sevilmesinin de çok büyük payı vardır. Ancak oldukça eski bir dil kullanması nedeniyle güç anlaşılan ve biçimsel açıdan yetersiz kalan bu şiirleri pek kalıcı olmamıştır. Yergilerini genellikle siyasal ve dinsel baskıya, çıkarıcılığa yöneltmiş, toplumdaki tüm haksızlıkları çekinmeden dile getirmiştir.

Yol Veririm

Meyhanenin tuvaletine giderken daracık koridorda bir kabadayı ile karşılaşır. Birinden birinin kenara çekilmesi gerekmektedir.

Neyzen, “Müsaade et, geçeyim.” der. Kabadayı, “Sen kime kafa tutuyorsun babalık, ben senin gibi ciğeri beş para etmeze yol vermem.” diye aksilenir. Bizimki hemen kenara çekilir, “Ben veririm.” der.

Kime Uygunsa...

Moralinin bozuk olduğu bir gün, hoşlanmadığı bir adam masasına çöker ve münasebetsiz laflarla Neyzen’i kızdırır. Adam bir ara;

-Üstat, bugüne kadar hiçbir yerde neden görev almadınız acaba? diye sorunca, dayanamaz!

-Senin gibi hımbılların yerine geçmemek için der.

Fasulyeye Benziyor

İkinci Meşrutiyet döneminde nazırlığa getirilen bir zat, çok geçmeden yeğeninin vali olarak atanmasını sağlar. Karşılaştıklarında Neyzen:

-Maşallah, kardeşinizin oğlu tıpkı fasulyeye benziyor.

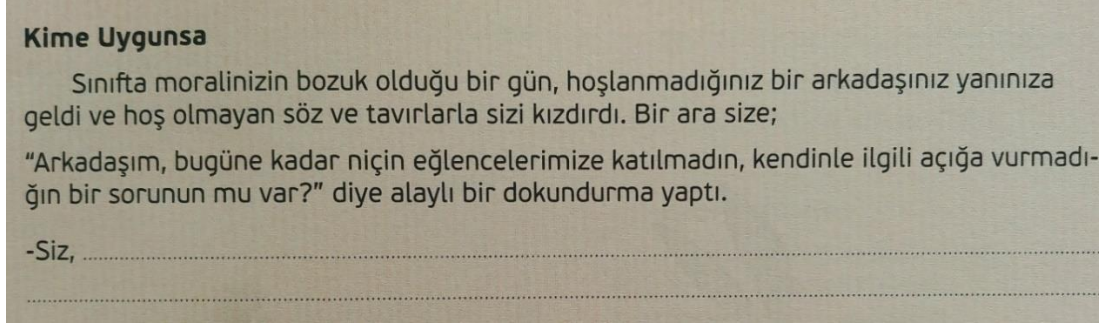
-Genç yaşta vali oldu, neden fasulyeye benzesin?

-İşte ben de onun için benzetiyorum ya. Fasulye de sırığa sarılarak büyür.

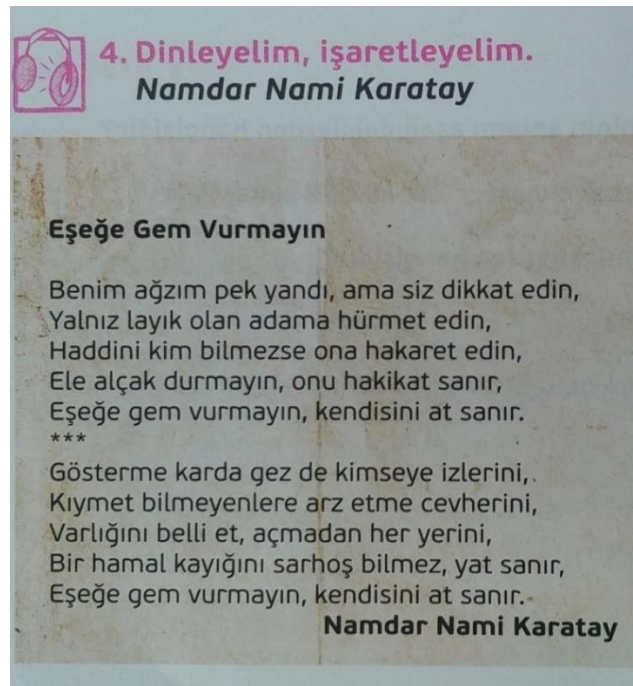
Şekil 101. Neyzen Tevfik. Ateş, Ş., Balcı, M., Barın, E., Çobanoğlu Ş. & Özdemir C. (Ed.). (2019d). *Yedi iklim Türkçe ders kitabı C2*. Ankara: Yunus Emre Enstitüsü.

Şekil 101’de toplumsal sorunlara değinen ve yapılan haksızlıklara karşı çıkan Neyzen Tevfik’in yergileri bulunmaktadır. Muhatap aldığı kişiyi incitmeye, kırmaya yönelik verilen cevaplar mizah çeşitlerinden *hicvin* örnekleridir ve *üstünlük kuramı* içerisinde değerlendirilmektedir.

Şekil 102. Kime uygunsa. Ateş, Ş., Balcı, M., Barın, E., Çobanoğlu Ş. & Özdemir C. (Ed.). (2019d). *Yedi iklim Türkçe ders kitabı C2*. Ankara: Yunus Emre Enstitüsü.

Şekil 102’de, boş bırakılan kısmın öğrenci tarafından doldurulması istenmektedir. Karşıdaki kişinin tavrı hoş değildir. Kendisinin açığını aramaya, onu kızdırmaya yönelik yapılan bu hamleye öğrencinin akıllıca bir cevap vermesi beklenmektedir. Mizah çeşitlerinden biri olan *alay* örneğidir.

Şekil 103. Eşek. Ateş, Ş., Balcı, M., Barın, E., Çobanoğlu Ş. & Özdemir C. (Ed.). (2019d). *Yedi iklim Türkçe ders kitabı C2*. Ankara: Yunus Emre Enstitüsü.

Namdar Nami Karatay, daha önceden yaşadıklarının etkisiyle kaleme aldığı bu şiirinde ağır eleştiriler yapmaktadır. Bir kişiye hak ettiği değerden daha fazlasını vermek onun kendini üstün görmesine, böbürlenmesine sebep olur. İçerisinde *hicvin* özelliklerini barındıran *mizahi* şiir örneğidir.

 6. Okuyalım.

Şair Eşref

Türk edebiyatının hiciv ustalarından olan şair Eşref'in asıl ismi Mehmet Eşref'tir. Arapça ve Farsça dersleri aldı. Özel öğretmenlerden matematik, tarih öğrendi. 1870'te Manisa'da memur olarak göreve başladı. Yazdığı hicivler yüzünden hapse mahkûm edildi. Bunun üzerine bir süre Mısır, Fransa, İsviçre ve Kıbrıs'ta yaşadıkten sonra İstanbul'a geldi. Eşref ve Musavver Eşref isimli mizah dergilerinde başyazarlık yaptı. Adana vali yardımcılığı görevindeyken emekliye ayrıldı. Türk edebiyatının hiciv ustasıdır. Tanık olduğu yolsuzlukların üzerine çekinmeden gitti.

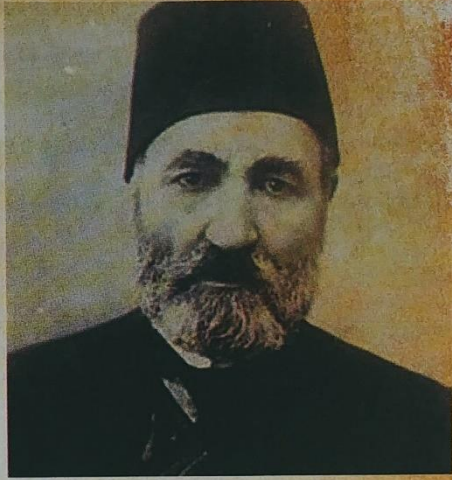
Şair Eşref, İzmir'de bulunduğu bir gün, yolda vali Kamil Paşa ile karşılaşır. Hoşbeş ettikten sonra Kamil Paşa yakında Mısır'a gideceğini, gelirken şaire bir eşek getireceğini latife yoluyla söyler. Aradan hayli zaman geçer, yine bir gün yolda ikisi karşılaşır. Kamil Paşa şaire hitaben:

- Seni gördüm de aklıma geldi, sana eşek getirecektim, ama unuttum, der.

Şair Eşref hiç bozuntuya vermeden cevabı yapıştırır.

- Önemli değil paşam, siz geldiniz ya, yeterli, der.

Yine bir gün Şair Eşref yolda şair Raif Bey ile karşılaşır. Raif Bey kısa boylu olduğu için "Cüce Raif Bey" lakabı ile bilinir. Raif

Bey dert yanar.

- Ne sen sor, ne ben söyleyeyim. Girtlağım kadar borç içindeyim.

Şair Eşref gülümseyerek cevap verir.

- Hâline şükret. Ben de borçluyum. Üstelik ben senden üç kat uzunum.

Eşref'e sorarlar:

- Neden o zehirli hicivlerinde çoğu kez isim kullanmıyorsun? Kimin için yazdıklarını belli değil. Eşref cevap verir:
- Neden olacak, bütün alçaklara uygulanıp numarasız gözlük gibi kullanılsın diye...

Şekil 104. Şair Eşref. Ateş, Ş., Balcı, M., Barın, E., Çobanoğlu Ş. & Özdemir C. (Ed.). (2019d). *Yedi iklim Türkçe ders kitabı C2*. Ankara: Yunus Emre Enstitüsü.

Şekil 104'te Şair Eşref ile ilgili anekdotlara yer verilmiştir. *Hicvin özelliklerini* içeren bu anekdotlar *üstünlük kuramı* için güzel örneklerdir.

8. Seçelim, yazalım. Hiciv

1. Verilen cümlelerden hareketle içinde başlığın da kullanıldığı bir hiciv kıtası (dörtlüğü) yazınız.
2. Başlığı da kullanarak verilen cümlelerin devamını yazıp bir hiciv metni oluşturunuz.

Ne Olduğun Belli

Sallanma sarımsak sapın belli,
Sapını saklasan kokun belli.

Hediye, Sahibini Anlatır

Doğum gününüzde bir arkadaşınız
size hediye olarak papağan getirir.

-Seninle papağanı birbirinize çok
benzetiyorum. Bu yüzden senin için bir
papağan aldım, der.

Siz,

Şekil 105. Hiciv. Ateş, Ş., Balcı, M., Barın, E., Çobanoğlu Ş. & Özdemir C. (Ed.). (2019d). *Yedi iklim Türkçe ders kitabı C2*. Ankara: Yunus Emre Enstitüsü.

Şekil 105'teki etkinlikte *hiciv* kıtasının ve metninin oluşturulması istenmektedir. Verilen örnekler, *üstünlük kuramı* içerisinde değerlendirilmektedir.

C) TAŞLAMA

1. Okuyalım. Şairlerden inciler

Taşlama, hicvin halk şiirindeki karşılığıdır. Taşlamalar; toplumdaki aksayan yönleri, bireysel yanlışlıkları, devlet yönetimindeki hataları, toplumdaki gülünç yönleri, aksamaları, batıl inançları, haksızlıkları, çelişkili durum ve tavırları eleştirel bir yaklaşımla yeren ve hicveden manzumelerdir.

Halk şairlerinin bazısı belli kişileri ve toplumsal değişmelerdeki aksaklıkları bazısı da hayvanları ve gezip gördükleri yerleri eleştirmişlerdir.

Âşık Veysel, parasını verdiği halde bir türlü alamadığı baltası için, dolandırıcı Rıza'yı şöyle yerer:

Irıza mı senin adın?
Nittin baltayı, baltayı?
On beş panginotu yedin,
Nittin, baltayı baltayı?
(Irıza: Rıza, nittin?: ne yaptın?, panginot: kağıt para,)

Deliktaşlı Ruhsati ise arpasını eksik ölçen Seyit Efendi'yi taşlar:

Sana bir destan söyleyim
Yaşasın Seyit Efendi
İnkisar etmeye kıyamam
Şişesin Seyit Efendi
Ölçtün özeni özeni
Sen ettin bana düzeni
Yerin katıran kazanı
Pişesin Seyit Efendi.

Düştüm de geldim izine
Parmağım patlak gözüne
Kasap itleri yüzüne
İşesin Seyit Efendi.

Babanı katma sayıya
Özün benzettim ayıya
Kendi eştiğin kuyuya
Düşesin Seyit Efendi.

Halk şairinin günlük yaşantısında hayvanların büyük bir yeri vardır. Şarkışallı Serdari, çarığını kaçırap saklayan tazıyı ve tazının sahibi olan Memi'yi şöyle taşlar:

Sırtında durmuyor çulu,
Seğirtmeye yoktur hâi,
On beş günde yer bir yalı
Memi, bu tazı senin mi?

Serdari, çarığın saklar
Eline geçerse haklar
Issız odaları yoklar
Memi bu tazı senin mi?

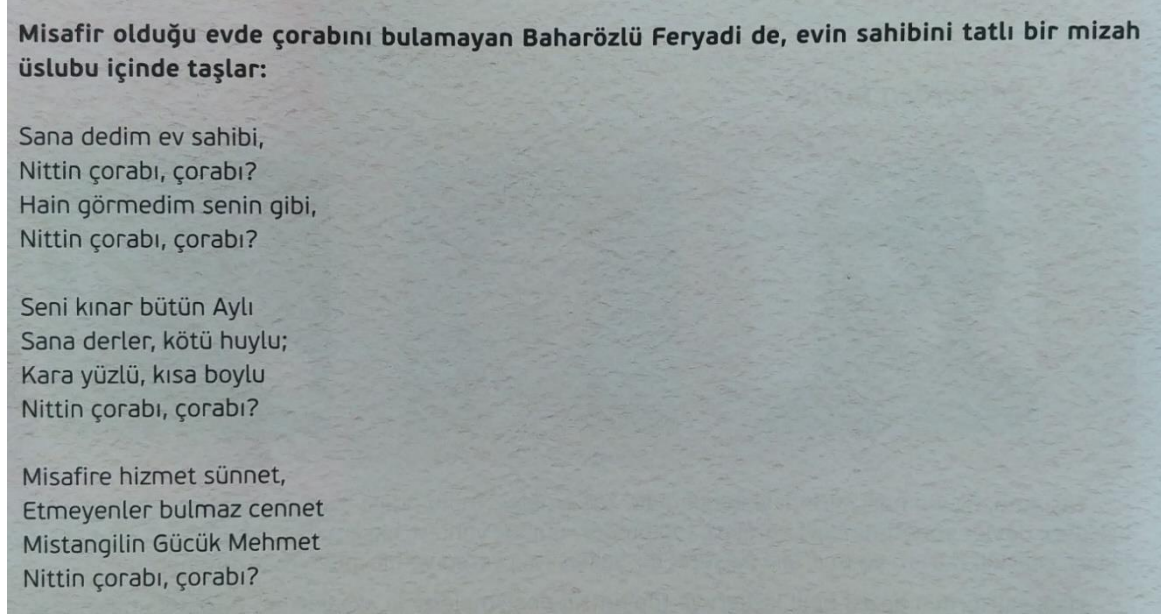
(çul: giysi, seğirtmek: çabuk adımlarla yürümek,
yal: köpek ve inekler için hazırlanan yiyecek,
çarık: eskiden kullanılan ayakkabı)

Halk şairleri bu hayvanların dışında tilki, fare, çekirge vb hayvanları da taşlamışlardır. Evdeki fareden canı yanan Ruhsati, bu hayvanı şöyle yerer:

Dahi yoktur böyle nursuz,
Utanmaz, rehbersiz, pirsiz
Ne gözümdür kara hırsız!
Ya fare durur, ya biz.

Şekil 106. Şairlerden inciler. Ateş, Ş., Balcı, M., Barın, E., Çobanoğlu Ş. & Özdemir C. (Ed.). (2019d). *Yedi iklim Türkçe ders kitabı C2*. Ankara: Yunus Emre Enstitüsü.

Şekil 106'daki metinde *hiciv* örnekleri yer almaktadır. Aşık Veysel'e, Ruhsati'ye, Serdari'ye ait olan bu manzumeler, içerisinde ağır eleştiriler barındırmaktadır. Metnin içerisinde *üstünlük kuramı* bağlamında değerlendirilen *mizahi şiirler* yer almaktadır.

Şekil 107. Taşlama. Ateş, Ş., Balcı, M., Barın, E., Çobanoğlu Ş. & Özdemir C. (Ed.). (2019d). *Yedi iklim Türkçe ders kitabı C2*. Ankara: Yunus Emre Enstitüsü.

Şekil 107'de yer alan *mizahi şiir*, diğer şiirlere oranla daha yumuşak bir üslupla yazılmış bir *hiciv* örneği olup yine *üstünlük kuramı* içerisinde değerlendirilmektedir.

6. Okuyalım.

Karikatür

Karikatür, herhangi bir düşüncenin ya da fikrin çizim yoluyla karşı tarafa güldürme, eleştirme, alay etme, küçük düşürme vb. amacı güdülerek aktarılmasıdır. Edebiyattaki mizah ve hicvin çizgideki şeklidir. Karikatürde, insanları veya olayları hicivli olarak canlandırma şekline ilk olarak 16. yüzyılda rastlanmaktadır. Karikatür yapan kişiye karikatürist adı verilir. Karikatürist, gündemi, gözüne batanı, eleştirisini kendi çizgisi ve hayal gücü ile yansıtır. Karikatürde neyin dikkat çekmesi isteniyorsa o kısım abartılı bir şekilde çizilir ve okuyucunun anlayışına sunulur.

Karikatürler yazılı ya da yazısız olabilmektedir. Ülkemizde ilk yıllarda yazısı paragrafta yaklaşan uzunlukta karikatürler çizilmekteyken günümüzde yazıdan biraz daha arındırılmıştır. Konuşma balonlarının içindeki yazılar mümkün olabildiğince kısa ve vurucudur.

Şekil 108. Okuyalım. Ateş, Ş., Balcı, M., Barın, E., Çobanoğlu Ş. & Özdemir C. (Ed.). (2019d). *Yedi iklim Türkçe ders kitabı C2*. Ankara: Yunus Emre Enstitüsü.

Şekil 108'deki metinde karikatürle ilgili bilgilere yer verilmiş, karikatür örnekleri sunulmuştur. Verilen *karikatürler*, *hiciv* örneğidir.

8. Yazalım.

Teknoloji ve Kitap

Karikatürleri inceleyiniz ve çizerlerin bu karikatürlerde neleri vurgulamak istediği konusundaki tahminlerinizi boşluklara yazınız.

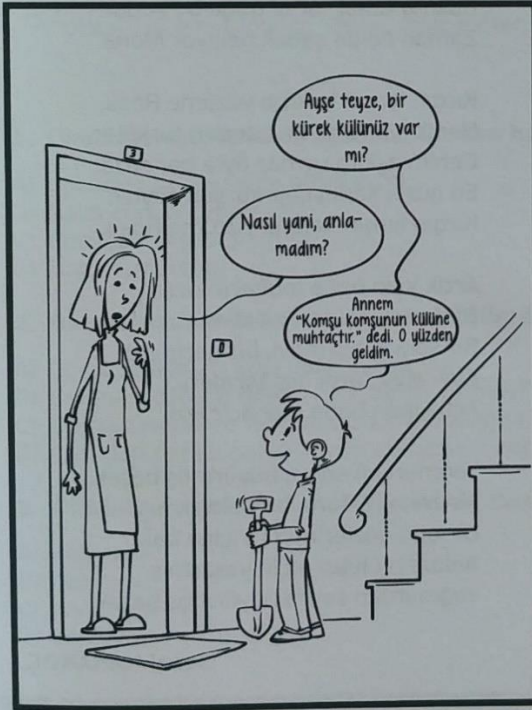

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Şekil 109. Teknoloji ve kitap. Ateş, Ş., Balcı, M., Barın, E., Çobanoğlu Ş. & Özdemir C. (Ed.). (2019d). *Yedi iklim Türkçe ders kitabı C2.* Ankara: Yunus Emre Enstitüsü.

Şekil 109’da verilen *karikatürler*, *hicvin* birer örneğidir. İki karikatürde de eleştirilen durumlar mevcuttur. İlk karikatürde insanların artık kitabevlerini ziyaret etmediğinden, ikinci karikatürde ise komşuluk anlayışının günümüzde yok olduğundan şikâyet edilmektedir.

4. Okuyalım.

Karagöz ile Hacivat

Hacivat: (Hacivat sahneye girer.) "Yâr bana bir eğlence medet, yâr bana bir eğlence medet, yâr bana bir eğlence hey!"

Efendim ben, bendeniz, ben duacınız, ben eli yüzü yıkanmış, görünüşü düzgün, hoş sohbet, konuşması tatlı!

Karagöz: (Karagöz uzaktan görünür.) Hoş geldin ıspanak suratlı!

Hacivat: Hay, bana bir eğlence medet, medet!

Karagöz: (Pencereden) Geliyorum! Geliyorum!

Hacivat: Gel benim karagözlüm, medet!

(Bu sırada Karagöz pencereden, Hacivat'ın üzerine atlar, birbirlerine girerler, kavga ederler. Hacivat, Karagöz'ün elinden kurtulur. Karagöz yerde yatmış olarak)

Karagöz: Of aman! Amanın ense köküm, şakaklarım, kül tablası gibi kulaklarım, çamaşır sepeti göz kapaklarım... Vay anam! Kasırgaya tutulmuş şemsiye gibi tersine döndüm... (Biraz doğrulur.) Seni gidi iki tarafı birbirine uygun, orta yeri yamru yumru lamba fitili kıyafetli herif! Yağ mumu bacaklı... İki tarafından derileri patlamış davul suratlı adam!..

Hacivat: (Hacivat perdeye gelerek) Vay Karagöz'üm maşallah!

Karagöz: Servinin tepesine bin de kuş avla! (Hacivat'a tokat atar.)

Hacivat: Aman Karagöz'üm, sorusuz cevapsız beni dövme ne sebep ne?

Karagöz: Gelirken yan yolda devrildi bir araba. (Hacivat'ı tokatlar.) Şimdi sen bunları bırak da anlat bakalım derdin ne?

Hacivat: Derdim falan yok Karagöz'üm. Sabahleyin evden çıktım, çarşıdan geçerken bir serpuş (şapka) aldım. Hem yeni şapkamı göstermek hem de bir yorgunluk kahvesi içmek için Karagöz'üme uğrayayım, dedim.

Karagöz: Ne arkana mı dolanayım dedin?

Hacivat: Canım efendim, serpuş aldım dedim.

Karagöz: Sarhoş oldunsa bana ne?

Hacivat: Canım, sarhoş değil, serpuş serpuş...

Karagöz: Tamam, anladım da bana ne!

Hacivat: Ayol öyle mi derler?

Karagöz: Ya nasıl derler?

Hacivat: Güle güle giy başında paralansın (eskisin) derler.

Karagöz: Peki, güle güle giy, başında paralansın.

Hacivat: Dönüşte odun deposunun önünden geçiyordum. Malum, havalar soğuk. Bari biraz odun alayım, dedim. Aldım, eve gönderdim.

Karagöz: Güle güle giy, başında paralansın.

Hacivat: Ayol sus! Bu şapka değil, odun aldım odun.

Karagöz: İyi ya, güle güle başında paralansın.

Hacivat: Canım efendim, öyle denmez.

Karagöz: Ya ne denir?

Hacivat: Güle güle yak, otur da külüne bak, denir.

Karagöz: Ha! Peki. Güle güle yak, otur da külüne bak.

Şekil 110. Karagöz 2. Ateş, Ş., Balcı, M., Barın, E., Çobanoğlu Ş. & Özdemir C. (Ed.). (2019d). *Yedi iklim Türkçe ders kitabı C2*. Ankara: Yunus Emre Enstitüsü.

Hacivat: Hah, aferin! Şimdi oldu. Neyse, yolda bizim Hasan Usta'ya rast geldim. Evin damı akıyordu, aklıma geldi, eve gönderdim. Evin kiremitlerini aktarıp biraz da ufak tefek kırık döküğü tamir etmesini tembih ettim.

Karagöz: Güle güle yak, otur da külüne bak.

Hacivat: Canım efendim, öyle denmez.

Karagöz: Ya ne denir?

Hacivat: Oh oh! Maşallah pek memnun oldum, güle güle oturunuz. İçinden hiç eksik olmayınız, denir.

Karagöz: Oh oh! Maşallah pek memnun oldum, güle güle oturunuz. İçinden hiç eksik olmayınız.

Hacivat: Eksik olma Karagöz'üm. Derken efendim, evimin tamir olduğunu gören alacaklılardan biri, "Hacivat zenginleşmiş, ev yaptırıyor, gidip alacağımı isteyeyim." diye parasını istemeye geldi. Bende ise tek kuruş para yok. O, "Paramı ver!" der, ben "Olsa dükkân senin." derim. Bir türlü anlaşamadık. Boğaz boğaza geldik. Sonra bizi mahkemeye götürdüler. Hâkim ikimizi de hücreye attı.

Karagöz: Oh oh! Maşallah pek memnun oldum, güle güle oturunuz. İçinden hiç eksik olmayınız.

Hacivat: Ayol öyle denmez.

Karagöz: Öyle denmez, böyle denmez! Sen de hiç laf beğenmiyorsun. Ben sana şimdi nasıl dendiğini göstereyim de aklın başına gelsin. (Hacivat'a bir tokat atar.)

Şekil 111. Karagöz 3. Ateş, Ş., Balcı, M., Barın, E., Çobanoğlu Ş. & Özdemir C. (Ed.). (2019d). Yedi iklim Türkçe ders kitabı C2.. Ankara: Yunus Emre Enstitüsü.

Şekil 111'deki karşılıklı konuşma metninde Karagöz, Hacivat'ın söylediklerini yanlış anlamakta ve ona kaba cevaplar vermektedir. Aralarındaki yanlış anlaşılmalara güldürü unsurlarını oluşturmaktadır. *Üstünlük kuramı* içerisinde değerlendirilmektedir.

6. Tamamlayalım, canlandıralım.

Karagöz ve Hacivat tipi hakkında öğrendiklerinizden hareketle aşağıdaki diyalogu tamamlayınız.

(Hacivat dükkânının önündedir. Karagöz, Hacivat'ın yanına gelir ve ona selam verir.)

KARAGÖZ - Merhaba Hacı Cavcav, sen burada mısın?

HACİVAT - Canım nerede olacağım ya? Burası benim dükkânım değil mi! Hem uğradığın iyi oldu, ben de seni arayacaktım.

KARAGÖZ - Senin gözlerin bozuldu galiba?

HACİVAT - Hayrola, ne oldu?..

KARAGÖZ - "Hurma aldığın iyi oldu." demedin mi?

HACİVAT - Hayır, öyle demedim, "Beni görmeye geldiğin iyi oldu." demek istedim.

KARAGÖZ - Ne söyleyeceksen çabuk söyle de kafamı karıştırm!

HACİVAT - Hele karşıma otur bakalım!

KARAGÖZ - (Oturur.) Fotoğrafımı mı çekeceksin?

HACİVAT - Değil Karagöz'üm, sana iyi bir haberim var.

KARAGÖZ - Kasadaki fazla paraları bana mı vereceksin?

HACİVAT:

KARAGÖZ:

HACİVAT:

KARAGÖZ:

Şekil 112. Karagöz 4. Ateş, Ş., Balcı, M., Barın, E., Çobanoğlu Ş. & Özdemir C. (Ed.). (2019d). *Yedi iklim Türkçe ders kitabı C2*. Ankara: Yunus Emre Enstitüsü.

Şekil 112'de verilen metinde öğrencilerden Karagöz ile Hacivat arasında geçen konuşmanın devamını yazmaları istenmektedir. Bu metin *üstünlük kuramına* örnek oluşturmaktadır.

4. Okuyalım, konuşalım. Sağırın Hasta Ziyareti

Kulakları ağır işiten bir adamcağız vardı. Bir gün bu adama, "Komşun hasta olmuş." diye haber verdiler.

Adam komşusunun hastalığına çok üzüldü. Onu ziyarete gitmeye karar verdi.

"Fakat bu iyi işitmeyen kulaklarla komşumun sözlerini nasıl anlayacağım? Hele hastalığından dolayı sesi iyice çıkmaz olduysa... Ama hasta ziyareti de çok önemli. Mutlaka gitmem gerekir." diye düşündü.

Adam bir süre ne yapması gerektiğine karar veremedi. En sonunda zihninde, hastanın sözlerini tahmin edebileceği fikri uyandı. Kendi kendine:

"Hasta komşuma, "Nasılsın?" diye sorarım, o da bana elbette "İyiyim." diyecektir. Ben de "Oh, çok iyi buna sevindim!" derim. Arkasından "Canın ne istiyor? Ne yemek istiyorsun?" diye sorarım. O da "Şimdi bir mercimek çorbası olsa iyi olur." der. Ben de hemen:

"Oh efendim! Bundan kolay ne var. Getireyim de afiyetle iç." derim.

Sonra da:

-Kime muayene oldun? Seni hangi doktor tedavi ediyor? diye sorarım.

O da, "Filan doktor." der.

-Oh oh, çok iyi! O doktora gitmekle ne kadar isabetli bir iş yapmışsın efendim. Herkes onun nasıl iyi bir doktor olduğunu söylüyor. Ayağı çok uğurludur. Geldi mi işin yoluna girer. Kime baksa iyileştirir. Filanca komşum da aynı doktora göründü. Maşallah çabucak iyileşti, ayağa kalktı. Sen de tez zamanda şifa bulursun inşallah!" diye sözlerine devam ederim. Böylelikle hasta komşuma biraz olsun moral veririm. Komşuluk görevimi de yerine getirmiş olurum.

Sağır adam, kafasında hazırladığı bu sorularla hasta komşusunu ziyarete gitti. Hastaya selam verdikten sonra:

-Oo komşum, çok geçmiş olsun! Hasta olmuşsun, yeni duydum, hemen atladım geldim. Nasılsın bakalım? İyi misin? Hâlin keyfin yerinde mi?

-Aah! Ölüyorum!

-Sağır adam tasarladığı cevabı aldığını düşünerek:

- Oh oh, çok iyi! Hamd olsun, dedi.

Hasta adamın şaşkınlıktan ağzı bir karış açıktaki kaldı. Kendi kendine:

-Böyle komşu düşman başına... Adam meğer ölmemi gözlüyor, dedi.

Sağır adam sorularına devam etti.

-Ne yiyorsun? Ne içiyorsun? Canın ne çekiyor?

Zaten canı sıkkin olan hasta, dişlerinin arasından,

-Zıkkımın kökünü, diye karşılık verdi.

Sağır adam hastanın cevabına sevindi ve ona,

-Ah efendim, bundan kolay ne var! Getireyim de afiyetle iç, dedi.

Hasta iyice sinirlendi. Yorganın altında yumruklarını sıktı. Fakat sağıra belli etmedi. Sağır adam sükunetle,

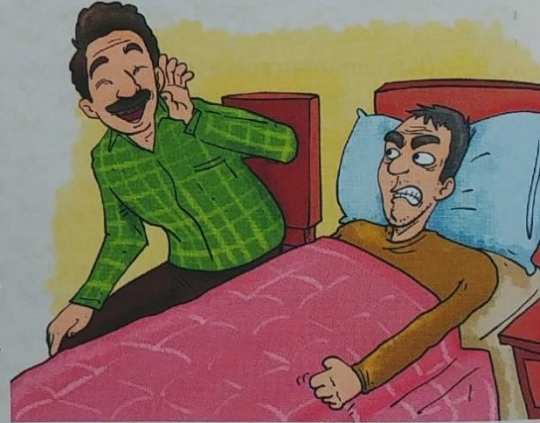
-Kime göründün, seni hangi doktor muayene etti? diye sözlerine devam etti.

Hasta artık iyice canından bezmiş bir hâlde sağır komşusuna,

-Kim olacak be adam! Azrail tedavi ediyor, dedi.

Sağır adam gayet memnun bir hâlde,

-Oh oh, çok iyi efendim! O doktora gitmekle çok isabetli bir karar vermişsin. Onun ayağı uğurlu-

Şekil 113. Hasta ziyareti 1. Ateş, Ş., Balcı, M., Barın, E., Çobanoğlu Ş. & Özdemir C. (Ed.). (2019d). *Yedi iklim Türkçe ders kitabı C2*. Ankara: Yunus Emre Enstitüsü.

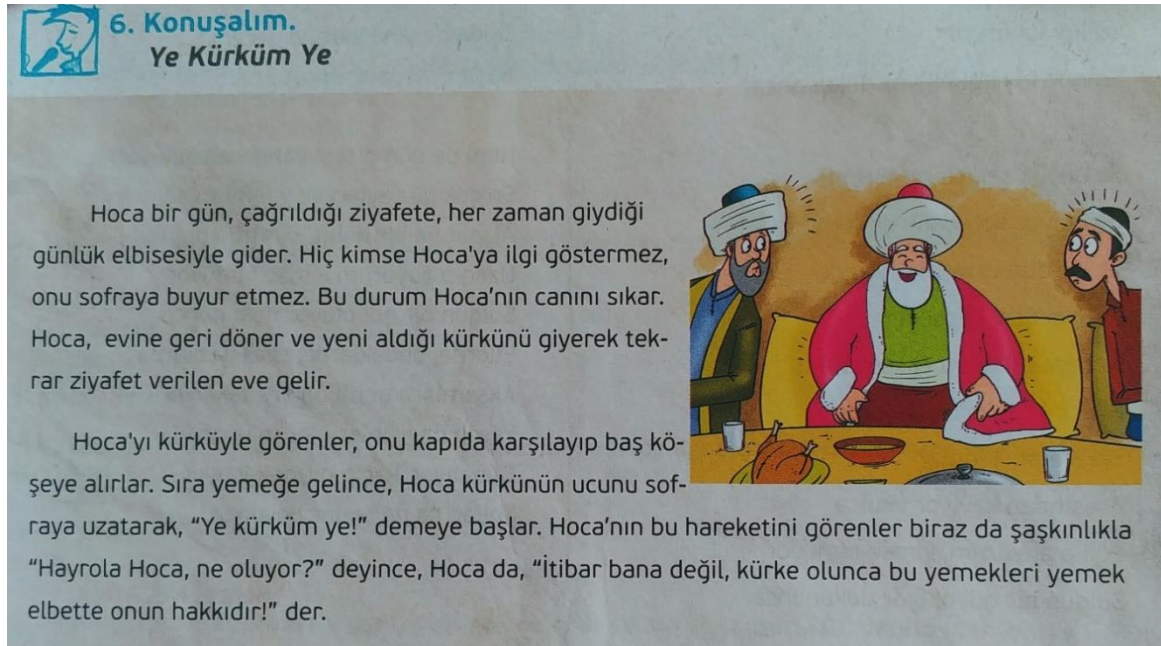
dur. Geldi mi işin yoluna girer. Filanca komşum da aynı doktora gitti. Tez zamanda ayağa kalktı, sen de çabucak şifa bulursun inşallah!" dedi. Dedi ama bu sözleriyle çizmeyi iyice aşmış oldu. Hastayı afakanlar bastı, sinirinden titremeye başladı. Hane halkı hastayı güç bela sakinleştirdiler.

Sağır adam, hâlimden çok memnundu. Komşuluk hakkını yerine getirmiş, hasta komşusunu yatağında ziyaret etmişti. Gönül huzuru içinde oradan ayrıldı.

(Mesnevi'den Düzenlenmiştir.)

Şekil 114. Hasta ziyareti 2. Ateş, Ş., Balcı, M., Barın, E., Çobanoğlu Ş. & Özdemir C. (Ed.). (2019d). *Yedi iklim Türkçe ders kitabı C2*. Ankara: Yunus Emre Enstitüsü.

Komşusunun hasta olmasına çok üzülen, komşuluk görevini yerine getirmek isteyen sağır adam, konuşacaklarını önceden kafasında tasarlar. Ne var ki komşusundan vermesini beklediği cevaplar ile komşusunun söyledikleri uyuşmamaktadır. Sağır adam komşusunu memnun ettiğini düşünürken, hasta adam çok sinirlenmiş, zor sakinleştirilmiştir. Bu *mizahi hikâye*, *uyumsuzluk kuramına* örnektir.

Şekil 115. Ye kürküm ye 2. Ateş, Ş., Balcı, M., Barın, E., Çobanoğlu Ş. & Özdemir C. (Ed.). (2019d). *Yedi iklim Türkçe ders kitabı C2*. Ankara: Yunus Emre Enstitüsü.

Nasrettin Hoca'nın "Ye Kürküm Ye!" *fıkrası* Gazi Üniversitesi Yabancılar İçin Türkçe Çalışma Kitabı'nda (B1) açıklanmıştır.

5. Okuyalım, cevaplayalım.

Kesintisiz İletişim!

Karı koca kavga etmişler ve birbirlerine küsmüşler. Bakmışlar olacak gibi değil konuşmadan olmuyor birbirlerine notlar yazarak anlaşmaya karar vermişler. Bir gün adam bir iş görüşmesi için sabah 8.30'da işe gitmesi gerektiğinden karısına bir not yazıp başucuna koymuş: "Sabah beni saat 8.00'de kaldır." Ertesi gün adam bir uyanmış, saat 10.00. Sinirli bir şekilde fırlamış yataktan ki baş ucunda bir not: "Saat 8.00 kalk."

Şekil 116. İletişim. Ateş, Ş., Balcı, M., Barın, E., Çobanoğlu Ş. & Özdemir C. (Ed.). (2019d). *Yedi iklim Türkçe ders kitabı C2..* Ankara: Yunus Emre Enstitüsü.

İnsanlar; sözlü, yazılı ya da sözsüz bir şekilde iletişim kurmak zorundadır. İletişim kurmadan yürütülen bir evlilik ya da arkadaşlık düşünülemez. Şekil 116'daki *mizahi hikâyede* kavga eden eşler, yazılı olarak iletişim kurmaya karar verir. Ancak yaşanan olay neticesinde, yazılı iletişimin her durumda işe yaramayacağı anlaşılmaktadır.

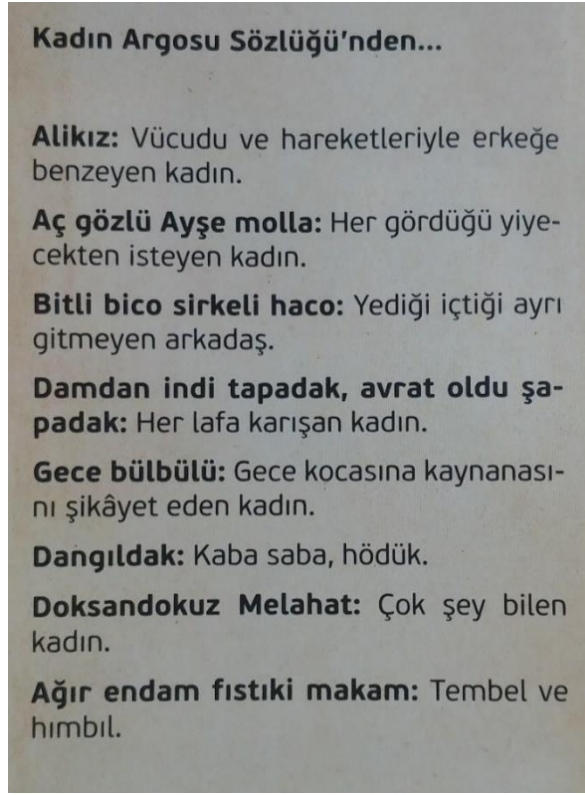
Tablo 23

Yedi İklim Türkçe Ders Kitabı'ndaki (C2) Mizahi Unsurların Kuramlara Dağılışı

	Üstünlük Kuramı	Uyumsuzluk Kuramı	Rahatlama Kuramı	Kavrama Kuramı	Diğer
Örnek 1	X				
Örnek 2	X				
Örnek 3					X
Örnek 4	X				
Örnek 5	X				
Örnek 6	X				
Örnek 7	X				
Örnek 8					X
Örnek 9				X	
Örnek 10	X				
Örnek 11	X				
Örnek 12		X			
Örnek 13					X
Örnek 14					X
Örnek 15					X

Tablo 23'te Yedi İklim Türkçe Ders Kitabı'ndaki (C2) mizahi unsurların kuramlara dağılışı verilmektedir. Bu kitapta üstünlük kuramından pek çok kez yararlanıldığı görülmektedir.

4.3.12. Yedi İklim Türkçe Çalışma Kitabı (C2)

Şekil 118. Kadın argosu. Ateş, Ş., Balcı, M., Barın, E., Çobanoğlu Ş. & Özdemir C. (Ed.). (2019b). *Yedi iklim Türkçe çalışma kitabı C2*. Ankara: Yunus Emre Enstitüsü.

Kişilerin toplumsal hayatta üstlendikleri roller vardır. Bu rollerin üstlenilmesinde gelenek, görenek, ananeler etkin rol oynar. Kadınların argo tabirler kullanması, üstelik bu sözcüklerden oluşan bir sözlüğün mevcut olması toplumun beklentileriyle ters düşer. *Uyumsuzluk kuramına* örnektir.

3. Okuyalım.

Neyzen Tefik'le Yaşanmış Fıkra Gibi Olaylar

Nasıl Görüyor?

Birinci Dünya Savaşı'nda iki gözünü kaybeden bir tanıdığıyla söyleşmektedir. Tanıdığı sorar:

- Durumu nasıl görüyorsun Tefik'ciğim?
- Sizin gördüğünüz gibi, diye cevap verir.

Şekil 119. Fıkra gibi olaylar 1. Ateş, Ş., Balcı, M., Barın, E., Çobanoğlu Ş. & Özdemir C. (Ed.). (2019b). *Yedi iklim Türkçe çalışma kitabı C2*. Ankara: Yunus Emre Enstitüsü.

Pisliğe Bulaşmamak

Savaş vurguncularından birinin dedikodusu yapılmaktadır.

-Tonla parası var... Herifin bir eli yağda, bir eli balda... Nereye gitse, hemen yol açıyorlar.

Neyzen sorar :

-Gerçekten kenara çekiliyor mu herkes?

-Çekiliyor.

-Demek cebindeki pisliğe bulaşmak istemiyorlar...

Benzetmede Hata olmaz!

Neyzen Tefvik bir gün sokakta yalpalayarak giderken bir tanıdığa rastlar.

-Yazık dostum, yazık! Canına hiç acımıyorsun. Bu gidişle senin hayatın kısa zamanda biter.

Neyzen adamın yüzüne bakıp gülümser.

- -----denilen, içi su dolu fıçıya benzer. İçindekini azar azar da kullansan, hepsini de boşaltsan...

Hangi Anahtar?

Dini bütün geçinen bir dostu sorar:

-Beni tanırsın... Cennetin anahtarı sende olsa beni oraya almaz mıydın?

Neyzen, karşısındakini baştan ayağa şöyle bir süzdükten sonra gülümser:

-Bende cennetin değil de cehennemın anahtarı olsaydı, senin için daha hayırlı olurdu. Belki seni oradan çıkarırdım.

Yüzü Gülmez

Neyzen Tefvik, sert ve geçimsiz bir adam olan komşusu Tahsin Bey'le karşılaşır.

Tahsin Bey:

-Bugün hanımı dişçiye götürreceğim. Dün gülerken gördüm, ön dişlerinden ikisi çürümüş.

Neyzen Tefvik:

-Yalan söylüyorsun.

Tahsin Bey:

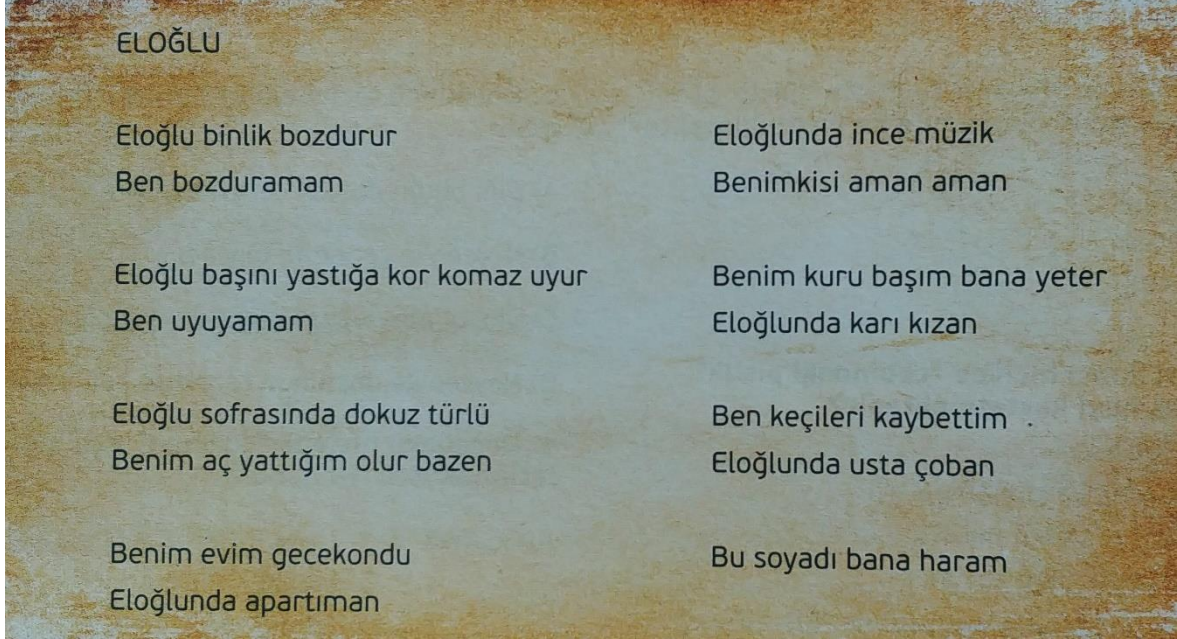
-Neden yalan söyleyecekmişim?

Neyzen Tefvik:

-Seninle yaşayan insanın yüzü güler mi hiç?

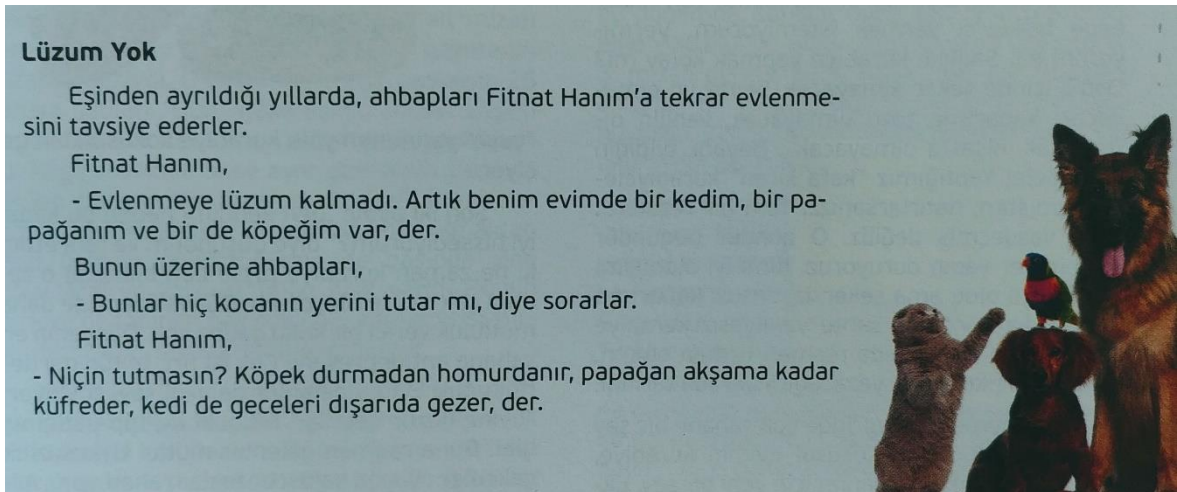
Şekil 120. Fıkra gibi olaylar 2. Ateş, Ş., Balcı, M., Barın, E., Çobanoğlu Ş. & Özdemir C. (Ed.). (2019b). *Yedi iklim Türkçe çalışma kitabı C2*. Ankara: Yunus Emre Enstitüsü.

Yazılarında ve konuşmalarında eleştirilere yer veren Neyzen Tevfik, şekil 119 ve 120'deki anekdotlarda da akıl dolu yergiler yapmaktadır. *Üstünlük kuramı* çerçevesinde değerlendirilmekte ve *hiciv* örneği olarak kabul edilmektedir.

Şekil 121. Eloğlu. Ateş, Ş., Balcı, M., Barın, E., Çobanoğlu Ş. & Özdemir C. (Ed.). (2019b). *Yedi iklim Türkçe çalışma kitabı C2*. Ankara: Yunus Emre Enstitüsü.

Metin Eloğlu'na ait olan *mizahi şiirde*, onun hayatta karşılaşmış olduğu düzensizlikleri *hicvettiği* görülmektedir.

Şekil 122. Lüzum yok. Ateş, Ş., Balcı, M., Barın, E., Çobanoğlu Ş. & Özdemir C. (Ed.). (2019b). *Yedi iklim Türkçe çalışma kitabı C2*. Ankara: Yunus Emre Enstitüsü.

Şekil 122’de verilen *mizahi fıkra*da, yaşadığı olumsuz deneyim neticesinde Fitnat Hanım’ın evlilikten soğuduğu görülmektedir. Evliliği; bir kedi, bir köpek ve bir papağan ile yaşamaya eş değer tutarak ağır bir şekilde eleştirmektedir.

Şekil 123. Avni. Ateş, Ş., Balcı, M., Barın, E., Çobanoğlu Ş. & Özdemir C. (Ed.). (2019b). *Yedi iklim Türkçe çalışma kitabı C2*. Ankara: Yunus Emre Enstitüsü.

Şekil 123'te Karikatürist Oğuz Aral'ın oluşturduğu Avni karakteri yer almaktadır. Sokakta bir adamın parasını düşürdüğünü gören Avni, hemen parayı alır ve adamın peşinden gider. Ancak sonunda adamın düşürdüğü kâğıt parayı değil, başka bir demir parayı teslim eder. Böylelikle hem karşısındaki kişiye hakkını teslim ettiğini hem de kendi payına düşeni aldığını düşünür. Bir taraftan dürüst davranmakta bir taraftan da kurnazlık yapmaktadır. Birbiriyle uyuşmayan bu iki durum güldürü unsurlarını oluşturmaktadır. Bu bilgilerden hareketle *karikatür*, *uyumsuzluk kuramı* içerisinde değerlendirilmektedir.

2. Okuyalım, cevaplayalım. Bir Tepsi Baklava

Nasrettin Hoca, akşamüstü evine doğru yürürken bir köylüyle karşılaşır. Köylü, "Hocam, kısa bir süre önce bir adam büyük bir tepsi baklava götürüyordu." der. Hoca, "Beni ilgilendirmez!" cevabını verir. Adam baklavayı çok seviyor olacak ki, "Baklava tepsisini sizin eve götürüyordu." der. Hoca. "O zaman seni ilgilendirmez!" cevabını verir.

Bu fıkranın ana fikri nedir? Açıklayınız.

Şekil 124. Baklava. Ateş, Ş., Balcı, M., Barın, E., Çobanoğlu Ş. & Özdemir C. (Ed.). (2019b). *Yedi iklim Türkçe çalışma kitabı C2*. Ankara: Yunus Emre Enstitüsü.

Şekil 124'teki mizahi fıkırda Nasrettin Hoca, toplumsal değerlere gönderme yapmaktadır. Kimsenin işine karışmayacağını, kendisini ilgilendiren durumlarda da başkalarının ona karışmaması gerektiğini vurgulamaktadır. *Kavrama kuramına* örnektir.

5. Okuyalım, cevaplayalım. En Çok Kimi Seversiniz?

Bir bilgeye sormuşlar:

-Efendim, dünyada en çok kimi seversiniz?

-Terzimi severim, diye cevap vermiş.

Soruyu soranlar şaşırılmışlar,

-Aman üstadım, dünyada sevecek o kadar çok kimse varken terzi de kim oluyor? O da nereden çıktı? Neden terzi?, demişler.

Bilge, bu soruya da şöyle cevap vermiş:

-Dostlarım, evet ben terziyi severim.

Çünkü ona her gittiğimde, benim ölçümü yeniden alır. Ama ötekiler öyle değildir. Bir kez benim hakkımda karar verirler, ölünceye kadar da, beni hep aynı gözle görürler.

Şekil 125. Terzi. Ateş, Ş., Balcı, M., Barın, E., Çobanoğlu Ş. & Özdemir C. (Ed.). (2019b). *Yedi iklim Türkçe çalışma kitabı C2*. Ankara: Yunus Emre Enstitüsü.

Bir gün bilge bir kimseye dünyada en çok kimi sevdiğini sorarlar. Bilge, terzisini sevdiğini söyler. Bu cevap karşısında herkes şaşırır ve sebebini sorar. Bilge de insanların kendisi hakkında bir kez karar verdiler mi onları karardan döndürmenin çok zor olduğunu, ancak terzinin her seferinde kendi ölçüsünü tekrar aldığını, söyler. Bu kısa hikâyede insanların sabit fikirli ve ön yargılı oluşuna bir eleştiri vardır, *hiciv* örneğidir.

Tablo 24

Yedi İklim Türkçe Çalışma Kitabı'ndaki (C2) Mizahi Unsurların Kuramlara Dağılışı

	Üstünlük Kuramı	Uyumsuzluk Kuramı	Rahatlama Kuramı	Kavrama Kuramı	Diğer
Örnek 1		X			
Örnek 2	X				
Örnek 3					X
Örnek 4					X
Örnek 5		X			
Örnek 6				X	
Örnek 7					X

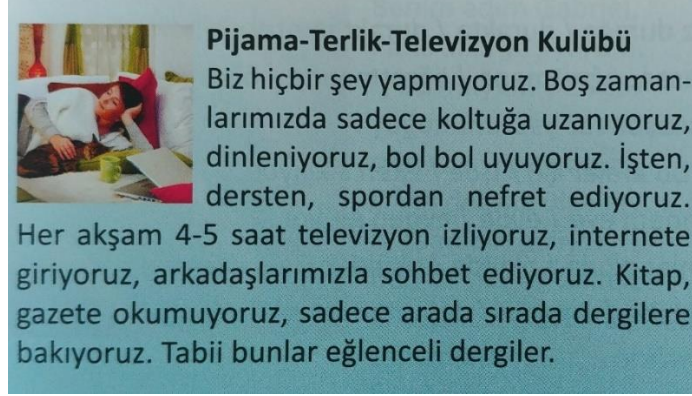
Tablo 24'te Yedi İklim Türkçe Çalışma Kitabı'ndaki (C2) mizahi unsurların kuramlara dağılışı verilmektedir.

Yedi İklim (Yunus Emre Enstitüsü) Türkçe Seti'nde (A1, A2, B1, B2, C1, C2), mizahi unsurlar bulunan 52 adet metin/egzersiz tespit edilmiştir. Bu metinler arasında mizah kuramlarından üstünlük kuramına 12, uyumsuzluk kuramına 12, kavrama kuramına 9 adet örnek bulunmaktadır.

İncelenen kitap setinde mizah türlerinden 25 karikatür, 10 mizahi hikâye, 15 mizahi fıkra, 5 mizahi şiir; mizah çeşitlerinden 1 alay, 22 hiciv örneği yer almaktadır.

4.4. İstanbul (Yabancılar İçin Türkçe Ders ve Çalışma Kitabı A1, A2, B1, B2, C1) Kitap Seti'nde Mizahi Unsurlar

4.4.1. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı (A1)

Şekil 126. Pijama-terlik-televizyon. Bölükbaş, F. & Yılmaz M. Y. (Ed). (2018c). *İstanbul yabancılar için Türkçe ders kitabı A1*. İstanbul: Kültür Sanat.

Şekil 126'daki etkinliğin ilk kısmında film, gezi, spor kulüpleri ile ilgili bilgiler verilmiştir. En sonda da pijama- terlik- televizyon kulübü yer almaktadır. Beklenenin aksine bu kulüp tembellik yapmak amacıyla oluşturulmuştur. Kulüplerin çalışma şekli, amaçları ile yukarıda verilen bilgiler birbirine uyuşmadığından *uyumsuzluk kuramına* örnektir.

Tablo 25

İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı'ndaki (A1) Mizahi Unsurların Kuramlara Dağılışı

	Üstünlük Kuramı	Uyumsuzluk Kuramı	Rahatlama Kuramı	Kavrama Kuramı	Diğer
Örnek 1		X			

Tablo 25'te İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı'ndaki (A1) mizahi unsurların kuramlara dağılışı verilmektedir.

4.4.2. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Çalışma Kitabı (A1)

Bu kitapta mizahi kabul edilebilecek herhangi bir metne veya çalışmaya rastlanmamıştır.

4.4.3. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı (A2)

8 Aşağıdaki metni belirsiz geçmiş zaman (-miş) ile tekrar yazalım.

RÜYA

Nasreddin Hoca bir gün çok erken kalktı ve işe başladı. Öğlene kadar çalıştı. Öğlen karnı acıktı ve “Şu ağacın gölgesinde yemeğimi yiyeyim.” diye düşündü. Yemeğini yedikten sonra uyudu. Rüyasında ak sakallı bir evliya gördü. Evliyanın elinde yüz altın vardı. Altınları birer birer Nasreddin Hoca’ya verdi. Bir, iki, üç..., doksan, doksan bir..., doksan dokuz... Ama yüzüncü altını vermedi. Nasreddin Hoca “Yüzüncü altını niye vermiyorsun, haydi yüzüncü altını da ver!” dedi. Tam o anda uyandı ve ellerine baktı. Elleri bomboştı! Nasreddin Hoca tekrar yattı, gözlerini sıkı sıkı kapadı ve “Tamam doksan dokuz olsun!” dedi.

Şekil 127. Rüya. Bölükbaş, F. & Yılmaz M. Y. (Ed). (2018d). *İstanbul yabancılar için Türkçe ders kitabı A2*. İstanbul: Kültür Sanat.

Şekil 127’de yer alan *mizahi fıkrada*; evliyanın kendisine verdiği doksan dokuz altınla yetinmeyip yüzüncüyü de isteyen Nasrettin Hoca, bunun rüya olduğunu fark etmektedir. Altınların tümünü kaybettiğini anlayınca gözlerini kapar ve doksan dokuz altına razı olur.

OKUMA

EŞEĞİN SÖZÜ

Bir gün Nasreddin Hoca’nın bir komşusu Hoca’nın kapısını çalmış. Nasreddin Hoca “Merhaba komşu. Nasılsın, iyi misin?” diye sormuş. Komşusu “Sağol Hocam, iyiyim.” diye cevap vermiş. Komşusu; “Hocam, senden bir şey rica edeceğim, kasabaya gideceğim, eşeğini iki saat için bana verir misin?” diye sormuş. Nasreddin Hoca eşeğini komşusuna vermek istememiş. “Ah komşucuğum, eşek evde değil.” diye cevap vermiş. Tam bu sırada eşek içeriden uzun uzun anırmış. Komşu eşeğin sesini duymuş. “Hocam, peki bu ses ne? Eşek evde ama sen bana yok diyorsun.” demiş. Nasreddin Hoca komşusuna kızmış ve “Ayıp komşu, çok ayıp! Benim sözüme inanmıyorsun. Eşeğin sözüne mi inanıyorsun?” diye cevap vermiş.

Şekil 128. Eşeğin sözü. Bölükbaş, F. & Yılmaz M. Y. (Ed). (2018d). *İstanbul yabancılar için Türkçe ders kitabı A2*. İstanbul: Kültür Sanat.

Kendisinden eşeğini isteyen komşusuna Nasrettin Hoca’nın eşeğini vermeye niyeti yoktur. Bu yüzden eşeğin kendisinde olmadığını söyler. Ancak içeriden eşeğin sesi duyulur. Yalanı ortaya çıkan Hoca, üste çıkarak komşusunu kendi sözüne inanmamakla suçlar. Verilen *mizahi fıkrada*, *kavrama kuramından* yararlanılmaktadır.

4 Aşağıdaki boşlukları örneklerdeki gibi dolduralım.

diye sormuş diye düşünmüş diye cevap vermiş
diye düşünmüş diye düşünmüş

Bir gün küçük bir keçi sürüsünden ayrılmış ve otlamak için başka bir yere gitmiş. Kurt da zavallı hayvanı hemen görmüş ve "İşte ağzıma layık bir lokma. Yaşasın!" Küçük keçi, kurdu görmüş ve kaçmak istemiş fakat kurt onu yakalamış.

Kurt, küçük keçiye "Son bir isteğin var mı?" Küçük keçi "Bana biraz kaval çal da neşeleneyim, mutlu öleyim." Kurt, "Zavallının son isteği bu bir kaval bulayım da çalayım." Bir kaval bulmuş ve çalmaya başlamış. Kurt çalmış, küçük keçi oynamış.

Bu sırada uzaktaki köpekler kavalın sesini duymuşlar. Koşa koşa kurdun yanına gelmişler ve kurdu kovalamışlar. Kurt keçinin oyununu anlamış ve "Keçi beni kandırdı."

Şekil 129. Keçi. Bölükbaş, F. & Yılmaz M. Y. (Ed). (2018d). *İstanbul yabancılar için Türkçe ders kitabı A2*. İstanbul: Kültür Sanat.

Şekil 129'daki mizahi metinde küçük keçi, akli sayesinde kurdun elinden kurtulmaktadır.

Tablo 26

İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı'ndaki (A2) Mizahi Unsurların Kuramlara Dağılışı

	Üstünlük Kuramı	Uyumsuzluk Kuramı	Rahatlama Kuramı	Kavrama Kuramı	Diğer
Örnek 1					X
Örnek 2				X	
Örnek 3					X

Tablo 26'da İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı'ndaki (A2) mizahi unsurların kuramlara dağılışı verilmektedir.

4.4.4. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Çalışma Kitabı (A2)

OKUMA

ALTIN GÜNÜ

Melahat Hanım: Zehra kızım, ben biraz sonra evden çıkacağım. Sen evde derslerine çalış, tamam mı?

Zehra: Anneciğim nereye gideceksin?

Melahat Hanım: Fatma Teyzene gideceğim. Bugün onun altın günü var. Bu ay onun sırası. İki ay sonra da sıra bana gelecek.

Zehra: Ben de seninle gelmek istiyorum.

Melahat Hanım: Senin yarın sınavın yok mu? Otur, derslerine çalış. Orada çocuklar olmayacak ve çok kalabalık olacağız.

Zehra: Lütfen anne, beni de götür! Öğretmenimiz yarın gelmeyecek.

Melahat Hanım: Peki, yarınki dersiniz boş mu geçecek? Sınav olmayacak mı?

Zehra: Hayır anneciğim, dersimiz boş geçmeyecek. Müdür yardımcısı dersimize girecek. Altın gününde neler yapacaksınız?

Melahat Hanım: Kızım, altın gününde çaylarımızla birlikte pastalar, börekler, salatalar yiyeceğiz sonra da sohbet edeceğiz. Kahvelerimizi içeceğiz.

Zehra: Yemekten sonra ne yapacaksınız?

Melahat Hanım: Yemekten sonra herkes Fatma teyzene çeyrek altınını verecek.

Zehra: Anneciğim, Fatma Teyze o çeyrek altınlarla neler yapacak?

Melahat Hanım: Çocukları için harcayacak.

Zehra: Anne iki ay sonra sıra sana gelecek. O zaman sen de bana yeni bir telefon alacak mısın?

Melahat Hanım: Tabii, kızım. İstersen bir de araba alayım!

Zehra: Amaaan anne! Benimle dalga geçme! Saat kaçta eve döneceksin?

Melahat Hanım: Saat 18.00'da geleceğim.

Zehra: Çok geç olmayacak mı?

Melahat Hanım: Akşam yemeğimizi hazırladım. Sadece ısıtacağız ve yiyeceğiz.

Zehra: Tamam anneciğim, seni evde bekleyeceğim.

Melahat Hanım: Tamam canım kızım, gel seni öpeyim.

Şekil 130. Altın günü. Bölükbaş, F. & Yılmaz M. Y. (Ed). (2018b). *İstanbul yabancılar için Türkçe çalışma kitabı A2*. İstanbul: Kültür Sanat.

Şekil 130'daki metinde altın gününde toplanan paralarla kendisine telefon alınıp alınmayacağını merak eden Zehra'nın annesi onunla dalga geçmektedir. Metinde *alay* örneği yer almaktadır.

OKUMA

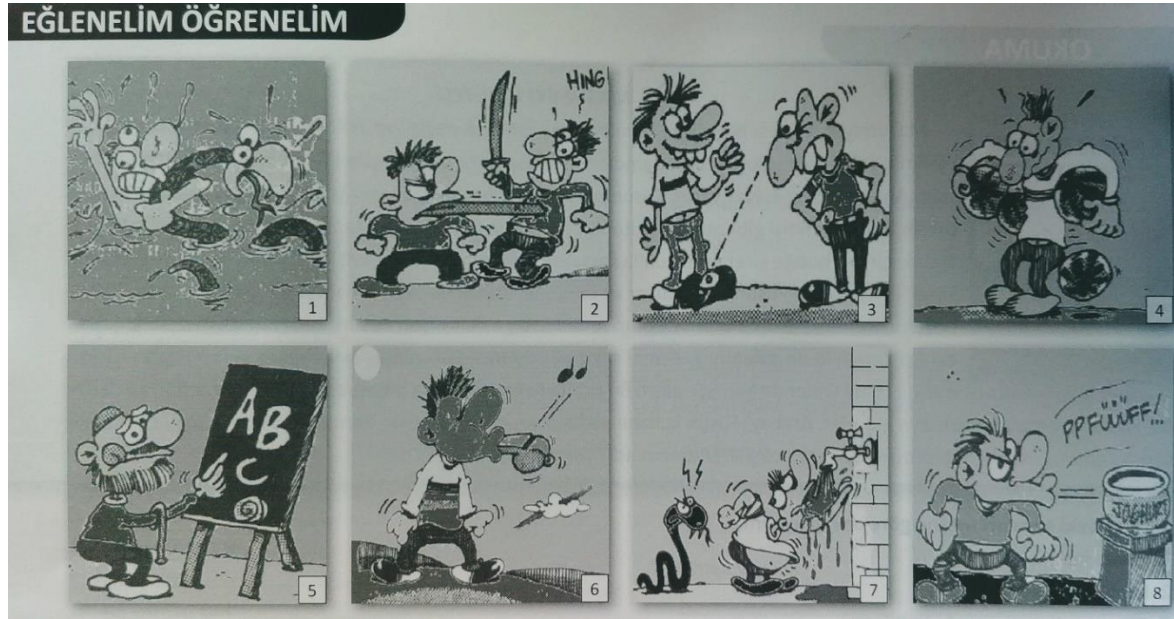

AZRİL

Bir gün Azrail Temel'in yanına gelmiş ve "Ben senin canını almaya geldim. Artık vakit doldu, ölüm vaktin geldi." demiş. Temel "Bana beş yıl daha süre ver, beş yıl sonra gel canımı al." demiş. Azrail bunu kabul etmiş. Temel "Azrail havada beni bulamaz." diye düşünmüş ve pilot olmuş. Beş yıl sonra Azrail, Temel'i bulmuş. "Beş yıl bitti, haydi artık gidelim." demiş. Temel "Benim canımı almak istiyorsun fakat uçakta 300 yolcu var, onlara yazık, benim canımı şimdi alma." demiş. Azrail "Bak Temel, hepiniz için uçak ayarlamak çok zordu, şimdi sözümü dinle ve benimle gel." demiş.

Şekil 131. Azrail. Bölükbaş, F. & Yılmaz M. Y. (Ed). (2018b). *İstanbul yabancılar için Türkçe çalışma kitabı A2*. İstanbul: Kültür Sanat.

Şekil 131’de yer alan *mizahi fıkra*da Temel, canını almaya gelen Azrail ile bir anlaşma yapar. Azrail 5 yıl sonra gelmeyi kabul eder. Süresi dolan Temel, Azrail’in kendisini havada bulamayacağını düşündüğünden uçağa biner. Ancak beklentileri ile uyuşmayan bir durum vardır: Azrail o dakikada ölmesi gereken tüm insanları bir uçağa toplamıştır. Mizahi fıkra, *uyumsuzluk kuramına* örnek oluşturmaktadır.

Şekil 132. Atasözleri 4. Bölükbaş, F. & Yılmaz M. Y. (Ed). (2018b). *İstanbul yabancılar için Türkçe çalışma kitabı A2*. İstanbul: Kültür Sanat.

Şekil 132’deki etkinlikte, atasözlerinin gerçek anlamlarındaki karşılıkları ile ilgili *karikatürler* yer almaktadır. Atasözlerini daha eğlenceli bir hâle getiren ve daha kalıcı olmasını sağlayan bu çizimler *kavrama kuramına* örnektir.

Tablo 27

İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Çalışma Kitabı’ndaki (A2) Mizahi Unsurların Kuramlara Dağılışı

	Üstünlük Kuramı	Uyumsuzluk Kuramı	Rahatlama Kuramı	Kavrama Kuramı	Diğer
Örnek 1					X
Örnek 2		X			
Örnek 3				X	

Tablo 27’te İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Çalışma Kitabı’ndaki (A2) mizahi unsurların kuramlara dağılışı verilmektedir.

4.4.5. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı (B1)

EĞLENELİM ÖĞRENELİM

Bankacı

Bir genci, banka memuru olarak işe alırlar, ilk gün masasında ne bir kalem ne bir kâğıt ne de bir bilgisayar görür ve çok sinirlenir. Hemen depoya telefon açar:

- Rezalet! Benim eşyalarım nerede? Derhal gönderin, yoksa orayı dağıtırim.

Telefondaki ses, sakın bir tonla cevap verir:

- Siz kiminle konuşuyorsunuz, biliyor musunuz acaba?

- Hayır, kiminle konuşuyormuşum bakalım?

- Ben bu bankanın müdürüyüm!

- Peki siz kiminle konuşuyorsunuz, biliyor musunuz?

- Hayır.

- Oh, çok şükür.

Şekil 133. Bankacı. Bölükbaş, F. & Yılmaz M. Y. (Ed). (2017b). *İstanbul yabancılar için Türkçe ders kitabı B1*. İstanbul: Kültür Sanat.

Banka memuru olarak işe giren genç ile patronu arasında geçen konuşmada tansiyon yükselmektedir. Gencin patronuna sinirlenmesi beklenirken kendi kimliğini gizlemesi güldürü unsurunu oluşturmaktadır. Verilen *mizahi fıkra*, *uyumsuzluk kuramına* örnek teşkil etmektedir.

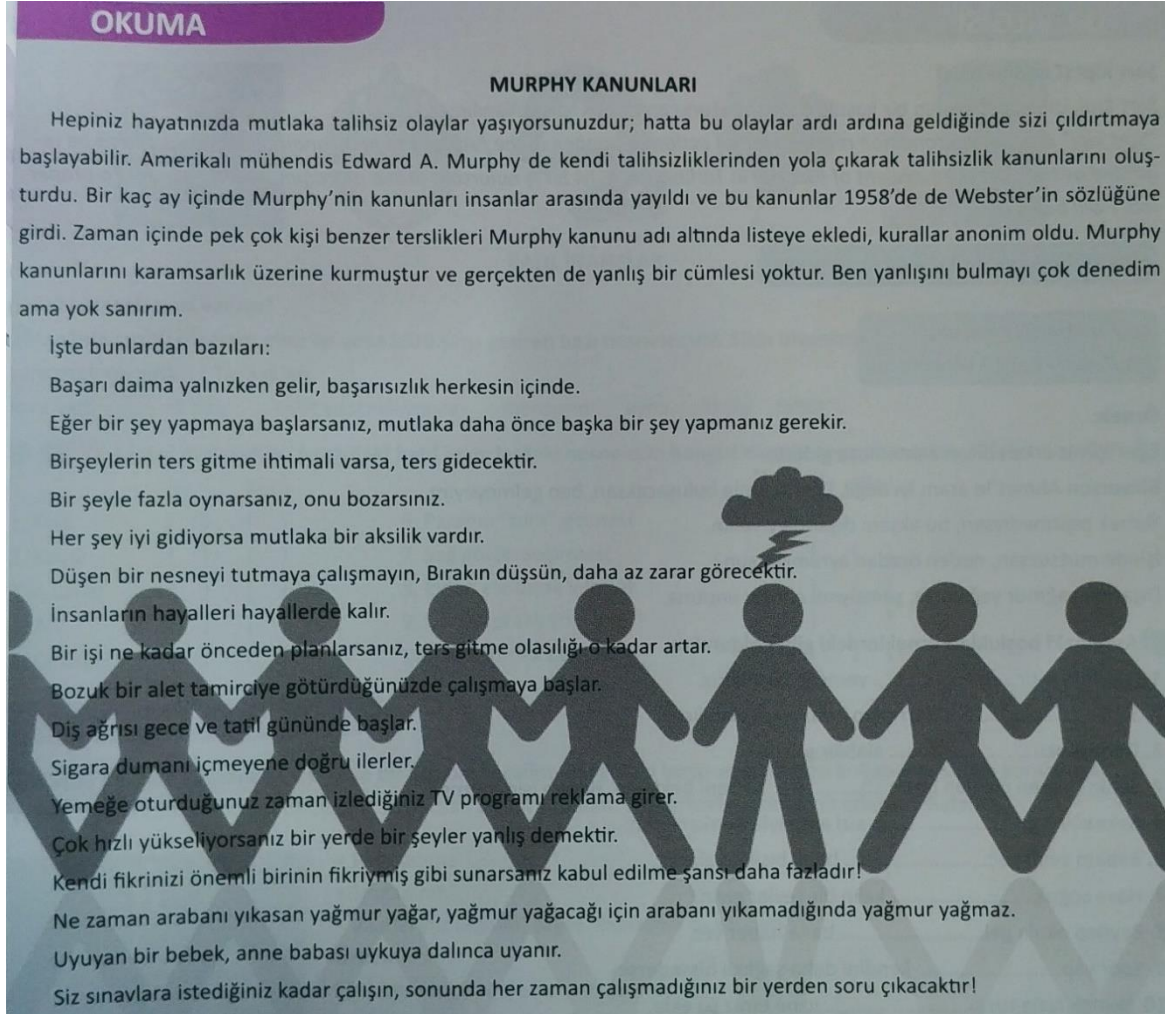
HAZIRLIK ÇALIŞMASI

1 İkili gruplar oluşturalım ve aşağıdaki karikatürü inceleyelim. Bu karikatürdeki problem nedir? Tartışalım.

Adil bir seçim olabilmesi için herkesin aynı sınava girmesi gerekiyor: Lütfen arkandaki ağaca tımanın.

Şekil 134. Ölçme. Bölükbaş, F. & Yılmaz M. Y. (Ed). (2017b). *İstanbul yabancılar için Türkçe ders kitabı B1*. İstanbul: Kültür Sanat.

Şekil 134'teki *karikatürde* sınav gözetmeni olarak bulunan kişi, seçimin adil olacağını vurgulamıştır. Ancak tüm adaylardan tek bir şey yapması istenmektedir. Adil bir sınav olacağını belirtmesi ile tüm adayların farklı meziyetlere sahip olup isteneni gerçekleştiremeyecek olması *uyumsuzluk kuramına* işaret etmektedir. Eleştiri yapılmıştır.

Şekil 135. Murphy kanunları. Bölükbaş, F. & Yılmaz M. Y. (Ed). (2017b). *İstanbul yabancılar için Türkçe ders kitabı B1*. İstanbul: Kültür Sanat.

Hayat boyu yaşanan olumsuzluklarla ilgili tespitler şekil 135'de Murphy kanunları adı altında liste hâline getirilmiştir. Pek iyimser olmayan bu kanunlarda yer alanlar, hemen hemen her insanın başından geçmektedir. *Kavrama kuramına* örnek oluşturmaktadır.

EĞLENELİM ÖĞRENELİM

DİLE BENDEN NE DİLERSEN

Temel gemiyle okyanusu geçiyormuş. Bir fırtına çıkmış, gemi batmış. Temel, bir İngiliz, bir de Fransız bir tahta parçasına tutunmuşlar, yüze yüze küçücük bir adaya çıkmışlar. Günler geçmiş. Ot yiyerek günlerini geçiriyorlarmış. Bir gün dalgalar kıyıya ağzı kapalı bir şişe getirmiş. Hemen şişeyi açmışlar. Şişeden bir cin çıkmış:

- Sahipler! Dileyin benden ne dilerseniz, demiş.

İngiliz:

- Beni hemen evime götür, demiş. Cin parmaklarını şıkatmış, İngiliz bir anda evine gitmiş. Fransız:

- Ben de evime gitmek istiyorum, demiş. Bir anda Fransız da evine gitmiş. Cin, Temel'e dönmüş:

- Sahip, dile benden ne dilersen, demiş. Temel etrafına bakmış:

- Ben burada yalnız kaldım. Yalnızlığı hiç sevmem. O İngiliz ve Fransız arkadaşımı geri istiyorum. Onları buraya getir, demiş.

Şekil 136. Temel. Bölükbaş, F. & Yılmaz M. Y. (Ed). (2017b). *İstanbul yabancılar için Türkçe ders kitabı B1*. İstanbul: Kültür Sanat.

Şekil 136'daki metin, *mizahi fıkra* örneğidir. Fırtınada gemilerinin batmasının ardından tahta parçasına tutunan Temel, bir İngiliz ve bir Fransız yüzerek küçük bir adaya çıkarlar. Bir gün bir şişe bulurlar. İngiliz ve Fransız şişeden çıkan cine evlerine gitmek istediklerini söyler. Temel'in de bu dilekte bulunması beklenirken o, umulmadık bir istekte bulunarak iki arkadaşını geri istediğini söyler. Bu örnekte *uyumsuzluk kuramından* yararlanılmaktadır.

OKUMA

3 Aşağıdaki kelime ve kelime gruplarını uygun boşluklara yerleştirilim.

sipariş	paylaşma	doyurucu	sınav dönemlerinde
ev arkadaşı		temel gıda maddeleri	

ÖĞRENCİ EVİ

Üniversiteyi kazandıktan sonra bazı öğrenciler yurttan, bazı öğrenciler kiralık evlerde kalırlar ve ailelerinden uzakta yaşarlar. Ben de o öğrencilerden biriyim.

Daha sonra evin kirası, telefon, elektrik, internet faturaları, apartman aidatı gibi masraflar ailelerimize fazla gelmeye başlar. Bundan sonra iş başa düşer ve biz aramaya başlarız. Sonunda okul veya sınıf arkadaşlarından birilerini buluruz. Evimizi, sevgimizi onlarla paylaşıyoruz. Arkadaşlar arasında çok önemlidir. Her şeyi paylaşıyoruz.

Evdeki işler sırayla olur, sıradaki kişi köle gibi bütün işleri yapar. Temizlik, yemek, bulaşık... Yemek esnasında onu en az on kere mutfaka gönderebiliriz. O günkü köle, yemek yaparken mutfakta bir şeyler eksikse hemen markete gidip eksikleri tamamlar, zamanla yarışarak yemeği pişirir, bizler de yemeğin pişmesini bekleriz. O gün elimizi sıcak sudan soğuk suya sokmayız.

Ayın ilk haftası para var, huzur var demektir; dönerler, kebaplar sipariş ederiz. İkinci haftası özel soslu makarnalar, üçüncü haftası evdeki peynirlerle tostlar yaparız. Son haftasında ise her tür yumurta yemeğini pişiririz. Zaten öğrenci evlerinin yumurta ve patatestir. Bu ikisinin birleşiminden en az on çeşit yemek yapabiliriz. Bunlar öğrenci evlerinin temel yemekleridir. Yanında ekmekle tüketirsek daha olur. Para bittikten sonra ise sadece yumurta yeriz ve anlarız ki, bursu ya da harçlığı çabuk bitirmememiz gerekir. Bu yemek, biz öğrencilerin en güzel akşam yemeğidir. Çünkü öğlen yemeklerini daima üniversitenin yemekhanesinde yeriz.

Her öğrenci evinde mutlaka bir sakar vardır. O kişi ya çayı devirip bardağı kırar ya da yemeği yakar. Mutlaka bir kişi de ev işlerinden kaçır. Özellikle kesinlikle temiz tabak, çatal, kaşık kalmayınca kadar bulaşık yıkamayız.

Her sabah derse geç kalırız ve öğlen kalkıp okula yemek yemeye gideriz çünkü okulun yemeği daha ucuzdur.

Sınav dönemlerinde en önemli cümle "Bu gece yatmayacağım, ders çalışacağım. Beni rahatsız etmeyin."dir. Gece yatmayız ama ders de çalışmayız.

Evin duvarları vize-final tarihleri, ilginç sözler, ev işleri listesi, harcama listesi gibi kağıtlarla süslüdür.

Öğrenci evinin, öğrenci misafirleri de çoktur. Gelmeden önce misafire "Bir kola al da içelim." diye telefonla veririz.

Şekil 137. Öğrenci evi. Bölükbaş, F. & Yılmaz M. Y. (Ed). (2017b). *İstanbul yabancılar için Türkçe ders kitabı B1*. İstanbul: Kültür Sanat.

Şekil 137’de verilen *mizahi hikâyede*, öğrenci eviyle ilgili aslında herkesin bildiği şeyler yazılmıştır. Tüm bunları bunların farkına varıyor olmak güldürü unsurlarının oluşmasını sağlamıştır. *Kavrama kuramının* örneklerinden biridir.

EĞLENELİM ÖĞRENELİM

KAZAN

Nasrettin Hoca, komşusundan bir gün bir kazan ödünç ister. İade ederken de hem teşekkür eder, hem içine minik bir kazan koyar. Komşusu merakla bu minik kazanı sorunca da, “Komşu, bizdeyken kazanın doğurdu.” der. Komşusu bu işe pek sevinir.

Aradan epey zaman geçer, Hoca yine komşusundan kazanını ödünç ister. Komşusu da sevinerek verir. Ama bu kez aradan günler, haftalar, hatta aylar geçer, kazandan ve Hoca’dan ses gelmez. Nihayet bir gün komşusu konuyu açmaya karar verir, “Hoca bizim kazana ne oldu?” diye sorar. Hoca da üzgün bir ifadeyle, “Komşu çok zaman geçti aradan, senin kazan öldü. Sana nasıl söyleyeceğim diye düşünüp duruyordum.” deyince komşusu sinirlenir. “Hocam ne diyorsunuz? Hiç kazan ölür mü? Kazan canlı mı ki ölsün?” der. Hoca, komşusuna “Doğurunca kabul etmiştin, sesin çıkmamıştı, şimdi ölünce neden feryat ediyorsun?” der.

Şekil 138. Kazan. Bölükbaş, F. & Yılmaz M. Y. (Ed). (2017b). *İstanbul yabancılar için Türkçe ders kitabı B1*. İstanbul: Kültür Sanat.

Nasrettin Hoca’nın *Kazan fıkrası*, Gazi Üniversitesi Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı’nda (A2) yer almıştır. Bu bölümde detaylı bir şekilde anlatılan *mizahi fıkra uyumsuzluk kuramı* ile açıklanmaktadır.

Tablo 28

İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı’ndaki (B1) Mizahi Unsurların Kuramlara Dağılışı

	Üstünlük Kuramı	Uyumsuzluk Kuramı	Rahatlama Kuramı	Kavrama Kuramı	Diğer
Örnek 1		X			
Örnek 2		X			
Örnek 3				X	
Örnek 4		X			
Örnek 5				X	
Örnek 6		X			

Tablo 28’de İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı’ndaki (B1) mizahi unsurların kuramlara dağılışı verilmektedir. Kitapta uyumsuzluk kuramına 4, kavrama kuramına 2 örnek yer almaktadır.

4.4.6. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Çalışma Kitabı (B1)

EĞLENELİM ÖĞRENELİM

Aşağıdaki metni uygun zarf-fiil eklerini kullanarak tekrar yazalım.

BİR BARDAK SU, PATLICANSIZ LÜTFEN!

Bir Amerikalı, tatil için İstanbul'a geldi. Otele yerleşti ve sonra yakınlardaki bir lokantada akşam yemeğine gitti. Hiç Türkçe bilmiyordu. Bu yüzden menünün ilk sayfasında rastgele bir yemeği işaret etti ve gösterdi. Garson bir patlıcan dolması getirdi.

Bir sonraki akşam Amerikalı yine aynı lokantaya gitti. Bu kez menünün ikinci sayfasına baktı ve bir başka yemeği işaret etti. Bu kez garson ona "patlıcan oturtma" getirdi.

Üçüncü gece Amerikalı şansını, yine aynı lokantada bu kez menünün üçüncü sayfasından bir başka yemekle denedi. Bu da bir başka patlıcan yemeği "imam bayıldı"ydı. Gözlerine inanamadı.

Üç gün art arda patlıcan yemeği yedi ve öylece otele geri döndü. Adam odasına giriyordu. Tam o sırada otelin resepsiyon görevlisi kendisine "Bir şey istiyor musunuz?" diye sordu. Amerikalı, "Evet, lütfen bana bir bardak su getirin ama patlıcansız olsun." dedi.

Şekil 139. Patlıcan. Bölükbaş, F. & Yılmaz M. Y. (Ed). (2017a). *İstanbul yabancılar için Türkçe çalışma kitabı B1*. İstanbul: Kültür Sanat.

Şekil 139'da verilen *mizahi fıkra* örneğinde, İstanbul'a tatile gelen bir Amerikalı üç gün art arda farklı şekillerde yapılmış patlıcan yemeklerini tüketir. Türklerin çok sık patlıcan tükettiğini fark eden Amerikalı, resepsiyon görevlisinden su isterken patlıcansız olmasını rica eder. Patlıcan yemekleri Türk kültüründe önemli bir yere sahiptir. Ancak bu kadar sık kullanıldığının yabancı biri tarafından fark edilmesi *kavrama kuramına* örnek olarak gösterilebilir.

EĞLENELİM ÖĞRENELİM

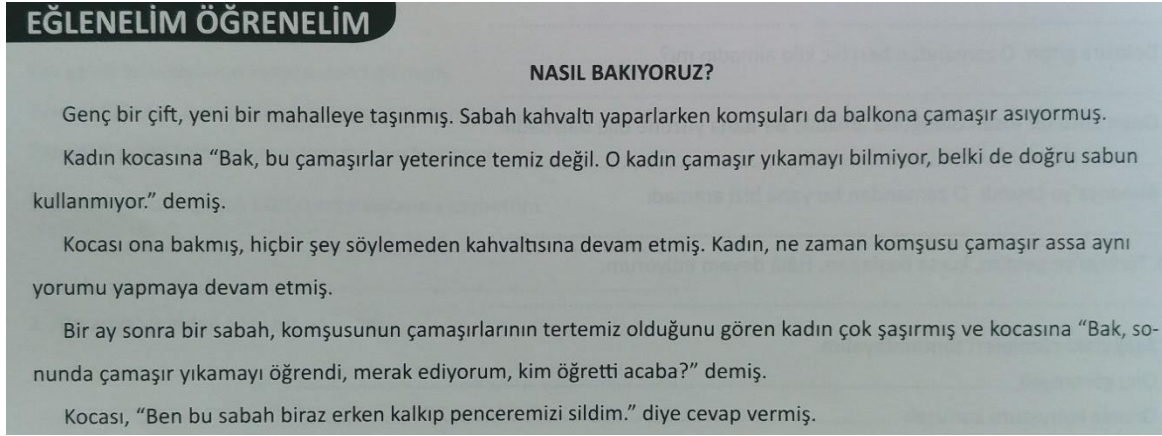
300 TL'YE AĞLIYORUZ

Ali Öztürk, bir gün, bir camiye girdi. Tabutun başında bir genç hüngür hüngür ağlıyordu. Yanına gidip "Çok mu yakınındı?" diye sordu. Genç "Hiç tanımadım." dedi. Çünkü o, cenazede para karşılığı ağlıyordu. Ali Öztürk, genç adama, "Senin gibi kaç kişi var?" diye sordu. "Çok." cevabını alınca, hepsini toplayıp dernek kurdu. Şimdi dernekte 300 kişi var. Ekibi bir saat camide, bir saat evde ağlıyor. "Müşterilerimiz ömründe kimseye yardım etmemiş, cimri insanlar. Ölüncü hanımı mak-yajı bozulmasın diye ağlayamıyor, bizi tutuyor." diyor Ali Öztürk. Her bir kişi cenazede 300 TL para alıyor. Ayda derneğe 100-150 bin TL para giriyor.

Şekil 140. İlginç bir meslek. Bölükbaş, F. & Yılmaz M. Y. (Ed). (2017a). *İstanbul yabancılar için Türkçe çalışma kitabı B1*. İstanbul: Kültür Sanat.

İnsanlar doğar, büyür ve ölürlere. Nasıl bir hayat yaşadıklarına bağlı olarak kişilerin cenaze merasimi yapılır. Ölen kimsenin arkasından ağlayan kişi ne kadar çoksa o kadar iyi bir insan olduğu düşünülür. Hayatı boyunca kimsenin ruhuna dokunamamış, kimseye iyilik yapmamış kişilerin arkasından, sırf gösteriş olsun diye cenazede ağlayacak kimseler bulunmaktadır. Bu durum, toplumsal değerlere ters düşmektedir. Üstelik ağlama işini meslek hâline getirmiş kişilerin oldukça iyi para kazandığı da görülmektedir. Verilen

metinde beklenmeyen unsurların kullanılması ile *uyumsuzluk kuramından* yararlanılmaktadır.

Şekil 141. Nasıl bakıyoruz? Bölükbaş, F. & Yılmaz M. Y. (Ed). (2017a). *İstanbul yabancılar için Türkçe çalışma kitabı B1*. İstanbul: Kültür Sanat.

Şekil 141'deki *mizahi hikâyede*, kendi yanlışlarına bakmadan her zaman karşısındakini eleştiren bir yapıda olan kimsenin düştüğü gülünç durum anlatılmaktadır. Yapılan hata, okuyucunun üstünlük hissine kapılmasına sebep olmaktadır. *Üstünlük kuramı* içerisinde değerlendirilmektedir.

Tablo 29

İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Çalışma Kitabı'ndaki (B1) Mizahi Unsurların Kuramlara Dağılışı

	Üstünlük Kuramı	Uyumsuzluk Kuramı	Rahatlama Kuramı	Kavrama Kuramı	Diğer
Örnek 1				X	
Örnek 2		X			
Örnek 3	X				

Tablo 29'da İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Çalışma Kitabı'ndaki (B1) mizahi unsurların kuramlara dağılışı verilmektedir. Kitapta üstünlük, uyumsuzluk ve kavrama kuramlarına birer örnek bulunmaktadır.

4.4.7. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı (B2)

OKUMA

ÇOCUKLUĞUMDAN BUGÜNE TEKNOLOJİ

Çocukken birçok şeye inanırız: Hayalî oyun arkadaşlarımız vardır. Çocukların hayal dünyası o kadar geniştir ki bugün bizim için komik şeyler, çocukken en doğru şeylerdir. Acaba çocukken teknolojiyle ilgili neler düşünüyorduk? Bakın, insanlar teknolojiyle ilgili yanlışlarını nasıl anlatıyorlar:

Fotoğraf: Küçükken ailemin siyah beyaz fotoğraflarını gördükçe onlara içten içe gülerdim. Onlar, “Siyah beyaz bir dünyada yaşıyorlar.” diye düşünüyordum çünkü öyle görünüyordlardı. Bence o zaman her şey siyah beyazdı ve çok sıkıcıydı. (Filiz S., 30)

Telefon: Çocukken “Telefonla konuştuğum kişiler, beni görebiliyor.” diye düşünüyordum çünkü ses sanki onlar yanımdaymış gibi yakından geliyordu. Bu yüzden telefonla dikkatli bir şekilde konuşmaya ya da bazı şeyleri işaretlerimle anlatmaya çalışıyordum. Ancak, telefonun diğer ucundaki kişiyi görebilmek için bu yaşıma kadar beklemem gerekiyordu. (Göktürk G., 25)

1990’ların başıydı. Çok az kişide cep telefonu vardı. Ben de kendime bir telefon aldım. Cep telefonumu açık bıraktığımda, “Telefonum meşgul çalacak.” diye düşünüyordum çünkü telefon hakkında pek bir bilgi yoktu. Bu yüzden telefonumu kapatıyordum. Bugünlerde ise kimse bana ulaşmasın diye özellikle telefonumu kapatıyorum. (Zeynep D., 44)

Radyo: Küçüklüğümde “İnsanlar radyonun içinde şarkı söylüyor.” diye düşünüyordum çünkü ses, radyonun içinden geliyordu. Bir gün sevdiğim bir sanatçıyı görebilmek için radyoyu kırdım. Yaşadığımı düş kırıklığını anlatamam. Şimdilerde ise çevremde radyoyu pek göremiyorum. (Deniz K., 39)

Cızırdayan radyoma dokununca ya da vurunca düzelecek diye düşünüyordum. Şans eseri bunu başarırsam kendimi olağanüstü güçleri olan biri olarak görüyordum. Günümüzde radyoların bozulacak kadar çalma şansı bile olmuyor. (Ziya A., 40)

Elektrikli Süpürge: Eskiden “Elektrikli süpürgein içinde bir canavar var ve her şeyi yiyor.” diye düşünüyordum çünkü çizgi filmlerde öyle oluyordu. Bu canavar beni de yemesin diye annem evi süpürürken evden kaçıyordum. (Ayça B., 32)

Araba: Çocukken “Şoför koltuğundan geriye doğru bakıyoruz ve araba kendi kendine geriye gidiyor.” diye düşünüyordum çünkü babam öyle yapıyordu. Birkaç kere ben de denemiştım ve olmayınca ağlamıştım. Şimdi bunu başarabiliyorum ancak merak ediyorum, acaba zaman zaman oğlum da ağlıyor mu? (Engin N., 35)

Trafik lambalarının altında, yani yerin dibinde, küçük polis kabinleri var sanıyordum. Lambanın rengini onlar ayarlıyorlardı bana göre; kırmızı tuşa basınca kırmızı ışık yanıyordu, yeşile basınca da yeşil... Kimse bana “Bu doğru değil.” diye söylemedi; ben büyüdükçe keşfettim. (Ozan Y., 25)

Televizyon: Ben çocukken “Televizyondaki insanlar beni görebiliyor.” diye düşünüyordum çünkü ben onları görebiliyordum. Ayrıca her evde gizli bir kamera bulunabilirdi ve birileri de beni izliyor olabilirdi. Bunun için televizyon izlerken daha güzel giyiniyordum. Şimdi ise televizyonu en rahat elbiselerimle izliyorum. (Burcu T., 18)

Çocukken filmler, canlı yayınlanıyor sanıyordum. Farklı kanallarda, aynı kişinin filmini gördüğüm zaman oyuncunun nasıl bu kadar hızlı yer değiştirdiğini anlamıyor, her iki kanalı da izlemeye çalışıyordum. Şimdi kanallar arasında rahat rahat geziniyorum. (Kerim M., 18)

Şekil 142. Teknoloji. Bölükbaş, F. & Yılmaz M. Y. (Ed). (2019c). *İstanbul yabancılar için Türkçe ders kitabı B2*. İstanbul: Kültür Sanat.

Kendi dönemi içerisinde değerlendirildiğinde makul, doğru kabul edilebilecek davranışlar veya düşünceler, günümüzde gelişen teknoloji ile birlikte komik hâle gelebilmektedir.

İnsanların böyle basit şeyler hakkında doğru olmayan fikirler yürütmesini *üstünlük kuramı* ile açıklamak mümkündür.

EĞLENELİM ÖĞRENELİM

Aşağıdaki diyalogları okuyalım. Siz örneklerdeki gibi bir olay yaşadınız mı ya da yaşanmış bir olay biliyor musunuz? Anlatalım.

- Teknik Destek: Nasıl bir bilgisayarınız var?

- Müşteri: Beyaz

+

- Teknik Destek: Ekranınızın solundaki "Bilgisayarım" ikonunu tıklar mısınız?

- Müşteri: Sizin solunuz mu, benim solum mu?

+

- Müşteri: Merhaba. Ben Aysu. Bilgisayarımdan çıktı alamıyorum. Her deneyişimde "Yazıcı bulunamıyor." diye bir uyarı yazısı çıkıyor. Yazıcıyı kaldırdım, ekranın önüne koydum, hâlâ "Yazıcı bulunamıyor" diyor.

- Teknik Destek: ...

+

- Müşteri: Yazıcımdan renkli çıktı alamıyorum. Bir şeyi eksik mi yapıyorum acaba?

- Teknik Destek: Yazıcınız renkli mi?

- Müşteri: Ah, affedersiniz ya...

+

- Teknik Destek: Şimdi ekranınızın üzerinde ne var hanımefendi?

- Müşteri: Eşimin doğum günümde hediye ettiği ayıcık. Niye?

+

- Teknik Destek: Şifrenizi söylüyorum: Küçük c, büyük A, küçük n, 7

- Müşteri: 7 büyük mü, küçük mü?

+

- Teknik Destek: Hangi anti-virüs programını kullanıyorsunuz efendim?

- Müşteri: Windows

- Teknik Destek: O anti-virüs programı değil efendim.

- Müşteri: Affedersiniz, Internet Explorer'dı.

+

- Teknik Destek: Buyurun efendim?

- Müşteri: Eee. İlk defa mail gönderiyorum da.

- Teknik Destek: Tamam. Ben size yardım edeyim.

- Müşteri: Adresteki "a"yı yazdım da, çevresine daireyi nasıl çizeceğim?

Şekil 143. Teknik destek. Bölükbaş, F. & Yılmaz M. Y. (Ed). (2019c). *İstanbul yabancılar için Türkçe ders kitabı B2*. İstanbul: Kültür Sanat.

Şekil 143'te bulunan teknik destek ile müşteriler arasında geçen konuşmalar, bu kadar basit hataların nasıl yapılacağını düşündürmektedir. Metni okuyan kişiler, bu hataları yapmayacağını düşündüğünden üstünlük hissine kapılmaktadır. *Üstünlük kuramına* örnektir.

EĞLENELİM ÖĞRENELİM

YE KÜRKÜM YE!

Nasrettin Hoca bir gün yemekli bir düğüne davet edilmiş. Hoca, ziyafete gündelik elbiseleri ile gidince kimse onunla ilgilenmemiş. Ne "Buyur." diyen varmış ne "Otur." diyen. Hoca'nın bu duruma canı çok sıkılmış. Koşarak evine dönüp sırtına bayramlık kürkünü geçirmiş. Düğün yerine gelmiş. Ev sahipleri onu kürküyle görünce büyük saygı göstermişler. Sofranın baş köşesine oturtmuşlar. Önüne tabak tabak yemekler koymuşlar.

Hoca, birden kürkünün eteğinden tutup çorba tasına daldırıp "Ye kürküm ye!" diye söylenmeye başlamış. Bunu gören misafirler şaşırıp "Ne yapıyorsun Hoca Efendi, kürk yemek yer mi hiç?" diye sormuşlar. Hazırcevap olan Hoca hemen "Madem ki bütün saygı ve ikram kürküne yapılıyor, öyleyse yemeği de o yesin!" diye cevap vermiş.

Şekil 144. Ye kürküm ye 3. Bölükbaş, F. & Yılmaz M. Y. (Ed). (2019c). *İstanbul yabancılar için Türkçe ders kitabı B2*. İstanbul: Kültür Sanat.

Nasrettin Hoca'nın "Ye Kürküm Ye!" *fıkrası* Gazi Üniversitesi Yabancılar İçin Türkçe Çalışma Kitabı'nda (B1) açıklanmıştır.

5 Aşağıdaki kelimeleri uygun boşluklara yerleştiririm.

oysaki hâlbuki meğerse mademki ne var ki ne yazık ki neyse ki

EVLİLİK TEKLİFİ

Yetmiş altı yaşında dul bir kadın ile seksen yaşında dul bir adam, aralarındaki dostluğu iki yıldır sürdürüyorlardı; iki yıl yaşlı insanlar için çok daha uzun bir zaman demektir. Adam, "..... onunla görüşüyoruz; zaman kaybetmeden onunla evlenmeliyim." diye düşündü. Bir akşam yemeğinde adam, kadına evlenme teklifi etti; kadın da bu teklifi kabul etti.

Ertesi gün, adam erkenden uyandı; bir sorun vardı. O, dün akşam arkadaşına evlenme teklifi etmişti; bu önerisine arkadaşının ne yanıt verdiğini hatırlayamıyordu. Bu sırada, kadın da düşünüyordu: Dün akşam bir evlenme teklifine "Evet" demişti, kime "Evet" dediğini bilmiyordu.

Adam hemen kadına telefon etti ve arkadaşına, dün akşamki önerisine "Evet" mi yoksa "Hayır" mı dediğini sordu. Telefonun öteki ucundan kadının kocaman kahkahası yükseldi: "İyi ki aradın, George. Ben de, kimin evlenme önerisine 'Evet' yanıtı verdiğimi anımsamaya çalışıyordum; senmişsin."

Şekil 145. Evlilik teklifi. Bölükbaş, F. & Yılmaz M. Y. (Ed). (2019c). *İstanbul yabancılar için Türkçe ders kitabı B2*. İstanbul: Kültür Sanat.

Şekil 145'te verilen *mizahi fıkrada* yaşları 76 ile 80 olan iki dost evlenmeyi düşünürler. Ancak ikisinde de yaşlılığın verdiği bir durum olarak unutkanlık mevcuttur. Adam, evlilik

teklifi ettiği arkadaşının verdiği yanıtı hatırlayamazken kadın ise kimin evlilik teklifi ettiğini unutmuştur. Neyse ki çok geçmeden doğru sorularla gerçeği anlarlar.

DİNLEME

KARAGÖZ VE HACİVAT

6 Resimdekileri tanıyor musunuz?

7 Metni dinleyelim. Aşağıdaki ifadeler ne anlama gelmektedir? Eşleştirelim.

1. Uğurlar olsun!	a. Gülünç duruma düşmek
2. Maymun olmak	b. Okuma yazma öğrenmek
3. Okuryazar olmak	c. Sevgiyle karışık bir azarlama sözü
4. Köftehor	ç. Yolun açık olsun!

8 Dinlediğimiz metinde Karagöz, Hacivat'ın cümlelerini nasıl anlıyor? Yazalım.

Hacivat ne diyor?	Karagöz ne anlıyor?
Ben de dükkânıma gidiyordum, birlikte yürüyelim.	
Ne yün yemesi canım, yani beraber gidelim.	
Neyse, senin hakkında iyi haberler duydum. Çok memnun oldum.	
Senin cahillikten kurtulmak istediğini öğrendim.	
Karagöz'üm, hele önce dışarıdan imtihana gir, ilkokuldan diploma al!	

Şekil 146. Karagöz 5. Bölükbaş, F. & Yılmaz M. Y. (Ed). (2019c). *İstanbul yabancılar için Türkçe ders kitabı B2*. İstanbul: Kültür Sanat.

Karagöz oyununun temeli Karagöz'ün Hacivat'ı yanlış anlamasına dayanır. Şekil 146'daki etkinlikte Karagöz'ün yanlış anlamış olduğu cümlelerin boşluklara yazılması istenmektedir. *Üstünlük kuramına* uygunluk göstermektedir.

YAZMA

10 Dil yanlışları ile ilgili ilginç bir olay yaşadınız mı? Örnekteki gibi yazalım.

Örnek:

Türkiye'ye geledi 3 ay olmuştu. Bir gün, eve misafirler geldi. Ev arkadaşım bana "Çabuk git, marketten tavuk al." dedi. Aceleyle evden çıkıp "tavuk, tavuk, tavuk..." diye mırıldanarak markete gittim. Ne var ki markete gince "tavuk" kelimesini unuttum. Çaresiz bir şekilde etrafıma bakınırken birden gözüme yumurta kolisi çarptı ve görevliye yumurtaları göstererek, "İşte bunun annesi istiyorum, ağabey." dedim. Tavuğu aldıktan sonra bir daha dönmek üzere markette ayrıldım.

Şekil 147. Dil yanlışları. Bölükbaş, F. & Yılmaz M. Y. (Ed). (2019c). *İstanbul yabancılar için Türkçe ders kitabı B2*. İstanbul: Kültür Sanat.

Öğrenilen dil ile ilgili pratik yapmak önemli bir durumdur. Ancak zaman zaman öğrenilen kelimeler unutulabilir. Şekil 147'deki *mizahi hikâyede* tavuk kelimesini unutan kişi, pratik bir yol kullanarak amacına ulaşmaktadır. *Üstünlük kuramına* örnektir.

KONUŞMA

11 Türkçe öğrenirken yanlış anlaşıldığınız bir olay var mı? Örnekteki gibi bir diyalog oluşturalım ve sınıfta canlandıralım.

A: Murat nerede?

B: Cinayete gitti.

A: Nereye!!!

B: Birisi ölmüş onun için camiye gitti.

A: Cenazeye mi yoksa?

B: Evet, evet. Bu ikisi çok benziyor.

A: Of, çok şükür!

Şekil 148. Yanlış anlama. Bölükbaş, F. & Yılmaz M. Y. (Ed). (2019c). *İstanbul yabancılar için Türkçe ders kitabı B2*. İstanbul: Kültür Sanat.

Öğrenilen dildeki bazı kelimelerin ses benzerliklerine sahip olması, onların karıştırılmasına sebep olabilir. Cinayet ve cenaze kelimelerini birbirine karıştıran kişi, karşısındakini korkutmaktadır. Kelimelerin yanlış kullanıldığının fark edilmesi üzerine tehdit ortadan kaybolur ve rahatlama gerçekleşir. *Rahatlama kuramına* örnektir.

YAZMA

9 Bir ürünü tanıtan bir reklam metnini örneklerdeki gibi yazalım.

Örnek-1: Türk Usulü Hamburger

Biz Türkler ne yaparsak kendimizden bir tat katmayı severiz. Mesela, ateşi ilk biz bulsaydık önce mangal yapardık; aya ilk biz çıksaydık doyaya kutlardık; ilk robotu biz yapsaydık adını 'Kanka' koyardık... Peki, hamburgeri biz yapsaydık, köftesini okkalı, lezzetli, dahası sarımsaklı ve soğanlı, ekmeğini de ağzımıza layık, dillere destan yapmaz mıydık?

Şekil 149. Hamburger. Bölükbaş, F. & Yılmaz M. Y. (Ed). (2019c). *İstanbul yabancılar için Türkçe ders kitabı B2*. İstanbul: Kültür Sanat.

Türkler her fırsatta mangal yakmayı, kutlama yapmayı vb. etkinlikleri çok sever. Bu durumun farkında olan metin yazarı da güldürü unsurlarını kullanarak yukarıdaki metni yazmıştır. Bu metin, *kavrama kuramı* bağlamında incelenmektedir.

8 Aşağıdaki kelimeleri uygun boşluklara yerleştiririm.

üstelik hatta ayrıca bununla beraber bununla birlikte

Bir Varoluş Öyküsü

Baba: Oğlum, senin mutlu olmanı çok istiyorum; evleneceğin kızı da ben seçeyim diyorum.

Oğul: Hayır baba.

Baba: Senin için Bill Gates'in kızını seçtim.

Oğul: Peki baba.

Baba, Bill Gates'e gider.

Baba: Kızının oğlumla evlenmesini istiyorum.

Bill Gates: Hayır. Oğlunuzun kim olduğunu bile bilmiyorum.

Baba: Oğlum çok iyi, yardımsever, yakışıklı bir çocuktur; Dünya Bankası'nda CEO'dur.

Bill Gates: Peki, bir plan yapıp çocukları tanıştıralım; bunu hemen yapalım.

Baba, Dünya Bankası'na gider.

Baba: Oğlumu dünya bankasına CEO olarak almanızı istiyorum.

Başkan: Hayır, böyle şey olmaz.

Baba: Hemen "Hayır." demeyin. Oğlum çok çalışkandır, gayretlidir; O, Bill Gates'in damadıdır.

Başkan: Hımm... Oğlunuzu sevdim; oğlunuz akıllı birine benziyor. İşe hemen başlasın...

Şekil 150. Varoluş öyküsü. Bölükbaş, F. & Yılmaz M. Y. (Ed). (2019c). *İstanbul yabancılar için Türkçe ders kitabı B2*. İstanbul: Kültür Sanat.

Şekil 150'de oğlunun iyi bir yerde çalışmasını ve iyi bir evlilik yapmasını isteyen babanın söylediği yalanlarla isteklerine kavuşması anlatılmaktadır.

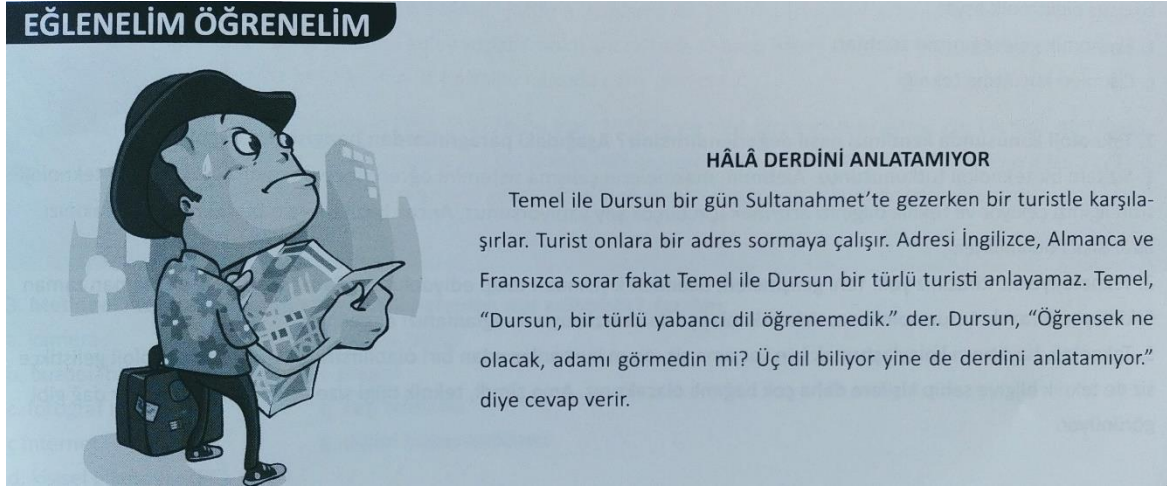
Tablo 30

İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı'ndaki (B2) Mizahi Unsurların Kuramlara Dağılışı

	Üstünlük Kuramı	Uyumsuzluk Kuramı	Rahatlama Kuramı	Kavrama Kuramı	Diğer
Örnek 1	X				
Örnek 2	X				
Örnek 3					X
Örnek 4					X
Örnek 5	X				
Örnek 6	X				
Örnek 7			X		
Örnek 8				X	
Örnek 9					X

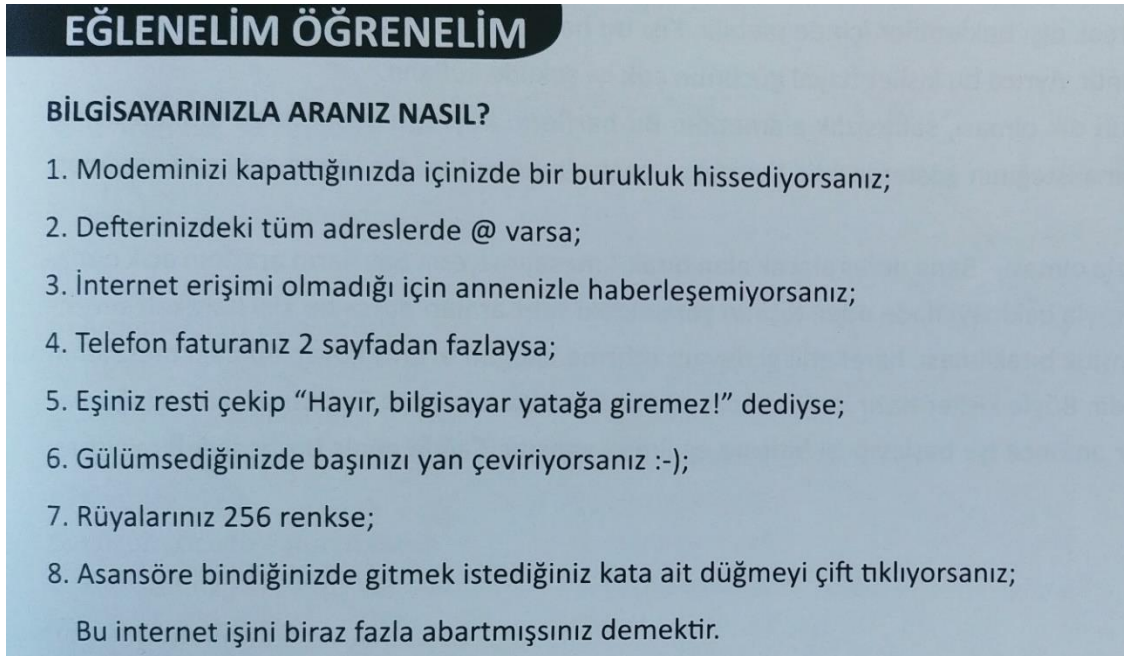
Tablo 30'da İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı'ndaki (B2) mizahi unsurların kuramlara dağılışı verilmektedir.

4.4.8. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Çalışma Kitabı (B2)

Şekil 151. Üç dil. Bölükbaş, F. & Yılmaz M. Y. (Ed). (2019a). *İstanbul yabancılar için Türkçe çalışma kitabı B2*. İstanbul: Kültür Sanat.

Şekil 151'de verilen *mizahi fıkrada* üç tane yabancı dil bilmenin bile açamayacağı kapıların olduğunu fark eden Temel ile Dursun'un başından geçenler, *kavrama kuramına* örnek oluşturmaktadır.

Şekil 152. Bilgisayar. Bölükbaş, F. & Yılmaz M. Y. (Ed). (2019a). *İstanbul yabancılar için Türkçe çalışma kitabı B2*. İstanbul: Kültür Sanat.

Mizahta “abartma sanatı” çok sık kullanılmaktadır. Şekil 152’deki bölümde, insanın bilgisayarıyla olan bağı abartılı sorularla ortaya konmaya çalışılmaktadır.

6. Aşağıdaki kelimeleri uygun boşluklara yerleştiririm.

oysaki hâlbuki meğerse mademki ne var ki ne yazık ki neyse ki

BURASI ÇOK SICAK

Bir adam, yeni ulaştığı otele kaydını yaptırır. Odasına geldiğinde bir bilgisayar görür ve “..... odamda bilgisayarım var; karıma bir elektronik posta atayım.” diye düşünür. Karısına bir e-posta yazar ve yollar.

..... karısına yazdığı elektronik postayı farkında olmadan yanlış bir adrese göndermiştir. Mektup, farklı bir yerdeki, farklı bir bayana gider. Mektup “Sevgili karıma” diye başlamaktadır; kadının kocası ölmüştür ve kadın cenaze töreninden eve yeni dönmüştür. Kadın, bilgisayarındaki mektubu görür ve arkadaşlarından geldiğini düşünür, mektup arkadaşlarından değildir. Kadın mektubu okuyunca yere yığılıp kalır. Odaya giren annesi, yerde yatan kızını ve ekrandaki mesajı görür:

Kime : Sevgili karıma
Konu : Yeni ulaştım.
Tarih : 01.02.2008

Benden haber aldığına şaşıracağından eminim. burada bilgisayar var ve sevdiklerimize elektronik posta gönderebiliyoruz. Buraya yeni ulaştım ve kaydımı yaptırdım. Senin de kayıtların hazır. Her şey, yarın senin buraya geleceğini düşünülerek hazırlanmış. Seninle buluşmayı dört gözle bekliyorum. Umarım sen de benim gibi sorunsuz bir yolculuk geçirirsin.

Şekil 153. Burası çok sıcak. Bölükbaş, F. & Yılmaz M. Y. (Ed). (2019a). *İstanbul yabancılar için Türkçe çalışma kitabı B2*. İstanbul: Kültür Sanat.

Şekil 153’te verilen *mizahi fıkra*da yeni ulaştığı otelden eşine göndereceği e-postayı başka bir adrese gönderen adam büyük bir yanlış anlaşılmaya sebep olmaktadır. E-postayı alan diğer kadının eşi ölmüştür ve gördüğü mesaj karşısında bayılır. Bu mizahi fıkra örneği, kadının kendisini tehdit altında hissetmesine dayanmaktadır. *Rahatlama kuramına* örnek olarak gösterilmektedir.

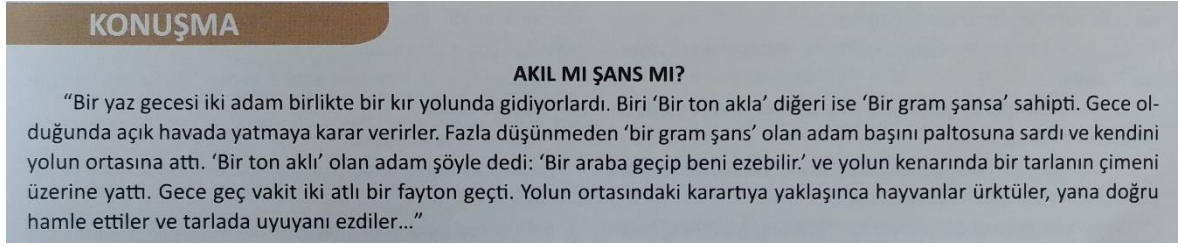
Tablo 31

İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Çalışma Kitabı’ndaki (B2) Mizahi Unsurların Kuramlara Dağılışı

	Üstünlük Kuramı	Uyumsuzluk Kuramı	Rahatlama Kuramı	Kavrama Kuramı	Diğer
Örnek 1				X	
Örnek 2					X
Örnek 3			X		

Tablo 31’de İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Çalışma Kitabı’ndaki (B2) mizahi unsurların kuramlara dağılışı verilmektedir.

4.4.9. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı (C1)

Şekil 154. Akıl mı şans mı? Bölükbaş, F. & Yılmaz M. Y. (Ed). (2019d). *İstanbul yabancılar için Türkçe ders kitabı C1*. İstanbul: Kültür Sanat.

Hayatta bazı insanlar şansa inanırken bazıları sadece aklın üstünlüğünü kabul eder. Şekil 154’te bulunan metin sadece şansın ya da sadece aklın tek başına yeterli olamayacağını anlatan güzel bir örnektir.

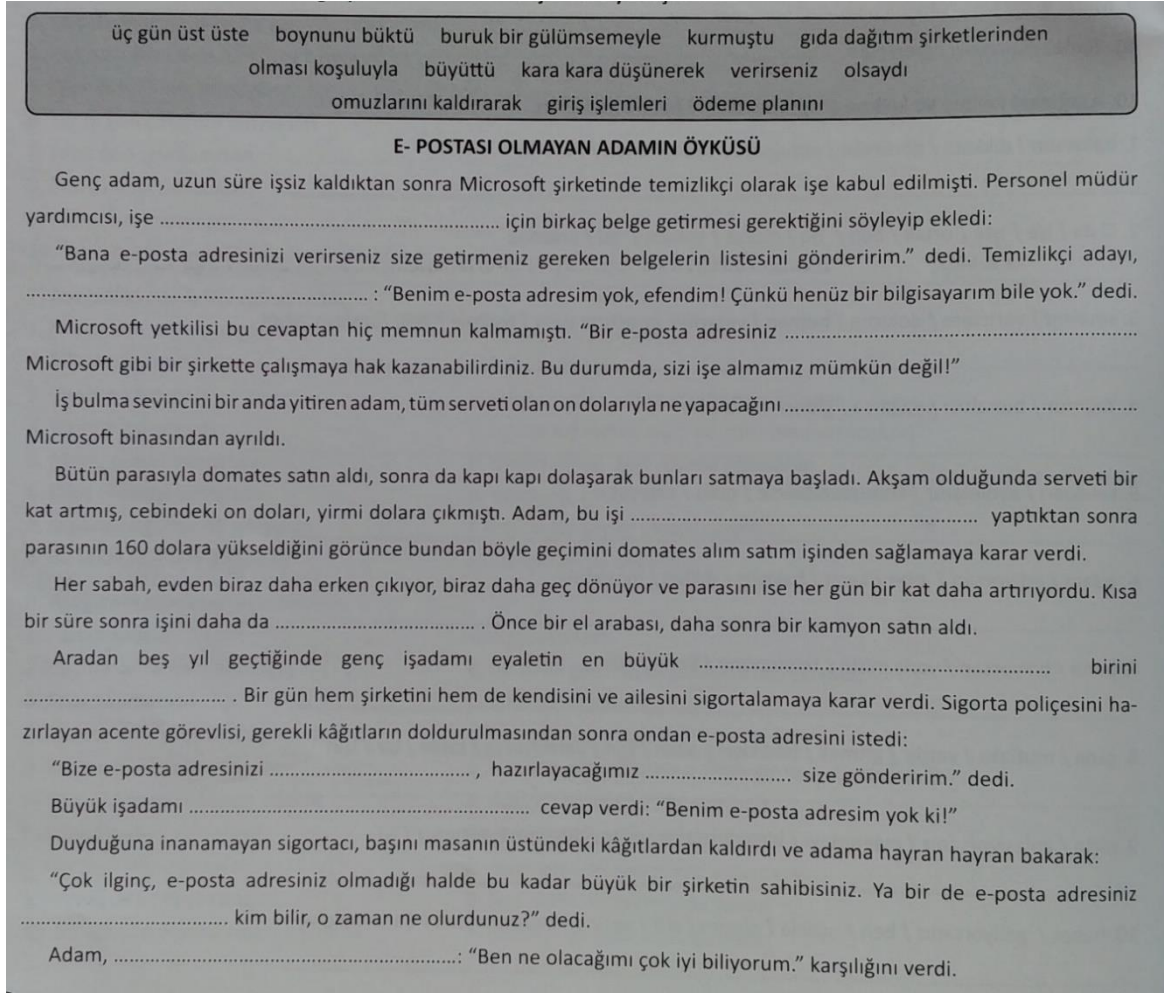
Tablo 32

İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı’ndaki (C1) Mizahi Unsurların Kuramlara Dağılışı

	Üstünlük Kuramı	Uyumsuzluk Kuramı	Rahatlama Kuramı	Kavrama Kuramı	Diğer
Örnek 1					X

Tablo 32’de İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı’ndaki (C1) mizahi unsurların kuramlara dağılışı verilmektedir.

4.4.10 İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Çalışma Kitabı (C1)

Şekil 155. E-posta. Bölükbaş, F. & Yılmaz M. Y. (Ed). (2019b). *İstanbul yabancılar için Türkçe çalışma kitabı C1*. İstanbul: Kültür Sanat.

Büyük bir şirkette temizlikçi olarak işe girmeye çalışan kişi, elektronik posta adresine sahip olmadığı için kabul edilmez. Elinde sadece 10 doları bulunmaktadır ve son parasıyla domates almaya karar verir. Domatesi kapı kapı dolaşarak satar. Zaman içerisinde parası katlanarak artar ve büyük bir şirket sahibi olur. Bir gün sigorta yaptırmak ister, sigortacı evrakları e-posta adresine göndereceğini söyler. Ancak iş adamının hâlâ bir e-posta adresi yoktur. Sigortacı, iş adamının e-posta adresi olmadığını duyunca çok şaşırır, e-postası olmadığı hâlde bu durumda ise e-posta adresi olsaydı ne hâlde olacağını sorar. Adam “Ben ne olacağımı çok iyi biliyorum.” diye karşılık verir. Hayatın sürprizlerle dolu olduğunu, istenmeyen durumların zaman içerisinde kişinin lehine dönüşebileceğini anlatan metinde

beklenmeyen unsurlar vardır. *Mizahi hikâye* özellikleri taşıyan metin *uyumsuzluk kuramına* örnektir.

6. Aşağıdaki kelimeleri boşluklara yerleştiririm.

Yine de / Fakat / Aksi halde / Umarım / Acaba

Profesör konferans salonuna gelmiş. ön sırada oturan bir seyis dışında başka kimse yokmuş. Sunusunu aktarma konusunda bocalamış ve seyise sormuş:

Buradaki tek kişi sizsiniz. , size göre konuşmalı mı, yoksa konuşmamalı mıyım?”

Seyis cevap vermiş:

“Hocam ben basit bir insanım, bu konulardan çok fazla anlamam. Eğer ahıra gelseydim ve bütün atların kaçıp bir tane-
sinin kaldığını görseydim, yine de onu beslerdim. vicdanım rahat etmezdi.”

Bu sözlerden pek etkilenen profesör konferansa başlamış. İki saatin üzerinde konuşmuş, durmuş. Konferansın arasında dinleyicisinin de konferansın çok iyi olduğunu onaylayacağını düşünerek:

“Konuşmayı nasıl buldun? sıkılmıyorsundur.” diye sormuş.

Seyis cevap vermiş:

“Hocam sana daha önce basit bir adam olduğumu ve bu konulardan pek anlamadığımı söylemiştim. eğer ahıra
gelip biri dışında tüm atların kaçtığını görseydim, onu beslerdim, ama elimdeki tüm yemi ona verip hayvanı çatlatmazdım.”

Şekil 156. Profesör. Bölükbaş, F. & Yılmaz M. Y. (Ed). (2019b). *İstanbul yabancılar için Türkçe çalışma kitabı C1*. İstanbul: Kültür Sanat.

Şekil 156’da yer alan *mizahi fıkraya* Yedi İklim Türkçe Ders Kitabı’nda (C2) rastlanmıştır. Metinle ilgili açıklamalar bu bölümde yapılmıştır.

Tablo 33

İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Çalışma Kitabı’ndaki (C1) Mizahi Unsurların Kuramlara Dağılışı

	Üstünlük Kuramı	Uyumsuzluk Kuramı	Rahatlama Kuramı	Kavrama Kuramı	Diğer
Örnek 1		X			
Örnek 2					X

Tablo 33’te İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı’ndaki (A1) mizahi unsurların kuramlara dağılışı verilmektedir.

İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti’nde (A1, A2, B1, B2, C1), mizahı unsurlar bulunan 31 adet metin/egzersiz tespit edilmiştir. Bu metinler arasında mizah kuramlarından

üstünlük kuramına 5, uyumsuzluk kuramına 8, rahatlama kuramına 2, kavrama kuramına 7 adet örnek bulunmaktadır.

İncelenen kitap setinde mizah türlerinden 5 mizahi hikâye, 12 mizahi fıkra, 9 karikatür; mizah çeşitlerinden 1 alay örneği yer almaktadır.

Tablo 34

Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretim Setlerindeki Mizahi Unsurların Kuramlara Dağılışı

	Üstünlük Kuramı	Uyumsuzluk Kuramı	Rahatlama Kuramı	Kavrama Kuramı
Hitit Yabancılar için Türkçe Öğretim Seti	8	11	6	8
Gazi Ü. Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti	5	9	1	2
Yedi İklim Türkçe Seti	12	12	-	9
İstanbul Yabancılar için Türkçe Öğretim Seti	5	8	2	7

Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kullanılan kitap setlerindeki mizahi unsurların kuramsal açıdan sayısal verilerle incelenmesi, tablo 34’te yer almaktadır.

Tablo 35

Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretim Setlerindeki Mizahi Unsurların Mizah Tür ve Çeşitlerine Dağılışı

	Latife	Şaka	Nükte	İğne ve Taş	Hiciv	Alay	Halt	Komedi	Kukla	Mizahi Siir	Mizahi Fıkra	Karikatür	Mizahi Hikâye
Hitit Yabancılar için Türkçe Öğretim Seti		16				1		1			3	8	8
Gazi Ü. Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti		3		1		1					5	10	2
Yedi İklim Türkçe Seti					22	1				5	15	25	10
İstanbul Yabancılar için Türkçe Öğretim Seti						1					12	9	5

Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kullanılan kitap setlerindeki mizahi unsurların mizah tür ve şekilleri bakımından sayısal verilerle incelenmesi, tablo 35’te yer almaktadır.

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5. 1. Sonuç ve Tartışma

Çalışmada örneklem olarak belirlenen yabancı dil olarak Türkçe öğretim setleri incelenmiş ve bu kitaplarda yer alan mizahi unsurlar belirlenmiştir. Kitap setleriyle ilgili yapılan analiz, her kitabın altında kuramlara bağlı olarak tablo şeklinde gösterilmiştir. Bu çalışmada mizah kuramlarından; rahatlama kuramı, üstünlük kuramı, kavrama kuramı ve uyumsuzluk kuramı üzerinde durulmuştur.

Rahatlama kuramında, kişinin üzerinde hissettiği tehlikeli durumdan kurtulup mutlu olduğu, bunun üzerine gülme eyleminde bulunduğu ortaya konmaktadır. Üstünlük kuramında ise kişi karşısındakinin kötü görünen yanlarından ve yaptığı hatalardan haz duymaktadır. Çünkü bu tür çirkinliklere sahip olmadığını ve hatalar yapmadığını düşünerek kendini diğerlerinden üstün görmektedir. Uyumsuzluk kuramında gülme eylemi daha farklı bir şekilde ele alınmıştır. Bireysel ya da toplumsal beklentilerle; yazılanların veya konuşulanların sonunun birbiriyle uyuşmaması beraberinde güldürü unsurlarını ortaya çıkarmaktadır. Çalışmada son olarak ele alınan kavrama kuramına göre yazıda, sözde veya harekette ortaya çıkan mantıksızlıkların fark edilmesi gülme eylemini oluşturmaktadır.

Üstünlük kuramı ve rahatlama kuramı, içerisinde istenmeyen durumlar barındırdığından tercih edilmemelidir. Çünkü mizahın insanları birbirine yaklaştırma, eğlenceli bir sınıf ve öğrenme ortamı oluşturma gibi olumlu etkileri mevcutken karşıdaki kişiyi incitme, ona saldırma amacıyla kullanıldığında kişilerin psikolojisinde derin yaralar açtığı görülmektedir. Diğer insanlarla ilgili kırıcı ifadeler taşımama, ön yargılardan uzak durma, herhangi bir grubu, topluluğu veya ırkı yüceltmeye çalışmama gibi özelliklere sahip

olmasından dolayı uyumsuzluk ve kavrama kuramının tercih edilmesi daha doğru olacaktır.

Örnekleme seçilmiş olan yabancı dil olarak Türkçe öğretim setlerinde 9 adet rahatlama kuramına, 30 adet üstünlük kuramına, 26 adet kavrama kuramına, 40 adet uyumsuzluk kuramına örnek tespit edilmiştir. İncelenen kitap setlerinde en çok uyumsuzluk kuramından yararlanıldığı görülmektedir.

Örnekleme seçilen yabancı dil olarak Türkçe öğretim setlerinde yer alan mizah tür ve şekilleri tespit edilmiştir. Hitit Yabancılar İçin Türkçe (A1-A2, B1, B2-C1) Öğretim Seti'nde mizah türlerinden 1 komedi, 8 mizahi hikâye, 8 karikatür, 3 mizahi fıkra; mizah çeşitlerinden 16 şaka, 1 alay yer almaktadır. Gazi Üniversitesi TÖMER Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti'nde mizah türlerinden 2 mizahi hikâye, 10 karikatür, 5 mizahi fıkra, mizah çeşitlerinden 1 alay, 3 şaka, 1 iğne ve taş bulunmaktadır. Yedi İklim Türkçe (Yunus Emre Enstitüsü) Öğretim Seti'nde mizah türlerinden 25 karikatür, 15 mizahi fıkra, 10 mizahi hikâye, 5 mizahi şiir; mizah çeşitlerinden 22 hiciv, 1 alay yer almaktadır. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti'nde mizah türlerinden 12 mizahi fıkra, 5 mizahi hikâye, 9 karikatür; mizah çeşitlerinden 1 alay örneği bulunmaktadır.

Yukarıdaki tespitlerden hareketle incelenen kitap setleri arasında en çok mizahi unsura Yedi İklim Türkçe (Yunus Emre Enstitüsü) Öğretim Seti'nde rastlandığı görülmektedir. İncelenen kitap setlerinde dil öğretimine giriş aşaması olan A1, A2 düzeyinde pek fazla mizahi unsura rastlanmazken, ilerleyen düzeylerde mizahtan daha çok yararlanıldığı görülmektedir. Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi yapan merkezlerin, bünyesinde pek çok ülkeden vatandaşı bulundurması nedeniyle, kitaplarında herhangi bir din, dil, ırk ayrımı yapılmadan güldürü unsurlarına yer verildiği tespit edilmiştir.

Türk kültüründeki mizahi unsurlara baktığımızda ise pek çok metinde çeşitli şekillerde kullanılan örnekler yer almaktadır. Nasrettin Hoca, Karagöz, İncili Çavuş gibi değerler Türk kültürünün eseri olmakla birlikte dünyaya mal olmuş eserlerdir ve sonsuza kadar yaşatılması gerekmektedir. Üstelik bu kişilerin vermiş olduğu mesajlar dünümüzü, bugünümüzü ve yarınlarımızı aydınlatmakta, geleceğe dair öngörülerde bulunmak adına bize yol gösterici olmaktadır. Halkın acısını, sıkıntısını, derdini yansıtan ve acımasız olanı eleştiren bir yapıda olması, haklı olanı gözetmesi, maddiyata değil maneviyata önem vermesi de bu hususu desteklemektedir.

Köklü bir geçmişe sahip olan Türk dilinin sistematik bir şekilde, devlet politikası hâline getirilerek yabancı dil olarak öğretimi alanında desteklenmesi gerekmektedir. Çünkü, bir milletin dili olmadan varlığını devam ettirmesi mümkün değildir. Her Türk vatandaşı bu bilinci taşımalı ve kültürünü, dilini yaygınlaştırma çabası içerisinde olmalıdır. Mustafa Kemal Atatürk'ün Türk diline önem vermesi ve 1932 yılında Türk Dil Kurumunu kurması da bunun göstergelerinden biridir. Kendi kültürüne ve diline hâkim olmayan bir insan, dilini yaygınlaştırma hedefinden oldukça uzaktır. Bundan dolayı bir milletin dili öğrenilmek isteniyorsa o milletin kültürüne hâkim olunmalıdır. Bu husus göz önünde bulundurularak Türk kültürü içerisindeki değerler, Türk dilini öğrenen kişilere mizahi bir anlayış içerisinde aktarılmalıdır. Böylelikle onların bu dili daha eğlenceli bir şekilde öğrenirken aynı zamanda bilgilerinin kalıcı olmasına da olanak sağlanacaktır.

5.2. Öneriler

Bu çalışmada; örnekleme belirtilmiş yabancı dil olarak Türkçe öğretim setlerinde yer alan mizahi unsurlar incelendiğinde bazı setlerin bu tür etkinliklerden/ metinlerden yeteri kadar yararlanmadığı görülmektedir. Yapılan çalışmadan ve elde edilen sonuçlardan hareketle aşağıda bazı önerilerde bulunulmuştur.

1. Derslerde karikatür, mizahi fıkra, mizahi hikâye, mizahi şiir gibi gereçler kullanılmalıdır.
2. Derslerde kullanılacak mizahi unsurlar içeren materyaller; öğrencinin okuma, yazma, dinleme/izleme, konuşma becerilerini de geliştirecek şekilde oluşturulmalıdır.
3. Derslerde kullanılacak materyaller hazırlanırken mizah kuramlarından yararlanılmalıdır. Herhangi bir dil, din, ırk ayrımı yapılmaksızın hazırlanacak gereçler, derste kullanılacak etkili bir öğretim aracı olacaktır.
4. Yeni bir dil öğrenen ya da öğrendiği dili geliştirme aşamasında olan kişi için öğrendiklerinin günlük hayata aktarılabilir olması çok önemlidir. Bu da mizahi unsurlarla sağlanabilir. Derslerde kullanılan materyallerin mizahi özellikler taşıması etkili olacaktır.
5. Yabancı bir ülkede, ailesinden ve sevdiklerinden uzakta yaşayan kişi, diğer insanlarla iletişim kurmada zorluklar yaşayabilir. Mizah, kişiler arasındaki samimiyeti artırırken onların yaptıkları işe veya çalıştıkları konuya daha hâkim olmalarını sağlayacaktır.

6. Araştırmadaki analizler yabancı dil olarak Türkçe öğretimi yapan dört kurumun kullanmış olduğu kitap setleriyle sınırlıdır. Daha kapsamlı bir araştırma yapmak için örneklem genişletilebilir.

7. Mizah kuramlarından, mizah tür ve şekillerinden yararlanılarak aynı zamanda kültür aktarımı yapan metinler/ etkinlikler oluşturulabilir. Mizahi unsurlar içeren kültürel değerlerimiz, yabancı dil olarak Türkçenin öğretiminde etkin hâle getirilebilir.

KAYNAKLAR

- Akalın, Ş. H. (2008). *Binyıl önce binyıl sonra Kâşgarlı Mahmud ve Dîvânu Lugâti't -Türk*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Akkaya, A. (2011). *Karikatürlerle dil bilgisi öğretimi*. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Aksan, D. (2007). *Her yönüyle dil ana çizgileriyle dilbilim*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Aksan, D. (2009). *Türkçenin gücü*. Ankara: Bilgi.
- Akyüz, Y. (1985). *Türk eğitim tarihi (Başlangıçtan 1985'e)*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi.
- Argunşah, M., Yüksekaya, G. & Tabaklar, Ö. (2011). *Karahanlıca Harezme Kıpçakça dersleri*. İstanbul: Kesit.
- Arısoy, M. S. (1977). *Türk gülmece ve yergisinden seçmeler*. Ankara: Varlık.
- Asutay, H. (2007). *Dil kültür ve eğitim*. Konya: Eğitim.
- Ateş, K. (1999). *Türk dili*. Ankara: Aktaş.
- Ateş, Ş., Balcı, M., Barın, E., Çobanoğlu Ş. & Özdemir C. (Ed.). (2017). *Yedi iklim Türkçe ders kitabı B1*. Ankara: Yunus Emre Enstitüsü.
- Ateş, Ş., Balcı, M., Barın, E., Çobanoğlu Ş. & Özdemir C. (Ed.). (2018a). *Yedi iklim Türkçe çalışma kitabı A2*. Ankara: Yunus Emre Enstitüsü.
- Ateş, Ş., Balcı, M., Barın, E., Çobanoğlu Ş. & Özdemir C. (Ed.). (2018b). *Yedi iklim Türkçe çalışma kitabı B1*. Ankara: Yunus Emre Enstitüsü.

- Ateş, Ş., Balcı, M., Barın, E., Çobanoğlu Ş. & Özdemir C. (Ed.). (2018c). *Yedi iklim Türkçe çalışma kitabı B2*. Ankara: Yunus Emre Enstitüsü.
- Ateş, Ş., Balcı, M., Barın, E., Çobanoğlu Ş. & Özdemir C. (Ed.). (2018d). *Yedi iklim Türkçe çalışma kitabı C1*. Ankara: Yunus Emre Enstitüsü.
- Ateş, Ş., Balcı, M., Barın, E., Çobanoğlu Ş. & Özdemir C. (Ed.). (2018e). *Yedi iklim Türkçe ders kitabı A2*. Ankara: Yunus Emre Enstitüsü.
- Ateş, Ş., Balcı, M., Barın, E., Çobanoğlu Ş. & Özdemir C. (Ed.). (2018f). *Yedi iklim Türkçe ders kitabı B2*. Ankara: Yunus Emre Enstitüsü.
- Ateş, Ş., Balcı, M., Barın, E., Çobanoğlu Ş. & Özdemir C. (Ed.). (2018g). *Yedi iklim Türkçe ders kitabı C1*. Ankara: Yunus Emre Enstitüsü.
- Ateş, Ş., Balcı, M., Barın, E., Çobanoğlu Ş. & Özdemir C. (Ed.). (2019a). *Yedi iklim Türkçe çalışma kitabı A1*. Ankara: Yunus Emre Enstitüsü.
- Ateş, Ş., Balcı, M., Barın, E., Çobanoğlu Ş. & Özdemir C. (Ed.). (2019b). *Yedi iklim Türkçe çalışma kitabı C2*. Ankara: Yunus Emre Enstitüsü.
- Ateş, Ş., Balcı, M., Barın, E., Çobanoğlu Ş. & Özdemir C. (Ed.). (2019c). *Yedi iklim Türkçe ders kitabı A1*. Ankara: Yunus Emre Enstitüsü.
- Ateş, Ş., Balcı, M., Barın, E., Çobanoğlu Ş. & Özdemir C. (Ed.). (2019d). *Yedi iklim Türkçe ders kitabı C2*. Ankara: Yunus Emre Enstitüsü.
- Aydın, İ. S. (2006). *Türkçe derslerinde mizah kullanımının öğrenci tutum ve başarısına etkisi (İzmir ilköğretim 8. sınıf örnekleminde)*. Doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Ayık, H., Caner, S., Çeviker, T., Demirel, S., Derviş, S., Dindar, C., Doğan, E., Dölek, S. Eren M. Gedik, Y., Gezen, M., İnam, A., Kilinsky, E., Küçük, Y., Maga, Y., Nesin, A., Oral, T., Öngören, F., Reich H., Selçuk, T., Stenek, V., Timuçin A. & Üstündağ, M. (2002). *Gülmenin kitabı*. İstanbul: Seyhan.
- Balcıoğlu, S. & Öngören, F. (1973). *50 yılın Türk mizah ve karikatürü*. İstanbul: İş Bankası Kültür.
- Banguoğlu, T. (2007). *Türkçenin Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

- Baudelaire, C. (1997). *Gülmenin Özü* (İ. Yalçın, Çev.). İstanbul: İris.
- Bergson, H. (2016). *Gülme komiğın anlamı üzerine bir deneme*. (U. C. Gökdoğan, Çev.). İstanbul: Zeplin.
- Boratav, P. N. (2006). *Nasreddin Hoca*. İstanbul: Kırmızı.
- Bölükbaş, F. & Yılmaz M. Y. (Ed). (2017a). *İstanbul yabancılar için Türkçe çalışma kitabı B1*. İstanbul: Kültür Sanat.
- Bölükbaş, F. & Yılmaz M. Y. (Ed). (2017b). *İstanbul yabancılar için Türkçe ders kitabı B1*. İstanbul: Kültür Sanat.
- Bölükbaş, F. & Yılmaz M. Y. (Ed). (2018a). *İstanbul yabancılar için Türkçe çalışma kitabı A1*. İstanbul: Kültür Sanat.
- Bölükbaş, F. & Yılmaz M. Y. (Ed). (2018b). *İstanbul yabancılar için Türkçe çalışma kitabı A2*. İstanbul: Kültür Sanat.
- Bölükbaş, F. & Yılmaz M. Y. (Ed). (2018c). *İstanbul yabancılar için Türkçe ders kitabı A1*. İstanbul: Kültür Sanat.
- Bölükbaş, F. & Yılmaz M. Y. (Ed). (2018d). *İstanbul yabancılar için Türkçe ders kitabı A2*. İstanbul: Kültür Sanat.
- Bölükbaş, F. & Yılmaz M. Y. (Ed). (2019a). *İstanbul yabancılar için Türkçe çalışma kitabı B2*. İstanbul: Kültür Sanat.
- Bölükbaş, F. & Yılmaz M. Y. (Ed). (2019b). *İstanbul yabancılar için Türkçe çalışma kitabı C1*. İstanbul: Kültür Sanat.
- Bölükbaş, F. & Yılmaz M. Y. (Ed). (2019c). *İstanbul yabancılar için Türkçe ders kitabı B2*. İstanbul: Kültür Sanat.
- Bölükbaş, F. & Yılmaz M. Y. (Ed). (2019d). *İstanbul yabancılar için Türkçe ders kitabı C1*. İstanbul: Kültür Sanat.
- Çelik, E. (2006). *Fizik öğretiminde bilgisayar destekli mizahın öğrenci başarısına ve tutumuna etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Çimen, B. (2011). *Devlet ve özel okullarda görev yapan sınıf öğretmenlerinin öğretim sürecinde mizah kullanma yeterlilikleri konusundaki algılarının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Çotuksöken, Y. (2002). *Türkçe üzerine denemeler ve eleştiriler*. İstanbul: Papatya.
- Demircan, Ö. (2013). *Yabancıdil öğretim yöntemleri*. İstanbul: Der.
- Demirel, Ö. (1990). *Yabancı dil öğretimi ilkeler yöntemler teknikler*. Ankara: USEM.
- Durmuş, M. (2013). *Yabancılarla Türkçe öğretimi*. Ankara: Grafiker.
- Ediskun, Haydar. (2007). *Türk dilbilgisi*. İstanbul: Remzi.
- Eker, G. Ö. (2014). *İnsan kültür mizah – eğlence endüstrisinde tüketim nesnesi olarak mizah*. Ankara: Grafiker.
- Ergin, M. (2009). *Türk dil bilgisi*. İstanbul: Bayrak.
- Ersoy, M. A. (2011). *Safahat*. Ankara: Akçağ.
- Ertural, S. (2008). *Türkiye’de yabancı dil öğretimi*. Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Escarpit, R. (2016). *Mizah*. (M. Yalçın, Çev.). Ankara: İmge.
- Eşigül, E. (2002). *Cumhuriyet Dönemi mizahı üzerinde değerlendirmeli bir bibliyografya çalışması*. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Fenoglio, İ. & Georgeon, F. (2000). *Doğu’da Mizah* (A. Berktay, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Freud, S. (1993). *Espriler ve bilinçdışı ile ilişkileri* (E. Kapkın, Çev.). İstanbul: Payel.
- Göker, C. (1993). *Gülme ve güldüren sanat türleri*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Grönbech, K. (1992). *Kuman Lehçesi Sözlüğü*. (K. Aytaç, Çev.). Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Güneş, F. (2013). *Türkçe öğretimi yaklaşımlar ve modeller*. Ankara: Pegem
- Hengirmen, M. (1993a). Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi. *A. Ü. TÖMER Dil Dergisi*, 5(10), 5-9.
- Hengirmen, M. (1993b). *Yabancı dil öğretim yöntemleri ve TÖMER yöntemi*. Ankara: Engin.

- I. Ersen-Rasch, M. & Onası E. (2015). *Yabancı dil olarak Türkçe dilbilgisi*. İstanbul: Papatya.
- Işık, A. (2007). *Yabancı dil nasıl öğrenilmez? Nasıl öğrenilir?* Ankara: Elma.
- Işık, A. & Kolçak, S. (1953). *Eğitim ve öğretimde mizahtan faydalanma yolları*. İzmir: Endüstri.
- Kanık, O. V. (2005). *Bütün şiirleri*. İstanbul: Yapı Kredi.
- Karagül, A. (2018). *İngilizce mizah metinlerinin 9. Sınıf öğrencilerinin İngilizce dersine yönelik tutumlarına etkisinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Diyarbakır.
- Karakaya, İ. (2011). Bilimsel araştırma yöntemleri. A. Tanrıöğen (Ed.), *Bilimsel araştırma yöntemleri içinde* (s. 55-84). Ankara: Anı.
- Karakaya, S. (2007). *Nasrettin Hoca fıkralarının eğitim değeri ve fıkraların benlik durumlarına göre değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Karasar, N. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Nobel.
- Kasnak, E. (1976). *Dünya mizahından 3000 fıkra*. İstanbul: Kastaş.
- Katipoğlu, M. (2016). *Matematik öğretiminde eğlence ve mizah içeren karikatürlerin kullanılmasının öğrencilerin matematik başarısına etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya.
- Kılınç, A. (2008). *Öğretimde mizahı kavramaya dayalı bir materyal geliştirme çalışması: bilim karikatürleri*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kierkegaard, S. (2000). *Kahkaha benden yana* (N. Çatlı, Çev.). İstanbul: Ayrıntı.
- Klein, A. (1999). *Mizahın iyileştirici gücü* (S. Karayusuf, Çev.). İstanbul: Epsilon.
- Koçoğlu, E. (2012). *6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Karikatür Kullanımının Erişkiye Göre Değerlendirilmesi*. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

- Koestler, A. (1997). *Mizah yaratma eylemi*, (S. Kabakçıoğlu & Ö. Kabakçıoğlu, Çev.). İstanbul: İris.
- Kuipers, G. (2016). *Mizahın sosyolojisi*. Boz, M. & Kuruoğlu, H. (Ed.), *Medya ve mizah* içinde (s. 47). Ankara: Nobel.
- Kurt, M. & Temur, N. (Ed.). (2017a). *Yabancılar için Türkçe B1 orta düzey ders kitabı*. Ankara: Gazi Ü. TÖMER.
- Kurt, M. & Temur, N. (Ed.). (2017b). *Yabancılar için Türkçe B2 orta düzey çalışma kitabı*. Ankara: Gazi Ü. TÖMER.
- Kurt, M. & Temur, N. (Ed.). (2017c). *Yabancılar için Türkçe B2 orta düzey ders kitabı*. Ankara: Gazi Ü. TÖMER.
- Kurt, M. & Temur, N. (Ed.). (2017d). *Yabancılar için Türkçe C1 ileri düzey çalışma kitabı*. Ankara: Gazi Ü. TÖMER.
- Kurt, M. & Temur, N. (Ed.). (2018a). *Yabancılar için Türkçe A1 temel düzey çalışma kitabı*. Ankara: Gazi Ü. TÖMER.
- Kurt, M. & Temur, N. (Ed.). (2018b). *Yabancılar için Türkçe A1 temel düzey ders kitabı*. Ankara: Gazi Ü. TÖMER.
- Kurt, M. & Temur, N. (Ed.). (2018c). *Yabancılar için Türkçe A2 temel düzey çalışma kitabı*. Ankara: Gazi Ü. TÖMER.
- Kurt, M. & Temur, N. (Ed.). (2018d). *Yabancılar için Türkçe A2 temel düzey ders kitabı*. Ankara: Gazi Ü. TÖMER.
- Kurt, M. & Temur, N. (Ed.). (2018e). *Yabancılar için Türkçe B1 orta düzey çalışma kitabı*. Ankara: Gazi Ü. TÖMER.
- Kurt, M. & Temur, N. (Ed.). (2018f). *Yabancılar için Türkçe C1 ileri düzey ders kitabı*. Ankara: Gazi Ü. TÖMER.
- Kutay, C. (1970). *Ağlamamak için nelere gülerlerdi?* İstanbul: Sile.
- Mermi, Ö. F. (2015). *Öğretmenlerin mizah tarzları ile mesleki tükenmişlikleri arasındaki ilişki*. Yüksek Lisans Tezi, Zirve Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.

- Milli Eğitim Bakanlığı. (2018). Türkçe dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar). <http://mufredat.meb.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Morreall, J. (1997). *Gülmeyi ciddiye almak* (K. Aysevener & Ş. Soyer, Çev.). İstanbul: İris.
- Nesin, A. (1973). *Cumhuriyet döneminde Türk mizahı*. İstanbul: Akbaba.
- Oruç, Ş. (2006). *Sosyal bilgiler öğretiminde mizah*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Öngören, F. (1983). *Cumhuriyet dönemi Türk mizahı ve hicvi*. Ankara: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Özcan, Ö. (2002). *Türk edebiyatında hiciv ve mizah (yergi ve gülmece)*. İstanbul: İnkılap.
- Özer, A. (1990). Karikatürün eğitimde kullanılması. *Kurgu Dergisi*, 1(7), 529-538.
- Özkan, M. (2010). *İnsan iletişim ve dil*. İstanbul: Akademik Kitaplar.
- Özüdoğru, M & Dilman, H. (2014). *Anadil edinimi ve yabancı dil öğrenim kuramları*. Ankara: Anı.
- Özünlü, Ü. (1999). *Gülmecenin dilleri*. Ankara: Doruk.
- Paulos, J. A. (1996). *Matematik ve mizah* (A. Kovanlıkaya, Çev.). İstanbul: Sarmal.
- Sanders, B. (2001). *Kahkahanın zaferi: yıkıcı tarih olarak gülme*. (K. Atakay, Çev.). İstanbul: Ayrıntı.
- Sarpdere, Y. (2008). Mizah deyince. *Evrensel Kültür Dergisi*, 9(201), 71-73.
- Savaş, S. (2009). *İlköğretim 7. sınıf Türkçe derslerinde mizah kullanımının öğrenci tutum ve başarısına etkisi*. Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak.
- Sepetçioğlu, M. N. (1998). *Dedem Korkutun kitabı*. İstanbul: İrfan.
- Sinanoğlu, O. (2001). Uluslararası bilim- ulusal eğitim dili. *Bilim kültür ve öğretim dili olarak Türkçe*. 2(2) 1-5.
- Sinanoğlu, O. (2004). *Bir New York rüyası “bye bye” Türkçe*. İstanbul: Otopsi.
- Şahhüseyinoğlu, H. N. (2015). *Anadolu halk kültüründe fıkra-nükte ve mizah*. Ankara: Ürün.

- Şaşal, B. (2007). *Güldürürken düşündüren Nasrettin Hoca'ya çağdaş bakış*. Ankara: Akasya.
- Temizöz, H. (2008). *Yabancı dil öğretiminde dilbilgisi çeviri yöntemi ve iletişimci yaklaşım uygulamalarının, öğrencilerin öğrenme becerisi üzerindeki etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Topal, Z. (2013). *İlkokul ve ortaokul öğrencilerinde mizah tutumunun gelişimi (4-8 sınıf öğrencileri özelinde)*. Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.
- Turan, F. A. (2008). *Türk kültürünün mizah burcu İncili Çavuş*. Ankara: Gazi.
- Türk Dil Kurumu. (2017). *Türkçe sözlük*. Ankara: TDK.
- Usta, Ç. (2005). *Mizah dilinin gizemi*. Ankara: Akçağ.
- Uzun, E. & Dağ Tarcan, Ö. (Ed.). (2018). *Hitit yabancılar için Türkçe ders kitabı A1-A2*. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Uzun, E. (Ed.). (2017a). *Hitit yabancılar için Türkçe çalışma kitabı B1*. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Uzun, E. (Ed.). (2017b). *Hitit yabancılar için Türkçe ders kitabı B1*. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Uzun, E. (Ed.). (2018a). *Hitit yabancılar için Türkçe çalışma kitabı A1-A2*. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Uzun, E. (Ed.). (2018b). *Hitit yabancılar için Türkçe çalışma kitabı B2-C1*. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Uzun, E. (Ed.). (2018c). *Hitit yabancılar için Türkçe ders kitabı B2-C1*. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Ünal, O. (2010). *Kodeks Kumanikus 1A-55A (giriş-metin-dizin)*. Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yücebaş, H. (2004a). *Hiciv ve Mizah Edebiyatı Antolojisi*. İstanbul: Leyla ile Mecnun
- Yücebaş, H. (2004b). *Türk mizahçıları nüktedanlar ve şairler*. İstanbul: Leyla ile Mecnun.

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR...